

Міністерство освіти і науки України
Державний вищий навчальний заклад
”Ужгородський національний університет”

Географічний факультет

Степан Поп

РОКОСОВО -
НАЙДРЕВНІШЕ ПОСЕЛЕННЯ
НАД ТИСОЮ

Рецензенти

Д. геогр. н., проф. Дністрянський М.С.

Д. і.н., проф. Мандрик І.О.

Д. ф. н., проф. Шандор Ф.Ф.

© С. Поп, 2019

© Видавництво «ФОП Сабов А.М.», 2019

УДК 94(477.87-22Рокосово)(092)

П 57

**Поп Степан Степанович. Рокосово – найдревніше поселення над Тисою.
– Ужгород: Видавництво «ФОП Сабов А.М.», 2019. – 404 с.: іл.**

Книга про історичне минуле та розвиток одного із перших поселень історичного Закарпаття – село Рокосово та підпорядковане його сільській раді село Вертеп. Обидва поселення розташовані на вулканічних пагорбах Вигорлат-Гутинського хребта, з вершин яких відкривається чудова панорама на мальовничу Притисянську долину, так звані «Хустські ворота». Краса і багатство природи цих місць у сиву давнину зачаровували людину. Тому, закономірно, що археологи виявили саме в цій місцевості найдавніші в Східній Європі стоянки первісної людини (архантропів), що датуються понад 1 млн. років тому.

В даній історико-краєзнавчій праці, за джерельними матеріалами та архівними документами, дано історико-географічний опис поселень Рокосово та Вертеп. Наведені історичні події, що прямо або опосередковано пов'язані з розвитком їх людності, господарства, інфраструктури, освітніх та дошкільних закладів, церкви, культури, а також про знання особистості села. Книга ілюстрована світлинами та картографічними матеріалами різних періодів понад 700-річної життєдіяльності рокосівчан та вертепівців, приведено копії низки цікавих архівних документів. Дана праця була презентована та схвалена до видання на засіданні депутатів Рокосівської сільської ради ще в 2017 році, однак до цих пір не було коштів на її видання. Наразі вона друкується, завдячуючи фінансовій підтримці Асоціації органів місцевого самоврядування «Єврорегіон Карпати-Україна» (Литвин Галина Петрівна), сприянню Рокосівської сільської ради (голова Павло Джуга), благодійних пожертвувань односельців Михайла Келемена, Тараса Попа, Михайла Цугорки, а також небайдужих до краєзнавчих розвідок закарпатців Віктора Трикура та Івана Мисюка.

Рекомендовано до друку Вченою радою ДВНЗ «Ужгородський національний університет» (Протокол № 6 від 30 травня 2019 року), Редакційно-видавничою радою ДВНЗ «Ужгородський національний університет» (Протокол № 5 від 27 травня 2019 року).

ISBN 978-617-7798-03-2

© С. Поп, 2019

© Видавництво «ФОП Сабов А.М.», 2019

Наукова біографія Степана Попа

Народився 2 січня 1942 року в селі Рокосово Хустського району Закарпатської області. Після закінчення Рокосівської середньої школи у 1959 році поступив на фізико-математичний факультет УжДУ. Тут здобув вищу освіту зі спеціальності "фізика"

(1964 р.), продовжив навчання в аспірантурі. Вчені ступені кандидата фіз.-мат. наук зі спеціальності «Експериментальна фізика» здобув у 1972 р., а доктора фіз.-мат. наук зі спеціальності "Фізична електроніка" – у 1984 р. Отримав вчені звання старший науковий співробітник у 1974 р., професора – у 1987 р., Заслуженого професора УжНУ – у 2005 р. У 1991 році обраний дійсним членом галузевої Академії наук технологічної кібернетики України. Обирався депутатом Закарпатської обласної Ради (1990-1994 рр.), очолював комісію з питань екології.

Постійно працює в Ужгородському університеті: перші 40 років на фізичному факультеті, а із 2005 році ініціював створення географічного факультету УжНУ, деканом якого був впродовж перших десяти років. У теперішній час завідує кафедрою фізичної географії та раціонального природокористування на цьому факультеті. Він – автор та співавтор понад 450 наукових публікацій та 6 винаходів, у т.ч. низки монографій та навчальних посібників для студентів фізичних, географічних і екологічних спеціальностей. Під керівництвом Степана Попа виконано понад 40 проектів важливішої тематики за державними і міжнародними науковими програмами, підготовлено 8 кандидатів та 1 доктора наук. Член Наукової ради Міністерства освіти України, спецради із захисту кандидатських і докторських дисертацій, Вчених рад УжНУ та Українського географічного товариства. Очолює обласну громадську організацію «Закарпатський відділ Українського географічного товариства».

Здобутки Степана Попа в педагогічній, науковій, організаційній та громадській діяльності високо оцінено присудженням Почесних звань «Соросівський професор» (1997 р.), «Ветеран праці» (2002р.), «Заслужений діяч науки і техніки України» (2005). Він відзначений грамотами Міністерства освіти України, Почесними грамотами та нагрудним знаком Закарпатської обласної Ради і Ужгородської міської Ради. Його ім'я включено в довідник видатних діячів науки ХХ сторіччя Американським біографічним інститутом.

Посвячую книгу світлій пам'яті коханої дружини, Єви Оттовни, яка пішла передчасно із життя, саме коли було майже завершено її написання. Впродовж 55 річного подружнього життя, вона не тільки сприяла мені досягти певних висот у науці, освіті, політичній і громадській діяльності, поборювати труднощі на життєвому шляху, але й обдарувала мене земними радощами, була мудрою порадицею дітям і онукам, привила любов до музики багатьом вихованцям Ужгородської музичної школи за понад 30 років викладання по класу баяна. Вона долучилася і до цієї краєзнавчої праці, зокрема щодо перекладу угорськомовних наукових публікацій та численних архівних документів. Її душа зайняла належне місце у вічності Всевишнього, а світла пам'ять про неї нехай вітає над нашим чарівним краєм, любов до якого ми передаємо від покоління до покоління.

Автор

ЗМІСТ

ПРО АВТОРА.....	3
ДО ЧИТАЧА.....	7
ХРОНОЛОГІЯ.....	12
РОЗДІЛ 1. ІСТОРИЧНА ДОВІДКА. ЛЮДНІСТЬ.....	21
1.1. Археологічні дані про перших поселенців.....	21
1.2. Історичні передумови заснування поселень.....	26
1.3. Адміністративна приналежність.....	32
1.4. Назви сіл Рокосово і Вертеп. Топоніми.....	36
1.5. Людність. Етноси.....	54
РОЗДІЛ 2. ФІЗИКО–ГЕОГРАФІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА.....	63
2.1. Географічне положення.....	63
2.2. Рельєф. Клімат. Гідрографія.....	66
2.3. Геологія. Корисні копалини.....	78
2.4. Земельні ресурси та їх власники.....	81
2.5. Лісогосподарські землі.....	85
РОЗДІЛ 3. ОСВІТА. КУЛЬТУРА. ДУХОВНІСТЬ.....	89
3.1. Розвиток та діяльність освітніх закладів.....	89
3.2. Дошкільні заклади.....	126
3.3. Церква. Релігійні громади.....	134
3.4. Культура. Традиції. Спорт.....	157
РОЗДІЛ 4. ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК.....	180
4.1. Сільське і лісове господарство.....	180
4.2. Підприємництво. Бізнес.....	201
4.3. Торгівля.....	212
4.4. Інфраструктура. Зв'язок.....	217
РОЗДІЛ 5. МІСЦЕВЕ САМОВРЯДУВАННЯ.	
ПОЛІТИЧНЕ ТА ГРОМАДСЬКЕ ЖИТТЯ.....	227
5.1. Місцеве управління.....	227
5.2. Правопорядок.....	246

5.3. Політичне та громадське життя.....	246
5.4. Медичне обслуговування.....	255
5.5. Громадянський обов'язок.....	260
РОЗДІЛ 6. ЗНАННІ ОСОБИСТОСТІ.....	279
ЛІТЕРАТУРА.....	322
ДОДАТКИ.....	333

*Історія навіть малого народу проливає
світло на славніший народ*

Михайло Лучкай

''...Пізнаймо наш народ! Вивчім його минувшину. Вона нам розповість як жили наші діди, прадіди. Розбудить в нас національну честь і скаже нам, хто ми є такі між іншими народами''

Олександр Маркуш

До Читача

Дорогі односельці! Шановні читачі! Ви отримали можливість, читаючи цю краєзнавчу працю, дізнатися про те як і коли засновані село Рокосово та підпорядковане його сільській раді село Вертеп, як розвивалася протягом понад сім століть їх людність, церква, освіта, культура, соціальна сфера та господарство. В книзі приведено копії цікавих історичних документів, світлин, картографічних матеріалів. Кількарічна праця з пошуку інформації про розвиток цих поселень і судьби їх окремих уродженців, намагання знайти першоджерела та за ними відтворити бодай уяву про достовірний перебіг подій тих далеких часів привели мене до висновку, що не можна завершити цю працю так, щоб не залишалось сумнівів або чогось нез'ясованого. Знайти певні архівні матеріали не означає встановити істину. Важливий прискіпливий системний аналіз зібраних інформаційних матеріалів, які не рідко є неправдивими, а це займає багато часу. Автор свідомий того, що йому вдалося відшукати тільки незначну частину наявної джерельної інформації. За нею можливо описати тільки окремі епізоди понад 700-річного історичного минулого розвитку села Рокосово та життя і діяльності його мешканців. Ще біднішою є інформація про село Вертеп, яке офіційно як приселок приєднано до села Рокосово в 1907 році, хоча його

церква була філіалкою рокосівської матірної церкви ще з 1674 року. Чим більше я заглиблювався в історичне минуле досліджуваних поселень тим більше проникався повагою до предків, які самовіддано працювали на землі, мужньо відстоювали рідну мову під юрисдикцією різних держав, розвивали рідні села, від покоління до покоління передавали набуті знання, досвід, звичаї, обряди тощо. Завдячуючи їм, виплекані теперішні покоління рокосівчан та вертепівців, святим обов'язком яких є закласти належне підґрунтя для успішного подальшого розвитку своїм нащадкам. Надіюсь, що ця праця надихне когось на пошуки нових фактів із історичного минулого сіл Рокосово та Вертеп. Разом вони наразі в трійці найбільших за людністю сіл Хустського району. Розбудовуючись вони значно порушили колишні лісові гаї, однак донині рокосівчани і вертепівці мають можливість жити в унікальному природному комплексі вулканічного масиву Тупий. Завдання майбутніх поколінь – зберігати та по-можливості відновлювати природні багатства та красу цієї мальовничої місцини, що привабила поселитися в сиву давнину первісну людину.

Зазначу, що назва книги не є перебільшенням з огляду на те, що саме на території села Рокосово археологи знайшли численні артефакти на найдавніших стоянках первісної людини (архантропів) в Східній Європі, що датуються понад 1 млн. років тому. Підтвердженням цьому є стенд в Археологічному музеї Інституту археології Національної академії наук України (м. Київ). Артефактам, знайденим в с.Рокосово, справедливо відведено в цьому музеї перший стенд, з якого відвідувачі починають знайомство з найдавнішими знаряддями, які залишила первісна людина, що уже уміла користуватися певними знаряддями (див. розд.1).

Село Рокосово - одне із найдавніших передгірних поселень мальовничої Притисянської долини в Східних Карпатах. Розвиток людності, освітньої і духовної сфери поселення і його присілку відбувалися в складних умовах. Вони формувалися і розвивалися за умов їх перебування в складі майже десятка різних держав. Після розпаду Радянського Союзу, з 24 липня 1991 р.

села Рокосово та Вертеп є поселеннями Хустського району Закарпатської області в складі незалежної України.

Села Рокосово і Вертеп хоч і на привернули увагу якимись визначними історичними подіями, що відбулися безпосередньо в поселеннях, водночас не могли бути осторонь багатьох із тих, що відбувалися поблизу та в краї. Адже географічно розташовані між двома замками: на 9 км нижче від Хустського замку, що на правому березі р.Тиси та на чотири кілометри вище від Королівського замку Наляб, що на протилежному березі річки. Майже посередині між цими замками, на Красному полі – землях рокосівчан, полягли січові стрільці у 1939 році, виборюючи українську державність. Уже за української доби тут їм встановлено пам'ятний меморіал. Частина цих героїв похована і на цвинтарі села Рокосово.

Зазначу, що мав надію прочитати подібну працю про історію села іншого автора. Спочатку очікував, що її напише мій старший брат Василь, письменник-літератор, який першим із рокосівчан здобув вищу освіту в Ужгородському державному університеті. Він постійно розпитував старожилів села про події минувшини, про життя предків. Мав, певно, задум щодо написання історії села. Потім надія була на земляка, відомого журналіста Івана Чоповдю, який, гадаю, також просто не встиг зреалізувати такий проект. Вперше нарис про село Рокосово здійснив мій шкільний вчитель історії та географії Козар М.М. в книзі «Rakasz-Rokosov-Рокосово. Історико-географічний нарис» [121]. Він опрацював окремі архівні матеріали щодо розвитку церковних і державних освітніх та виховних закладів в селі. Особливу увагу приділив історії становлення єврейської людності села, детально описав діяльність та судьби сімей євреїв середини ХХ ст., тобто частково періоду своїх власних спостережень. Оскільки євреї не є автохтонним населенням села, а їх чисельність в різні періоди змінювалася залежно від потреб селян в послугах (торгівля, ремесла, посередництво), то було б справедливим зробити аналогічні розвідки здобутків та діяльності корінного населення, яке і є власне творцем історії села. Цікавою є книжка

колишнього лідера рокосівських євангелістів Михайла Палчєя «Простая правда» [146]. В ній викладено особисті спогади земляка, який народився в 1910 р., був засуджений у 1950 р. на 25 років ув'язнення за антирадянську пропаганду. Насправді його ув'язнили за релігійну діяльність, як духовного наставника громади євангелістів-баптистів, яку не сприймав комуністичний режим. За власними спогадами він цікаво і в деталях описує непросте життя своє і односельців під юрисдикцією держав, що правили територією у середині минулого сторіччя. Опубліковано також спогади Юлії Піняк «Рокосово. Сторінки історії» [150]. Автор – корінна рокосівчанка, вчителька школи, депутат сільської ради радянської доби, знайомить читача з минулим села за власними спостереженнями, не претендуючи на історично-краєзнавчі розвідки. Про окремих вихідців села можна також знайти чимало матеріалів в довідковій літературі та в численних газетних і журнальних публікаціях.

Дана книга написана як науково-довідкова монографія з краєзнавчої тематики, базуючись на джерельних даних, які почерпнуто із стародруків, архівних документів, наукових видань, публікацій. Вона структурована за змістом таким чином, щоб охопити історію, географію, природу, освіту, релігію, культуру, соціально-господарську діяльність сільської громади в періоди правління різних держав. Приведено також короткі нариси про відомих вихідців із села, діяльність яких отримала державне визнання. Додатки до книг містять копії окремих цікавих документів, зокрема перелік та коротку довідку про військовополонених, несправедливо засуджених більшовицьким режимом та нині реабілітованих селян, перелік багатодітних матерів, перелік заявників вступу до колгоспів тощо.

Викладене в книзі про села Рокосово і Вертеп віддзеркалює події, що відбувалися в багатьох інших поселеннях Верхнього Потисся та і загалом в історичному Закарпатті. Тому книжка буде корисною не тільки моїм односельцям але й широкому загалу.

Щира вдячність землякам, які активно підтримали ідею написання цієї праці, допомагали в пошуках інформаційних матеріалів для написання книги,

зокрема голові села Рокосово Павлу Джусі, директору Рокосівської ЗОШ І-ІІІ ступенів Олександрю Шевлякові, його попереднику Василю Чоповді та бувшому заступнику з навчально-виховної роботи Михайлу Павлію, директору Будинку культури Ользі Поп та її чоловікові Михайлу, депутату Закарпатської обласної ради Мирославу Білецькому, Павлу Дубровському (нині мешканцю Росії), авторам використаних нарисів про знаних рокосівчан (раніше опублікованих, див. посилання) та всім хто сприяв моїй роботі над книгою. Особлива подяка отцю Бендосу Даніїлу за корисні дискусії та надані мені архівні матеріали з добірок його батька, який до 1949 р був парохом у сусідньому с. Велика Копаня та відсидів за віру у більшовицьких таборах. Вдячний онукам Василеві та Юлії Шароді за допомогу в опрацюванні багатьох важливих матеріалів у фондах Державного архіву Закарпатської області (м. Ужгород та м. Берегово), в т.ч. виданих на угорській мові, а також моїм землякам-студентам географічного факультету Ужгородського національного університету Вікторії Палчей, Лідії Бордаш, Сніжані Погоріляк та Олександрю Гуць, Агнесі Гошпер, Наталії Качмар, які опрацювали окремі архівні матеріали і водночас набули певний досвід краєзнавчих досліджень.

Звичайно, в подальшому можна доповнити написане, віднайшовши нові важливі джерельні дані щодо історії села та його уродженців. Буду вдячний за надіслані відгуки та пропозиції на електронну адресу: popstepan7@gmail.com.

З повагою,
уродженець села Рокосово

Степан Поп

ХРОНОЛОГІЯ

основних подій, що відбулися в селах та мали вплив на їх розвиток

- 1300 р. – перша письмова згадка про заснування села бароном Гунт-Пазмані в складі Угочанського комітату Угорщини, яке в різні часи мало назви Rakasz (Rakaz, Rakas), Rokosiv (Rokisve), Рокосово (Рокосів);
- 1330-1355 рр. – часті спустошення та обезлюднення села набігом татар;
- 1374 р. – створена парохія православних вірників села Рокосово;
- 1378 р. – воєвода Драг одержав від короля Людовіка I Королівський замок та прилеглі села і постійно боровся за землі с. Рокосово, особливо поблизу села В. Копаня;
- 1399 р. – село стало власністю Перені, жупана Угоча, якому належало більшість сіл цього Комітату;
- 1473 р. – селяни потерпали від надзвичайної жари і засухи ;
- 1514 р. – відбулося потужне повстання угорських селян проти феодального гніту під проводом Дьордя Дожі, в якому брали участь і русини села Рокосово, прагнучи позбавитися кріпосного права і національного пригнічення. Повстання було придушено, посилилася влада землевласників-поміщиків та активізувалася мадяризація русинів;
- 1567 р. – активізується переселення волохів, в т.ч. з утворенням нових сіл комітатів Угоч та Мараморош;
- 1574 р. – збудована православними вірниками села Рокосово перша дерев'яна церква;
- 1594/8 рр. – татари на чолі з ханом Гиреєм зайняли м.Хуст, пограбували його та прилеглі поселення, в т. ч. Рокосово і Вертеп;
- 1608 р. – угорцям і слов'янам надано юридично рівні права з німцями щодо ремісництва, до цього усіма ремеслами займались тільки вільні німці;
- 1642 р. – чума понесла життя багатьох селян;
- 1646 р. – 63 священники мукачівської єпархії прийняли унію, визнали

- підпорядкування папі римському;
- 1649 р. – в м. Ужгород відбувся з'їзд православних священників на якому духовенство вирішило підпорядкуватися римському папі, прийняти унію, але із збереженням майже всіх православних обрядів;
- 1657 р. – із с. Вишково (тоді міста із королівськими привілеями) князь Д'єрьд Ракоці II виступив із військом проти Польщі, у якому були і русини із прилеглих сіл. Він зазнав поразку і поляки завдали великої шкоди населенню краю;
- 1659 р. – набігом татар село Рокосово та інші села Комітату Угоч спустошені і потім важко відроджувалися;
- 1666 р. – збудовано дерев'яну церкву греко-католицькими вірниками села Рокосово;
- 1674 р. – збудовано дерев'яну церкву покриту камишом у с. Вертеп, яка стала філіалкою рокосівської церкви;
- 1692 р. – сильне знищення врожаю на полях селян мишами та саранчею;
- 1690 р. – призначено мукачівським єпископом Йосифа де-Камеліса, який прийняв публічну присягу 60 священників, що визнали греко-католицьку віру, вірогідно серед них був і рокосівський парох Димитрино-Папп Іоан (служив з 1671 до 1710 р.);
- 1693 р. – за декретом мукачівського єпископа Йосифа де-Камеліса виділено кошти на купівлю на придбання земельних ділянок для священників, в т. ч і закріпленої за рокосівською церквою філіалки в с. Шард;
- 1717 р. – останній набіг татар, знову пограбовано село Рокосово і прилеглі поселення Вертеп, Велику Копаню, Шард;
- 1727 р. – 03 лютого парох с. Рокосово Іоан Керегецький прийняв і підписав декрет синоду про зміцнення католицької віри на загальних зборах священників, дяків та голів церковних громад з питання про визнання Ужгородської Унії, які провів вікарій Мукачівського єпископату Михайло Сабадош;

- 1742 р. – Марія Терезія вступила на престол, збільшено податки селянам;
- 1767 р. – проведено урбаріальну реформу, розмежовано поміщицькі і селянські землі, введено сільське самоуправління на чолі із сільським старостою (биромом) та нотарем (писарем);
- 1774 р. – почато будівництво дерев'яної церкви у с. В. Шард, яка стала філіалкою рокошівської церкви та обслуговувала жителів поселень Вертеп, В. Шард та Шардик;
- 1776-86 рр. – здійснено будівництво автошляху Севлюш-Хуст, зарегульовано русло р.Тиси, захищено від затоплення землі села Рокосово;
- 1777 р. – влада, яка до цього часу не цікавилася школою, провела шкільну реформу. Прийнято «Положення про виховну і шкільну справу у королівстві Угорщини і приєднаних до нього областей», яким рокошівчани послуговувалися тільки через 80 років;
- 1800 р. – у церкві с.Рокосово розпочато ведення метрики, яке провадилось до 1946 р.;
- 1828 р. – в Рокосові осв'ячено зведену муровану кам'яну греко-католицьку церкву під драккою, а у Вишньому Шарду відкрито самостійну парохію, яка до цього була філіалкою рокошівської церкви;
- 1842 р. – у селі відкрито кар'єр з видобутку будівельного каменю хустським лікарем Ветгаймером та рокошівськими підприємцями Товтом і Селлейем;
- 1856 р. – відкрито в с. Рокосово греко-католицьку прихожанську школу, прийнято перших 14 учнів із сільських родин;
- 1859 р. – введено в дію новозбудовану греко-католицьку школу на 2 класи поблизу церкви;
- 1867 р. – село в складі Севлюшського повіту Угорської Русі новоствореної монархії Австро-Угорщини, угорська мова стає привілейованою;
- 1870/72 рр. – прокладено ділянку залізниці Королево–Солотвино, облаштовано зупинку потягів у нижньому кінці села Рокосово та станцію біля каменоломні (бані);

- 1881 р. – започатковано виробництво деревного вугілля поблизу залізничної станції, появилася філія села під назвою Углярня (Szenerakodo);
- 21 листопада 1885 р. – урочисто осв'ячена новозбудована кам'яна церква у В. Шарду, яка обслуговує до тепер вірників Вертепа, рокосівський священик був на урочистостях;
- 17 липня 1892 р. – осв'ячено новий позолочений іконостас із великою святковою програмою в селі Рокосово;
- 1903 р. – побудовано та відкрито у селі Рокосово державну школу з угорською мовою навчання;
- 1906 р. – на вимогу рокосівчан дозволено викладання в школі рідною русинською мовою; утворено громадську касу села для надання позики за сприяння священика Юлія Станкої та вчителя Теодора Марущака;
- 1907 р. – приселок Вертеп приєднано до села Рокосово;
- 1908/9 рр. – побудовано друге приміщення школи та нотарський уряд села Рокосово;
- 1909 р. – за конкурсом на посаду в захоронку (дитсадок) с. Рокосово Міністерством призначено дипломовану виховательку Гера Стелу;
– Управа села прийняла рішення, що корчми в дні недільні та святкові мають бути зачинені, а селяни мають йти у відкриту читальню;
- 1909/10 рр. – побудовано «плетарню корзин» (кошиків) із двох навчальних та робочих кімнат для хлопців і дівчат за сприяння Міністерства землеробства Угорщини;
- 1911р. – в церкві розмальовано стіни;
– Малий Рокосов від 29 жовтня приєднано до Великої Копані за розпорядженням Міністерства внутрішніх справ Угорщини;
- 1913 р. – сильний голод, священик села Юлій Станкої через районну газету просить допомогти селянам продуктами харчування (див. додатки);

- вперше відбувся страйк каменярів кар'єру;
- 1916 р. – Міністерство шкільництва Угорщини наказало завести з вересня підручники латиникою, уживати рідну мову дозволило тільки в III У класах, а в останньому та перших двох - виключно угорську мову навчання. Це було негативно сприйнято громадою та школою села, протестні настрої підтримувала і католицька церква;
- 1918 р. – Австро-Угорщина розпалася і село відійшло до Чехословаччини; директором школи призначено Ласло Фотула (1861 р.н.);
- 1919 р. – 21 січня у Хусті відбувся з'їзд на якому 420 делегатів від населених пунктів вирішили приєднати Карпатський край до України;
 - 22 березня в селі була проголошена Радянська влада, яка протрималася місяць;
 - 18 квітня село окупували румунські війська;
 - з 10 вересня село в складі Підкарпатської Русі Чехословацької Республіки;
- 1922 р. – муровану церкву села Рокосово перекрито жерстю;
- 1925 р. – вперше створено в селі ячейки партійних організацій, а саме: Комуністичної, Аграрної і Соціал-демократичної партій Чехословаччини;
- 1927 р. – відкрито один клас державної чеської школи в приватній оселі Андрія Максимця, в якій почали навчатися два учні;
- 1927 р. – розпочато силами громади роботи з впорядкування потічків села Рокосово;
- 1929 р. – розібрано дерев'яну православну церкву с. Рокосово;
- 1930 р. – зарегульовано русло р. Тиса, вітку Молода Тиса відведено від села Рокосово;
- 1934 р. – директором народної державної школи призначено Мігалья Ленчура (1897 р.н., який закінчив Ужгородську вчительську семінарію);
- 1934-1936 рр. – впорядковано сільські потоки камінною кладкою;

- 1938 р. – з 8 жовтня села Рокосово та присілок Вертеп в складі створеної автономної Підкарпатської Русі Чехословацької Республіки;
– в листопаді на батьківських зборах школи 70% рокосівчани проголосували за вибір української мови навчання, виступивши проти політики чехізації навчання в школі;
- 1944 р. – 24 жовтня села звільнено від фашистів Червоною Армією і до 29 червня 1945 р. юридично вони перебували в складі держави Закарпатська Україна;
– у квітні–травні депортовано єврейське населення;
- 1945 р. – з 16 лютого села переведено із Севлюшського округу у Хустський;
- 1946 р. – з 22 січня утворена Закарпатська область у складі УРСР;
– відкрито сільську амбулаторію, її завідувачем призначено Пастригана М. Г.;
– Рокосівська школа стала семирічною;
- 1947 р. – утворено 4 земельні громади, в які об'єдналися більшість селянських господарств (725 дворів);
– сильний паводок, зруйновано містки, дороги, порушено впорядковані раніше русла водотоків;
- 1948 р. – побудовано школу в приселку Вертеп (74 учні та 2 вчителі);
- 1949 р. – на основі колективізованого майна чотирьох земгромад створено два колгоспи ім. «Жданова» та ім. «Перемоги» від 625 дворів;
– створено сільську парторганізацію комуністів (секретар М. Прокоф'єв); введено в дію каменедробильний завод на базі діючого кар'єру продуктивністю 50 тис. т. щебню на рік;
- 1950 р. – колгоспи села об'єднано в один ім. Жданова (голова Ю. Лучкей);
– позбавлено волі на 10 р. з конфіскацією майна Барзула Андрія Юрійовича, як кулака, що не сплатив податок;
- 1951 р. – 10 жовтня відкрито сільську лікарню на базі амбулаторії у приміщенні бувшої фари (гол. лікар Пастриган М.);

- 1952 р. – відкрито Рокосівську десятирічну середню школу;
- 1955 р. – відбувся перший випуск десятирічної школи, атестати отримали 19 випускників, серед яких був майбутній вчитель школи Юрій Бобіта;
- 1957 р. – у школі запроваджено виробниче навчання з автомобільної (для хлопців) та швейної (для дівчат) справи;
- 1958 р. – відновлено роботу дитячого садка в приміщенні бувшої сільради та сільської бібліотеки;
- вперше випускники Рокосівської школи Михайло Буковецький і Степан Ракущинець відзначені медалями за успіхи у навчанні;
- 1959 р. – археологічна експедиція Інституту археології АН України виявила та збрала поблизу села Рокосово велику колекцію кам'яних виробів, які є пам'ятками раннього палеоліту (понад 1 млн. р.).
- 1961 р. – школі передали колишню садибу поміщика С. Товта;
- приселку Вертеп дали назву Романівка, яка не прижилася і через чотири роки йому повернуто стару назву;
- 1965/6 рр. – село електрифіковано, проводиться радіофікація; облаштовано стадіон в центрі села (тепер там Будинок культури);
- 1968 р. – здано в експлуатацію Будинок культури на 500 місць, в якому розмістили сільську раду та бібліотеку села; у школі розпочали вивчення тракторної справи замість автосправи;
- 1970 р. – значно збільшено продуктивність каменедробильного заводу (до 450 тис.т. щебню на рік); поступово введено в дію 6 асвальто–бітумних заводів та районний склад агрохімсервісу;
- 1971 р. – з гори Керегедь проводилися зйомки окремих кадрів фільму «Війна і мир», частково використані у картині;
- 1972 р. – побудовано телевізійну вишку на горі Товста та прокладено до неї автомобільну дорогу ;
- 1974 р. – введено в експлуатацію новозбудовану Рокосівську середню школу та торговий комплекс;
- 1981 р. – створено самостійний колгосп «Карпати», який господарював на

- землях села Рокосово, присілку Вертеп і села Крива аж до розпаювання земель;
- заасфальтовано дорогу від с.Рокосово до присілку Вертеп;
- 1985 р. – збудовано та введено в дію другий дитячий садок на кошти колгоспу (голова Турок І.В.);
- 1987 р. – розібрано стару школу (збудовану ще в 1908/9 рр.), на цьому місці зведено двоповерховий адміністративний будинок для апарату колгоспу та сільської ради;
- 1989 р. – отруїлися 123 корови, з яких 40 загинули на пасовищі поблизу районної бази агрохімсервісу;
- 1991 р. – проголошено незалежність України за результатами референдуму 1990 року, на якому селяни переважною більшістю голосували «за»;
- 1992 р. – ліквідовано колгосп, розпайовано колгоспні землі між селянами; приміщення адмінбудівлі колгоспу передано сільській раді, яка частину приміщень відвела для сільської амбулаторії;
- 1993 р. – Християни суботнього дня облаштували в с.Рокосово Дом молитви;
- 1996 р. – греко-католицькій громаді повернуто будівлю колишньої фари, в якій після ремонту віряни розпочали проводити богослужіння; євангелістами побудовано Будинок для молитви; катастрофічний паводок наніс збитки господарству села;
- 2000/1 рр. – газифіковано більшість будинків в селі Рокосово та присілку Вертеп; заасфальтовано основні сільські дороги та дорогу до прис. Вертеп; відремонтовано будинок культури прис. Вертеп; припинив діяльність завод залізобетонних конструкцій;
- 2001 р. – Рокосівську школу переведено на 12-річне навчання, відкрито гімназійний клас для кращих учнів після п'ятого класу та введено 12-бальну систему оцінювання знань учнів;
- 2003 р. – перекрито шифером дах корпусу школи з початковими класами;
- 2004 р. – Рокосівську школу забезпечено газовим опаленням;
- 2007 р. – розпочато будівництво греко-католицького храму в с.Рокосово;

2007-2011 рр. – здійснено капітальний ремонт будинку культури, перекрито його дах та встановлено автономне газове опалення;

2012 р. – в Рокосівській школі добудовано та введено в експлуатацію з осв'яченням та урочистостями сучасно їдальню;

5 грудня 2012 р. – в селі відбувся чемпіонат Закарпаття з апхїлу;

29 квітня 2013 р. – депутати сільської ради затвердили символіку села (герб та прапор);

16 червня 2013 р. – на районній спартакіаді збірна команда "Рокосово Крива-Іза" виборола призові місця: з настільного тенісу – перше, з волейболу - друге; з футболу - третє;

2 серпня 2013 р. – єпископ Міланом Шашік осв'ятив новозбудований Вознесенський греко-католицький храм с.Рокосово;

2014 р. – встановлено пам'ятний знак при в'їзді в село;
– в школі встановлено енергоощадний котел та нові вікна за грантові кошти;

22 травня 2015 р. – вивезено із території с.Рокосово частину небезпечних хімічних відходів за кошти обласного бюджету;

04 вересня 2015 р. – Указом Президента України уродженця с. Рокосово Павлій Назара Івановича призначено головою Хустської РДА, який був наймолодшим керівником такого рангу в Україні;

29 серпня 2017 р. – відкрито потужній асфальтобітумний завод в урочищі «Промзона» с.Рокосово;

2018 р – в. с. Рокосово розпочато виконання інвестиційного проекту «Будівництво адмінспоруди з трибунами» за кошти державного фонду регіонального розвитку, впорядковано стадіон с.Рокосово;

2019 р. – здійснено капітальну реконструкцію площі перед Будинком культури с.Рокосово.

ІСТОРИЧНА ДОВІДКА. ЛЮДНІСТЬ

1.1. Археологічні дані про перших поселенців

Первісні заселення Притисянської долини відносяться до раннього палеоліту, понад мільйон років тому. Географію нижньопалеолітичних стоянок, які насамперед виявлено на Закарпатті в смт.Королево, с.Рокосово, с.Малий Раковець, с.Мала Бігань, а також археологічні пам'ятки інших періодів схематично приведено на рис. 1.1 [139]. В 1969-1989 роках в околицях с.Рокосово вчені Інституту археології Академії наук України дослідили найдревніші стоянки раннього і середнього палеоліту [12; 16; 17; 125; 167]. Щоправда стоянки були виявлені та вперше обстежені В.Ф. Петрунем раніше, в кінці шестидесятих років минулого століття. Справедливо зазначити, що ще раніше, в 40-50-х роках ХХ століття, закарпатським етнографом та археологом Федором Потушняком було зібрано і передано на зберігання в Закарпатський краєзнавчий музей ім. Ф.Легоцького чимало зразків місцевого субсидіану, серед яких при пізніших детальних дослідженнях виявили зразки рокосівського походження. Тривалими дослідженнями вчених (д.і.н. Гладиліна В'ячеслава Миколайовича та його українських колег В.І. Ситливого, В.А. Солдатенко, О.Л. Вотякової та ін. за участі фахівців Японії та Угорщини) було виділено в рокосівських зібраннях артефактів сім культуро-хронологічних комплексів: чотири ашельські та три муст'єрські. Особливу увагу археологи приділили ранньопалеолітичним матеріалам, які використовували первісні люди ашельської культури [17].

На рис. 1.2 а-в, приведені різночасові фотознімки одного з місцеположень рокосівських стоянок, які зроблено науковцями Інституту археології НАН України в 1969/70, 1974 роках, та пізніше в 2007 році. Із світлин видно, що з плином часу відбувалися суттєві зміни ландшафту через

сильні ерозійні процеси на даній місцевості. Це дуже ускладнило археологічні дослідження та надало вченим можливість скласти тільки ситуативний план стоянок первісної людини поблизу с.Рокосово, який приведено на стенді в археологічному музеї Інституту археології НАН України (м.Київ) (див. рис.1.3). На цих стоянках вченими було зібрано 2297 артефактів. Окремі з них приведено на рис. 1.3 і 1.4. Зібрані артефакти на стоянках первісних людей у Рокосові та на інших найдавніших стоянках, зокрема в Королеві, Малому Раківці українськими археологами ґрунтовно досліджені. Встановлено, що виявлені тут стоянки первісних людей найдавніші в Центральній і Східній Європі, їм близько 1 млн. 100 тисяч років. В Археологічному музеї ІА НАН України (м.Київ) артефактам, знайденим в с.Рокосово, справедливо відведено перший стенд, з якого відвідувачі починають знайомство з найдавнішими знаряддями, які залишила первісна людина, людина-архантроп. Фото фрагментів цього стенду приведено на рис. 1.3. В музеях Ужгородського національного університету та Закарпатського краєзнавчого музею ім. Ф. Легоцького також можна познайомитися з артефактами, що знайдені археологами на стоянках Закарпаття. Отже, маємо підстави стверджувати, що саме в наших краях поселилися перші європейці загалом, і українці, зокрема.

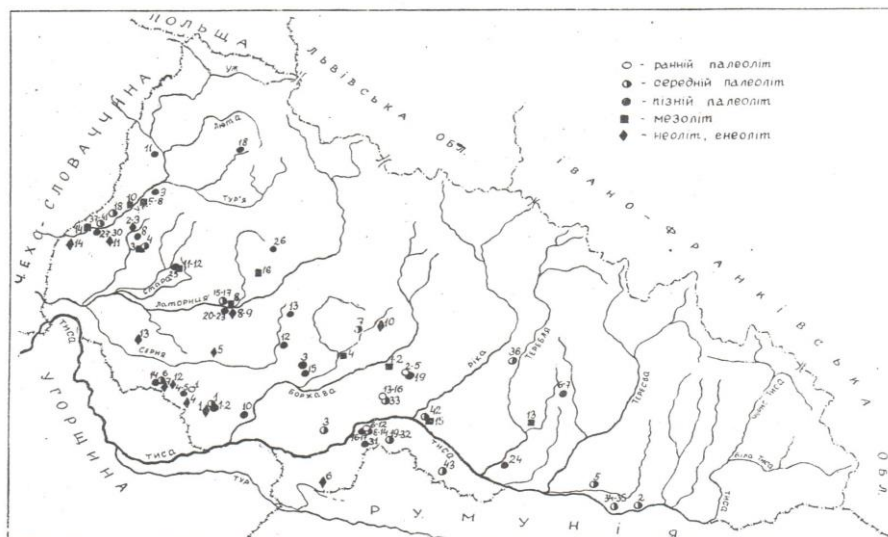

Рис. 1.1. Найдавніші стоянки первісної людини на території Закарпаття. Пам'ятки раннього палеоліту: 1- Мала Бігань, 2–5 – Малий Раковець; 6-12 – Королево; 13–16 Рокосово [139].

Певно, це дає підстави інтернет дописувачам заявляти, що Україна починається з Рокосова, Королева, В. Копані, мальовничої місцини Срібної Землі над Тисою, яку заселила первісна людина.

Понад дві з половиною тисяч років тому в нашому краї жили мандрівні племена, які проникали через Карпати з просторів сучасних України і Румунії та із південної низовини і заходу. Осілі поселенці займалися збиранням дикорослих плодів та ягід, полюванням, пізніше— скотарством і землеробством.

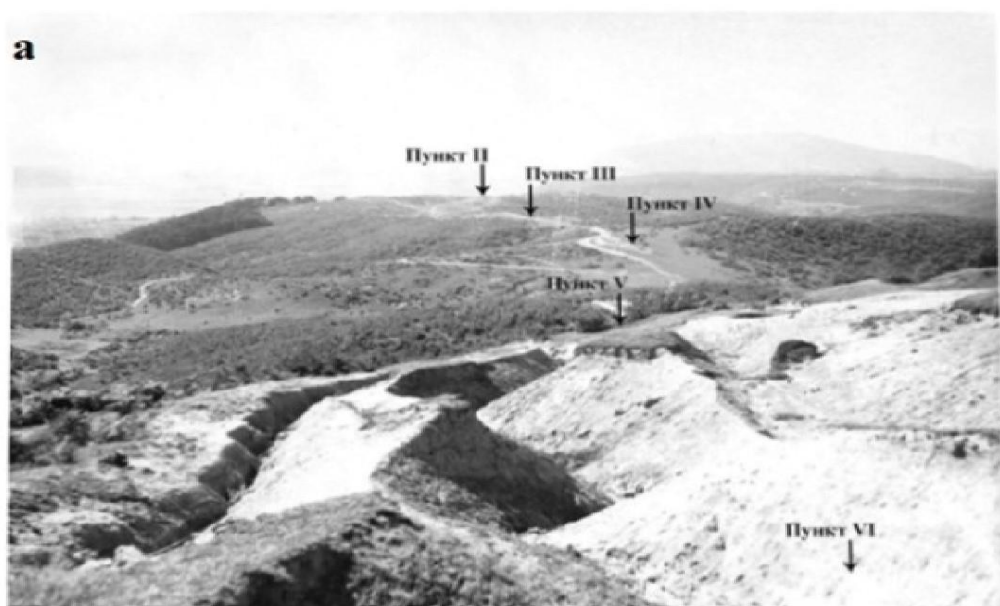

Рис. 1.2. Світлини місцезнаходження стоянки первісної людини поблизу с.Рокосово, зроблені в різні періоди: а–1969/70р.; б–1974 р.; в–2007 р. [16, 17].

Доцільно Рокосівській сільській раді розглянути питання про віднесення території найдавніших стоянок первісної людини на території с.Рокосово до пам'яток історико-культурної спадщини хоча б місцевого значення. Певно на цій місцині є доречним облаштувати інформаційний стенд та розробити туристичний маршрут з розташуванням відповідних вказівних знаків. До пам'яток історії місцевого значення варто віднести також могилу січових стрільців на рокосівському кладовищі в урочищі Мочар. У цьому напрямку певна робота за сприяння автора книги та сільського голови уже проводиться.

(а)

(б)

Рис. 1.3. На фото фрагменти стенду в Археологічному музеї ІА НАН України (м. Київ), на яких представлено ситуативний план стоянок первісної людини – (а) та окремі знахідки раннього і середнього палеоліту поблизу с.Рокосово – (б) (фото автора).

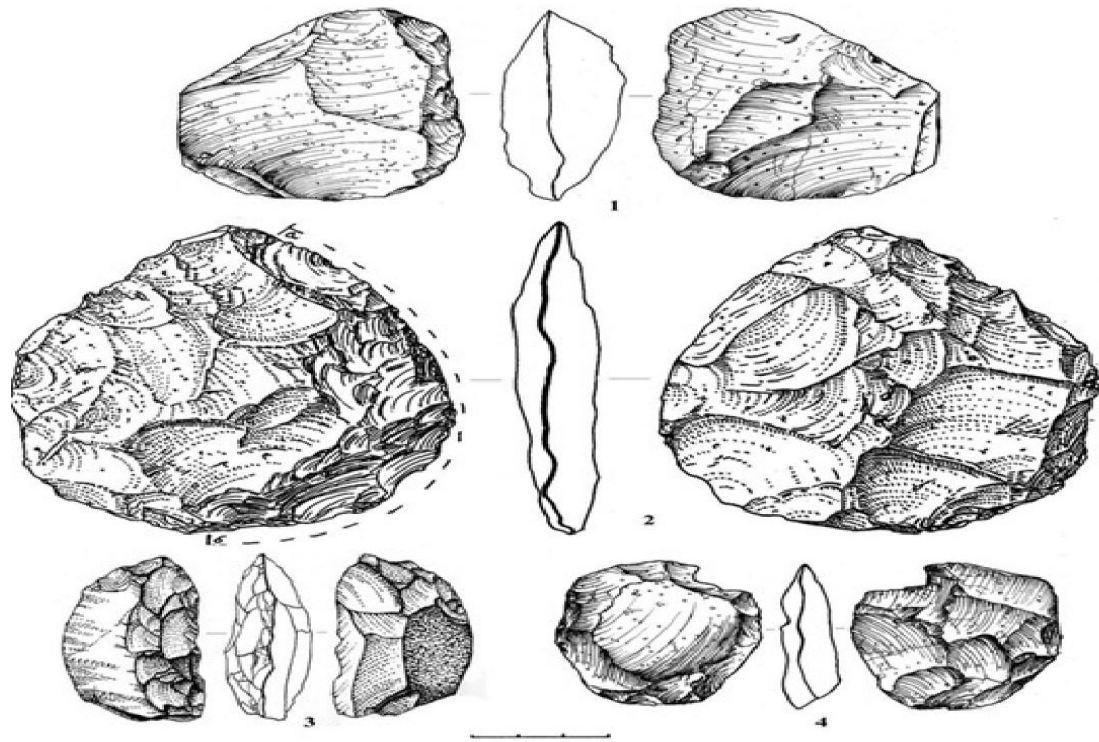

Рис. 1.4. Середньо-палеолітичні знаряддя первісної людини з двобічною обробкою, що знайдені на території с. Рокосово: 1,3 – пункт II; 2 – пункт VI; 4 – пункт III [16, 17].

1.2. Історичні передумови заснування поселень

Територія майбутніх сіл Рокосово та Вертеп перед приходом угорців була на стикові інтересів Великої Моравії, Болгарського царства та Київської Русі. В кінці IX ст. угорський князь Арпад, якого підтримував моравський князь Моймир II, зайняв із своїм військом Притисянську низовину. Згодом вони порвали стосунки, Арпад розбив військо Моймира II і Велика Моравія перестала існувати. Угорські князі в XI ст. налагодили добрі стосунки із західними сусідами і мало цікавилися територією історичного Закарпаття, яка знаходилась на стикові кордонів Угорщини з Київською Русю і Польщею. Свого часу ця територія отримала назву Угорська Русь, зважаючи на те, що належала Угорщині, а проживало тут переважно слов'янське населення, яке називали русичами, руснаками, русинами, рутенами. Це була певний час ніби

нічийна територія [154]. Цьому сприяли добрі стосунки князів Київської Русі з угорськими королями, які були в тісних родових зв'язках. Так, дочка Київського великого князя Ярослава Мудрого (1019-1054 рр.) була дружиною угорського короля Андрія (1046-1061 рр.). При його дворі челядь була православної віри, а вельможі говорили українською мовою, що свідчило про великий вплив українців на Угорщину. Король Андрій III подарував територію історичного Закарпаття своєму братові Белі. Зустрічаємо карти, де історики в цей період Угорську Русь зображують як ніби виокремлену територію від усіх держав, як це видно із рис. 1.5. Як бачимо на карті історичне Закарпаття в цей час охоплювало територію від верхів'я р.Тиси аж до р.Попрад, включаючи Пряшівщину, яка в теперішній час в складі Словаччини.

Рис. 1.5. Угорська Русь на етнографічній мапі в період адміністративного управління Угорщини (автор - Д.Н. Вергуномь) [193].

В той період відбувалося активне переселення слов'ян на цю недостатньо освоєну територію. Активізацію таких переселень історики відмічають у кінці XIII ст. за короля Володислава (1272-1290 рр.), який зміцнював спустошенні Притисянські володіння великим набігом татар у 1272 р. Тривале правління Угорщиною королями із династії Арпадовичів завершилося в кінці XIII ст. позаяк вимерли наслідники чоловічої статі. З приходом до влади мішаної династії з роду Анжу український вплив на угорську владу послабився. Свідченням цього є протистояння і боротьба протягом 1310-1320 рр. угро-руських вельмож під керівництвом надзупана земплінського і ужанського проти короля Карла II, який почав запроваджувати західні впливи та римо-католицьку віру.

У XII-XIII ст. угорські правителі на території теперішнього Закарпаття створили адміністративні утворення – 4 Комітати (жупи), як систему управління. Комітати прив'язали до замків-городищ (Ужгородський, Севлюшський, Вишківський та ін.).

Надзупанів зобов'язали збирати податки, з яких третину для власних потреб, а решту для короля. У XII ст. земля, що оброблялась, переважно була власністю короля, який мав практично абсолютну владу. Ще король Андрій III почав активно роздаровувати землю своїм прибічникам, що призвело до формування більш самостійних землевласників-магнатів зі своїми інтересами та послаблення влади короля. Магнати спонукали його до надання їм все більших привілеїв та прав, які були офіційно зафіксовані у виданій королем «Золотій булі». За нею селяни, що були вільними, стали ще більш залежними від магнатів, які вершили всі майнові та судові справи. Роль надзупанів угорського королівства також цим послабилась. До кінця XIII ст. в Угорщині були вільні і невольні селяни. Останніх продавали як товар за три німецькі марки. Покупцями були зазвичай євреї та араби. Вільні селяни хоч і були залежні від поміщика, однак мали право переходу від одного пана до іншого.

Це право часто скасовували, потім знову повертали, однак життя селян було важким у всі часи [14].

Після набігу татар у 1272 р. на Центральну Європу найбільше постраждали низинні території історичного Закарпаття [184]. Гірські території завойовників не приваблювали. Король Угорщини Бела IV, що потерпів поразку, спочатку втік у Даліцію, а після уходу татар повернувся і почав відновлювати зруйновані поселення, зміцнювати оборонну систему шляхом будівництва замків. Зокрема, було зведено у долині Тиси Вишківський, пізніше Хустський, Королівський (Наляб), Севлюшський (Конко) замки. Відновлюються не тільки бувші, але й створюються нові села. Саме в цей час засновано і село Рокосово. Для активізації процесу заселення території угорський король запрошує колоністів, переважно – німецьких і чеських, а також цілі сільські общини волохів. Волоським общинам надавалася для освоєння певна територія із звільненням від податків на 5-20 років. Колоністи, переважно різні німецькі майстри-ремісники запрошувались окремими сім'ями. Особлива увага королем приділялась розбудові замків та міст біля них, які ставали торговими та культурними центрами аграрних округів. На початку XIV ст. королем Угорщини після Бели IV стає Роберт (1301-1342 рр). Він передає Ужгородську і Гуменську домінії своїм італійським прихильникам графам Другетам (в їх честь у м.Ужгороді названа одна із головних вулиць міста). Король Роберт в 1317 р. захоплює від своїх магнатів, що претендували на трон, замки у Севлюші і Королеві та домінію Угоч. Він надає певні привілеї, так зване «севлюшське право», містам Верхнього Потисся, зокрема м.Хусту, Вишкову, Тячеву, Севлюшу. Землі, на яких засновано с.Рокосово, відносилися саме до комітату Угоч. Дещо раніше Угорським королем Андрієм (правив 1290-1301 роки) землі Рокосова та ще п'яти поселень в Угочанському комітаті були подаровані волоському магнатові Гонт-Пазманю (Hont-Pazmany) за заслуги у військових справах [198]. На рис.1.6 приведено родинний герб Гонт-Пазмані, а на рис. 1.7 - карту володінь цього магната в комітаті Угоч із

зазначенням подарованих і заснованих ним поселень на протилежному від Рокосова березі річки Тиса (села Фанчіково, Виллок та інші). Село Рокосово (Rakasz), як приведено на карті, вперше згадується у 1300 році. Це не означає, що до цього тут не було жодної оселі (двора).

Рис. 1.6. Родовий герб і фото нащадка роду Гонт-Пазмань, першого володаря земель с.Рокосово [198].

На цій благодатній землі, яку обрали для стоянок найдавніші поселенці понад мільйон років тому назад, певно, у всі часи жили великими родинами осілі люди. Коли в кінці IX ст. на територію Закарпаття через Верецький перевал прийшли угорці під проводом Арпада, то знайшли в нашому краї осілі племена скотарів і землеробів, у яких було чому повчитися кочівникам.

У кінці XIV ст. землі села Рокосово, як і багатьох інших поселень, перейшли у володіння Перені, жупана комітату Угочі. Згодом тривалий період більшість земель села належали родині Уйгеліїв, яка походила від сімейства Гонт-Пазмані [198]. Про це та найбільших землевласників села детальніше в наступному розділі.

Такою була передісторія с.Рокосово, на території комітату Угочі тодішньої Угорщини, перша письмова згадка про яке датується 1300 роком. Воно отримало назву Rakasz. На рис. 1.8 приведено карту Угочанського комітату, де зображено також його герб. Наявність в його зображенні рака, який є основним елементом теперішнього герба села Рокосово засвідчує, що раки водилися у численних потічках на цій території. Щодо села Вертеп, то джерельної інформації вдалося відшукати дуже мало. Його створення датується 1350 р. [193]. Офіційно приселок Вертеп передано в підпорядкування сільської управи села Рокосово у 1907 році. Водночас через чотири роки (29 жовтня 1911р.) за рішенням Міністерства внутрішніх справ Угорщини Малий Рокосов (Kis Rakasz) приєднали до Великої Копані (Felső Veresmart) [4, 5]. Знайомство із вищенаведеним сприятиме кращому розумінню взаємопов'язаних історичних процесів, що відбувалися в подальшій історії розвитку сіл Рокосово та Вертеп, які дотепер об'єднані за адміністративно-територіальним поділом і господарським освоєнням територій.

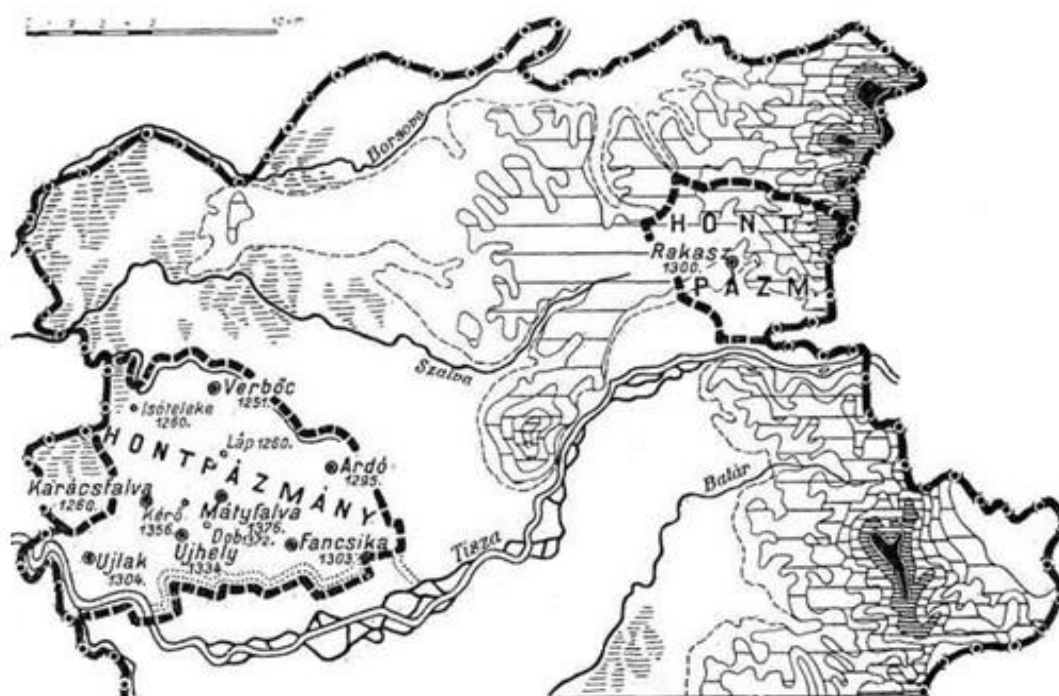

Рис. 1.7. Поселення комітату Угоч, якими володів магнат Гонт-Пазмань на початку XIV ст. [193].

1.3. Адміністративна приналежність

Села Рокосово та Вертеп за понад 700-річний період історії свого існування входили до складу різних держав та перебували в наступних їх адміністративних утвореннях:

Роки	Адміністративна приналежність
1300 р. – 1867 р.	Угорщина, Комітат Угоч, Севлюшський округ(повіт) ;
1867 р. – 22.03.1919 р.	Австро-Угорщина, комітат Угоч, Севлюшський округ;
22.03.19 р. – 21.04.19 р.	Радянська влада , потім короткочасна окупація румунськими військами;
вер. 1919 р. – лист. 1938 р.	Чехословаччина, Підкарпатська Русь, Мараморошська жупа, Севлюшський округ;
січень – березень 1939 р.	Карпатська Україна, Севлюшський округ;
бер. 1939 – жовт. 1944 р.	Угорщина, Мараморошська жупа, Севлюшський округ;
жовт. 1944 – лют. 1945 р.	СРСР, Закарпатська Україна, Севлюшський округ;
із 16.02.1945 р.–січ. 1946 р.	СРСР, Закарпатська Україна, Хустський округ;
22.01.1946 р. – гр. 1991 р.	СРСР, Українська РСР, Закарпатська обл., Хустський район;
з грудня 1991 р.	Україна, Закарпатська обл., Хустський район.

Жодна частина українських земель не зазнала таких численних змін в адміністративному поділі. Різні покоління рокосівчан жили і творили в різних державах. Теперішні довгожителі Срібної Землі, як ми неофіційно залюбки називаємо наш край, не покидаючи домівки, були громадянами кількох країн. Із 1907 р. за адміністративним устроєм до села Рокосово віднесено також присілок Вертеп, який наразі є селом, що підпорядковане Рокосівській сільській раді. Обидва поселення в різні часи входили до складу вищезазначених держав.

В 1911 р. до села Велика Копаня приєднали Малий Рокосов (Kis Rakas), який був раніше частиною Рокосова [5].

Адреса села в різні часи була такою:

Угорщина: M6, 557 Rakasz Ugocsa vm., PO Felsoveresmart

Чехословаччина: MZ, 143 Rokosov , PO Felsoveresmart

Україна: 90410 Рокосово, Хустський район, Закарпатська область, Україна.

Зазначимо, що кореспонденція для рокосівчан і вертепівців надходила на пошту с.Велика Копаня (Felsoveresmart), а звідти її доводилось щоденно забирати. Тільки з 1945 року було відкрито пошту безпосередньо в с.Рокосово.

Рис. 1.8. Села Рокосово і Вертеп на карті комітату Угоч [193].

Рис. 1.9. Зміна західного кордону Підкарпатської Русі із Угорщиною після другої світової війни, яку збережено за незалежної України [198].

Рис. 1.10. Територія Карпатської України в 1939 році, до якої входили села Рокосово та Вертеп [198].

18 січня 1919 р. було видано так званий «Генеральний статут для організації та адміністрації Підкарпатської Русі». В ньому обіцялось надання Закарпаттю, окрім згаданої назви найширшої автономії, виборів до сейму, призначення губернатора та інших урядовців і місцевих управлінців. Однак Закон про автономію закарпатці вибороли тільки в 1938 р., а вже уряд автономії 1 січня

1939 р. ввів для нашого краю історичну назву «Карпатська Україна». Ця назва стала вживатися поряд з назвою «Підкарпатська Русь» із листопада 1938 р.

На рис. 1.8 приведено карту комітату Угоч, центр якого знаходився в м.Севлюші, теперішньому м.Виноградові. До Севлюшського округу село Рокосово відносилось із часу заснування до лютого 1945 р. [193], хоча, як вищезазначено, округ входив у різні адміністративні утворення, до того ж різних держав.

Звернемо увагу на вигляд русла ріки Тиса поблизу Рокосова (рис.1.8) та на відсутність поселень поблизу Рокосова, яке займало в ті часи землі від р.Тиси до р.Боржва (див. також рис.1.7). Так, в 1300 році в Севлюшському окрузі поблизу с.Рокосово були тільки села Чорний потік (Feketepatak, 1260 р.), Егреш (1284р.), Королево (Királyhaza, 1262 р.) та Нижній Севлюш (Nagyszallos,1262р.). Пізніше частина рокосівських земель від річки Боржави була зайнята новоствореними селами Шаланки (1337 р.), Верхній Шард (1351р.), Раковець (Rakos,1361 р.), Велика Копаня (Vegesmart,1430 р.) та ін. У подальшому найбільше судових справ розглядалося щодо притязань с. В. Копаня на урочище Довгий Лаз, яке дотепер належить с.Рокосову.

Рокосівчани негативно відреагували на переведення з 16.02.1945 р. с Рокосово із Севлюшського в Хустський район. Уже 22.02.45 р. за підписом старости і секретаря сільського комітету було направлено лист із проханням залишити село в Севлюшському районі. На цей лист із Ужгорода прийшла відмова. Рішенням Народної Ради Закарпатської України в справах комунального господарства, очолюваного Петром Согою (у радянську добу відомим краєзнавцем), було вказано, що не має причин прилучення села назад до Севлюшського округу. Отож від цього часу до сьогодні села Рокосово і Вертеп відносяться до Хустського району.

1.4. Назви сіл Рокосово і Вертеп

Зустрічаємо наступні варіації назви села Рокосово: Rakasz, Rakaz, Rakas, Rokaz за часів його перебування в королівстві Угощини та Австро-Угорщини [193], Rokosiv - за правління Чехословацької Республіки, Рокосово, Рокосов або Рокосів - в радянську добу та за України. Навіть у теперішній час на залізнодорожній зупинці села залишилась вівіска із написом Рокосів, хоча село давно має офіційну назву Рокосово. На русинському діалекті село частіше називали Рокосів, а іноді – Рокісве, Рокосва, Рокос і навіть – Ракусве або Рукусве [148].

(a)

(б)

(в)

Рис. 1.11. Знаки при в'їзді в село із шосейної дороги (а), на залізнодорожних зупинці (б) та станції (в) [197].

Рис. 1.12. Вказівний знак до села Вертеп [197].

Село Рокосово формувалося спочатку з окремих поселенців у різних урочищах території села, які мали свої назви Керегедь (Кирикгидь), Плиття, Забій, Вовчинці, Барвінкош та ін. Ще у кінці XIX ст. – на початку XX ст. в книгах шематизму знаходимо дані про людність та віросповідання, з виокремленням у селі таких його філіалів: Забій, Барвінкош, Фокадови, Вуглярня, Залізнодорожна станція. В перші століття згадок про село Рокосово згадуються назви Sebuspathak або Sebespatak (Бурхливий потік, згадується в документах за 1359, 1390 рр.) [193]. Цей потік рокосівчани пізніше називали Гукливе (Hukliva-nak), а землевласники Уйгеллії називали Дзвінким потоком (Csengeő patak-nak). Пізніше згадуються рокосівські землі в урочищі Nagh Laz (1546 р.) або Hozzu Laz (1570р.), Hoszo Laz(1656 р.), що в перекладі означає Довгий лаз, Великий лаз (див. карту в Додатку 1.18.), що межує наразі з копанськими землями.

Назви сіл в давнину давали переважно за прізвищем власника землі або за географічними ознаками. Достеменно не встановлено походження назви ні села Рокосово, ні села Вертеп. Найвірогіднішою є версія, що Рокосово назву

отримало за фауністичною ознакою від слова рак. Таку версію вперше опублікував Іван Гарайда [15]. В численних гірських потічках села до цих пір водяться раки, яких раніше було дуже багато. Сусідні села Малий Раковець та Вишній Раковець, а також с.Ракошино в Мукачівському районі отримали назви за цією ж фауністичною ознакою. Вірогідною є і версія назви села за землевласником Rakoszy, однак вона належно не підтверджена. Науково обґрунтовується версія, що село Рокосово має мадярську топооснову РАКАШ, РОКОСів [170].

Ще складніше з'ясувати назву села Вертеп. Зустрічаємо також назву Вертепа, зокрема в книзі шематизму за 1941 р. Так само на урбаріальних картах Чехословацького періоду значиться Вертепа (див. рис. 1.15.). В 1961р. радянська влада, певно з атеїстичних міркувань, дала присілку Вертеп назву Романівка, мотивуючи тим, що значна частина його мешканців мають прізвище Роман. Звернемо увагу на те, що це село за кількістю однакових прізвищ відоме як світовий лідер. Назва Романівка протрималася тільки чотири роки, позаяк вертепівці домоглися повернення селу історичної назви, яка їм подобається. Вони вірять, що назва села пов'язана із релігійним змістом слова «вертеп», тобто з різдвяною виставою. Вертеп в перекладі із старослов'янської означає «печера», що асоціює з таємничим місцем народження Ісуса. Вертепівці є щирими вірниками, а кілька уродженців села стали священниками. Тому мешканці в розмові частіше притримуються давнішньої назви села Вертепа. Якщо трактувати слово «вертепа» як провалля, яр, ущелину, то рельєф села відповідає назві села, як зазначає журналіст Василь Бедзір [3]. Тоді назва села була б за географічною ознакою, що є поширеним. Така версія також має право на існування.

Геральдика, печатки. На рис. 1.13 зображено символіку села, яку затверджено рішенням депутатів Рокосівської сільської ради від 29 квітня 2013 року.

Окремі печатки на документах, які видавались сільською управою, церквою та школою в період входження села Рокосово у склад Угорщини, Чехословаччини та хортівської Угорщини, а також в теперішній час, приведено на рис. 1.14. З 1945 року церква перестала видавати населенню офіційні документи (про народження, шлюб, смерть тощо). Тому печатками завірялись офіційні документи тільки державними інституціями (установами, закладами, підприємствами, радгоспами та ін.) та громадськими організаціями.

Давні топоніми. Урочища, місцевості села Рокосово, які згадуються в різні часи минувшини наступні [193]:

- Sebuspathak (1359 р.), або Sebespatak(1390 р.) - Бурхливий потік, який жителі села Рокосово називали Гукливе (Hukliva-nak), а землевласники Уйгеллії називали Дзвінким потоком (Csengeő patak);

- Nagh Laz (1546), Hoszu Lasz або Hozzu Laz (1570), Hoszo Laz (1656) - Довгий лаз, Великий лаз;

- Kis Tisa - Мала Тиса;
- Galod mezeo - Поле Галод;
- Hatar domb - Межевий горб;
- Hatar waraja(1570) - Межевий яр;
- Kis siget - Малий острів на Тисі;
- Bartha Laza(1636), - Лаз Борти;

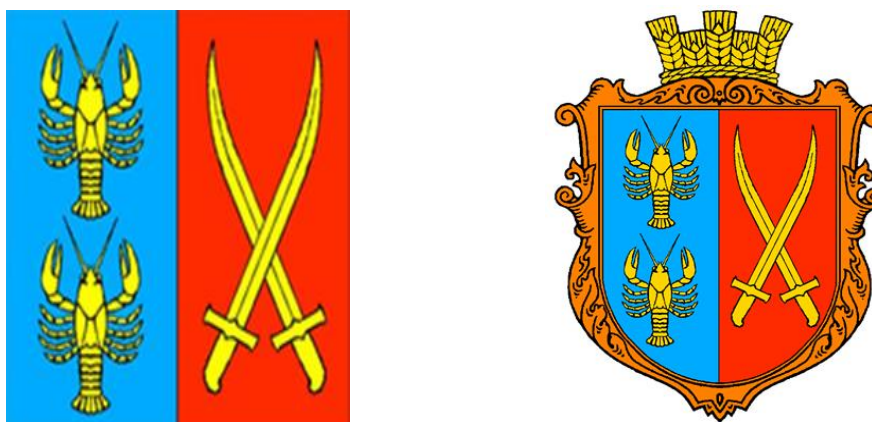

Рис. 1.13. Герб і прапор с.Рокосово, затверджені рішенням сесії Рокосівської сільської ради в 2013 році [197]

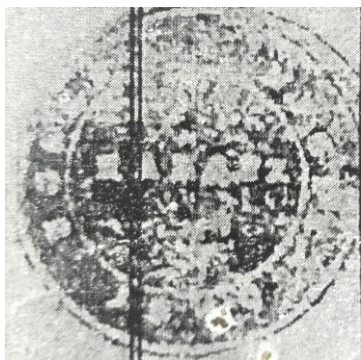

Рис. 1.14. Церковні та урядові печатки села Rakasz (Rakaszi), Rokosov, Рокосов, Рокосова, Рокосівської сільської ради та її виконкому.

- Egyhaz Pataka - Потік церкви;
- Deak Laza - Лаз Деяка;
- Rakasz Fywzesse - Фізеш Рокосова, земля в заплаві р. Тиси;
- Nadas tho - Очеретове озеро;
- Jazolpataka - Ясельний потік;
- Koyta hawasa(1657) - сніжник Кайти;
- Hargas або Horgas patak(1657) - потік Горгош поблизу села Копаня;
- Kaytar hegy forassa (1655) - джерело гори Кайти;
- Kaitar hegy (1636) - гора Кайта;
- Fodor mező (1865) - земля Федора;
- Tatar jaro - Татарський прохід;
- Maloda Tisza (1655) - Молода Тиса, назва однієї вітки річки, яка проклала собі русло по полях села, протікала попід г.Керегедь в сторону г.Кайта (див. Додаток 18);

- Szalva patakot – річка (потічок) Салва, бере початок від урочища Кереші, далі приймає водотоки із гір Іросла та Керегедь в районі каменоломні, протікає через урочище Мочар, де приймає води сільських потічків і далі тече в сторону В. Копані.

- Holt Tisza (1666) - мертва Тиса, ділянка одного з рукавів Тиси, у якій застоювалась вода після частих паводків;

- Урочище Чередки (Черебина) під Кайтою, зараз належить с.Велика Копаня, було рокосівським до 1911 р та інші.

- Горбок – урочище у с. Вертеп;

- Палена, вертепівці вживають назву Паленина;

Давні назви урочищ, більшість яких мешканці сіл використовують до тепер, знаходимо на урбаріальній карто-схемі, яка в розрізі окремих урочищ приведена у Додатку 18, а центральні частини сіл Рокосово та Вертеп приведено для прикладу на рис. 1.15 а,б. Ці карто-схеми дають можливість познайомитись із місцеположенням чисельних рокосівських та вертепівських

урочищ, що теперішнім поколінням селян є цікавою та важливою інформацією. Приведені у Додатку 18 урбаріальні карто-схеми при бажанні дають також можливість за номером ділянок (парцел) встановити їх власників, межі земель та їх призначення. На карто-схемах, що приведені для центральної частини сіл бачимо назви Великий Рокосов і Вертепа. Село Рокосово уже у середині 19-го століття вважалося великим поселенням. Звідси випливає те, чому вертепівці полюбляють і зараз називати своє село Вертепа, а не Вертеп. Отже така назва постійно передавалась від предків нащадкам.

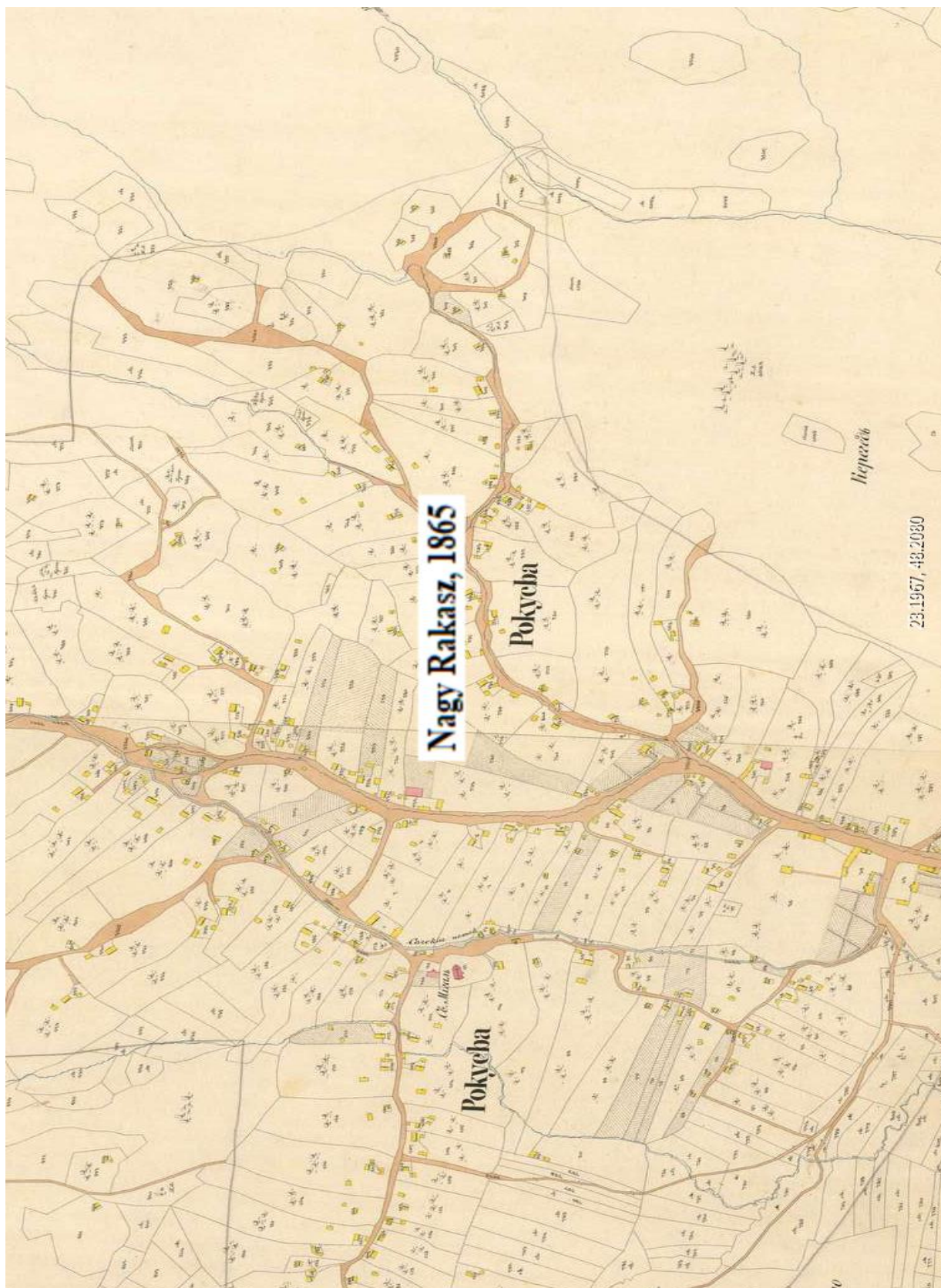
Межові назви. В давнину землевпорядні роботи не проводились з використанням точних приладів, як це робиться за оцифрованим земельним кадастром у теперішній час. Межі встановлювались умовно та описувалися, наприклад, так: Вереща – орні рівнинні землі, що межують із селом Велика Копаня; Гашпарка – поля землевласника Гашпара від залізничної колії. Таких умовних знаків було багато, назвемо найбільш вживані: бібрешник, стремтура, Лацків, Іванців, млиновиця, за митом, за бродом, за садком, під Керегедьов, за Грицьовим горбом тощо. Найбільш системно топоніми обох сіл знаходимо на давніх кадастрових картах, фрагменти із яких приведено на рис. 1.15 та в Додатку 18. Цінність цих архівних матеріалів не тільки в тому, що вони дають достовірну інформацію про місцезнаходження урочищ, яке не всі мешканці сіл правильно уявляють за переказами, але й в можливості встановити площу і колишніх власників усіх пронумерованих ділянок (парцел), що нанесені на картах. До прикладу, наведемо виписку із архівних справ про землі громади греко-католицької церкви та її священника станом на 1944 рік [92]:

а) майно церкви:

- Будинок за №115, подвір'я і сад площею 1160 сажнів на парцелі 63 поземельної вложки №50;

- кладовище площею 2 гольди 1067 сажнів на парцелах 254 і 266 позем. вл. 50;

(a)

(6)

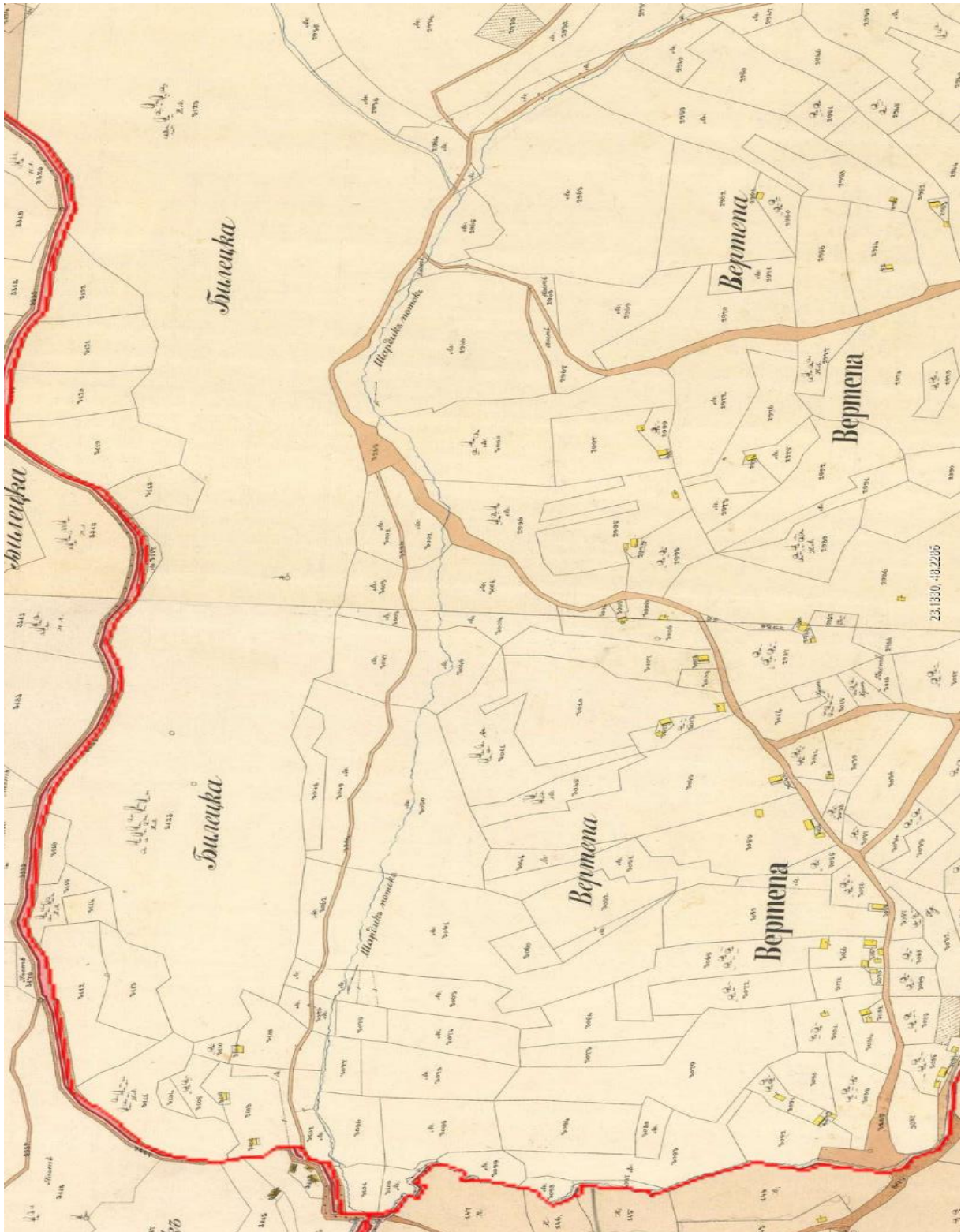

Рис. 1.15. Кадастральні карто-схеми центральної частини сіл Рокосово (а) і Вертеп (б).

- орна земля площею 30 гольдів 682 сажени на парцелах 807,814 і 893 позем. вл. 50;

- пасовище площею 1 гольд 49 саженив на парцелі 1103 позем. вл. 50;

- ліс на площі 1 гольд 292 сажени на парцелі 1521 позем. вл. 50;

- ліс та пасовище 22 гольди 800 саженив на парцелі 1538 позем. вл. 50;

- будинок за №172 з двором і садом площею 1 гольд 598 саженив на парцелі 258 позем. вл. 335;

- пасовище площею 1 гольд 1598 саженив на парцелі 1505 позем. вл. 432;

- ліс площею 1 гольд 400 саженив на парцелі 1316 позем. вл. 432;

- орна земля площею 1130 саженив на парцелі 817 позем. вл. 533;

- млин за №168 площею 93 сажени на парцелі 233 позем. вл. 335;

б) майно священика:

- будинок за №194 з двором і садом площею 1 гольд 581 саженив на парцелі 151/1 позем. вл. 48;

- орна земля площею 19 гольдів 1064 сажени на парцелі 809 позем. вл. 335;

- ліс з пасовищем 7 гольдів 800 саженив на парцелі 1537 позем. вл. 335;

- земельна ділянка площею 1200 саженив на парцелі 584 позем. вл. 88.

Збережені та сучасні топоніми

Лісові урочища:

- Кайта – ліс у західній частині села та південній частині с.Вертеп на межі з с. Велика Копаня. На урбаріальних схемах знаходимо назву Коета, що трактується з угорського як «безкорисний» ліс.
- Іросла – одна із найвищих заліснених вершин масиву Тупий, у підніжжя південного схилу якої знаходиться залізнодорожна станція Рокосово. Для її будівництва тут частково було вирубано дубовий ліс.
- Вили – урочище в кінці хребта Салдобош, з якого у вигляді розвилки є переходи в сторну гори Іросла та в інший бік до гори В. Камінець; подібні назви є і в інших урочищах села;

- Суперечний ліс – праліс на межі Рокосова з Хустом, за володіння яким з давніх часів велася боротьба – суперечка;
- Салдобош – гірський хребет із дубовим лісом, починається від галявини Калило (де калялися свійські свині, що випасалися в цьому лісі) і простягається до урочища Вили, розвилки стежок до вершини Іросла та урочища Камінець;
- Порубище – ділянка лісу, що поблизу Буковини ;
- Палабірець – схил, що від мікрорайону Вовчинці тягнеться в сторону Салдобошу. В цьому лісі випасали худобу та заготовляли тички для квасолі в радянську добу;
- Картай – лісове урочище у верхньому кінці села, де є цілюще джерело, що використовувалося для лікування місцевими жителями (раніше тут утримували малі лазні, що відзначено при переписі у 1930 р. [105];
- Васи́лин Лаз – чагарники поблизу села, які тепер відведені під дачі;
- Білий камінь – прилегла територія до Васи́линого лазу, також частково відведена під дачі;
- Буковина (Ясинева Буковина на урбаріальних схемах) – гора зі стиглим буковим лісом, із якого мешканці мікрорайонів Керегедь і Вишній кінець заготовляли паливні дрова, опале букове листя та насіння; під такою назвою маємо ще одне лісове урочище між Забоєм і с.Вертеп;
- Красна хаща – ліс поблизу урочища Горб с.Вертеп, що є продовженням Буковини в сторону с.Малий Раковець;
- Сідло – колись не заліснений крутий схил перед Буковиною, що мав вигляд сідла і добре проглядався із галявини урочища Сушники. Був місцем перепочинку для збирачів дикорослих ягід та плодів, лікарської і технічної сировини з лісу. Зараз засаджений білою акацією.
- Товстий – урочище з буковими насадженнями в околиці найвищої гірської вершини Товста (819 м. н.р.м.), де споруджена районна телевізійна вежа;

- Ріповець – березовий ліс, де добувають будівельний туф, який ще називають «білий камінь»;
- Галлазів – чагарники поблизу верхнього кінця села, які в кінці 90-х років ХХ ст. відведено під дачні ділянки;
- Деренковач – вершина в кінці мікрорайону Керегедь, де зростає глід та кизил (деренки). Тут зростає сосновий ліс багатий на гриби-маслята та зарості папороті, в яких полюбляють облаштувати ліжничок дикі свині;
- Вільмин мур – ліс, який належав жінці Вільмі;
- Калило – перезволожена улоговина, де «калялися» (купалися) кабани, що жили в дубовому лісі урочища Салдобош, а також аналогічного урочища у Забої;
- Люксарка – урочище з молодими кленами;
- Акацовий ліс – насадження акацій на пустошах в урочищах Сідла, Деренковача, Сушник.
- Бордош (Борсош) – хребет із дубовим лісом поблизу Іросли;
- Сепешгидь – лісове урочище під Бордошом;
- Скородовець – ліс між Ірослою та Буковиною.

Цей ряд можна продовжити такими назвами як Літовища, Хамниковач, Купільова, Кантина, Малий і Великий Камінець, Красна хаша та ін. Більшість із них краще розглянути на приведених у Додатку 18 кадастральних карто-схемах, фрагменти яких приведені на рис. 1.15 а,б.

Околиці села, поля, пасовища:

- Красне поле – родючі землі, на яких отримували красні (добрі) врожаї, що за шосейною дорогою в заплаві р.Тиса. В 1939 р. тут загинули січові стрільці, які відстоювали проголошену незалежну Карпатську Україну.
- Під Кайтою – землі, що межують із територією Великої Копані поблизу однойменної гори Кайта;
- Брянцівка – земля за церквою;
- Легендарія – земля, що належала раніше сільській школі;

- Фізеш – земля в заплаві Тиси, де жителі заготовляли лозу для власних потреб та використовували заплаву для рільництва з ризиком втрати врожаю від повені;
- Дяківня – земля, що належала сільському дякові;
- Берцелка – земля власника Берцели;
- Баня – каменоломня, кар'єр, каменедробильний завод;
- Підбаня – пасовище для худоби поблизу бані (каменоломні);
- Ігрика – пасовище в березовому лісі ;
- Меддешове поле – земля, що належала свого часу власнику на прізвище Меддешій у центрі старого села;
- Паровина – перезволожена улоговина за Будинком культури. Тут була стежка, якою користувалися мешканці урочища Керегедь, щоб скоротити шлях. У минулому в цій місцині вимочували коноплі та виготовляли із глини з соломою «вальки» для будівництва.
- Церковное – земля, що належала сільській парохії.
- Закут – земля на околиці села в урочищі Хітрія.
- Хітрівня – урочище в районі маєтку чеха-землевласника Вацлава Хітрія в Забої;
- Банище (теперішне промзона) – територія поблизу кар'єрів і залізничної станції; в одному із відпрацьованих кар'єрів тут утворилося озеро з прісною джерельною водою.
- Мочар – заболочена місцевість під горою Кайта, через яку протікає Сільський потік, що виходить із берегів при частих паводках;
- Мито – місцина у нижньому кінці села, де був дерев'яний міст через Молоду Тису (один із рукавів розгалуженого русла Тиси). За перехід моста землевласники Уйгелії брали мито від перевізників солі (соляний шлях), збіжжя та інших товарів, а також за перегін худоби. При будівництві залізної дороги русло Тиси зрегулювали, тут утворилося

озеро, яке власне мало цю ж назву, доки в кінці ХХ ст. не провели меліорацію і цю місцину повністю осушили.

- Бібрешник – орні землі за шосейною дорогою, Красне поле.
- Гадяш – орні землі між залізничною і шосейною дорогою, поруч із Бібрешником;
- Вереща – орні рівнинні землі, що межують із селом Велика Копаня;
- Гукало – землі, що між Верещами і Кайтою;
- Гашпарка – поля землевласника Гашпара від залізничної колії;
- Палена – орні землі с.Вертеп, нижче урочища Горб. Назва може бути пов'язана з тим, що ліс тут палили для вивільнення землі під копанку (ріллю).

Ріки, потоки, джерела:

- р.Тиса – є межею території села з півдня.
- р.Сільва – бере початок у низинній зоні села під горою Іросла, приймаючи потічки із гірських схилів, далі в неї впадають усі сільські потоки і попід горою Кайта вона виходить за межі села, несучи води в Тису. Раніше вона живила яругу Мито, яка після меліоративних робіт у середині ХХ ст. перестала існувати.
- Сільський потік (струмок) – найдовший водотік. Він формується із верхнього кінця села, зливається в центрі села з Керегедським і впадає в р. Сільва; приймає стоки із масивів Лазянское, Буковина, Василин лаз та ін. На сучасних схемах річку Сільва чомусь перейменували в Сільський потік.
- Ясельний потік (Забоянський) – формується в мікрорайоні села Забій, впадає в р.Сільва в урочищі Мочар.
- Керегедський потік – формується у східній найдавнішій частині села Керегедь, що має одноіменну назву з горою Керегедь; живиться стоками із масивів Порубище, Сідло, Сушники, Деренковач, Камінець, Палабірець та ін.;

- Берків потік – названий іменем єврея Берка, колишнього жителя села, що мешкав біля нього;
- Ірослянський потік – стікає з одноіменної гори і впадає в річку Сільва поблизу кар'єра;
- Вовкова кирниця – джерело під горою, до якої ніби (за переказами) вовки приходили пити воду.
- Синявка – ділянка р.Тиса під стрімкими скелями (нижче від казарм, що поблизу с.Крива) де сильно звужувалось її русло, збільшувалася швидкість течії та глибина. Тут часто розбивалися бокори із лісом. Поруч на крутій гірській скелі вирублена ніша, де було встановлено дерев'яну скульптуру Марії-Терезії, як оберег для бокорашів.
- Шардуський потік – потік, що стікає з урочища Горб у с.Вертеп в напрямку с.Шард (тепер с.Широке).
- Можна ще додати джерела Сита та Голодна вода, штучні водойми-ставки для риборозведення в с.Вертеп та с.Рокосово, а також мальовниче озеро у відпрацьованому кар'єрі, яким ще назву селяни не дали.

Кладовища:

- Мочарне – закрите в 60-х роках ХХ століття. Знаходиться на рівнині в південній частині села в урочищі Мочар. Тут у 1939 році поховані січові стрільці, є пам'ятний знак на їх могилі.
- Керегедьське – найдавніше з діючих, яке розташоване в східній частині мікрорайону Керегедь. Його називали Тимитовом, а вулиця, що веде до нього – назвали Тимитівська.
- Забоянське – діюче з давніх часів в урочищі Забій.
- Диганицьке – найбільше діюче кладовище у верхньому кінці села Рокосово.
- Єврейське – закрите в 40-х роках ХХ століття, практично знищене, знаходиться на схилі гори Керегедь.
- Церковне – закрите на початку ХХ століття.
- Вертепівське кладовище.

Пам'ятки:

- Меморіальний комплекс «Красне поле» – Пам'ятний Хрест січовим стрільцям, що полягли на Красному полі. Пам'ятка державного значення, де щорічно проводяться національні урочистості до Дня Карпатської України.
- Братська могила героям-січовикам, що поховані на кладовищі в с.Рокосово (урочище Мочар). Рокосівчани вважають, що тут поховано 11 січових стрільців. За щоденником учасника цих подій Гренджі Донського йдеться тільки про 5 осіб [19].
- Пам'ятник воїнам, які полягли у другій світовій війні. Він розташований в центрі села Рокосово, неподалік від школи та адміністративної будівлі Рокосівської сільської ради.

Рис. 1.16. Традиційний загальнодержавний захід біля Меморіального комплексу «Красне поле», де встановлено Пам'ятний Хрест січовим стрільцям, що полягли на Красному полі [197].

Рис. 1. 17. Пам'ятний хрест на могилі січових стрільців у с.Рокосово (кладовище в урочищі Мочар) [197].

Рис. 1.18. Учні Рокосівської школи вшановують пам'ять загиблих односельців у 2-й світовій війні (2019 рік) [197].

1.5. Людність. Етноси

Перші поселенці селилися в найбільш сприятливій місцині. Такою було обрано урочище Керегедь на схилі гори Керегедь, яке було захищене від вітрів з трьох боків. Потім заселили центральну частину села та урочище Забій. Перші осадни складалися з небагатьох хатин, які розташовувалися достатньо далеко одна від одної, щоб мати необхідну кількість землі для життєзабезпечення сімейства. В кожній хаті зазвичай проживало 6 і більше осіб. Зростання чисельності поселенців після заснування села відбувалося дуже повільно. Періодами поселення практично повністю знищувалося набігами завойовників або хворобами і голодом через несприятливі кліматичні умови. Добре відомо, що найбільші спустошення села відбулися відразу після його заснування в 1330-1355 рр. набігом татар, у 1657 р. – поляків, у 1659, 1712 і 1717 рр. – знову набігом татар, у 1642 р. – чумою, у 1786/7 р. – великим голодом через несприятливі кліматичні умови, а у 1940-44 рр. – масовим цілеспрямованим знищенням євреїв фашистами. На рис. 1.19 приведено графік зростання чисельності мешканців с.Рокосово (із врахуванням приєднаного присілку Вертеп з 1907 року).

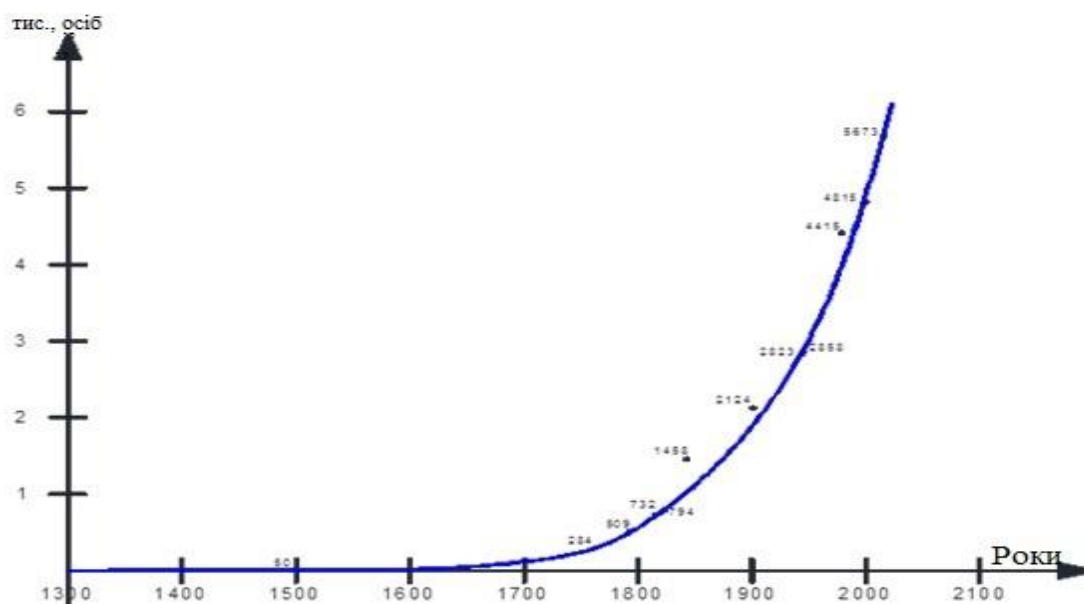

Рис. 1.19. Динаміка зростання кількості населення сіл Рокосово та Вертеп протягом 720 річного періоду.

Видно, що людність села від першої згадки про нього протягом перших трьох століть збільшується дуже повільно. За звітами платників податку встановлено, що село в 1574 р. мало тільки 3 повних двори та 5 бідняцьких господарств і двох безхатніх наймитів [193]. Це загалом близько 60 осіб населення. Ще через два століття в податкових списках за 1775 р. уже зазначені 63 кріпаки, 30 наймитів з житлом і 5 безхатніх, тобто загалом понад 450 осіб населення. Активніше починає залюднюватися село в період Австро-Угорського правління, починаючи із середини XVII ст., а стрімке зростання спостерігається на всій території між Тисою і Боржавою із середини XVIII ст. Утворювалися нові села і зростала чисельність населення в уже заснованих селах. Утворювалися суто русинські поселення, у яких угорців було мало [193]. Отже, відповідаючи на запитання чи є теперішнє населення автохтонним, можемо стверджувати, що якщо брати відлік часу із цього періоду, то безперечно, так. Якщо ж визначати, який етнос вперше поселився на території села, то підтвердженої документально відповіді не маємо. Перші поселенці могли і не залишити нащадків у цьому поселенні, а наступні також могли змінюватися неодноразово. Певний час тут могли жити угорці, рутени або волохи, але вони не пустили коріння на віки. Із XVI століття у селі завжди суттєво переважали русини. Вони, як засвідчують історичні джерела, не тільки населяли с.Рокосово, але й суттєво впливали на рутенізацію поселень, що розвивалися між Тисою і Боржавою [193].

За угорським істориком Іштваном Сабо серед перших поселенців села переважали угорці, яких переселив сюди із угорських поселень тодішній володар земель Гонт-Пазмань (див. рис. 1.6). Це підтверджує перелік прізвищ кріпаків в 1671р. одного із землевласників великого сімейства Уйгеліїв, яке найбільш тривалий час господарювало на землях села, а саме Уйгелі Яноша. Це були угорці – Beres (Береш), Budosó (Будошо), Fekete (Фекете), Cassai (Цошшоі), Kekes (Кекеш), Magé (Маге), 3 Molnár (Молнар), Sáffrány (Шафрань), 2 Varju (Ворю); німець – Hendtzel (Гентзел); русини - Babnika

(Бабніка) і Dzsuga (Джуга). Пізніше у селі була незначна кількість колоністів, німців-ремісників, яких землевласники запрошували сім'ями для розвитку ремісництва на території своїх володінь.

У 1775 р. платниками податків в розрізі національної приналежності були наступні рокосівчани [193]:

угорці - Juhasz (Югас), Káplár (Каплар), Kelemen (Келемен), Kokas (Кокош), Kontrás (Контраш), Méhes (Мегеш), Miklós (Міклош), Obsitos (Обшітош), Sánta (Шанта), Szűcs (Сюч), Tárkány (Таркані);

русини-слов'яни - Andrasko (Андрашко), Antolik (Антолік), Antonik (Антонік), Bárzut (Барзут), Bileczki (Білецкі), Wojka (Бойко), Boska (Бошко), Branecz (Бранец), Bránics (Браніч), Bunyák (Буняк), Burcsa (Бурча), Csarik (Чопік), Csuga (Чуга), Gsuga (Гшуга, Джуга), Czeczka (Цзецзко), Danilo (Даніло), Fedinecz (Федінец), Gegánics (Геганіч), Hasko (Гашко), Hrenyu (Греню), Jaszko (Яцзко), Klipra (Кліппо), Kludán (Клудан), Kosztyuk (Костюк), Krehunecz (Крегунец), Lemák (Лемак), Litun (Літун), Lozánckzi (Лозанцзкі), Mikulistsin (Мікуліштшін), Motsárnik (Мотшарнік), Páltsuk (Палтшук), Patiszicska (Патісічка), Pazdik (Поздік), Polyák (Поляк), Prisák (Прішак), Sperik (Шперік); Sportény (Шпортень), Stéfán (Штефан), Szelemán (Селеман), Szimko (Сімко), Thedávcsics (Тодавчич), Tibávszki (Тібавські), Trobics (Тробіч), Vátilla (Ватіла), Zabuszki (Забускі), Zicska (Зічка);

румуні - *Biklán* (Біклан);

невідомого походження – *Brodí* (Броді), *Csemet* (Чемет), *Dragula* (Драгула), *Fota* (Фота), *Kakos* (Какош), *Kokas* (Кокош), *Kisbé* (Кишбе), *Komjáti* (Ком'яті), *Kovács* (Ковач), *Liptsei* (Липтшеї), *Orosz* (Орос), *Papp* (Понн), *Bakoczi* (Бакоцзі), *Rósa* (Роша), *Szelistyei* (Селіщеї), *Tanta* (Танта), *Zádnyai* (Задньої).

Як показує аналіз чимала частина наведених прізвищ або дещо змінених (при реєстрації різними державними органами) збереглися до теперішнього часу. Стосовно національної приналежності, то за Сабо [193] платниками податку у середині 18-го ст. були 19 угорців, 60 слав'ян-русинів, 1 румун та 18

осіб невизначеного походження. Отже у другій половині XVIII ст., коли село почало активно розвиватися за чисельністю, переважна більшість селян були русинами. Врахуймо і те, що таких було чимало серед невизначених за походженням. У подальшому русинське населення села є переважаючим на всіх етапах його розвитку. Водночас, в окремі періоди на початках могло тимчасово переважати угорське населення. Так було і в сусідньому селі В. Копаня, перша згадка про яке датується 1430 роком. Спочатку в ньому переважали угорці, у 1512 році більшість склали волохи, а уже в кінці XVI ст. село майже повністю заселено русинами. Зазначимо, що у цей час на землях поблизу села Рокосово утворилося ще 11 сіл, які були заселені русинами (рутенами) і такими залишилися і в подальшому. Зміну етнічного складу населення с.Рокосово і інших поселень комітату Угоч з 1565 р. по 1775 р. приведено на картосхемах на рис 1.20 а,б.

У 1715 р. було зроблено перепис, який показав, що в Угочанському комітаті за останні понад 100 років відбувся значний спад чисельності населення. Так, із 1634 селян у 1567 р. залишилось тільки 1054 особи в 1715 році. Тобто зменшення людності сіл комітату становило понад 30%. Особливо знелюднені були низинні села. Станом на 1715 рік чисельність передгірних поселень була значно вищою ніж низинних. Наприклад, пердгірні села мали: Рокосово 50 мешканців, с.Велятино – 78. Водночас низинні села були малочисельні: у Холмі налічувалося 13 осіб, у Кикиш – 11. Це пов'язано з тим, що в низинних селах населення більше страждало від набігів завойовників, а в гірських і передгірних селах люди мали змогу переховуватися в гірських лісах. Відмічається також, що перепис показав зміну етнічного складу поселень. Так в 13 разів збільшилася кількість русинів порівняно з угорцями. Тому угорські королі активізували процеси запрошення на землі комітату німецьких колоністів та волохів.

Переселенців-німців у списках села Рокосово у всі часи знаходимо одиниці. Вони появлялися переважно там де розвивалися ремесла. У селі

Рокосово німецькі спеціалісти були у ХІХ ст. на залізниці, углярні, управитель у школі, майстри на будівництві або у кар'єрі. Найбільше німецького населення у с. Рокосово було на початку ХХ ст. Починаючи із ХVІІІ століття у селі активно оселялися євреї. Їх чисельність на початку ХХ ст. становила понад 200 осіб, що складало майже 10% від загальної кількості мешканців села. За чисельністю вони у півтора рази перевищували кількість угорців у селі в цей період. Відмітимо, що села розвивались до ХVІІІ століття дуже повільно через постійні їх знищення набігами татар. Останній їх набіг відбувся у 1717 р.

(а)

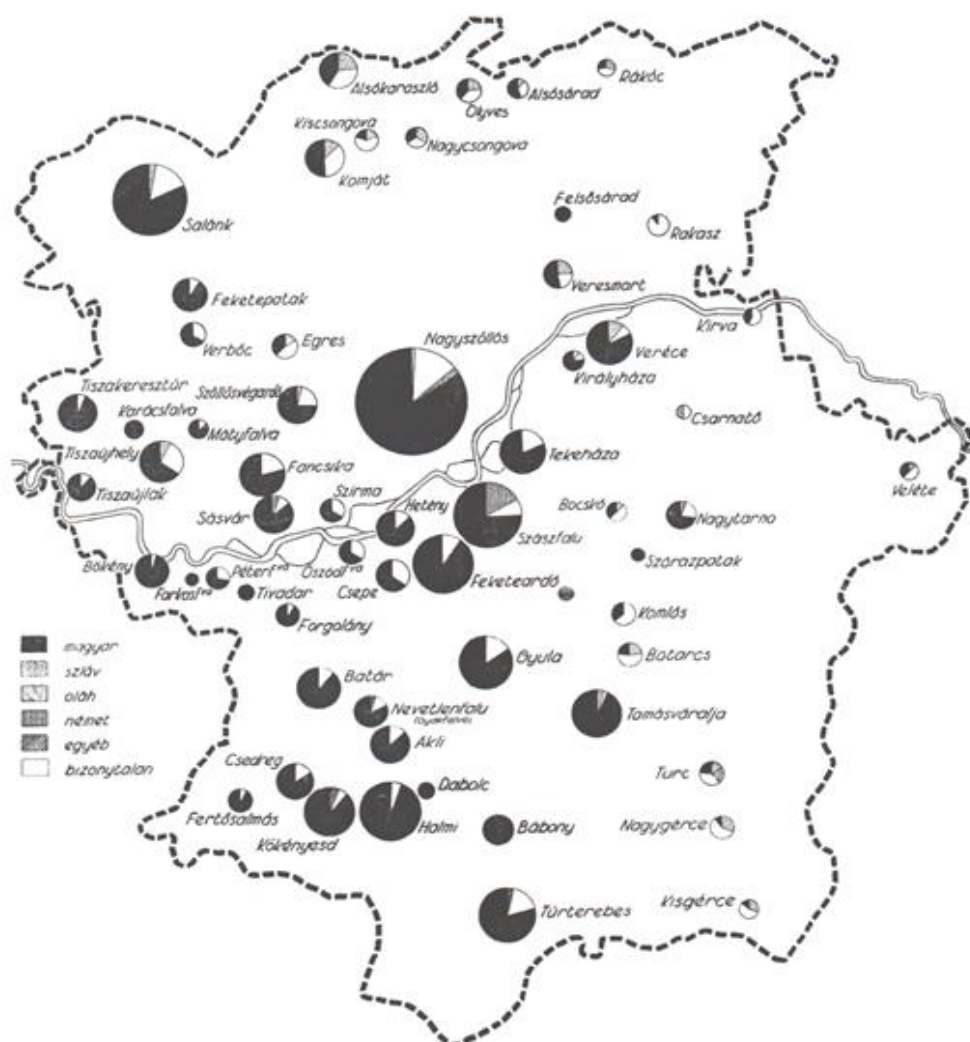

Рис. 1.20 а. Етнічний склад населення в поселеннях Угочанського комітату станом на 1565/74 роки [193].

(6)

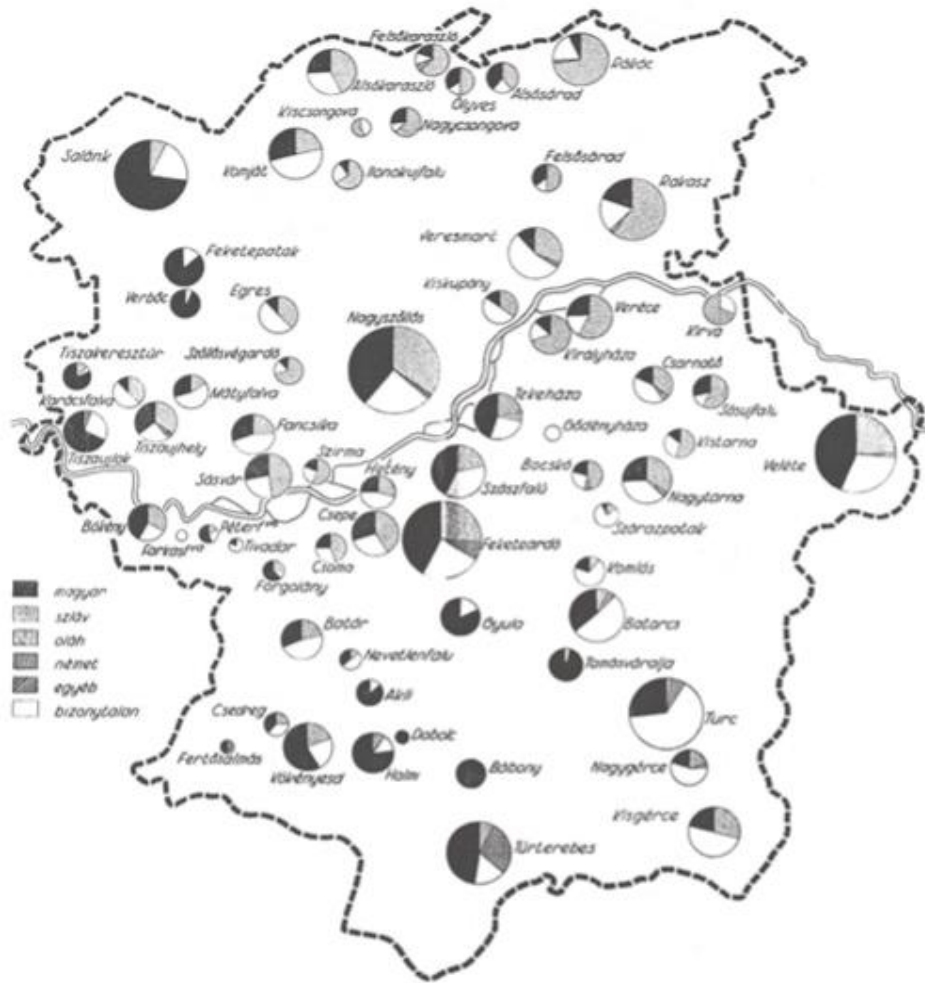

Рис. 1.20 б. Етнічний склад населення в поселеннях Угочанського комітату станом на 1775 рік [193].

У поселеннях, заснованих рокошівським землевласником Гонт-Пазмані проживали у середині XVIII ст. 181 фамілія кріпаків, 100 родин дрібних дворян і 3 багаті землевласники. А вже у 1785 році урядовий список вказує на значне зростання населення у всіх селах Угочанського комітату. Станом на 1782 р. у Рокосові уже було понад 509 осіб, серед них 102 газди (заможні селяни-землероби). Для порівняння відмітимо, що у В. Севлюші проживало 1172 особи і 140 газдів, а у В. Шарду – 165 осіб і 31 газда. В цей час велось будівництво дороги Севлюш-Хуст, що сприяло зростанню людності в цьому краї, а також ефективнішому освоєнню території та її природних ресурсів.

Динаміку зростання населення сіл Рокосово і Вертеп за період з 1300 року до теперішнього часу приведено на рис. 1.16 за матеріалами переписів та іншої джерельної інформації, зокрема податкових книг Австро–Угорщини. Відповідно до них із XVIII ст. кількість населення почала стрімко зростати, практично в геометричній прогресії. Із наведеного графіка можна прогнозувати, що до 2100 р. чисельність населення сіл Рокосово і Вертеп разом може досягти понад 7 тис. осіб. Село Рокосово за людністю у теперішній час в трійці найбільших сіл Хустщини. Не дивно, що с.Рокосово вважали наближеним до міста уже в період Підкарпатської Русі. На урбаріальній карто-схемі бачимо назву Великий Рокосов (див. рис. 1.15а).

Достовірно встановлено наявність у кінці XIX ст. наступних філіалів села Рокосово [177]: Забій, Барвінкош, Углярня, Фокадови. Навіть у 1881-1899 роках вони були малочисельні. Так, у Забої налічувалось до 200-260 осіб (до 10 % населення села), Барвінкоші – 16-25 осіб (близько 1%), Углярні – 6-21 особа (менше 1%), Фокадовах – 5-6 осіб (0,2%). Найдавнішими заселеними мікрорайонами села є Керегедь і Плиття. В теперішній час територія села повністю освоєна та заселена, між мікрорайонами практично не має вільних земельних ділянок, як це було ще в минулому столітті.

Наші предки, не покидаючи своєї малої Батьківщини, перебували і творили під юрисдикцією (управлінням) принаймні 6 різних державних утворень. Незважаючи на це, вони зберегли свою рідну мову, традиції, постійно збагачували культуру, розвивали господарство та соціальну сферу. Маємо пишатися своїми предками, прізвища частини із них знайдемо у цій книжці аж із середини минулого тисячоліття. Чимало родин із такими прізвищами проживають у селі і в теперішній час. Найпоширенішими до тепер залишаються наступні прізвища: Барзул, Білецький, Бистрянин, Довжанин, Джуга, Жупан, Келемен, Когут, Копос, Лихтей, Максимець, Павлій, Палчей, Поган, Поляк, Поп, Ракущинець, Роман, Тодавчич, Шпір, Феєр, Цугорка, Чухраля та інші.

Станом на 1 січня 2015 року у Рокосові було зареєстровано 5673 особи, із них у с.Вертеп проживало 483 особи. Особливістю с.Вертеп є переважання чоловічої статі, що не є характерним для багатьох поселень Закарпаття, а тим більше – України. Так, тут мешкає 284 чоловіків і тільки 199 жінок [145]. Демографічна ситуація, що склалась у селах Рокосово і Вертеп, характеризується впродовж останніх років позитивними показниками. На фоні загальнодержавного та районного зменшення кількості жителів, тут спостерігався незначний природний приріст населення, зменшується відхідництво селян на заробітки. Це засвідчує, що села розвиваються, є привабливими для постійного проживання. Позитивним залишається в селах і показник стійкості шлюбів. Розлучень порівняно з зареєстрованими шлюбами є значно менше, ніж в середньому по Україні. Однак, якщо в минулому громадянських браків практично не було, то в теперішній час вони набули значного поширення.

У селах Вертеп і Рокосово є довгожителі. Так, станом на 01.08.2019 рік понад 90 років мали: Довжанин Марія Іванівна (03.04.1927 р.н., вул.Центральна 190 А), Поп Марія Іванівна (17.03.1922 р.н., вул.Джерельна 23 А), Тодавчич Ганна Іванівна (16.11.1927 р.н., вул.Слов'янська 21). Сторічний ювілей кілька років тому відсвяткували мешканка Вертепу Ліхтей Гафія Іванівна (11.05.2013 р.н.) та уродженка с.Рокосово Роман Ганна Іванівна, яка мешкала у іншому селі. На жаль уже обидві відійшли у кращий світ. На рис.1.21 приведено світлинку привітання Гафії Ліхтей до 100-річного ювілею головою села Павлом Джугою та депутатом облради Мирославом Білецьким, які вручили їй Вітального листа від Президента України і грошову премію від організації ветеранів війни і праці. У селах започаткована гарна традиція – вітання ювілярів, шанованих та почесних громадян, відзначення їх преміями та державними відзнаками.

Зазначимо, що села Рокосово і Вертеп за всю історію їх існування були в числі лідерів за людністю в Хустському районі. Із числа уродженців сіл по світу

можна відзначити чимало особистостей, які увіковічили свої імена вагомими здобутками, а отже прославили й рідне село. Для незначної частини із них приведено короткі біографічні довідки в останньому розділі цієї книжки. Однак варто в нещодавно створеному сільському етнографічному музеї та в сільській і шкільній бібліотеках поповнювати матеріали про історію села, його відомих уродженців, чимало з яких доля розкидала по світу. Успішність мешканців села віддзеркалює стан його розвитку, рівень культури і духовності, а знанні особистості своїми здобутками вписують славні сторінки в історію рідного краю.

Рис. 1.21. Голова села Павло Джуга та депутат облради Мирослав Білецький привітали Гафію Ліхтей із 100-річчям від дня народження (2013 р.).

ФІЗИКО-ГЕОГРАФІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА

2.1. Географічне положення

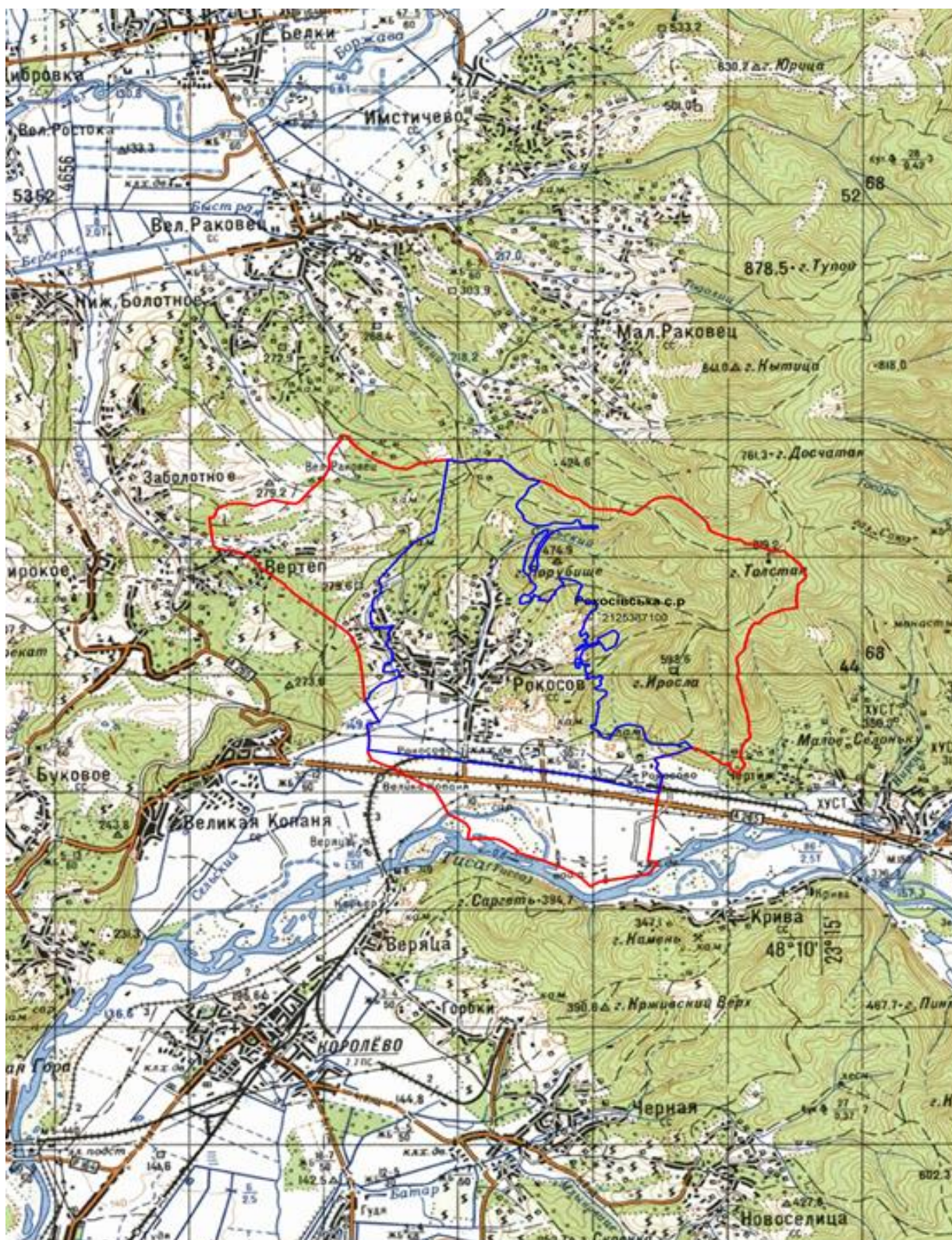
Села Рокосово і Вертеп розташовані на 9-10 км західніше теперішнього районного центру м.Хуст. Села розбудувалися у підніжжі та на схилах горбів Кайта (висота 271 м. н.р.м.), Сідло (468 м) і Керегедь (296 м). Загальна площа території сіл становить 17 км². Село Рокосово дугою обіймають ці та інші підвищення масиву Тупий Вигорлат-Гутинського хребта Українських Карпат. Село Вертеп (Вертепа) повністю розташовано на його схилах. До с.Вертеп із с.Рокосово прокладено дорогу через так званий Рокосівський перевал (231 м.н.м.), яка колись була соляним шляхом від Солотвинської соляної копальні в сторону смт.Вілок (тут був склад) та м. Мукачево. Вона є коротшою ніж прокладена сучасна дорога із м.Хуст через Копанський перевал, однак більш звивиста.

В південній частині сіл проходить залізнична колія Чоп-Королево-В.Бичків і шосейна дорога державного значення Ужгород-Хуст-Рахів (див. карту на рис. 2.1а). За 2 км від центру села, по Притисянській долині, несе свої швидкоплинні води ріка Тиса, яка є його південною межею. Рівнинна частина території, яка становить тільки 20% із 17 км² загальної площі села, розташована на терасі Притисянської долини, яка незначно підвищена відносно нижньої тераси – заплави р.Тиси.

Географічні координати центра села Рокосово: 48°12'.31" пн.ш. і 23° 10'.45" сх.д. Висота над рівнем моря становить 168 метрів для центра с. Рокосово, а біля православної церкви – 178 м. Більшість із його 27 вулиць простягається вздовж гірських потічків на значно більші висоти. Село Вертеп, що має три вулиці (Садову, Франка та Коцюбинського) повністю розташоване на підвищених місцевостях Вигорлат-Гутинського хребта. Його центр

розташований на висоті 248 м над рівнем моря з географічними координатами 48°13'.30" пн.ш. і 23°08'.14" сх.д.

(a)

(б)

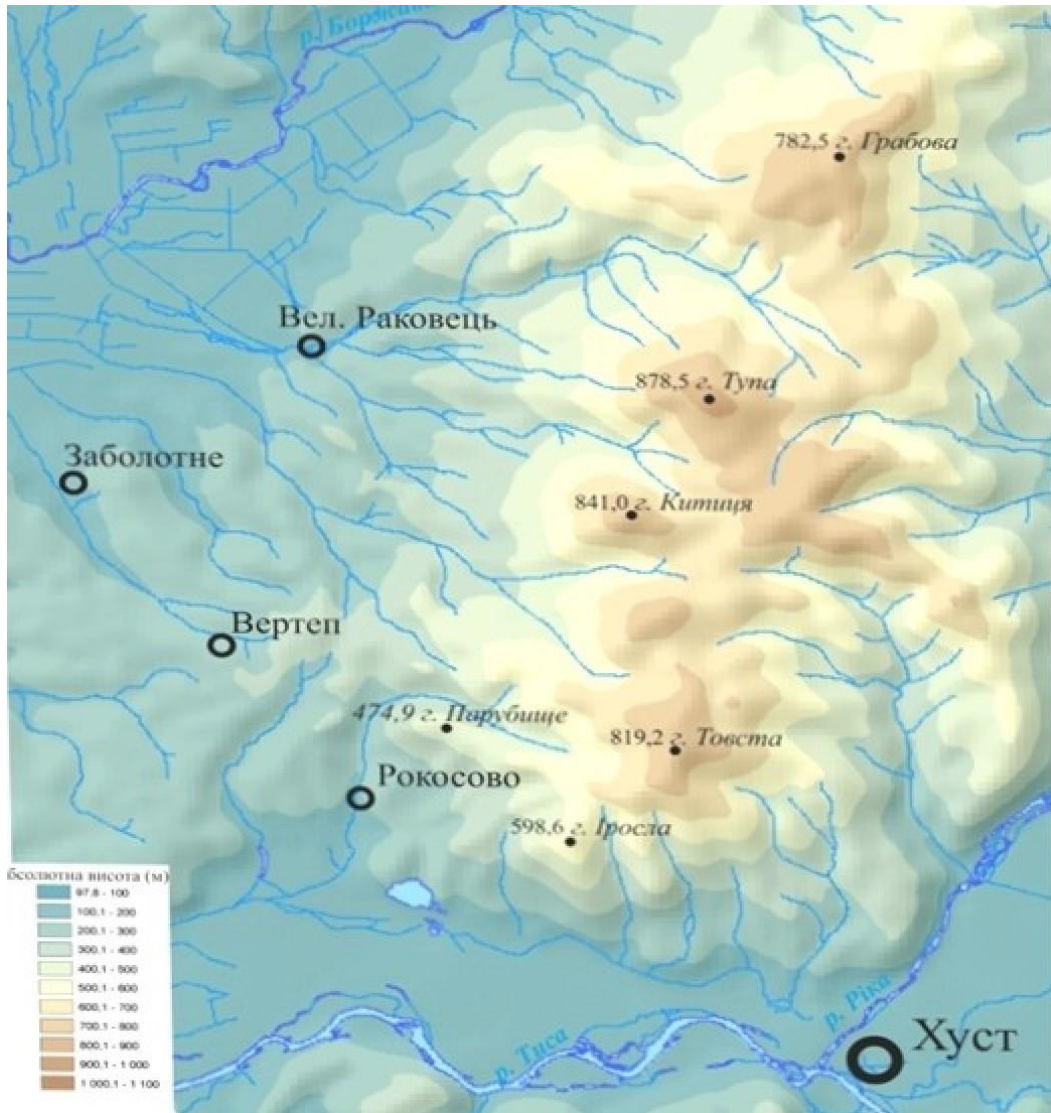

Рис. 2.1. Села Рокосово і Вертеп на сучасній топографічній карті (а) та на фізичній карті (б). Червоною лінією показано загальну територію сіл, а синьою—землі сільради с.Рокосово.

Територія сіл Рокосово і Вертеп, як видно із карти на рис. 2.1а, має межі: на сході – із м.Хуст (мікрорайон Чертиж); на півдні – по р.Тиса із с. Крива Хустського району і с. Веряця Виноградівського району; на заході – із селами Велика Копаня, Заболотне та Широке Виноградівського району; на півночі – із селами Малий та Великий Раковець Іршавського району. Села Вертеп і Заболотне (раніше називалось Шардик) хоч і відносяться до різних адміністративних районів завжди інтегрувались з Вишнім Шардом (тепер

с.Широке) для вирішення життєвих проблем. Сьогодні їх мешканці користуються спільно збудованою Ільїнською церквою в с.Широке та його 11-річною школою.

Село Рокосово розташовано там де річка Тиса виходять із гір на низовину, тобто на межі низовини і передгір'я Карпат. Такі місця із різноманіттям ландшафтів та природних багатств завжди були найпривабливішими для оселення людини. Тут багаті різноманітні природні ресурси (лісові, водні, земельні, тваринні і рослинні, будівельні матеріали), сприятливі кліматичні умови та є можливість уникнути небезпеки від затоплення під час паводків шляхом зведення осель на підвищеннях. В далекому минулому рокосівчани при набігах завойовників-кочівників успішно переховувалися в гірських лісах доки вони не покинули край. Із гори Керегедь видніються мальовничі краєвиди як на село, так і на Притисянську низовину (див. рис. 2.2, 2.4, 2.7, 2.8).

2.2. Рельєф. Клімат. Гідрографія

Села Рокосово і Вертеп мають переважно землі гірського масиву Тупий та частково низинні притисянські землі. Родючість останніх оцінюється як середня. Вони простягаються смугою між р.Тиса та пасмом гір Вигорлат-Гутинського хребта від с.Велика Копаня до м.Хуст та с.Крива. Це територія так звані Хустські ворота, де від місця прориву річкою гряди вулканічних гір починається Верхнетисянська (Солотвинська) котловина. Тут пролягають дороги автомобільного та залізничного сполучення. Різноманітний рельєф території сіл Рокосово і Вертеп надає їм особливої привабливості. Не випадково в цій чарівній місцевості знімали уривки кількох відомих кінокартин, зокрема «Війна і мир» (режисер Сергій Бондарчук, 1965 р.), «Табір уходить в небо» (Еміль Лютану, 1967 р.), а також окремі епізоди до фільму «Макар Чудра».

Відомий український географ академік Степан Рудницький, засновник Географічного інституту в Україні (тепер Інституту географії Національної Академії наук), після наукової експедиції в Закарпаття майже 100 років тому писав:

«Горда краса дівочої верховинської природи в діамантово-прозорім повітрі сягає зір немов у безконечну блакитну далечінь. Почуття свіжості, величезний приплив енергії ніде так сильно вас не переймає, як на безлюдді Верховини» [161].

В орографічному відношенні 80% території сіл займають гори і тільки 20% є рівнинною. Орографічним елементом є вулканічна гряда в південно-східній частині якої знаходиться гора Іросла (598,6 м), а в південно-західній – г.Кайта (271 м). Вулканічний масив Тупий (див.рис.2.1.) займає межиріччя Боржави і Тиси протяжністю 16–18 км. Для масиву властивий низькогірний вулканічно-денудаційний рельєф, який представлений хребтом меридіонального простягання із добре фіксованими вершинами Малий Клобук (568,2 м), Грабова (782,5 м), Тупа (878,5 м), Кितिця (841,0 м), Товста (819,2 м), Іросла (598,6 м). Його північно-східна межа проходить по долинах потоку Довгий та р. Липче, західна – по лінії сіл Великий Раковець–Вертеп–Рокосово. Хребет розчленовує велика кількість приток рік Боржави і Тиси, утворюючи видовжені масиви з конусоподібними та куполоподібними вершинами. Найбільші з них у східному, західному та північно-західному напрямках фіксуються вершинами Ілика (758,2 м), Роронд-Тете (554,0 м), Кितिця (841,0 м), Юриця (630,2 м). Вершинні поверхні хребта Тупий переважно вузькі, хвилясті, округлі. Південно-східні схили хребта, які розчленовані притоками р.Тиси, є здебільшого прямими з похилом понад 20° (див. фото на рис.2.1.). Західні схили характеризуються здебільшого випуклим профілем, крутістю від 15–20° в привершинній частині та 2–6° у підніжжі. Територію села дугою обіймають вершини масиву Тупий: Товста (819,2 м н.р.м.), Іросла (598,6), Порубище (475 м), Сідло (468м), Керегедь (296 м), Кайта (271 м). Вони

захищають поселення від вітрів. Рівнина села – це притисянські найродючіші землі, від с.Велика Копаня до м.Хуст між р. Тиса і підвищеннями масиву Тупий.

(а)

Рис. 2.2а. Вид на с.Рокосово із гори Керегедь.

(б)

Рис. 2.2б. Вид на село Рокосово із урочища Мочар, від ставка.

(В)

Рис. 2.2в. Вид на село Рокосово із урочища Хітрівня.

Клімат на території села помірно-континентального типу з м'якою, відносно холодною зимою та теплим дощовим літом. Рокосово, як і все Закарпаття, знаходиться в зоні достатнього зволоження. Опади на цій території протягом всього року зумовлюються циклонами, що переміщуються з Атлантичного океану і Середземного моря, приносять сюди значну кількість вологи. Вулканічний хребет, який поблизу села витягнутий майже меридіонально, сприяє орографічному посиленню опадів. За даними багаторічних спостережень автоматизованою метеорологічною станцією поблизу с.Рокосово, яка належить Басейновому управлінню водних ресурсів річки Тиси, встановлено, що на території села протягом року в середньому випадає близько 755 мм опадів. Із них за холодний період року (листопад-березень) – 266 мм, а за теплий (квітень-жовтень) – 489 мм. Найбільше опадів спостерігається в літні місяці, максимум припадає на червень (93 мм), мінімум взимку на лютий (36 мм). Серед весняних місяців різко виділяється травень, в якому може випасти до 83 мм осадків. Це пояснюється тим, що в травні вже переважає літній тип погоди і опади носять зливовий характер, як і протягом

всього літа. Влітку під час однієї зливи може випасти третина, а то й половина місячної норми опадів. Так, вночі 27 червня 2007 року випало 58 мм дощу. Оподи на території села, як і загалом в Хустському районі, випадають в достатній кількості для ведення без поливного сільського господарства. Зареєстровано максимальну кількість річних опадів – 1500 мм, а в найбільш сухому 1961 році – тільки 618 мм. Добовий максимум опадів зареєстрований в 1970 році, він становив 131 мм. За таких умов сільські потоки переповнені і можуть спричинити значну шкоду селу.

Взимку часті вторгнення повітряних мас з Атлантичного океану визначають переважання в с.Рокосово порівняно високої температури. Східні антициклони сюди поширюються рідко. Тому, як бачимо з графіка на рис. 2.3 з трьох зимових місяців тільки в січні та лютому відмічаються від'ємні значення середньої місячної температури повітря. Найнижча середньомісячна температура повітря спостерігається в січні, вона становить $-1,5^{\circ}\text{C}$. З березня по травень температура повітря починає стрімко підвищуватись (близько 5°C щомісяця). Надалі наростання температур в літні місяці уповільнюється (2°C). Найвища середньомісячна температура повітря спостерігається в липні, вона становить $21,4^{\circ}\text{C}$. Отже, різниця між середньою температурою повітря найтеплішого і найхолоднішого місяців у с.Рокосово становить майже 23°C . Літо триває більше чотирьох місяців, а осінь триває до початку грудня. У серпні в зв'язку зі зменшенням тривалості дня і висоти сонцестояння починається спад температури в середньому на $3,3^{\circ}\text{C}$. Надалі зниження температури відбувається ще швидше, однак до кінця року, як видно із графіка, середньомісячна температура залишається додатньою. Середня річна температура повітря в с.Рокосово становить $+10,1^{\circ}\text{C}$. Абсолютний максимум становив $+37,7^{\circ}\text{C}$ (2009 р. і 2015 р.), а абсолютний мінімум – мінус 21°C (2010 рік). У селі Вертеп кліматичні умови такі ж, однак абсолютні температури незначною мірою різняться через більшу висоту над рівнем моря.

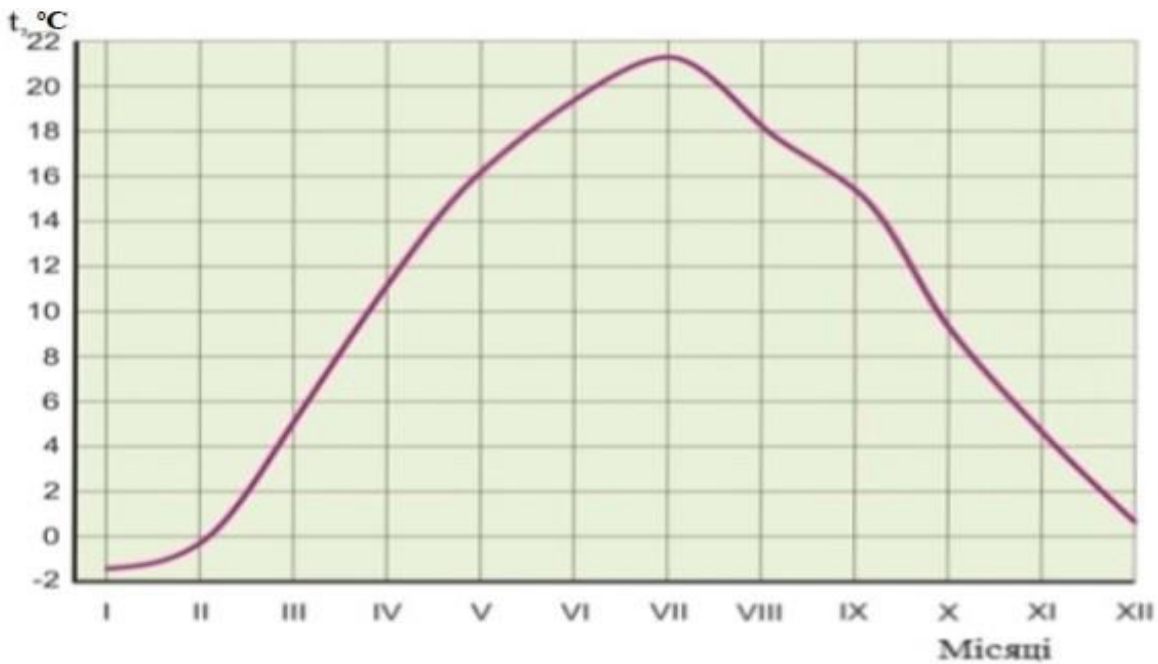

Рис. 2.3. Графік середньомісячних температур у с.Рокосово.

Сніговий покрив стійкий тільки в гірській частині територ сіль, на низовині він може утворюватися і сходити декілька разів на рік. На протязі року спостерігається в середньому 72 дні із сніжним покривом. В низинно-передгірній зоні сніговий покрив повністю сходить в кінці другої декади лютого, в горах – в кінці березня-початок квітня. Середня висота снігового покриву за зиму на низовині та передгір'ї становить 7-20 см. Найбільша висота снігового покриву і найбільші снігозапаси спостерігаються в кінці січня і в першій половині лютого. Глибина промерзання ґрунту в найбільш суворі зими може досягати 0,38 м. Перший заморозок (середня дата) відмічається в середині жовтня, останній – кінець другої декади квітня.

Вологість повітря протягом року, в середньому, становить 80-85%. Найбільша відносна вологість буває в зимові місяці, а найнижча в літні місяці. В середньому в році буває 38 днів з туманом, які найчастіше спостерігаються в січні-березні та жовтні-грудні.

Протягом року переважають вітри східного, північно-східного і західного напрямку. Середня річна швидкість вітру 1,2 м/с., дещо більша в кінці весни і на початку літа.

Гідрографія. Річка Тиса – основна водна артерія в цій місцині. Вся територія с.Рокосово є водозбірною площею потоків Сільський, Керегедський, Ясінський, Беркут та Ірослянський, які впадають в р.Сільва (див. урбаріальну карту), а вона уже за територією села впадає з правого боку в р.Тиса. Правда, на сучасних картах річку Сільва переіменували на Сільський потік. Водний режим водотоків непостійний, залежить від кількості дощових та снігових опадів та режиму таяння снігу весною. Підйом води в період рясних дощів та інтенсивного таяння снігу сягає 2-3 метри в р. Тиса, а сільські переповнені потоки спричиняють руйнування русел і доріг. Так, під час катастрофічних повеней 1998, 2001 та 2008 років води Тиси затоплювали землі села аж до залізничної колії, переливаючись через автомобільну дорогу. Було навіть розмито ділянки автошляху і залізниці поблизу урочища Довгий лаз, що на межі з с.Велика Копаня. В минулому, коли один із рукавів Тиси - Молода Тиса протікав попід горою Керегедь, повені наносили селянам значну шкоду. Сільські потічки також були повноводнішими і при рясних дощах зносили місточки до дворогосподарств та розмивали сільські дороги. Молода Тиса була відведена від села в теперішнє русло Тиси коли збудували автомобільну дорогу.

Територія с.Вертеп є водозбірною площею р.Боржава. На території села формуються невеличкі потічки Кривий та Шардиський, які загроз селянам не спричиняють.

Звернемо увагу на те, що вулиці с.Рокосово формувались вздовж гірських потічків. Центр села розташований в долині водотоків, які збігають сюди із гірських хребтів, що оточують село з трьох боків. Найдовшим є центральний Сільський потік, вздовж якого побудовано найбільше будинків. Вздовж цього

Рис. 2.4. Русло р.Тиса поблизу села Рокосово.

потоків збивається дорога, що веде до найвищої вершини на території села гори Товста (819.2 м), де побудовано телевежу для потреб мешканців Хустського району. На фото (див. рис. 2.6 а) приведено вигляд Сільського потоку на ділянці поблизу теперішньої сільської ради до та після впорядкування русла в 1937 році, а також в теперішній час (б, в). Тоді пішохідний місточок через потік був, як бачимо на фото, навпроти будівлі сільради. Теперішні залізобетонні (автомобільні) мости зведено на потічках пізніше в ділянці злиття Сільського і Керегедського потоків та нижче на повороті із центральної вулиці на с.Вертеп. Сільський потік має ширину 6 м та довжину близько 4 км. В центральній частині водоток облаштований кам'яною укладкою, через кожні 150-200 м свого часу були зведені водоспади, частина з них уже зруйнована. Ці роботи загальною вартістю понад 1 млн. крон були виділені з бюджету Чехословацької держави в 1934-36 роках, з них 15% внесла рокосівська громада шляхом забезпечення будівництва місцевими матеріалами та робочою силою за сприяння сільської управи [195]. Організатором цих робіт був тодішній голова села Михайло Тодавчич. Потічок протікає вздовж усього села, центральною

частиною та в урочищі Керегедь. Потічки є окрасою села. Їх капітальний ремонт було зроблено в 1992-1993 роках. Теперішній голова села Павло Джуга приділяє увагу благоустрою потічків та села, особливо щодо підтримання належного санітарного стану прилеглих територій підприємств, організацій, установ та особистих селянських господарств, періодично мобілізує селян на проведення акцій з прибирання русел потічків, узбіч доріг, озеленення села, приклади чого бачимо на світлині (рис. 2.6 в). Світлинні впорядкування Сільського потоку в 1937 році ще на 2 ділянках приведено в Додатку 20. Потрібно визнати, що сільські потічки суттєво втратили повноводність, чистоту і красу, які вони мали в минулому столітті. У їх водах не водяться як раніше форель та раки, не купаються влітку діточки. На разі вони потребують капітального ремонту та належного догляду. Варто нагадати, що наші предки мали чіткий графік обов'язкових подворових громадських робіт з догляду за дорогою і потічками. Приклад звіту про виконані громадські роботи за 1865 рік приведено на рис. 2.5., а детальний план для 185 дворогосподарств на 1866 рік приведено на рис. 5.3 (початок графіку робіт) та у Додатку 5 (повний перелік плану та облік його виконання для 185 дворогосподарств). Цей перелік приведено не тільки з метою показати сучасникам ставлення предків до довкілля, але й з врахуванням того, що тут багато з них знайде прізвища своїх предків.

azon országos közmunkának, mely 1865-ében		község által teljesítendő.									
Folyó név	A munka kötelezett néve	Hány igényelt nap?	Hány nap	Hány nap	Munka tartozása			Jegyzet.			
					kezdő nap	egy- napos	mai				
1	lap. szeg	20	2	12	48	30	48				
2	lap. szeg	18	2	8	72	28	96				
3	lap. szeg	20	2	6	44	60	54				
4	lap. szeg	38	2	6	44	56	60				
5	lap. szeg	32	2	10	4	64	54				
6	lap. szeg	16	2	10	=	22	54				
		162	46	54	=	324	228				

Post. Post. szeg 100 gll

*Bakos István & társ
Miskolczi
Kereskedelmi és
Helyi Kereskedelmi
Közhasznú Társaság
Közhasznú Társaság
Közhasznú Társaság*

Palócz

azon országos közmunkának, mely 1865-ében		község által teljesítendő.									
Folyó név	A munka kötelezett néve	Hány igényelt nap?	Hány nap	Hány nap	Munka tartozása			Jegyzet.			
					kezdő nap	egy- napos	mai				
1	Ligeti szeg	2			1	4					
2	Békés István	2			1	4					
3	Talan István	2			1	4					
4	Bécsy István	2			1	4					
5	Bécsy István	2			1	4					
6	Bécsy István	2			1	4					
7	Bécsy István	2			1	4					
8	Bécsy István	2			1	4					
9	Bécsy István	2			1	4					
10	Bécsy István	2			1	4					
11	Bécsy István	2			1	4		3			
12	Bécsy István	2			1	4					
13	Bécsy István	2			1	4		3			
14	Bécsy István	2			1	4					
15	Bécsy István	2			1	4		3			
16	Bécsy István	2			1	4					
17	Bécsy István	2			1	4		3			
18	Bécsy István	2			1	4		3			
19	Bécsy István	2			1	4		3			
20	Bécsy István	2			1	4		3			
21	Bécsy István	2			1	4		3			
22	Bécsy István	2			1	4					
23	Bécsy István	2			1	4		3			
24	Bécsy István	2			1	4		3			
25	Bécsy István	2			1	4		3			
26	Bécsy István	2			1	4		3			
27	Bécsy István	2			1	4		3			
		34	2	12	48	48					

Рис. 2.5. Підсумковий звіт щодо виконання обсягу громадських робіт по с.Рокосову за 1865р. та початок плану подворових чергувань на наступний рік (продовження див. в Додатку 5).

Ясельний (Забоянський) потік є правою притокою Сільського, він формується в урочищах Забій і Хитрівня. Через Забій прокладено дорогу до с.Вертеп, який відділений від с.Рокосово так званим Рокосівським перевалом (231 м.н.м.), на кадастральній карті він має назву Довгий верх. Колись по цій дорозі проходив соляний шлях. Підводи із сіллю, яка видобувалась в копальнях сіл Шандорово (Олександрівка), Стеблівка, Тересва цим шляхом везли сіль далі у Європу. Саме у Вертепі перевізники зупинялись на відпочинок, ремонтували підводи за допомоги місцевих ремісників та ковалів.

Сімейство Уйгеліїв, які володіли дерев'яним мостом на Миті в с.Рокосово, мало значний зиск, збираючи митні платежі за переїзд цим мостом як з купців, що везли сіль, збіжжя та інші товари, так і за перегін худоби.

Митом пізніше називали водойму, яка знаходилась відразу після переїзду через залізнодорожну колію в село, підживлювалась потічком від Іросли та відпомпованих вод із кар'єрів. У теперішній час ці води відведено у Сільський потік трубою, що прокладена під центральною дорогою, дещо ближче до села ніж була раніше водойма. Навколо цієї заболоченої місцини колгоспна бригада вирощувала у середині минулого століття огородину та кавуни.

(а)

Рис. 2.6а. Сільський потік поблизу теперішньої сільської ради до та після впорядкування русла у 1937 році [195].

(б)

Рис. 2.6б. Сільський потік с. Рокосово (2015 р, роботи з благоустрою та озеленення) [197].

(в)

Рис. 2.6в. Один із небагатьох вцілілих водоспадів на Сільському потоці с. Рокосово (фото автора, 2018 р.).

Із штучних водойм на території сільської ради наявні: ставок в с.Вертеп площею водного дзеркала 2.2. га; ставок в с.Рокосово площею 3.2 га (рис. 2.2б); озеро техногенного походження у відпрацьованому кар'єрі с. Рокосово (див. рис. 2.7).

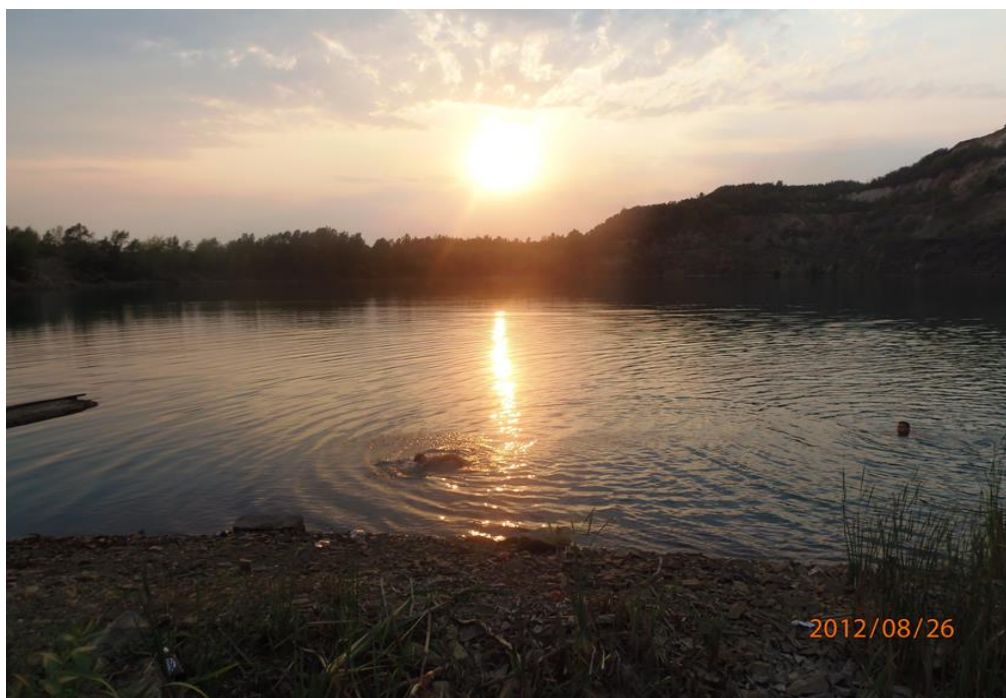

Рис. 2.7. Озеро, що утворилося на території бувшого кар'єру. у с. Рокосово [197].

2.3. Геологія. Корисні копалини.

У будові масиву Тупий, на якому розположені села Рокосово і Вертеп, беруть участь відклади кучавського, матеківського, синяцького та обавського вулканічних комплексів. Андезити, андезито-базальти та їх туфи кучавського комплексу залягають у південній частині масиву. Тут діють кар'єри з видобутку будівельних матеріалів. Андезити, лавобрекчії, туфи та туфіти матеківського комплексу поширені на всій території масиву Тупий.

Накопичення вулканічних утворень в межах Вигорлат Гутинського пасма проходило в результаті діяльності цілого ряду вулканів на протязі тривалого часу. Продукти виверження вулканів залягають у вигляді покрівних лав або

Рис. 2.8. Круті південні схили хребта Тупий. Вид із урочища Фізеш (заплави ріки Тиси).

нашарувань туфів. В районі села залягають також у вигляді куполів дацити. Дацити характеризуються темно-сірим або сірувато-бузковим кольором. Наявні в низинній зоні території Рокосова і поклади бурого вугілля, яке не видобувається з екологічних міркувань.

Породи синяцького комплексу формують дві товщі відкладів. Нижня товща, яка складена туфами ріолітів, ріодацитів, андезито-дацитів потужністю до 240 м, залягає безпосередньо на відкладах матеківського комплексу. Верхня товща представлена андезито-дацитами з малопотужними прошарками (до 2–3 м) псефітових туфів, поширених у південно-західній частині морфоструктури. На породах матеківського та синяцького комплексів залягають андезито-базальти та базальти обавського комплексу, які формують привершинні частини гір Товстий, Кितिця і Тупий.

Таблиця 2.1.
Корисні копалини на території с.Рокосово.

Вид	Назва родовища, місцеоложення	Рік розвідки	Запаси, тис.м³	Користувач
Андезит	«Східна №1» Урочище «Баня», 3 км східніше села	1947		Львівська залізниця дорога
		1959		
		1974	21376	
		2010	7280	
Андезит	«Західна № 2», «Західна № 3» Урочище «Баня», 3 км східніше села	1952	17422	Хустський кар'єр облавтодору
		1668		
Туф ріолітовий	Урочище «Баня», 1,2 км на п.-з. від ж.д. ст.	1952	28	Резервне
Туф	Урочище «Баня», 5,5 км на захід від ст.Хуст	1968	893	Розробляється
		1980	158	
Вугілля буре (лігніт)	Охоронна зона автошляху	1969	10000	Не розробляється

Вищенаведене засвідчує те, що пасмо вулканічних гір в районі с. Рокосово багате на будівельні матеріали. В Табл. 2.1. приведено розвідані та затверджені запаси корисних копалин. Зазначимо, що до них не включено раніше розвідані значні запаси андезитів на ділянці Товстий Верх, які не взято на баланс через зведену тут телевежу для Хустського району. За прогнозними даними геолорозвідки в межах села є можливості виявити ще чималі запаси туфів. Вказані в таблиці запаси андезитів приєдені з розрахунку до рівня води в р. Тисі, яка колись мала русло попід самою горою-родовищем. Додамо, що в низинній зоні села розвідані значні поклади бурого вугілля-лігнітів. Основний пласт має потужність 0,3-4,0 м., залягає на глибині 50-200 м. Із вказаних у таблиці загальних запасів 10 млн. т. більше половини вугілля знаходиться в охоронній зоні автошляху Хуст-Ужгород. Тому його промислове освоєння є не доцільне з еколого-економічних міркувань.

2.4. Земельні ресурси та їх власники

Земля для селян завжди була найважливішим ресурсом, найціннішим багатством. Боротьба за землю, як годувальницю і життєвий простір, велася з самого початку заснування села. У XIV ст. землі с.Рокосово простягалися від р.Тиси до р.Боржави, що угорський історик Сабо підтверджує наведеною на рис. 2.9. картою і відповідними коментарями до неї [193].

Більшість земель села за правління Угорщини належала багатіям. Селяни володіли тільки незначними ділянками в кілька гольдів (урбаріальний гольд рівнявся 0,575 га) або ж були взагалі безземельними і працювали в наймах. Їх називали желярами, вони жили із поденної праці на пана або строкової служби в нього. Заможні селяни, яких називали немеші, мали великі повні наділи (телек рівнявся 14,2 га) від пана, за що розраховувались роботою на пана та податком з урожаю. Вільних селян було дуже мало.

Із самого початку заснування села Рокосово його володар магнат Гонт-Пазмань (він та Гут-Келад і Ката були найбагатшими магнатами нашого краю), постійно вів боротьбу за межі села з Великосевлюшським панством та особливо з управителями Королівського замку (нюлабське панство). Вони насильницьки захоплювали території села Рокосово для потреб королівської знаті та челяді нюлабського замку.

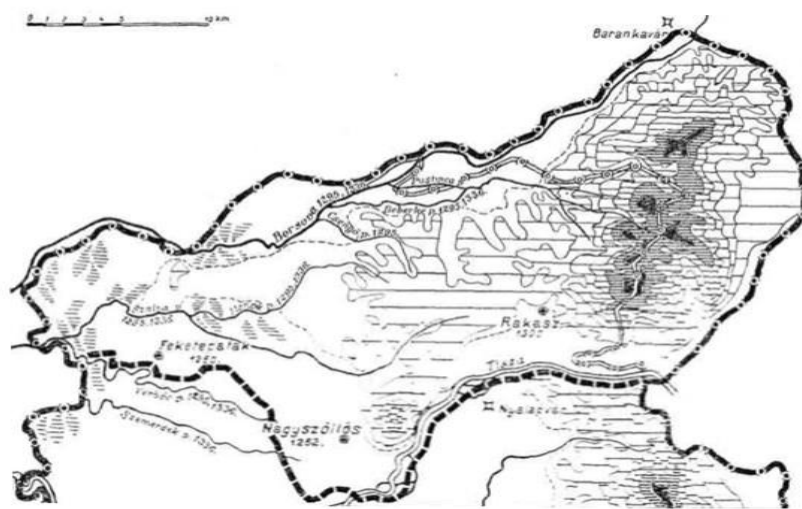

Рис. 2.9. Картошхема поселень у XIV столітті в Севлюшському окрузі комітату Угоч Угорщини [193].

Пізніше тривала боротьба велася з воєводою і жупаном Угочанського комітату Драгом, який ще наприкінці XIV століття заволодів третиною земель Угочанського комітату. У XVI ст. король Сігізмунд подарував землі в Севлюшському окрузі магнатові Перені, який на них розвивав свої поселення Нижній і Верхній Шард, Раковець, В. Копаню (Верешмарт), Криву (Кірву) та ін. Особлива боротьба велася за рокосівське урочища Черebin і Госсу Лаз (Довгий Лаз), тобто за притисянські землі поблизу В.Копані. Їх Перені хотів приєднати до В.Копані, аргументуючи тим, що без цих земель його село не виживе. Рокосовському землевласнику вдалося відстояти урочище Довгий лаз, яке і в теперішній час належить с.Рокосову. Водночас Перені прихопив деякі інші рокосівські території, маючи на них менше прав, оскільки Рокосово на століття випереджало село В.Копаню за часом створення. Так, поступово землі за рокосівсько-вертеплянським перевалом в сторону річки Боржава, окрім вертеплянських, відійшли у володіння багатіїв Переніїв та Ліпчеїв.

Найбільшими землевласниками на рокосівських землях в різні часи були: Гонт-Пазмані (1300-1378 рр), воєводи Драг і Янош (1378-1405 рр), угорці Фодор і Локоч (1444 р.), Ілошваї (1548 р.), Долгаї (1671 р.), Липчеї (1690 р.), Уйгелії (1567-1775рр.), Товт С. і Хитрій В. (XX ст, перед другою світовою війною). Найбагатший рокосівський поміщик Степан Товт у користуванні мав понад 248 га. сільськогосподарських і лісових земель, тоді як рокосівські євреї Шоломон, Гедейлович і Гедей володіли по 45 га кожний, а найзаможніші корінні рокосівчани Барзул В.М. мав 46 га, Нагорняк М. і Поган В. – по 23га. Завважимо, що сімейсто Барзулів у селі нараховувало багато здібних і впливових господарників. Так, Юрій Барзул був биром села в 1892 році, а Андрій Барзул як куркуль був засуджений до 10-річного ув'язнення з конфіскацією всього майна в 1950 р., Марія Барзул – перша серед жіночої статі здобула диплом вчительки та інші.

За даними податкових переписів Угорщини в 1567 р. найбагатшими землевласниками села були німець Horvath Kristof (Кріштоф Горват) та угорці:

Újhelyi Janos es Andras (Іван та Андрій Уйгелі), Újhelyi Zsigmond (Жігмонд Уйгелі). В 1775 р. число багатих землевласників значно збільшилося: вдова Babocsayné (Бабочані), Gyorgy Bessenyei (Бешшеней), Dienes Zsigmond (Жігмонд), Dobsa Ferenc (Ференц), Gencsy Zsigmond (Жігмонд), Karoli Antal (граф Антал), Teleki grófnő (графиня Телекі), Ferenc Újhelyi (Ференц Уйгелі), Jozsef Újhelyi (старший Йосиф Уйгелі), Laslo Újhelyi (Ласло Уйгеллі), Zsigmond Újhelyi (Жігмонд Уйгелі). В Табл.3 приведено кількість землі, якою вони володіли та прізвища селян з наділами і безземельних, що на них працювали. В наведеному списку заможними є тільки дворяни і графи, які не є уродженцями села. Вони володіли рокосівською землею, а обробляли її місцеві селяни. Так, в 1775 р. на багатих землевласників працювали 63 селяни, що мали наділи землі (немеші), 30 наймитів (желярів), що мали хату та 5 наймитів безхатніх. Це були переважно місцеві селяни. Повний перелік їх прізвищ приведено в параграфі 1.5.

Таблиця 2.2.
Власники земель, кріпаків, бідних і безхатніх
с. Рокосово в 1775 р. [204].

Név (Прізвище)	Telek (Телек)	Hold (Гольд)	Jobbágy (Селянин)	Zsellér (Бідняк)	Házatlan (Безхатній)
BABÓCSAYNÉ ÖZV.	0.0	0	0	1	0
BESSENYEY GYÖRGY	0.5	20	1	0	0
DIENES ZSIGMOND	0.5	20	1	0	0
DOBSA FERENC	4.125	163	11	6	1
GENCSY ZSIGMOND	0.0	0	0	1	0
GR. KÁROLYI ANTAL	0.0	0	0	1	0
GR. TELEKI JÁNOSNÉ ÖZV.	0.0	0	0	1	0
UJHELYI FERENC	3.125	252	16	6	0
UJHELYI JÓZSEF ID.	5.75	227	15	5	2
UJHELYI LÁSZLÓ	3.75	148	11	3	1
UJHELYI ZSIGMOND	3.125	123	8	6	1

Примітка: 1телек = 14,2га; 1гольд = 0,575 га

Із таблиці бачимо, що рід Уйгеліїв у с. Рокосово володів при правлінні імператриці Марії Терезії 750 гольдами (431,2 га) землі, тобто значною частиною добрих с/г земель села. Йому, як уже відмічалось, належав також дуже важливий митний пост на соляному шляху через Рокосово (це міст через

болото поблизу залізнодорожного переїзду, яке моє покоління називали «мито») і далі на Вертеп, де перевізники зазвичай відпочивали, подолавши рокосівський перевал [14].

У давнину територія села, як засвідчує угорський історик Іштван Сабо, простягалася від р. Тиса до р. Боржави (див. карту на рис.2.9). У книзі русинського історика Василя Гаджеги також це підтверджено при описові стану відновлення поселень і замків після сильного спустошення турецьким набігом, зокрема читаємо таке:

«...на границях з Мараморошем же замок Баранка, коло ріки Боршави, яка на конечном краї села Рокосово развалини котрого ще на мапі року 1775 були зазначені коло села Бронька, но до днесь уже цілком исчезли» [14].

Землі тут до XVIII ст. були майже повністю вкриті лісами. Перші поселенці займали території найбільш придатні для життєзабезпечення шляхом збирання дикорослих, рибальства, мисливства, згодом і скотарства та землеробства. Вони зводили примітивне житло, а на першопочатках просто шалаші або землянки, на значних відстанях один від одного, щоб мати достатню територію для життєзабезпечення сімейства. З розвитком землеробства вони вивільнювали землю від лісу так званним підсічно-випалювальним способом [14].

На землях, що належали Рокосову пізніше засновані нові села, зокрема за теперішніми назвами Велика Копаня, Заболотне (Шардик), Широке (Нижній та Верхній Шард), Малий і Великий Раковець [193]. Навіть на початку XX ст. територія села становила 3818 га, що майже на 900 га перевищує теперішню площу. Частина земель, зокрема Красне поле, уже за незалежної України через недалекоглядність депутатів сільської ради (за голови с/р І.Кудрона) була переведена в землі запасу районної ради (див. карту на рис. 2.1). Теперішньому депутатському корпусові варто переглянути це рішення і клопотати про повернення земель Красного поля, які ввійшли в історію крававими подіям і є землями наших предків (див. урбаріальні карти в Додатку 18).

Таблиця 2.3.**Площі земель сіл Рокосово та Вертеп в різні часи.**

Рік	1900	1910	1920	1930	1940	2010	2015	2019
Площа, га	3818	3757	3757	3757	3757	3441,8	3441,8	3604,6
Дворів	442	599	567	679	817	1633	1633	1719

Станом на 01.01.2015 р. структура земель Рокосівської сільської ради приведена в табл.2.4. (за паспортом села).

При цьому землекористувачів у с.Вертеп 244, а у с.Рокосово – 1490 осіб, тобто на душу населення у с.Вертеп припадає дещо більше землі, ніж у с. Рокосові.

Таблиця 2.4.**Структура земель Рокосівської сільської ради станом на 01.01.2015 р. (в га).**

Призначення земель	Площа земель, га		
	Всього	с.Вертеп	с.Рокосово
	3441,8	513,8	2928,2
1. Сільськогосподарські землі:	1300,7	404,6	1044,3
– рілля	619,6	208,1	42,0
– сіножаті	188,1	33,1	155,0
– пасовища	267,8	101,0	166,8
– багаторічні насадження	133,2	62,4	70,8
2. Ліси та чагарники	1597,2	62,6	1534,7
3. Землі водного фонду	5,0	3,2	1,8
4. Під дачами	7,0	0,7	7,0

2.5. Лісогосподарські землі

Коли наші предки почали зводити перші оселі на території села землі були повністю зайняті лісом. Ліс був всім доступний для вільного користування. Мисливство (ловецтво) також було вільним, обмеження почали вводити коли панівні верхушки почали охороняти багатства лісу для себе. Ресурси лісу використовували для зведення і обігріву житла, випасання худоби, кіз, овець і навіть свиней. В лісах відловлювали диких тварин, збирали дикорослі плоди, технічну сировину, лікарські рослини, гриби, мед тощо. В лісі селяни переховувалися при набігах монголо-татарських грабіжників.

З розвитком землеробства потрібно було площі від лісу звільняти. Для цього спочатку застосовувалась так звана підсічно-паливна система, за якої спочатку підрізали кору деревостанів, а після їх всихання спалювали ліс. Пізніше спалювали тільки залишки від заготовленої ділової деревини. Пеньки викорчували, а землю перекопували ручними копачками бо вона була дуже щільною та горбистою. Вивільнену ділянку використовували для вирощування зернових 3-4 роки, обробляючи її ручною копачкою (мотикою). Зола від спаленого лісу була певним удобренням. Однак земля швидко виснажувалась і врожаї були мізерні. Тому поступово освоювали нові ділянки лісу, а старі заростали чагарниками або ставали пасовищами. Користуватися плугом можна було тільки на низинних більш якісних землях. Плуг у предків був спочатку дерев'яним (соха), потім із металу, що можна зараз побачити в музеях наряду із іншими примітивними знаряддями праці та домашньої утварі селян.

Ще в першій половині ХХ ст. схили гір навколо села були вкриті стиглими лісами. Так, на горі Керекгедь (Керегедь), в урочищах Палабірець, Порубища, Сепежидь, Білий камінь буяли букові і дубові праліси. Навіть у другій половині минулого століття автор книги збирав великі білі гриби в урочищі Сушники, яке в теперішній час уже частково забудовано. Всі бувші лісові угіддя, які оточували центральну частину села, були поступово освоєні для розширення поселення. Тропинки, потім возові та автомобільні дороги прокладались все вище в гори, займаючи від лісу все більші площі для землеробства та забудови. В радянську добу прилеглі до села та найбільш доступні лісові урочища були вирубані для потреб відновлення господарства після війни. Від державних лісів були виокремлені так звані колгоспні ліси, які після суцільних рубок ставали переважно чагарниками. Більш віддалені та краще доглянуті ліси були у державній власності, вони охоронялись краще. Заготівля дров для опалення дозволялась тільки вивезенням із лісу сутого гілля, що опадало з дерев або придбаних у лісництві купок (їх називали «ломами») зрубаної деревини при рубках догляду за лісом. В колгоспних лісах селяни

випасали худобу і свиней, заготовляли тички для квасолі. Дикорослі, гриби, лікарські рослини і технічну сировину (наприклад, жолуді або листя з дерев для підстилки під худобу) дозволялось заготовляти для власних потреб в усіх лісах. В теперішній час це право збереглося, однак для заготівлі в лісі недеревинних ресурсів з метою підприємницької діяльності необхідний дозвільний документ від спеціально уповноваженого державного органу щодо обсягів сировини та місць заготівлі. Спортивна охота на диких тварин за правління угорців була привілеєм королівської знаті. В теперішній час охота дозволена тільки у визначені терміни за ліцензіями. Однак браконерство продовжує наносити великої шкоди фауні. Навіть в радянський період, коли мисливська зброя не реєструвалася, браконерство не мало таких масштабів і негативних наслідків як в теперішній час. В Рокосові окрім лісника мало хто мав рушницю. Наприклад, Ракущинець Юрій (його називали Юрій Цилюв) з Керегеді мав зброю, полював на зайців, лисиць, вовків, а іноді тишком, можливо, забивав і дику свиню. Під кінець радянського періоду мисливством захоплювалась практична вся провладна верхівка, яка любила вполювати оленів, диких свиней та косуль, що водяться в лісах поблизу села, грубо порушуючи правила охоти та залучаючи до цього і окремих селян, в т.ч. охоронців лісу.

Лісові площі і в теперішній час займають майже половину земель Рокосівської сільської ради (див. Табл.2.4). Маємо дбати, щоб ці площі бодай не зменшувалися. Не варто забувати, що основна цінність лісів не в тому, що маємо цінну деревину, а насамперед, в його екологічних функціях (кліматоутворюючих, ґрунто- і водозахисних, середовищеутворюючих для існування дикої природи). Нагадаємо, що саме ресурси проміжного користування повністю забезпечували життя первісних поселенців в лісах Карпат. Господарювання в лісах необхідно вести так, щоб забираючи з нього деревину та інші багатства, як відновлюваний ресурс, ліс завжди залишався в стабільному непорушеному стані, здатному для самовідтворення. Результати зменшення заліснених площ на території села рокосівчани уже спостерігають

на зниженні водності потічків, які раніше були значно повноводнішими. Не випадково один із рокосівських потоків предки назвали Дзвінкий (Гукливий), який в теперішній час шумить хіба при паводках. Добре, що молодь почала дбати про чистоту сільських потоків. Варто було б налагодити системний догляд за його берегами, численими водоспадами, які чеські проєктанти задумали спеціально для зниження швидкості водотоків під час великої води. До того ж водоспади є окрасою потоків, під ними раніше дітлахи облаштовували купелі влітку, а жінки прали білизну. В потічках водилася форель, а в лісових ділянках водотоків – раки. Тому зображення рака на гербі села є історично оправданим.

ОСВІТА. КУЛЬТУРА. ДУХОВНІСТЬ

3.1. Розвиток та діяльність освітніх закладів

Угорський період. Розвиток освіти в Угочанському комітаті Угорщини, до складу якого с.Рокосово входило з часу заснування найбільш тривалий період, започатковано у ХУІ ст. Він тісно пов'язаний з розвитком церкви при якій шкільна освіта провадилася аж до початку ХХ ст. У 1660 р. митрополит Липпаї просить землевласників Закарпаття не перешкоджати священикам будувати церковні школи і приставити до них вчителів, якими були дяки. Землевласники не охоче виділяли для цього землю і кошти. У 1669 р. король Угорщини Леопольд на прохання духовенства, яке усвідомлювало неможливість подальшого розвитку суспільства при повній неграмотності населення, а частково і самих священиків, дяків та урядових осіб, дозволив створювати школи при кожній парафії. Однак школи створювалися тільки при окремих парафіях, позаяк держава не виділяла для цього кошти, а не всі громади були фінансово спроможні збудувати школу та утримувати вчителів. Перша школа в Угочанському комітаті була відкрита у 1593 р. в с.Порач на Спіші (на Пряшівщині теперішньої Словаччини). У цьому селі на той час було 15 хатин, із них одна пустуюча була відведена для потреб школи [152]. У Гуменному через 20 років, тобто у 1613 р. було засновано гімназію (колегіум), яку у 1646 році перевели в м. Ужгород. Це були початки розвитку освіти у нашому краї [176].

У 1762 році в сусідньому з Рокосовом селі Велика Копаня генеральний вікарій Мануїл Ольшанський провів нараду всіх парохів і дяків Угочанського та Мараморошського комітатів. В нараді взяли участь представники парафій, по два від кожної громади. На ній були представники с.Рокосово разом з тодішнім парохом Іоаном Керегецьким. Розглядалися питання освіченості священиків і дяків, шляхи покращення добробуту та якості церковних вчителів, зокрема підвищення їхньої платні, підвищення вимог щодо їхньої грамотності при

посвяті тощо. Однак в с.Рокосово, як і в багатьох інших селах Угочанського комітату, мало що змінилося після цієї наради. Не було відкрито школу у селі і після шкільної реформи в 1777 р., оскільки законодавством Угорщини не передбачалось державної підтримки народної освіти. Утримання школи повністю лягало на громаду, а управління освітою – на церкву. Держава школою опікувалася формально. До того ж надану можливість навчатися на рідній мові, яка була проголошена за реформою, влада згодом відмінила. У 1792 р. всі школи були переведені на угорську мову навчання. Батьки не бажали навчати дітей за власний кошт у таких школах і вони пустували навіть там де були відкриті. Це стримувало піднесення освітнього рівня русинського населення у селах подібних Рокосову, які були заселені переважно русинами. Тому офіційно школа в с.Рокосово почала діяти на два із половиною століття пізніше аніж перша школа в Угочі. Майже при всіх парафіях комітату Угоч у другій половині XVIII ст. школи уже були відкриті. В них велася підготовка переважно майбутніх священників та дяків. Грамоті навчалися також окремі діти заможних людей. Часто це були тільки діти пароха, дяка та старости, яких навчали читати церковні старослов'янські книги, закону божому, церковному співу та іншій елементарній грамотності. Важливо було також готувати півчих, що допомагали священнику при богослужінні. Про кількість таких шкіл в Севлюшському окрузі (Притисянському за церковним поділом), до якого відносилось с.Рокосово, отримуємо уявлення із матеріалів урядової комісії, яку очолював єпископ Андрій Бачинський. Вона у 1775 році перевірила стан церковних шкіл в окрузі і встановила, що в школах дуже мало або зовсім не має учнів. Дяки-вчителі більшості шкіл незадоволені оплатою своєї роботи, нарікають, що парохі не турбуються про їх статок. Дані комісії про оплату дяків за вчительську роботу в школах приведено в Табл. 3.1. [14, 152]. Видно, що у м.Севлюші та ще в кількох селах, в т.ч. і у с.Рокосово дякам платили значно більше ніж в багатьох інших школах округу. Значною мірою це було пов'язано із кількістю заможних газдів у селі та спроможністю парафії. У Рокосові в 1782 році були 102 газди при чисельності віруючих у парафії 509 чоловік, тоді як, наприклад, у Вишньому

Шарду, був тільки 31 газда на 165 вірників церкви. Ця церква із 1744 року була філіалкою рокосівської, вона обслуговувала також вірників с.Вертеп. Тут була найнижча в окрузі оплата дяка за вчительську роботу, тому йому потрібно було думати як заробити на прожиття. У 1773 році єпископ Андрій Бачинський, приймаючи участь у нараді єпископів у Відні, не випадково звернувся до цісаря Йосифа II з проханням надати державну підтримку парафіям і школам виділенням коштів на будівництво шкіл і житла для вчителів, а також виділенням землі. Це мало позитивні наслідки, в тому числі і для філії рокосівської церкви, якій були виділені чималі кошти на розбудову церкви і школи [14, 152].

Офіційно церковна школа с.Рокосово діяла за записами в книгах шематизму із 1856 року [177]. Однак навчання окремих рокосівських дітей провадилося значно раніше, адже дяки-вчителі готували дітей за оплату, яка в Рокосові була чи не найвищою в Пртисянському окрузі, як видно із даних в Табл. 3.1. за 1775 рік. У 1859 р. громадою с.Рокосово була збудована перша церковна греко-католицька школа. Її звели із дерева (поруч із церквою) спочатку як однокласне приміщення розміром 6,35 м на 4, 3 м., а потім добудували споруду до двокласної. Нагадаємо, що шкільною реформою 1777р. була запроваджена система освіти за якою у селі діяли елементарні школи: однокласні – з одним учителем (2-3 роки навчання); двокласні – з двома вчителями (4-5 років навчання), а у місті створювали три – або чотирикласні так звані нормальні школи з трьома вчителями.

Перша школа, у якій навчалися вертепівські діти, була побудована у 1845 р. з дерева розібраної дерев'яної церкви у с. В. Шард, тобто навіть дещо раніше рокосівської. Вертепівській учнів дяк Юрій Рац навчав тут уже з 1839 року [152].

В Табл. 3.2. наведено дані про вчителів-дяків, які навчали дітей у рокосівській та вертепівській церковних школах від перших наборів до 1926р., коли школу відділили від церкви. У с.Рокосово перший джерельно підтверджений набір учнів церковної школи відбувся у 1856 році, а у присілку Вертеп, як вище зазначено, в 1839 році. Ці дані вдалося встановити за книгами шематизму та окремими архівними документами [177, 94].

Таблиця 3.1.

**Розмір платні дякам-вчителям парафіяльних шкіл
Притисянського округу Угоча в 1775 р. [152].**

<i>Назва поселення</i>	<i>Вартість навчання</i>
Великий Севлюш	23 флорини 24 крейцери
Мала Копаня	3 флорини 54 крейцери
Велика Копаня	13 флорин 35 крейцерів
Рокосва	13 флорин 54,5 крейцерів
Раковець	2 флорини 18 крейцерів
Вишній Шард	0 флорин 39 крейцерів
Нижній Шард	4 флорини 14 крейцерів
Влагово (тепер Вільхівка)	2 флорини 19 крейцерів
Чингава	2 флорини 28,5 крейцерів
Онок	8 флорин 8 крейцерів
Заріччя	9 флорин 2 крейцери
Кум`яти	3 флорини 4 крейцери
Шаланки	1 флорина 36 крейцерів
Квасово	1 флорина 57 крейцерів
Крачфалва	3 флорини 43 крейцери
Тиса Уйгелі	8 флорин 2 крейцери
Матфалва	3 флорини 43 крейцери
Уйлок (Вілок)	2 флорини 47 крейцерів
Шашва (Сасово)	14 флорин 17 крейцерів
Фанчиково	11 флорин 18 крейцерів
Сірма	4 флорини 27 крейцерів
Севлюш	5 флорин 3 крейцери
Егреш	6 флорин 45 крейцерів

Із табл. 3.2. бачимо, що спочатку в школах чисельність учнів була незначною. Так, перший набір становив 14 рокосівських та 8 вертепівських учнів. Щоправда вертепівські учні навчалися при шардівській церковній школі, яка обслуговувала аж три поселення, тому важко точно з'ясувати їх кількість.

Таблиця 3.2.

Дяки-вчителі парафіяльної школи с. Рокосово і с. Вертеп.

Рік	Парох церкви	Дяк – вчитель	Кільк. учнів	Примітка
Рокосівська греко-католицька церква				
1856	Грабар Василь	Гаджега Андрій	14	1 клас
1859	Грабар Василь	Гаджега Андрій	48	2 класи

Продовження Табл. 3.2.

1861	Грабар Василь	Гаджега Андрій	46	
1864	Грабар Василь	Гаджега Андрій	105	
1873	Попович Андрій	Грабар Василь		
1881	Грабар Василь	Андраш Належд, Грабар Василь	109	
1883	Грабар Василь	Магдинець Антал, Матій Янош	115	
1886	Грабар Василь	Їжак Кирил, Магдинець Антал	116	
1888	Грабар Василь	Їжак Кирил, Кудрон Мігаль	116	
1891- 1893	Грабар Василь	Їжак Кирил, Кудрон Мігаль, Баньої Євген	236	Найбільша школа в окрузі
1896	Грабар Емілій	Їжак Кирил, Кудрон Мігаль, Баньої Євген	220	
1899	Грабар Емілій	Жупан Василь, Поган Мігаль	165	2 церкви
1901	Грабар Емілій	Жупан Василь, Поган Мігаль	130	
1905- 1917	Стонкої Юлій	Шуста Янош, Дубровський Мігаль, Форгош (Форгач) Пал	120-190	2 школи, держ. школа, 4 вчителі
	Зейкан Іоан	Гаданега Петро, Форгош (Форгач) Пал	190	
1921- 1926	Дем'янович Антон (Деличкович Анатолій)	Форгош (Форгач) Пал, Гомічко Ігор		школа відокремлена від церкви
Іль'їнська греко-кат. церква (с.Вертеп, с.Шароке, с.Заболотне)				
1839- 1858	Рац Юрій	Якович Антон	8-40	відкрито школу в 1845 р.
1858- 1889	Фенцик Андрій	Якович Антон	60-86	
1889- 1899	Папп Єміліан	Крічкалюк Янош	86	відкрито друге прим. школи
1899- 1914	Ковач Костянтин	Густі Янош	75	
1914- 1944	Медвецький Андрій, Погоріляк Василь		112-139	церковна школа діяла до 1922 року

учнів стрімко зростала. Уже в 1891 році за чисельністю учнів рокосівська школа була найбільшою в Притисянському шкільному окрузі. В ній навчалося 236 учнів, навчання забезпечували три вчителі. Зазначимо, що у 1847 р. жупа Угоч щодо управління парафіями була поділена на чотири округи: Кум'ятський, Севлюшський, Турчанський, Тур-Теребешський. Парафія с.Рокосово входила в Кум'ятський округ, а раніше при поділі на два округи вона відносилася до Притисянського округу. Кум'ятський округ мав того часу 11757 вірників, налічував 9 парафій і чотири філіалки, в яких було 5 мурованих та 5 дерев'яних церков. Всього в церковних школах округу навчалося 115 учнів. Отже, школи фактично діяли для окремих учнів раніше ніж зазначено в наведеній вище таблиці 3.1. Дані про рокосівську школу системно приводилися в книгах шематизму тільки із 1856 року, коли група учнів досягла 14 осіб.

В елементарній школі дяки-вчителі навчали дітей читати церковні книги, церковному співу, молитися, колядувати тощо. Навчання тривало 4-6 років через те, що нерідко в одному класі навчання продовжувалося протягом двох років через низьку успішність учнів. У класі могло бути до 60-65 учнів різного віку. Одночасно вчитель навчав у однокласній школі дітей від першого до третього року навчання. У двокласній один вчитель вів молодші класи, а другий продовжував їх навчання в старших класах.

Навчання в школі багато дітей часто пропускали. Весною і осінню вони залучалися батьками до різних сільськогосподарських робіт. Зимою не всі мали теплий одяг та взуття, щоб прийти в школу. Це відбивалося на якості навчання. Через низьку успішність чимало учнів не переводили до наступного класу в кінці навчального року, залишаючи на повторне навчання в тому ж класі. Про якість та умови навчання в церковній греко-католицькій та державній елементарній школі с.Рокосово досить детально написано в книзі Михайла Козаря [121].

Учні повторювали навчання в тому ж класі, що збільшувало загальний термін навчання та відповідно затрачені батьками кошти на оплату за навчання дитини в школі. Для прикладу наведемо дані про результати успішності навчання у 1911/12 навчальному році [86, 87]. Так, із 67 першокласників до другого класу були переведені тільки 37 учнів (успішність становила 55%), а

решта залишалася повторювати навчання або покидала взагалі навчання в школі. Після такого відсіювання в другому класі успішність уже дещо покращувалася: із 34 другокласників перевели до третього класу 28 учнів (успішність – 82%). Щоправда, в школі навчалися переважно діти із єврейських сімей. Так, серед вищезазначених 34 другокласників 24 були євреї, із яких четверо залишилися на повторне навчання. При цьому в селі проживало близько 2500 осіб, із яких переважна більшість були русини та тільки 10% – євреї. Останні були не тільки спроможнішими за русинів оплатити навчання в школі, але й краще мотивували дітей до навчання перспективою майбутнього використання здобутих знань. Приведемо прізвища 8 учнів-русинів, які того часу навчалися: Андрій Довжанин, Петро Жупан, Юрій Кримський, Петро Палчей, Петро Поп, Гаврило Цугорка, Вільям Довжанин, Михайло Величко.

До кінця XIX ст. серед рокосівських і вертепівських газдів-русинів не було жодної освіченої людини. Навіть посаду писаря нотаріату, який вів записи в нотаріальній книзі обіймали не вихідці із села. Першим рокосівчанином, який отримав диплом вчителя після навчання у вчительській семінарії був Михайло Дубровський (див. на рис. 3.1. фото його сина Василя-клишнього бирова села Рокосово). Саме йому в 1912 році доручили тимчасово вести записи в нотаріальній книзі, коли виникла потреба замінити нотаря єврея Шомуела Клайна, якому члени сільської управи-русини висловили недовіру щодо правильності обліку прибутків та видатків сільської каси [121].

У 1903 році в Рокосові було збудовано однокласну початкову греко-католицьку школу і дві квартири для вчителів, а у 1908-1909 рр. школу добудували ще на два класи. Церковна школа мала наділену їй землю, в т.ч. ріллю, пасовище і лісові угіддя [92]. Школа продавала ліс, здавала в оренду землю, вирощувала сільськогосподарську продукцію. Прибутки від сільськогосподарської роботи та лісового господарства вона використовувала на розвиток матеріальної бази, забезпечення навчального процесу в частині придбання літератури, інвентарю, будівництва та обслуговування школи. Про рівень прибутків школи від такої діяльності можна судити за окремими даними з архівних матеріалів. Так, тільки у 1908 році школа сплатила королівському

казначейству прибутковий податок за проданий ліс (із дозволу державного управління лісами) у розмірі 5954 крон (4 % від загальної суми). Отже вона мала річний прибуток 148850 крон. За рахунок таких коштів та сприяння громади села у 1903-1909 роках і було збудовано нові приміщення школи, помешкання для дяків та вчителів, фару для священника, які частково збереглися до теперішнього часу. Певний час (за радянської доби) у цих приміщеннях займалися учні початкових класів державної школи, а фару у 1996 р. повернуто греко-католицькій громаді села. Додамо, що зведені на такі ж кошти будинки для дяків-вчителів не повернуто церкві. Ці будинки були надані ще радянською владою у власність сім'ям вчителя Вігули Ю.Ю. та сільського фельдшера Бонь Е.Е. [92, 121].

Рис. 3.1. На фото Василь Дубровський, син Михайла Дубровського – першого вчителя із рокосівчан, нащадки якого поповнили рокосівську інтелігенцію.

В школі спочатку вчителем тривалий час був дяк Андрій Гаджега, син рокосівського священника. Із 1859 р. школа мала уже два класи, однак даних про другого вчителя не знайдено. Із 1883 року в книгах шематизму вказані прізвища двох, а з 1891 р. – трьох вчителів (див. табл. 3.2.). Справедливо зазначити, що стараннями парохів сільської громади не тільки було налагоджено навчання у церковній школі та збудовано два приміщення школи (одне біля церкви, а друге в центрі села) і будинки для дяків-вчителів, але й виведено рокосівську школу в лідери за кількістю учнів серед шкіл округу. Це засвідчує про те, що рокосівчани прагнули здобути освіту і не шкодували на це грошей (див. Табл. 3.1.). Після

династії Грабарів священиком в Рокосові тривалий час успішно служив Юлій Станкої. Він прослужив у селі із 1905 до 1917 р., продовживши добрі справи попередників, був членом комісії Угочанського комітату, сприяв створенню корзинної мануфактури в селі. За його служіння у парафії відкрито і державну школу, яка фінансувалась державою. Це, як бачимо із табл. 3.2., вплинуло на чисельність учнів церковної школи, яка суттєво знизилася, бо учні перейшли до державної школи, яка була безоплатною. Щоправда в державній школі із моменту її відкриття (1903р.) навчання проводилось на угорській мові. Це не було сприйнято позитивно селянами. Із 1906 р. на їх вимогу у школі було дозволено викладання рідною (русинською) мовою. У всіх слов'янських народів в цей час активізувався рух за національне відродження. Це характерно і для Закарпаття, яке дало світу відомих будителів, зокрема Михайла Лучкая, Юрія Ванелін-Гуцу та інших. Однак Закарпаття було дещо пасивнішим через значну етнічну неоднорідність. Село Рокосово в комітаті Угоч було центром русинства ще з XIV ст. коли сюди прийшла перша хвиля переселенців-русинів. В подальшому навколо нього утворювались і розвивалися інші русинські поселення, зокрема с.Ардів (Шард, тепер с.Широке) [193]. Село Рокосово у XVIII ст. зростало за людністю із вираженою перевагою русинів. Навіть проугорський історик Сабо зазначає, що за донесенням рокосівського нотаря (секретаря села) у 1862 році більшість населення визнає вживаною тільки русинську мову, хоча за офіційним переписом в 1773 році відзначено, що угорську мову всі рокосівчани розуміють [193]. У 1859 р. Міністерство віросповідань та наук Австро-Угорщини домагалось замінити українську кириличну азбуку латинською. Щоб отримати уявлення про масштаби національно-культурних утисків та кризовий стан русинських шкіл у цьому періоді наведемо порівняння кількості «русинських» шкіл на Закарпатті: у 1874 р. таких було 571, а у 1906 році залишилося тільки 23. Інші перейшли на угорську мову навчання. Тому маємо усвідомлювати як було важко предкам відстояти в селі школу із викладанням на рідній мові. Цей період відзначився хвилею міграції закарпатських русинів за океан. За 1900-1907 рр. із Закарпаття

емігрувало 81409 чол. Серед них було чимало й рокосівчан. Це, а також перша світова війна, позначилося на зменшенні учнів у школі, число яких на кінець війни було вдвічі менше ніж у кращі роки (див Табл. 3.2.).

Важливо зазначити, що на початку ХХ ст. у Рокосові діяла й дівоча школа із релігійним вихованням, якою опікувалася як церква, так і держава. Про це засвідчує оголошення, яке для цієї школи окружне шкільне керівництво оприлюднило 10 квітня 1902 року такого змісту:

«Оголошується можливість подати заяву на звільнену посаду вчителя до 10 години 8 травня. Надається квартира до побудови вчительського дому, зарплата 68 крон, від церкви 440 крон, державна допомога 292 крони. Разом 800 крон. Бажаючим прийти з паперами в Рокосов особисто, мати рекомендацію церкви» [143].

Подібні оголошення про вакансії у рокосівській школі друкувалися в пресі, наприклад в газеті «Gorog katholikus» за 1906 рік [180].

У селі Рокосово було збудовано помешкання для 6 вчителів державної елементарної школи, яка була шестикласною. Із них три були однокімнатні помешкання для неодружених вчителів та три для сімейних. Останні включали кімнату, кухню та комору, а також підсобні приміщення для скота та інвентарю. Вчителям надавались також пасовище та земельний наділ. Вони мали добру зарплату та високий авторитет, на рівні із священником та сільським головою. Правда, вони також мали відповідати високим вимогам не тільки щодо освіченості, але й щодо поведінки, моральних якостей, повинні були мати добре фізичне здоров'я. До того ж вчителі мали вміти грати на скрипці, бути гарними, щоб подобатися учням. Вчителями були чоловіки, рідко до роботи залучалися вчительки, хіба що за протекцією освічені дочки священників або державних діячів.

Міністерство шкільництва Угорщини наказало із вересня 1916р. завести підручники латиникою. Уживати рідну мову дозволили тільки в III-У класах, а в останньому та перших двох – виключно угорську мову навчання. Це було негативно сприйнято громадою та школою села Рокосово [93]. Протестні настрої

селян підтримувала й католицька церква. У селі за часів Австро-Угорщини діяли дві школи: греко-католицька (див. Табл. 3.2.) і державна елементарна школа. Державна народна елементарна школа була шестикласною із угорською мовою навчання, її директором був угорець Бондраф. Вивчалися такі предмети як: числення, розмова і вправи, угорська мова, писання і граматики, співи, тілесне виховання. Вчителем цієї державної школи був і уродженець села Дубровський Михайло. Він першим із рокосівчан долучився до розумової праці, власне започаткував інтелігенцію села. Він із 1912 р. за дорученням сільської управи вів нотаріальну книгу. Згодом три його племінники гідно продовжили династію рокосівської інтелігенції, здобули вищу освіту, зокрема Павло Дубровський здобув юридичну освіту в Карловому університеті (м.Прага).

Із шардівських дяків-вчителів, які навчали вертепівських дітей, найбільший внесок у освітній сфері зробили двоє. Це Антон Якович, який пропрацював 21 рік та Василь Погоріляк, який віддав вчительській роботі ще більше. Він підготував чимало справжніх інтелігентів та патріотів, зокрема братів Голібів, один з яких, Павло, певний час вчителював у школі с.Рокосово [152].

Чехословацький період (1919-1939 рр). Кінець XIX ст. і початок XX ст. був за угорського правління найважчий для закарпатських русинів стосовно відстоювання рідної мови. Тому після першої світової війни перехід Закарпаття до складу Чехословаччини був чи не спасінням для русинського населення. У Чехословацький період освіта стала обов'язковою для всіх дітей від 6 до 14 років, школа стала восьмирічною. Стан школи за цей період був піднесений на значно вищий рівень. Не забуваючи про відкриття шкіл із чеською мовою навчання, влада не перешкоджала відкриттю шкіл із рідною мовою навчання, зокрема для русинів. Водночас в школах робота скеровувалась на виховання патріотизму, шанобливого ставлення до тодішнього президента Чехословацької республіки Ф.Масарика, якому в школах відзначали дні народження, рівно як і державні та великі релігійні свята. Освітою опікувався створений Міністерством шкільництва та народної просвіти Шкільний відділ Цивільної управи

Підкарпатської Русі в Ужгороді. В с.Рокосово, яке було віднесено до Севлюшського округу, у 1920 році діяли [94, 95]:

1. Державна народна школа з «руською» мовою викладання, 120 учнів.

2. Греко-католицька школа з «руською» мовою викладання та власною будівлею і додатково двома державними вчителями, 190 учнів.

Церковна школа діяла тільки до 1922 року. Із 6 жовтня 1922 року за розпорядженням жупанського уряду у Великому Севлюші два класи греко-католицької школи у Рокосові передали державній народній школі, позаяк греко-католицька школа вже півроку була без вчителів.

У державній елементарній народній школі, яка організована в Рокосові у 1920 р. першим директором був Діонісій Попович, а вчителями – Марія Чейпашова (Бонкало), Йосиф Бокшай і Николай Долинай. Урок релігії у всіх класах проводив священник Анатолій Деличкович. У школі застосовувалась чотири бальна система оцінювання знань. У навчальному році були три квартали: із 1 вересня до Різдва, другий квартал – із 12 січня до Великодня і третій квартал після Великодня до кінця навчального року, який закінчувався 23-25 червня. У 1926 році школа мала уже 15 класів. Приклад річного свідоцтва про навчання у школі цього періоду приведено у Додатку 8. Зазначимо, що із 1922 року школу остаточно відокремили від церкви. До цього у селі із 1903 р. паралельно діяли парафіяльна й державна школи. В державній школі у різний час, окрім згаданих вище вчителів, працювали: Ольга Ромжа (1912 р.), Ласло Фотул (з 1916 р. – директор), Пал Форгош (1914-25 рр), Марія Патколов, Берталон Дьорчі, Пал Чаполці із жінкою Ольгою Сотак, Міклош Фотул із жінкою Ержебет Фодор, Еміл Шпонтак із жінкою Маргітою Сітовські (1931р.), Ласло Сітовські (1932/33 рр.) та ін. У 1927 році в Рокосові відкрито державну школу із чеською мовою навчання. Для неї орендувались приватні оселі А. Максимця (в центрі села) та в будинку єврея В. Михлі (урочище Забій). В школу пішли навчатися діти окремих євреїв, дітей чехів у селі не було. Пізніше, зважаючи на посилення «чехізації», в чеську школу дітей віддавали не тільки євреї, а й окремі русини. Так, у 1931/32 н.р. серед 34 учнів чеського комплексного класу був

тільки один русин В.Чендил, син робітника залізниці [95, 121], а вже у 1938 р. із 30 учнів у класі було 9 русинів. Тенденція зростання дітей русинів в чеській школі зрозуміла. Вона пов'язана не тільки із кращими умовами навчання у школі із державною мовою, але й усвідомленням більшості євреїв та прозорливих русинів важливості доброго знання державної мови для майбутньої кар'єри дітей.

Державна школа в селі стрімко розвивалася. Її адреса була така: Рокосов, Державна подкарпатурська школа, 13. У 1931/32 навчальному році у школі уже навчалися 432 учні в п'яти класах, із них 131 учень – в трьох перших, 82 – в двох других, 104 – в трьох третіх, 50 – в одному четвертому, 65 – в одному п'ятому. У 1935 р. школа стала семикласною, а її вчителями працювали:

Ленчур Михайло (1897

р.н.,управитель школи)

Балаж Микола, 1889 р.н.

Голіба Петро, 1908 р.н.

Деяк Іван,1902 р.н.

Дубровський Степан, 1914 р.н.

Захвалинський Сергій, 1902 р.н.

Кубиній Євген,1912 р.н.

Чехова Йолана,1909 р.н.

Лашчукевич Якуб,1891 р.н.

Легезова Гізелла,1911 р.н.

Магдинецова Елизавета, 1891 р.

Севлещій Олександр,1908 р.н.

Сотакова Ольга,1915 р.н.

Чех Віктор,1904 р.н.

Продовжувала діяти й чеська державна школа, у якій вчителями були Мілош Германек та Ян Гавелка. За десять років діяльності чеська школа швидко зросла від кількох учнів у класі і стабілізувалась близько 30 учнів в тридцяті роки. Серед вище названих вчителів тільки Степан Дубровський – рокосівчанин, а Петро Голіба – вертепівець (родом із Шарду), решта – приїжджі вчителі.

В чеський період окремі випускники народної школи села продовжили навчання і згодом стали вчителями. Так, в Берегівській державній реальній гімназії навчався Павло Дубровський, в горожанській школі м.Севлюш, м.Хуст і селища Королево – Юрій Вігула, Гаврило Дубровський, Степан Дубровський, Павло Гоздок, Павло Жупан, Михайло Жупан, Георгій Жупан, Степан Квак,

Мацина Павло, Юрій Поган, Степан Поп, Віктор Тодавчич, в гімназії м.Хуст – Марія Бистрянин, Василь Білецький, Василь Копос, Ірина Поган. Із них вчителями згодом стали Павло Гоздок (див. Розділ 6), Василь Копос (працював вчителем із 1937 р. у Вишнім Шарду), Юрій Вігула та Степан Поп, які все життя пропрацювали у школі рідного села. Поп С.А. у 1951 р. заочно здобув фах біолога-хіміка в Львівському педінституті ім. Драгоманова, виховуючи уже восьмерих дітей. Вчителю початкових класів Вігулі Юрію Юрійовичу (див. рис. 3.5 в) більшовицький режим не дав можливість сповна реалізувати свій творчий потенціал, через політичні мотиви, а його креативна дружина Зініда Дмитрівна здобула заочно вищу освіту, будучи уже багатодітною мамою.

Із рокосівчан закінчили вчительську семінарію в м.Ужгороді у 1936 р. Жупан Михайло Степанович (1913 р.н.) і Гоздок Павло Федорович (1914 р.н.), у 1939 р. – Барзул Марія Андріївна (1920 р.н.), а у 1942 р. – Поп Степан Андрійович (1910 р.н.). Михайло Жупан у 1937 р. почав працювати вчителем народної школи у рідному селі, а із 1939 р. він вчителював у м.Кітракос. Його брат, Георгій Жупан, після закінчення у 1935 р. Мукачівської торгівельної академії вчителював в с.Брустурянка Тячівського району до 1937 року. Потім був мобілізований в Чехословацьку Армію, де через рік отримав офіцерське звання лейтенанта. Був завербований німецькою контррозвідкою до співпраці й згодом за це був засуджений. Павло Гоздок працював вчителем спочатку у с.Горінчеві і Салдобоші, з 1941 р. був переміщений в угорську початкову школу поблизу м.Сегед, а із 1944 р. він призначений директором народної школи з угорською мовою навчання с.Чорнотисово Виноградівського округу. Від цього села був делегатом Першого з'їзду Народних комітетів, що відбувся у листопаді 1944 р у м.Мукачево [162]. Марія Барзул не отримала можливість вчителювати у рідному селі, однак досягла успіхів в царині народної культури, за що була удостоєна почесного звання Заслужений майстер народної творчості України (див. Розділ 6). Степан Поп після закінчення вчительської семінарії працював вчителем у с.Біловарці Тячівського району, потім в початковій школі с.Чертиж (поблизу м.Хуст), а із 1944 р. аж до виходу на пенсію – у середній школі с.Рокосово.

Мукачівську торгівельну академію окрім вищезгаданого Георгія (Юри) Вігули закінчили також Марія Вігула, Павло Гудь та Павло Лучкей.

Жупан Михайло був під прискіпливим наглядом комуністичного режиму не стільки через свої прогресивні погляди та діяльність, як через діяльність брата. Його молодший брат Георгій (Юра) будучи офіцером Чехословацької армії, в

Рис. 3.2. Сім'я рокосівського вчителя Михайла Жупана, який був у числі перших рокосівчан, що здобув фах вчителя, закінчивши Ужгородську вчительську семінарію у 1936 р.

м.Брно був завербований німецькою розвідкою. Співпрацював із німцями у період війни як в Берліні, так і у Києві, де йому сприяли тримати готельно-ресторанний бізнес. Працював після війни службовцем за торгівельною спеціальністю у м.Ужгороді. Радянською владою позбавлений волі на 10 років на початку 1949 року за вищезгадану співпрацю з німцями під час війни [99].

Рис. 3.3.а. На фото Михайло і Юлія Тодавчич (зліва в першому ряді), Степан і Вільма Поп (зправа) та їх сім'ї на традиційному родинному святі (1965 рік, фото автора).

Вищу освіту першими із рокосівчан здобули три сини Василя (Лоція) Дубровського, який був сільським старостою у 1933 році. Це Павло, Гаврило та Степан із шести синів Василя Михайловича, який мав ще і трьох дочок. Вони є племінниками Михайла Дубровського, що першим із рокосівчан здобув фах вчителя та працював в церковній школі села перед першою світовою війною. Сім'я Дубровських дала першу генерацію рокосівської інтелігенції, яку доля розкидала по світу. Степан, закінчивши Берегівську гімназію, працював недовго вчителем у рідному селі, в подальшому завідувач Берегівським районним відділом освіти, професор-викладач французької мови в Берегівській гімназії. Павло, закінчивши Берегівську гімназію, здобув фах юриста в Карловому університеті, був активним учасником у студентські роки молодіжної політичної організації «Пласт». Пізніше працював в уряді Карпатської України, а після кривавих подій на Красному полі жив і творив в Чехословаччині. Про нього детальніше подано біографічну довідку в Розділі 6. Гаврило Дубровський

закінчив Мукачівську торгову академію, потім здобув технічну освіту та працював на Чеському підприємстві газової промисловості, приймав участь у будівництві газогону Уренгой-Помари-Ужгород. Загалом родина Добровських виховала у всіх поколіннях багатьох інтелігентів. Згадаймо також Івана Добровського, який за радянської доби двічі обирався головою Рокосівської сільської ради; Михайла Дубровського, який отримав дві вищі освіти (фізика в УЖДУ та інженера в Львівському політехнічному інституті), нині активно сприяє розвитку духовного життя у селі, провів значну роботу щодо зведення греко-католицького храму та організації роботи вірників цієї церкви. Його брат, Павло – свого часу відомий журналіст Закарпаття, а нині – мешканець Російської федерації, де успішно реалізував свій талант. Є надія, що він напише ґрунтовну працю про цю знанну родину рокосівської інтелігенції. Вони є синами Василя Дубровського, який був заможним господарником, а при формуванні колгоспу його було обрано членом ревізійної комісії, бригадиром огородників.

Наведемо дані про школу села у 1937/38 навчальному році, тобто під кінець Чехословацького періоду, напередодні надання Карпатській Україні статусу автономії. Це була семикласна школа, у якій працювали 18 вчителів. Управителем (директором) із 1934 р. був Михайло Ленчур 1897 р.н., який закінчив Ужгородську вчительську семінарію. Зважаючи на те, що із вищенаведених вчителів школи у 1935 р. більшість із невідомих причин звільнилась (зокрема, у 1936 р. працювали Анна Гвоздьова та Маргарита Шпонтак) приведемо прізвища усіх 18 вчителів на кінець чехословацького періоду.

Це:

Ленчур Михайло (управит. школи)	Келеменова Юлія
Балаж Микола	Максимець Елізавета
Білинець Ганна	Масиця Андрій
Білей	Тарканій Галина
Бокотей Петро	Чейпеш Марія
Джумурат Микола	Чейпеш Петро

Долинай Микола
Жупан Михайло
Захвалинський Сергій

Фотул Михайло
Чейпашова (Бонкало) Марія
Чехова (Кемерова) Йолана

Звернемо увагу на те, що в цьому складі вчителів, як і в попередньому, є уродженець села – Михайло Жупан (1913 р.н.) та уродженець с.Шард Петро Голіба (1908 р.н.). Останній отримав вищу освіту у Братиславському університеті, викладав німецьку мову у різних освітніх закладах, навчав школярів у с.Вертеп і с.Рокосово [152].

За короткий період існування держави Карпатська Україна уряд під керівництвом Августина Волошина, сформований у 1939 р. із представників українофільського напрямку, встиг запровадити окремі заходи щодо покращення в галузі освіти. Зокрема, у ряді сіл і міст Закарпаття були відкриті гімназії та горожанські школи із українською мовою навчання. Законом №1 Карпатської України від 15.03.1939 р. було прийнято українську мову державною, її домагалися запровадити в школах та державних установах. Однак добрі наміри не були реалізовані, оскільки Карпатську Україну незабаром окупували війська гортіївської Угорщини.

Період гортіївської Угорщини (1939-1944 рр). У період другої світової війни Закарпаття опинилося під юрисдикцією Угорщини, яка була союзником гітлерівської Німеччини. У школах і гімназіях знову чинився тиск щодо запровадження угорської мови навчання.

В с.Рокосово діяла народна школа із угорсько-руською мовами навчання. У 1941/42 н.р. в школі у 16 класах восьмирічки навчалося 717 учнів, із яких 69 повторювали навчання. У розрізі класів вони розподілялись так, що на 1-3 роках навчання було по три класи, 4 і 5 –му – по два класи, а на 6-8 роках – по одному класу. Чисельність учнів зменшувалась (відсіювалась через, переважно, низькі знання) від 151 учня у перших класах до 33 учнів у останньому році навчання. Не дивно, що у кожному класі було чимало учнів (10-20 %), які повторювали навчання. Адже діти селян не могли багато часу відводити навчанню, позаяк

вони були активними помічниками у веденні селянського господарства (догляд за худобою, заготівля палива, сільськогосподарські роботи, хатні роботи тощо). Тому переважна більшість учнів не закінчувала школу, а тільки здобувала елементарну освіту й продовжувала газдувати разом із родиною або шукала кращої долі в інших державах.

Управителем школи у цей період залишився працювати Ленчур М. Однак склад вчителів суттєво змінився. Зокрема, Балаж М. поїхав з чехами коли вони залишили Карпатську Україну. Активіст розбудови Карпатської України місцевий вчитель Михайло Жупан був репресований, відправлений в концентраційний табір в Угорщині. У село прибули нові вчителі, зокрема Кадар Степан із дружиною Параскою Кадар, М. Кевер, М. Бонкало. Згодом Степан Кадар був мобілізований, відправлений на війну, на якій загинув. Його жінка, Параска Михайлівна працювала вчителькою початкової школи. Вона навчала і автора цієї праці перші два роки. Згадую її із вдячністю та теплотою, за інтелігентність і витонченість. Вона терпеливо давала нам, русинським дітям, початкові знання, прививала елементи культурної поведінки.

В цей період перша представниця рокосівського жіноцтва отримала вчительський диплом. Це – Гаврило (Барзул) Марія Андріївна, 1920 року народження. У рідному селі Марія закінчила початкову школу, в Королеві - горожанську, а у 1939 році – Ужгородську вчительську семінарію (відділ жіночої ручної праці). Її біографічна довідка приведена у розділі 6.

Радянський період. У 1944/45 навчальному році в школі ще продовжували навчатися за програмами, що були розроблені раніше. Однак із них вилучили окремі матеріали, особливо такі, що прославляли угорців. Натомість до програмного матеріалу додали теми, що відповідали політичним змінам, зокрема про успіхи соціалізму, про перемогу Червоної Армії тощо. У вересні 1944 р. в селі зареєстровано 487 учнів до української школи й 236 до угорської. Вчителів було 13. Витрати на школу були мінімальні, тільки на її утримання. У грудні 1944 р. Народна Рада Закарпатської України у справах освіти

розпорядилася вилучити із користування в школі літературу та підручники угорських і німецьких видань, а декретом від 20.04.1945 р. запровадила радянську систему освіти. Вона передбачала із 1945/46 навчального року обов'язкове семирічне навчання в школі усіх дітей, перетворення народних шкіл у початкові, горожанських у неповні середні, а гімназій – у 10-річні середні школи.

У жовтні 1945 р. відкрито перший вищий навчальний заклад на території Закарпаття – Ужгородський державний університет, здійснено набір студентів на чотири його факультети. Із рокошівчан першим студентом університету став Василь Поп, який навчався в народній школі села, а після закінчення Хустської школи №1 у 1949 році вступив до Ужгородського університету на філологічний факультет, згодом надихав багатьох рокошівчан на навчання у вишах, всіляко сприяв їм у цьому (див. Розділ 6). На хімічному факультеті в цей час навчався Кляп Петро Іванович, пізніше інспектор районного відділу освіти та знанний голова колгоспу в с.Вишково (див. Розділ 6).

У 1956 р. у м.Хуст було відкрито школу-інтернат. У цій школі із рокошівчан навчався Поп Григорій Степанович, який став доктором хімічних наук, знаним хіміком у світовій науці, завідувачем відділу одного із провідних наукових інститутів Національної Академії наук України (див. Розділ 6).

Педагогічний колектив школи на початку радянського періоду підсилили випускниками педучилищ та педінститутів. Із інших регіонів країни в рокошівську школу прибули: Ластівка М., Олійник (Вігула) З., Лошак Г., Проценко Г., Шамрай М. Очолював школу із 1946 року Келемен І.І. Через два роки він був звільнений через скарги на його діяльність та звинувачення в націоналізмі. Потім директорів школи змінювали майже щороку (див. Табл. 3.3). Одних звільнювали за певні прогалини в роботі (зокрема Келемена І.І. та Ороса П.І.), інші уходили за власним бажанням. Найважчий період, коли сталінські репресії проти інтелігенції набрали найбільших масштабів,

прийшлися на директора Вучкана Василя Іліча. Він витримав достойно свою місію протягом одного навчального року. Потім недовго керівниками школи були молоді дипломовані фахівці Пристая Тихон Миронович і Маслей Микола Миколайович, які вважали своє призначення «засланням» і шукали кращої реалізації своїх здібностей. Останній, зокрема поступив на навчання в аспірантуру і згодом працював тривалий час доцентом хімічного факультету Ужгородського університету. За керівництва Пристаї Тихона Михайловича школа стала повною середньою, відбувся перший випуск десятирічки у 1955 році.

Перші випуски десятирічки за чисельністю були незначними. Так, в першому випускові 1955 року здобули атестат про середню освіту 19 учнів, а в четвертому (1958 рік) ще менше – всього 13 учнів. Це, певно, історичний мінімум випускників школи села Рокосово. Була проблема із набором у восьмий клас, позаяк діти залучалися до господарської роботи, від'їздили із батьками на заробітки в інші області. Ситуація із набором у старші класи покращилася із 1956р. коли при школі було відкрито інтернат, який діяв понад десять років.

Таблиця 3.3.
Директори, завучі, заст. дир. школи
с.Рокосово і Вертеп (1946-2019 рр).

Навчальні роки	Директор	Завучі, заступники директора
Семирічна школа		
1946-1949	Келемен І.І	
1949-1950	Орос П. І.	
1950-1951	Короба І.І	
1951-1952	Проценко Г. І.	
Десятирічна школа		
1952-1953	Вучкан В.І	перший набір 8 кл, десятирічки
1953-1955	Пристая Т.М	перший випуск десятирічки завуч Вучкан В.В
1956-1968	Сопков В.Ю	завучі: Яковлева М.С., Козар М.М. поч. кл. Палчей Л.О.

Продовження Табл. 3.3

1968-1994	Гец П.А.	заст дир.: з навч роб. Козар М.М., з вих. роб. Павлій С.М., з вих роб. Висильєва Т.М., з вих роб. Масалович Е.М., з вих. роб. Бобіта Г.С., поч.кл. Кошинська М.Й., поч.кл. Юраш Г.І. (1983-2006)
1994-2000	Масалович Е. М.	заст. дир. з навч. роб. Павлій М.М., заст. дир. з вих. роб. Келемен М.В.,
Одинадцятирічне та дванадцятирічне навчання		
2000-2017	Чоповдя В.С.	заст. дир. з навч. роб. Павлій М.М., заст. дир. з вих. роб. Келемен М.В., (з 1994 р.), заст. дир. з навч. роб. Шевляков О.О., (з 2014 р), заст. дир. по поч. кл. Локотош О.В.
2017	Шевляков О.О.	заст. дир. з навч.-вих. роб. Палчей О.В., заст. дир. з навч.-вих. роб.(поч.кл.) Локотош О.В. заст. дир. з вих. роботи Квак С.О.

Із 1956 р. школу очолив талановитий педагог і організатор Сопков Василь Юрійович, який плідно попрацював у школі і селі тривалий період. Він, щоб привабити учнів продовжувати навчання в старших класах і покращити набір як з числа рокосівчан, так і за рахунок можливостей прийому в інтернат дітей із сусідніх сіл, організував паралельно із загальною освітою й виробниче навчання. Хлопці опановували автомобільну справу, а дівчата – швейну. Для цього були створені відповідні кабінети та придбано швейні машинки, отримано від військової частини автомобіль. Організацію виробничого навчання доручили: із автосправи Калабішці Михайлу Івановичу, потім Гавришко М.М., а із швейної справи - Джумурат Елізаветі Йосипівні. Це покращило набори в старші класи. П'ятий випуск, в якому і автор цієї книги також отримав атестат з відзнакою, уже мав 23 учнів, із них 9 інтернатівців із Королева, Веряці, Текова та інших сіл. У подальшому відбувалося зростання числа старшокласників. Уже на початку семидесятих років були два восьмих класи. В інтернаті учнів забезпечували житлом і скромним харчуванням. Певною мірою це також приваблювало учнів із інших сіл у той складний час.

Тут не обходило без зловживань. Так, у 1961 р. завгоспа школи І. Довжанина покарали за зловживання шляхом списання продуктів харчування для учнів школи–інтернату навіть у дні коли їх не має, а секретарю сільської ради Віктору Тодавчичу винесли догану за слабкий контроль цільового використання державних коштів [56].

Сопков В.Ю. керував школою у період суперечливих суспільних процесів розвінчування сталінізму та реформ тодішнього лідера комуністичного режиму Микити Хрущова. Будучи членом виконкому сільської ради, директор школи неодноразово піднімав питання щодо необхідності клопотати про будівництво клубу і нової школи. Він приїхав у село разом із дружиною Марією Іванівною, яка була першим дипломованим фізиком у школі. Можливо, завдячуючи їй автор цієї книги і став фізиком. Запам'ятолось як тактовно вона заставляла нас бути уважними на уроці, викладаючи складний предмет, який чимало учнів погано опановували й займались на уроці посторонніми справами.

В 60-роках у селі було чимало молодих людей, які не змогли здобути освіти у шкільному віці. Така ситуація була в цілому по Закарпаттю і країні. Водночас стрімкий розвиток економіки потребував кваліфіковані кадри. Тому повсюдно створювались вечірні школи, в яких могли навчатися особи любого віку. В Хустському районі було створено міжрайонну вечірню школу. Вона мала в селах навчально-консультаційні пункти, які і були цими вечірніми школами на місцях. У с.Рокосово така школа успішно діяла тривалий час. Очільником такого сільського шкільного пункту був Піняк І.М., якого згодом за успіхи в роботі відзначили почесним званням «Відмінник освіти». Багато рокосівчан, навчаючись у вечірній час три рази на тиждень, отримали атестат про середню освіту. Звичайно, належного рівня знань таким випускникам школа не давала, але досвідчені педагоги намагалися допомогти «переросткам» та старшим людям отримати певні знання, які допомогли їм краще реалізувати себе по життю. У цей період молодих рокосівчан, які не

навчалися у школі, примушували проходити короткочасну підготовку в школі фабрично-заводського навчання (ФЗН). Тут поспіхом готували робітників для заводів, шахт і промислових підприємств сходу, де була потреба в робочій силі. Втікачів із шкіл ФЗН та їх сім'ї переслідували і карали. Дехто із робітників повернувся згодом в село із підірваним важкою працею здоров'ям, адже чимало із них трудилися у вугільних копальнях та в кар'єрах видобування уранових руд.

По мірі зростання чисельності учнів (та відповідно кількості укомплектованих класів) в школу приходили нові вчителі. Зокрема, із відкриттям десятирічки колектив школи поповнили наступні молоді випускники радянських освітніх закладів: Ключкович О. М. (математик), Сопкова М.І. (фізик), Сопков В.Ю. (історик), Шостак Х. Д. (укр. філолог), Джумурат Е.Й. (виробниче навчання), Миронова В. М. (фр. мова), Бабич Г.Д. (математик), Мудь Л.Д. (математик), Ластівка М.М. (математик), Ісак Е.С. (фр. мова), Островка М.М. (укр.філолог), Маслей І.М. (рос.філолог), Келемен М.І. (фізик), Лойка В.В. (історик), а в початкових класах - Піняк Ю.І., Максимець-Шпір Є. В., Палчей Л.О., Максимець Є.С., Томищ-Поп М.С., Вігула Г.Ю., Когутич О.В., Вігула Ю.Ю., Тесличко В.В., Тесличко-Кадар П.М., Олеско Л.В. Здобули повну вищу освіту за заочною формою навчання та стали дипломованими вчителями-предметниками Поп С.А. (з 1952р., біолог-хімік), Вучкан В.В. (рос. філолог), Вігула З.Д.(хімік), Комяті І.І. (фізичне виховання), Піняк І.М. (франц. філолог), Шостак Х.Д. (філолог), Ісак-(Бонь Є С. (фр. філолог), Богоста М.С., Піняк Ю.І. (з 1962 р., укр. філолог), Максимець В. А. (з 1966 р., математик), Ракущинець А.Ф. (ручна праця) та інші [120]. Переводом у 1956 р. приїхали працювати в школу села Рокосово Козар М.М. (історик) із дружиною Козар О.І. (укр. філолог). Михайло Козар тривалий період був завучем школи, викладав історію й географію. Він доклав чимало зусиль для піднесення навчально-методичної роботи в школі, що ним детально описано у виданій книзі [121]. У 1964 р.

переводом із Драгівської СШ в школу села повернувся її учень із першого випуску Бобіта Ю.Ю. (вчитель із фізичного виховання) із дружиною Ганною Сидорівною (географом) і педколектив поповнився ще двома фахівцями.

Впускники Рокосівської школи, здобувши вищу освіту, почали активно поповнювати її педагогічний колектив із початку 70-х років минулого століття. Так, із 1963 року в школі розпочав працювати лаборантом фізичного кабінету Максимець В.А., який заочно навчався на математичному факультеті Ужгородського державного університету та згодом став викладати математику. Здобувши вищу освіту, в школу повернулися Поп О. І. (фізичне виховання), Довжанин М. С. (математика), Гурцула В. І. , Ільцьо М. В. та Медведович Л. Т. (фізика), Тодавчич Г. М. (українська мова та література), Павлій М. М., Мацина Л. П. та Роман М. М. (французька мова), Шперик М. В. (хімія), Цугорка М. І. (біологія), Шпір М. С. та Буняк М. І. (російська мова та література) та ін. [120].

Із вищезазначеного бачимо, що за директорства Сопкова В.Ю. школа суттєво покращила якісний склад педагогічного колективу, в т.ч. за рахунок своїх вихованців. Сопков В.Ю. першим клопотав і домігся прийняття рішення про будівництво сучасної нової школи на засіданні виконкому сільської ради у 1957 році. Депутати його підтримали і вирішили клопотати про зведення школи на 1100 місць. Цей задум буде реалізовано тільки через 15 років. Він вперше за історію школи домігся відзначення двох випускників за успіхи в навчанні срібними медалями у 1958р. В подальшому золотими та срібними медалями були удостоєні чимало випускників Рокосівської школи, прізвища яких приведено в Додатку 14.

Школа в період навчання автора книги (1949-1959 рр.) мала слабку матеріальну базу. Приміщення мали пічне опалення, примітивні вбиральні розташовані на дворі поблизу спортивного майданчика, воду для рокомийника техпрацівники приносили із криниці. Освітлення у вечірній школі було гасовими лампами. Електричне освітлення в школу провели тільки на початку

70-х років. Заняття в школі через недостатню кількість навчальних приміщень проводилися у дві зміни. До того ж приміщення школи були пристосовані, погано обладнані. Потрібно віддати належне дирекції, вчителям і техпрацівникам школи, які докладали багато зусиль щоб дати учням знання та виховання, допомогти окремим отримати матеріальну допомогу (взуття, одяг, путівку в піонерський табір тощо). Вчителі предметники намагались оснастити обладнанням лабораторії, щоб демонструвати на заняттях бодай щось із програмного матеріалу. Найкраще були оснащені кабінети із біології, хімії, автомобільної справи та швейної справи. При школі була земельна ділянка, де проводились заняття із природознавства, вирощувались різні сільськогосподарські культури та саджанці горіхів, яблунь, груш. Саджанці вирощували із насіння, яке учні разом із вчителем природознавства та біології Поп С.А. зібрали у лісі із плодів диких яблунь і грушок (дичок). Згодом саджанці щепили, доглядали й потім пересаджували в сади. Шкілка на шкільній ділянці була настільки добре оформленою, що про неї писали у центральній газеті, де приводили світліну, що представляє на рис. 3.3б.

Рис. 3.3 б. Учні на практичному занятті з природознавства на шкільній ділянці Рокосівської СШ, яке проводить вчитель С.А.Поп (1957 р.).

В початковій школі багато років працювала досвідчена вчителька Кадар Параска Михайлівна, у неї переймали досвід інші вчителі початкової школи. Вона старанно навчала учнів програмовому матеріалу, зокрема багато уваги приділяла каліграфії письма із чорнильним пером, що в теперішній школі відсутнє, натомість маємо комп'ютерні технології. Кращі зошити і чнів представляли на районну виставку. Додам, що попри бідність, яка після війни відчувалась у більшості сімей та й в оснащенні державних установ, в школі панувала атмосфера доброзичливості, взаємодопомоги. Учні були дружніми, слухняними, любили спортивні заняття, поважно ставились до наставників. Перед початком занять, в школі проводились фізична зарядка, на яку більшість учнів школи приходила залюбки. Техпрацівники регулярно прибирали приміщення, готували дрова аби до початку занять обов'язково нагріти класи. Звичайно, того часу викладачі застосовували до порушників дисципліни такі (на теперішній час недозволені) методи впливу як поставити в куток на короткий проміжок часу, лінійкою били по пальцям або по долоні руки, могли посмикати за вухо тощо. При цьому батьки просили вчителів, якщо буде потреба, наказувати за неслухняність і серйозніше. Усі вчителі початкової школи сіл Рокосово і Вертеп, яких тут можливо і не згадано, заслуговують на велику шану за титанічну працю навчання та виховання учнів. Їх справедливо із вдячністю згадують колишні вихованці.

Найтриваліший період (24 роки) директором школи с. Рокосово пропрацював Гец Петро Андрійович. Він керував школою і в період застою, і у добу перебудови Михайла Горбачова, й на початку розбудови незалежної України як демократиченої держави із ринковою економікою. Маємо розуміти, що директор школи – це особлива постать в селі. Він відповідальний не тільки за роботу школи, але й зобов'язаний за своїм статусом координувати зусилля громади, еліти села на його розвиток та підтримання здорової морально-психологічної атмосфери в селі (спільно із керівниками сільської ради та релігійними лідерами). Гец П.А. намагався вирішувати проблеми в

такий спосіб, щоб ненажити ворогів, водночас вирішуючи завдання, які перед ним ставило вище керівництво. На його долю випала історична місія - будівництво нової сучасної школи, її оснащення і подальший розвиток. Зрозуміло, що одної ініціативи із боку школи та громади села було замало для реалізації такого коштовного проекту. Величезну роль зіграла спрямованість керівників партійних і державних органів на розбудову суспільства, для цього потрібні були ідейні та висококваліфіковані кадри. А для їх підготовки потрібні були сучасні облаштовані школи. Тому, задум був приречений на успішність. Питання було в швидкості його реалізації, що залежало в свою чергу від голови колгоспу, підтримки районного і обласного керівництва, активності голови села та депутатів усіх рівнів. На щастя із цього питання усі проявили порозуміння та належну активність. Голова колгоспу Симканич І.В. профінансував проектні роботи двоповерхової школи на 556 учнівських місць. У 1972 р. будівництво школи розпочалось за державний кошт, а у 1974 р. вона була здана в експлуатацію. Умови для навчання кардинально покращилися. В нововозбудованій школі облаштували належно і навчальні приміщення, і спортивний зал, і столову. Згодом проклали водогін від гірського джерела, а в теперішній час заділи підземне джерело водопостачання із глибинної свердловини. Збудована індивідуальна газова котельня, що сприяє підтриманню комфорту і чистоти в школі.

Масалович Едуард Михайлович, якого було призначено директором школи у 1994 році, на відміну від попередників, не був у школі новачком, адже у школі викладав історію із 1967 року, а його дружина – українську мову та літературу. Окрім цього він тривалий період був заступником директора у свого попередника спочатку із виховної, а потім із навчальної роботи. Тому, зрозуміло, що він продовжив керувати колективом не змінюючи радикально підходів напрацьованих раніше. Однак зміни в суспільстві вимагали внесення коректив в навчальні програми предметів, особливо із історії, мови, літератури та інших предметів, зважаючи, із одного боку на політичні зміни, а із іншого

на необхідність впровадження новітніх технологій та комп'ютерної техніки в початковий процес, напрацювання нових підходів із патріотичного виховання молоді. Як людина фахова, толерантна й авторитетна він успішно справився із покладеними на нього обов'язками, щоправда іноді дозволяв собі «цімбораські» стосунки із учнями, що дехто оцінював критично. Школа поступово вдосконалювала матеріальну базу, а педколектив продовжував поповнюватися за його каденції молодими випускниками вишів, здебільшого із числа випускників школи, зокрема філологами – Довжанин М.І., Пожар О.А. і Тегзою М.М., істориками – Шевляковою Т.І. і Жупаном С.Б., фізиками – Гурцулою В.І. і Кадар С.М., географом Джугою Г.А., із фізвиховання Борою Р.Т., із трудового навчання Максимець А.А. та ін.

Тривалий період із 2000 р. по 2017 р. школою керував Чоповдя Василь Степанович, уродженець села та вихованець рокошівської школи. Він продовжував розвивати школу та вдосконалювати її матеріальну базу. За його керівництва багато зроблено для оздоблення школи, осучаснення інфраструктури. Особлива увага була приділена впровадженню інформаційних технологій в навчальний процес, оснащенню комп'ютерною та мультимедійною технікою тощо. Цьому сприяло і подальше поповнення школи молодими фахівцями, які уже опанували новітні технології у вузах. Будучи викладачем французької мови, Чоповдя В.С. ініціював запровадження у школі викладання й англійської, розуміючи значимість знання різних мов у сучасному інформаційному світі. Серед прийнятих ним на роботу понад 20 молодих педагогів тільки четверо не є випускниками рокошівської школи. Це один викладач із інформатики та три із англійської мови, що є зрозумілим через те, що англійська в школі була започаткована тільки в останній час. У 2013 р. прийнято на роботу викладачем англійської мови рокошівчанку Бобіту І. П., що уже вивчала цю мову в рідній школі. За його керівництва підвищено методичний рівень викладання в школі. Вчителі школи активізували підготовку учнів для участі в олімпіадах, самі приймають

участь у різних творчих конкурсах. Так, у Всеукраїнському конкурсі «Вчитель року» (2007/8 навчальний рік) перемогу у номінації «Вчитель зарубіжної літератури» здобула вчителька із Рокосівської школи Чоповдя Л.Й., у номінації «Українська мова та література» перемогу обласного конкурсу здобула Луканець С. І., лауреатом обласної педагогічної премії в галузі фізики і астрономії стала Тисовська М.В. Школа виростила плеяду вчителів-методистів, а саме: Тисовська М.В., Палчей Н.Ю., Чоповдя Л.Й., Томищ М.В., Кукаріна Н.М., Пилип Н.Й., Луканець С.І., Бобіта Н.Ю. Цей перелік можна продовжувати.

Із 2017 року директором школи с.Рокосово призначено історика за фахом Шевлякова Олександра Олександровича, який до цього тривалий час викладав історію та працював заступником директора із навчально-виховної роботи. Тому, безперечно, у вищезазначених досягненнях школи є і його внесок. Не має сумніву в його бажанні подальшого розвитку школи відповідно викликам сучасних реформ. Було б добре, якби в школі системно збирали, систематизували та зберігали матеріали про історію не тільки школи, але й села загалом.

Вчителі та керівники школи с.Рокосово відзначені державними нагородами, зокрема медаллю «За доблесний труд» нагороджено Гец. П.І., Козара М.М. і Вігулу З.Д., Почесним званням «Відмінник народної освіти» удостоєні Гец П.І., Піняк І.М., Масалович Е.М. і Кошинська (Довжанин) М. Й.

Завдячуючи виділенню із обласного, районного та сільського бюджетів понад 1,6 млн.грн. у 2012 році було введено в дію добре оснащену сучасну їдальню школи, яка була пошкоджена буревієм ще у 2008 році. В ній харчується близько 600 дітей, в т.ч. безкоштовно 300 учнів початкових класів. На жаль, до цих пір не вдалося добудувати спортивний комплекс школи, корпус якого маячить позаді, нагадуючи всім нам про безгосподарність. У 2018 р. здійснено 64 –й випуск в Рокосівській загальноосвітній школі І-ІІІ ст., загалом атестат про середню освіту здобули понад 2,4 тис. випускників.

(а)

(б)

Рис. 3.4. Фасад сучасної школи с. Рокосово (а) та її педколектив (б) в 2015 р.(фото Михайленко М.М.).

Значна частина з них здобула спеціальну вищу освіту у вищих навчальних закладах різних міст України та в багатьох інших країнах світу, успішно

працюють не тільки у рідному селі, але й по всьому світу. Серед них докторами наук, професорами стали три брати Василь, Степан та Григорій Поп, Жабко (Рудакевич) М.І., Жупан Б.Б., кандидатами наук - брати Іван та Степан Поляки, Мирон Тодавчич. Школа може гордитися випускниками, які отримали визнання в державі, отримавши за Указом Президента України Почесні звання, а саме: Заслужений майстер народної творчості України Барзул-Гаврило М.А. та Куцик І.П., Заслужений лікар України Матейко С.М., Заслужений журналіст України Чоповдя І.Ю., Заслужений діяч науки і техніки України Поп С.С., Заслужений артист України Куцик О.П. Випускники рокосівської школи обіймають (або обіймали раніше) відповідальні посади, зокрема заступником начальника Департаменту контрозвідки СБ України був генерал-майор Палчей М.І., заступником голови пробірної служби МФ України працював Поляк Ю.В., начальником клініки офтальмології військового госпіталю Міноборони України є Жупан Б.Б., головою Хустського міськрайонного суду Закарпатської області є Довжанин М.М., Департамент лісового і мисливського господарства при облдержадміністрації Закарпатської області очолював Липчей М.С., головою колгоспу «Прикордонник» успішно багато років керував Кляп П.І., головою колгоспу «Карпати» був уродженець с.Вертеп Роман І.І., заступником головного редактора провідних обласних газет був журналіст Чоповдя І.Ю., керівником Закарпатського відділення Інтурист, а потім працівником дипломатичного представництва в Чехословаччині був Буковецький М.І., завідувачем юридичним відділом Закарпатської облради був Вігула С.Ю., директорами школи в с. Рокосово були Масалович Е.М., Чоповдя В.С., а в с.Вертеп - Роман Т.І, головами сільської ради рідного села з вищою освітою були Поган І.І., Довжанин І.А., Гурцула В.І., Чоповдя І.І. і т.д. Із числа випускників рокосівської школи медичну вищу освіту здобули близько двох десятків осіб, чимало стали старшими офіцерами в армійських частинах та правоохоронних структурах, багато отримали спеціальну технічну освіту й успішно очолювали підрозділи в

каменедробильному заводі. Зокрема, майстер заводу Палчей В.Ю. був удостоєний Ордена Леніна за успіхи в роботі. Випускники школи є в теперішній час успішними підприємцями як на теренах рідного села, так і в інших поселеннях країни та в зарубіжжі. В умовах ринкової економіки починає формуватися бізнес еліта села, яка сприяє соціально-економічному розвитку села, наповненню його бюджету, покращенню інфраструктури та залученню інвестицій.

Уродженці села все активніше проявлять себе і в політичному житті району, області та країни. Зокрема, Указом Президента України головою Хустської районної адміністрації у вересні 2015 року був призначений рокосівчанин Павлій Назарій Іванович, який був чи не наймолодшим керівником такого рангу в країні й креативно розвивав господарство та культурні традиції славного Хустського району Закарпаття до звільнення у липні 2019 року новообраним Президентом України.

(а)

Рис. 3.5.а. 17-й випуск Рокосівської СШ (1972 р.), серед випускників якого майбутні директор школи Чоповдя В.С. і Заслужений журналіст України Чоповдя І.Ю. (із приватного архіву випускника Михайла Пішти).

(б)

**Рис. 3.5.б. Випускники Рокосівської СШ 1966 року(12- випуск)
з класним керівником Комяті І.М. (із архіву
випускника Павла Дубровського).**

(в)

**Рис. 3.5.в. Випускники Рокосівської початкової школи 1953 року.
Класний керівник Вігула Ю.Ю. (з архіву автора).**

Рис. 3.6.а. В Рокосівську школу прийшло чергове поповнення першокласників (2014 р.) [197].

Рис. 3.6.б. Група рокосівських школярів креативно святкує початок нового 2018/19 навчального року [197].

Дані про динаміку змін чисельності учнів, кількості класів та вчителів за період діяльності рокосівських парафіяльних та державних шкіл можна судити за даними, що приведено в табл. 3.4. Зазначимо, що із 1931/ 1932 навчального року школа с.Рокосово була п'ятикласна, з 1937/38 н.р. – семикласна, а із 1952 р – здійснено перший набір у восьмий клас десятикласної середньої школи, який був випусковим у 1955 р. (19 перших випукників). Із

2001 р. школа за проведеною в Україні реформою загальної освіти перейшла на 12-річний термін навчання та на 12-бальну систему оцінювання знань учнів.

Таблиця 3.4.
Динаміка розвитку школи с.Рокосово

Роки	Кількість			Примітки
	учні	класи	вчителі	
Угорський період				
1775				перші письмові згадки про окремих учнів при парафії
1856	14			католицька елементарна (однокласної) школи
1860-1861	46	2	2	
1880-1881	109	2	2	
1890-1891	236		3	
1900-1901	130			дві школи при греко-католицькій церкві
Чехословацький період				
1920-1921	120			державна школа
1927	3			відкрито школу з чеською мовою навчання
1931-1932	332 (1) 34 (2)			(1) учні в державній п'ятикласній школі з укр.мовою навч., (2) учні в школі з чеською мовою навчання
1937-1938	486 (1) 30 (2)		17 (1) 2 (2)	(1) державна школа, семикласна (2) школа з чеською мовою навчання
Угорський період				
1941-1942	717	16		- восьмий, угро-руська мова навч.,
1944-1945	487 (1) 236 (2)			(1) учні з укр. мовою навч., (2) учнів з угорською
Радянський період				
1945-1946	665	17	15	в т.ч. 592 в 1-4 кл. та 73 в 5-7 кл,
1949-1950	676	24	25	в т.ч. 551 в 1-4 кл. та 125 в 5-7 кл
1954-1955	665			в т.ч. 592 в 1-4 кл. та 73 в 5-7 кл, вчителів – 15, перший випуск десятирічки в 1955 р. – 18 учнів
1959-1960	110		77	в 1-й кл., 44 уч. у 8-й кл. із них сільських тільки 24, 23 випускники
1979-1980	799	33	69	86 випускників
Український період				
1997-1992				

Продовження Табл. 3.4.

1999-2000	657	31	49	42 випускники
2009-2010	562	32	52	34 випускники
2014-2015	588	32/26	53	36 випускники, 81 учнів 1-го класу
2017-2018	622	27	53	19 випускників, 66 учнів 1-го класу
2018-2019	637	28	55	31 випускник, 69 учнів 1-го класу

У 2018 році школа здійснила 64–ий випуск. За всі роки Рокосівська школа підготувала близько 2650 випускників (до 2007 р. за 52 випуски - 2320 осіб).

На світлинах, що приведені на рис. 3.5а – 3.5б, для прикладу приведено окремі випуски Рокосівської школи та набору першокласників 2014 року (див. рис. 3.6.). Маємо зазначити, що теперішні першокласники не тільки краще одягнуті та доглянуті, ніж їх однолітки радянської доби, особливо голодних повоєнних років, але й мають незрівняно кращі умови для оволодіння знаннями, доступність отримання вищої освіти, у т.ч і в закордонних вищих навчальних закладах.

В с.Вертеп початкову школу на 2 класи побудували у 1948 році. У теперішній час тут діє сучасний навчально-виховний комплекс (див. фото на рис 3.12.), директором якого є Роман Тетяна. Учні, закінчивши тут початкову школу, продовжують навчання у ЗОШ І-ІІІ ст. сіл Рокосово або Широке. Варто зазначити, що в радянський період у с. Вертеп були труднощі із залученням до школи усіх дітей. Так, у кінці сепидесятих років минулого століття, коли директором школи була Жук Катермна Георгієвна, завучем – Лиманюк Микола Олексійович, головою батьківського комітету - Копос Федір Юрійович, вони стикалися із проблемою охоплення всеобучем дітей села через те, що учні школи, будучи неповнолітніми, йшли працювати в колгосп. Це питання навіть розглядалось сільською радою, на якій пропонувалось керівництву колгоспу не приймати дітей на роботу.

3.2. Дошкільні заклади

В патріархальних сім'ях, якими були родини наших предків протягом майже всього великого періоду перебування під юрисдикцією угорської влади, виховання дітей та формування у них світоглядних цінностей базувалось на можливостях самої родини та частково церкви. Мама була берегинею не тільки фізичного здоров'я дітей, але й передавала їм свої знання та прививала цінності, які сповідувала сама та родина. Сім'ї були зазвичай великі, дітей заводили якомога більше, бо згодом це були помічники по господарству. Тому одним із святих обов'язків старших дітей було допомагати мамі в хатніх роботах, у т.ч. й доглянути за молодшими. Турбота про дітей лягала також на бабусь, які в польових роботах приймали меншу участь. Що стосується виховання, формування у молоді духовних цінностей, то все базувалось на Божих заповідях та особистій поведінці батьків, вілносинах у родині. Дітей навчали власним прикладом, працею у старшому віці та долучали до церкви, повсякденних молитов, участі в релігійних святах та обрядах, навчали традиціям дотриманням постів, сповідей, повазі до старших тощо. Непослушним перепадали і тілесні покарання, які нерідко були жорстокими.

Перший дитячий садок в селі Рокосово був відкритий на самому початку ХХ ст. угорською владою. Уже у 1901 р. перевіряючий школу інспектор звітував про наявність такого закладу в с.Рокосово. Тоді садик називали «захоронкою», тобто хатою куди дітей відводили для тимчасової опіки (охорони) поки родичі зайняті роботою. За радянських часів односельці вживали ще назву «овода». Звичайно користувались послугами садика тільки ті хто дійсно не мав на кого залишити дітей. Йдеться про дітей віком понад три роки, які могли самостійно прийняти їжу (принесену із собою із дому) та могли через ігри чомусь навчитися під керівництвом виховательки. Влада серйозно відносила до підбору вихователів в цих закладах. Про це засвідчують оголошення про відбір за конкурсом дипломованих виховательок

для захоронки с.Рокосово. Наприклад, у «Журналі народних вчителів», який видавався в Будапешті, повідомлено, що 30.12.1909 р. Гера Етелла призначена дипломованою вихователькою захоронки в с.Рокосів [191].

За часів чехословацького управління дитячий садик у селі Рокосово продовжував діяти. Виховательками в ньому працювали Елізавета Кекерченієва і Галина Шпонтакова. За користування захоронкою батьки не платили. Технічних працівників, вихователів та утримання приміщення дитячого садика фінансувала держава. Приміщення, в якому розміщувалася колишня захоронка, в теперішній час зайняте філією «Ощадбанку».

У перші роки радянської влади дитячий садик продовжував діяти в цьому ж приміщенні. На початках було забезпечено навіть безкоштовне харчування дітей. Бажаючих відвідувати садик було багато, а можливості створити належні умови та фінансувати заклад влада не могла. До того ж ревізією було виявлено, що *«завідувачка дитсадком Жупан Йолана Пвавлівна разом з підібраними іншими працівниками наживалися з дитсадка [55]*. Тому в 1948 р. було прийнято рішення про його тимчасове закриття.

У 1950 р. виконком сільської ради приймає рішення необхідності відновлення роботи дитячого садика і зобов'язує голову колгоспу Липчєя В.М. виділити у фарі приміщення для однієї групи дитячого садика [31, 55]. У 1951 р. садик вдалося відкрити і він до 1966 р. працював у пристосованих приміщеннях. При нормі 50 дітей у садку було 60. Завідувала закладом Болехан Марія Михайлівна, а виховательками працювали Копинець М.І. та Шперик М.І., поваром була Вашкеба М.В., а нянями працювали Тодавчич М.С. і Барзул І.С. При розгляді питання про роботу садика на виконкомі сільради дано критику щодо необхідності покращити харчування дітей, купувати свіжі фрукти, зменшити вживання консервованої продукції [82]. З 1968 р. дитсадок працював у вивільнених приміщеннях сільської ради та сільської бібліотеки, які були переведені у новозбудоване приміщення Будинку культури. Власне саме із цього часу садик почав працювати в належному режимі, коли діткам

створили умови для виховних та ігрових занять, післяобіднього сну, забезпечили необхідні медичний догляд та харчування. Було запроваджено незначну доплату за користування послугами закладу в залежності від заробітної плати батьків дитини, за винятком багатодітних сімей та таких, що не мали доходів. Була потреба у збільшенні кількості груп. За сприяння голови села, керівництва школи та районного відділу освіти поступово розширили площу садика за рахунок переданих приміщень школи, дещо добудували та створили групи за віковими категоріями, у т.ч. і ясельну. У 1965 році на засіданні виконкому сільської ради (голова Білецький П.) при затвердженні бюджету на 1966 р. зауважили завідувачій дитсадком Марії Копинець, про не виконання збору від батьків коштів на харчування дітей. На цей рік виконком виділив для садика на 50 дітей (2 групи) наступне: 8,5 штатних одиниць персоналу, із загальним фондом – 14700 крб., із них 11200 – бюджетні кошти, а 3500 крб. мали зібрати батьки. Передбачались такі витрати: 4800 крб. – річний фонд оплати праці, 6760 крб. – харчування дітей, 300 крб – інвентар, 300 крб. – капітальний ремонт [37].

Село постійно зростало за людністю, природній приріст був високим. Тому гостро стояло питання про необхідність будівництва сучасного дитячого закладу. Колгосп «Карпати» на той час був успішним і його голова Василь Турок з розумінням поставився до прохання селян, більшість яких була колгоспниками, погодився фінансувати будівництво. Новозбудований садик №2 ввели в дію у 1985 р. Його планували на 180 місць. Наразі садик належно облаштований, має все необхідне для виховання дітей та підготовки їх до школи відповідно до вимог часу. Не випадково його названо «Дошкільний навчальний заклад» – ДНЗ (див. рис. 3.7.). Спочатку завідувати закладом призначили Копинець М.І., потім успішно його очолила Довжанин М.І. Її за плідну роботу було удостоєно почесного звання «Відмінник народної освіти». Тривалий час дошкільним навчальним закладом с.Рокосово успішно завідувала Бора Магдалина Юріївна, у теперішній час – Гусак Анжела

Михайлівна. Наразі в ньому виховується 242 дітей у 9 вікових групах (2 старші, 2 середні, 1 різновікова, 2 молодші та 2 ясельні). В закладі працюють 53 працівники, із них 18 вихователів, методист, практичний психолог, соціальний педагог, ст. медсестра, фізінструктор, 2 музичних керівника та 27 працівників допоміжного персоналу. Колектив закладу має освідчені кадри і докладає зусилля, щоб його вихованці зростали здоровими, творчо і світоглядно розвивалися. Вихователька закладу Довжанин Ганна Василівна є призером районного конкурсу «Кращий вихователь року». Чудовою традицією у ДНЗ є підготовка вихованцями різновікових груп програм з нагоди відзначення державних та релігійних свят, а також днів народження дітей. Музичні керівники закладу Юрця Марія Степанівна і Фіцай Анжеліка Миколаївна у творчій співпраці із вихователями груп творять добро, пробуджують у дітей бажання пізнавати прекрасне через пісню, музику, танок, розвивають їх творчі здібності, прищеплюють любов до природи і рідного краю, повагу одне до одного, тягу до знань.

У с.Вертеп дитячий садок знаходиться у сучасній двоповерховій будівлі Вертепського НВК (див. рис. 3.8.), де під одним дахом знаходяться школа I-го ступеню, бібліотека, клуб та фельдшерсько-акушерський пункт. Дитсадок розрахований на 50 місць і наразі має 46 вихованців у двох вікових групах. Завідувачем його є у теперішній час Роман Тетяна.

На рис. 3.9-3.14 приведено світлини святкових заходів у дитячих виховних закладах сіл Рокосово і Вертеп. Не забуваймо, що виховання патріотизму починається із рідної колиски, дому, садика, школи, малої Батьківщини, де ми народжуємось і йдемо у велике життя. Де б ми не були, яких висот по життю не досягли, нас завжди тягне побачити рідних і знайомих, вихователів та вчителів, побродити місцинами, які нам чимось приглянулися й закарбувалися у пам'яті з дитинства, юності.

Рис. 3.7. Фасад будівлі «Дошкільний навчальний заклад» с.Рокосово.

Рис. 3.8. Фасад будівлі «Навчально-виховного комплексу І-го ступеню» с.Вертеп.

Рис. 3.9. Заняття у одній із груп дитсадка у с.Вертеп (із архіву НВК с.Вертеп).

Рис. 3.10. Традиційно у групах ДНВЗ с.Рокосово проводяться заходи до світлого свята Пасхи (із архіву ДНЗ с.Рокосово).

Рис. 3.11. Вихованці старшої групи ДНЗ с.Рокосово на святковому Концерті з нагоди Дня незалежності України, 2012 рік (із архіву БК с.Рокосово).

Рис. 3.12. Святкування випуску у старшій групі «Ромашка» (вихователі: Галина Довжанин, Тетяна Скоблей, 2016 рік).

Рис. 3.13. Святкування випуску у старшій групі «Рукавичка» (вихователі: Сніжанна Тодавчич, Вікторія Трофімова, 2016 рік).

Рис. 3.14. Музичний керівник Анжеліна Фіцай разом з іншими працівниками у середній групі ДНЗ с.Рокосово [205].

3.3. Церква. Релігійні громади

Церква у житті рокосівчан і вертепівців відігравала важливу роль у всі часи від початку їх заснування. Рівень цього впливу на життєдіяльність селян змінювався у різні історичні періоди. Змінювалися у часі кількість вірників, їх віросповідання, а також кількість та чисельність конфесій. Так, на початку минулого століття у селі були найчисельнішими громади греко-католиків (1891 особа) та іудеїв (199 осіб). Була також незначна кількість вірників ще трьох конфесій: римо-католиків, реформаторів та євангелістів. У теперішній час маємо 7 конфесій, про які детальніше викладено нижче. В табл. 9 приведена динаміка зміни чисельності вірників різних конфесій протягом останнього століття. Зазначимо, що у теперішній час (через відсутність офіційних даних) чисельність вірників конфесій приведена за наближеними оцінками духовних наставників. В цьому розділі викладено коротку історію розвитку усіх конфесій сіл Рокосово і Вертеп.

Рокосівчани та вертепівці переважною більшістю завжди сповідували християнство. Кілька століть поспіль від часу першої згадки про села, майже всі їх мешканці були православними. Впродовж 200 років, до більшовицького режиму правління селяни були переважно греко-католиками, а при радянській владі добровільно–примусово більшість прийняли православ'я. За незалежної України відродилася греко-католицька церква, вірники якої збудували новий величний храм. Справедливо відмітити, що в Рокосові і Вертепі постійно зростала чисельність євангелістів, які спромоглися також збудувати добротний Дім Молитви. Навіть нечисельна громада Свідків Єгови придбала та облаштувала для молитви гарний будиночок. Отже, наразі маємо чотири церковні споруди в с.Рокосово та для послуг греко-католицьких вірників-вертепівців храм у с.Широке. Нижче приведені світлини усіх цих сакральних споруд. На жаль автор не знайшов світлини колишньої «бужні», яка була збудована в самому центрі села бувшою чималою єврейською громадою. В

радянську добу її спочатку використовували як складське приміщення, а потім взагалі зруйнували.

Нагадаємо, що християнство зародилося в Закарпатті у другій половині IX століття. До цього незначні за чисельністю мешканці краю були язичниками, поклонялися добрим і злим богам, яких пов'язували із силами природи. Наприклад: Даждь-богу, тобто богу Сонця, який був культовим у вірників карпатських славян; Перуну – богу грому, блискавки і вогню; богині Ладі, що уособлювала радість, шлюб і достаток та ін. Коли у 896 р угорці проходили через Карпати в Дунайську низовину, то це не був безлюдний заліснений край. Вони знайшли тут осередки осідлих поселенців, які сповідували християнство, мали своїх священників. Поступово людність тут зростала, в т.ч. за рахунок переселенців із Сходу і Заходу, які мали значний вплив на розвиток духовності та культури карпатських слов'ян. В XI–XII ст. духовно-культурним осередком для них слугував Свято-Миколаївський монастир отців Василіан на Чернечій горі під Мукачевом, в якому ченці поселилися у середині XI століття, а пізніше і Грушевський монастир на Хустщині, який засновано на початку XIII століття, ще до набігу татар у 1241 р. Відома скарга його монахів королю Белі IV (правив 1235-1276 роки), що татарами монастир зруйновано, документи пропали, а майно пограбовано. Зазначимо, що монастир був відновлений, завдячуючи значному переселенню волохів на Мараморощину, яких вигнали із Молдавії за небажання відмовитись від грецького обряду і прийняти латинський. У 1393 році правителем Закарпаття став Федір Корятович, який сприяв розвитку православної церкви. Унікальною пам'яткою православ'я на Закарпатті є Горянська ротонда в м. Ужгороді, що збереглася до наших днів. На початку XIII ст., коли зароджувалось с.Рокосово, релігії розвивались вільно. Їх було три: грецька, латинська та реформаторська. Перша була найпоширенішою. Її, насамперед, сповідувало корінне населення-русини, волохи, угорці. Ще король Бела IV затвердив привілеї монахів монастиря св. Василія Великого,

що знаходиться поблизу с.Грушево Тячвського району. Інші релігії розвивалися пришельцями-колоністами (саксонцями) та переселенцями угорцями [129].

В с.Рокосово православна парохія створена у 1374 році, тобто на 74-у році від першої згадки про його існування як поселення. Перші два століття вірники молилися на вулиці біля дерев'яного хреста або в оселі когось із селян. Є підстави вважати, що на цьому місці і в теперішній час стоїть Хрест в урочищі Керегедь, що на початку вул. Тимитів, яка веде до найдавнішого кладовища села. Адже саме із цього урочища починалося заселення села Рокосово.

Перша церква в с.Рокосові була збудована у 1574 році, а для вертепівських християн – ще на сторіччя пізніше, у 1674 році. На той час, чисельність громад зросла до сотні осіб і вони були фінансово спроможні здійснити таке будівництво. Церкви були зведені із деревини, яка була тут в достатній кількості та відносно не дорогою. Про парохів, при яких зводили ці дерев'яні храми, відомостей не збереглося. У Вертепі тривалий час священика не було, церква була філіалкою рокосівської. У разі гострої потреби обряди для вертепівців справляв священик із Малої Копані. В теперішній час православних вірників с.Вертеп обслуговує Ільїнська церква с.Широке, яка є матірною для мешканців трьох сіл (Широке, Заболотне та Вертеп).

Письмові згадки про стан рокосівської церкви в давнину залишив єпископ Мукачівської греко-католицької єпархії Михаїл-Мануїл Ольшанський. Він за розпорядженням правительки Австро-Угорщини Марії Терезії у 1751 році обстежив стан всіх церков Угочанського і Мараморощського комітатів. В його описах про рокосівську церкву зазначено таке [14]:

«В селі Рокосові стоїть дерев'яна церква, збудована парохіянами в 1574 р. Парох один Гавріил Силимиха, од Бизанція на місцеву парохію і церков посвячений, буває на телекочку богобійно, має од давна в одной часті шість

кобликов. Наслідство як і за що дано церкві не знати, но землю до днесь справно хоснує. Газдів у селі є 38. Желярів около 8. Способні к сповіді 180. До тепер ніякої роковини не платили, од днесь приобіцяли і прийняли одно віко платити. Всі висповідалися. Книги церковні церков має всі. Наукову же парох має одну. Метрику має, подобно і хрестильницю, або баню св. води. Дяк в свободі, на власному утриманні. Телек парохіальний дарований од давна но сини просвітеров неuki зробили го простацьким, ставши подданими. Церков дерев'яна, шинглами крита, тепер в добрім стані находится, всіми речами добре забезпечена. Кладбище паланком загороджене. Св. елей в церкві сохрanyaється. Замок залізний, ключ у просвітера зберігається. Два рази в день звонять на Богородице Діво. Доходів ніяких не має і трудом громади содержиться. Церква посвячена св. Михаїлу Архистратигу».

Ця церква послужила вірникам аж до 1828 року, хоча її розібрали пізніше. Наприкінці XVIII ст. рокосівчани планували збудувати нову дерев'яну церкву, зважаючи на наявність відносно дешевої деревини та простоту будівництва. Це було запропоновано і комісією єпископа Андрія Бачинського, яка обстежувала в 1775 р. церкви Угочанського комітату. Вона рекомендувала побудувати церковні споруди в кожному поселенні. Зокрема, для с.Рокосово і сусідніх сіл В. Копаня та В. Раковець було заплановано збудувати наступне [14] :

«...3. Велика–Копаня, церков из камня, фару також камінну, а дяковню деревляну.

4. Рокосово, церков и дяковню из дерева».

5. Вел. Раковець, церков из камня, також фару и дяковню деревляну. ...»

Однак щодо реалізації запланованого, то вийшло навпаки. Сусіди не збудували заплановані муровані із цегли храми, а рокосівська громада це зробила, що задокументовано в описі стану церквей після 1847 р.[14. С.114]. Отже, громада рокосівських вірників спромоглася на будівництво більш коштовної кам'яної церкви, яка введена в дію у 1828 році. Вона у теперішній

час є храмом православних вірників УПЦ. Це мурована базиліка із бароковим завершенням вежі, яка має три дзвони. Найменший використано із старого храму, а найбільший відлито у 1923 році Ріхардом Герольдом у м.Хомутів. Зазначимо, що громаді за рекомендацією єпископської комісії державою була надана певна допомога на будівництво церкви. У 1800 р. церква села розпочала ведення метрики (реєстрацію шлюбів, новонароджених тощо), що провадилось до 1946 року. Приклади метрик, які офіційно видавались церквою при шлюбі та хрещені приведено у Додатку 7.

Стан церкви періодично покращували. Так, у 1986 р. Іван Андрішко виконав розписи всередині церкви [164]. У 1891/2 рр на кошти греко-католицьких вірників було оздоблено та позолочено Іконостас. Роботи по дереву виконали Панчо Янош і Сійдьярто Роман із Хуста, позолоту здійснив Антал Новаковські, а картини розмалював художник Корнел Фенцик. Новий позолочений іконостас освячено 17 липня 1892 Рабар Яношем - головним вікарієм Комітату Угочі. З цього приводу в селі відбулися великі урочистоті із святковою програмою, про цю подію писали в угорській центральній газеті «Келет» [188, 189] (див. Додаток 4).

Із самого початку створення парохії в с.Рокосово вірники східного грецького обряду отримували підтримку Мукачівського монастиря, який був їх основним духовним осередком. Однак значніший вплив на наших предків справляв Грушівський монастир. Його ігумену Пахомію константинопольським патріархом Антонієм IV у 1390 році було видано грамоту, за якою Грушівський монастир безпосередньо підпорядковувався Константинополю, тобто став незалежним від мукачівського єпископа. Монастир отримав так зване право ставропігії, мав право діяльності на територіях Мараморошської та Угочанської жуп. Саме в цьому монастирі, певно, висвячували і рокосівських священників до кінця XVII ст., що не подобалося мукачівській єпархії. У 1762 році в с.Велика Копаня генеральний вікарій Мануїл Ольшанський і Георгій Сабадош провели нараду усіх парохів і

дяків Угочанського і Мараморошського комітетів. На неї були запрошені також представники усіх парафій, по два представники від кожної громади. На цій нараді розглядалися питання освіченості священників і дяків та шляхи покращення стану церковних вчителів, підвищення їхньої платні, підвищення вимог щодо їх грамотності при посвяті тощо. Зокрема, генеральний вікарій звернувся на нараді до надзупанів Комітетів із проханням *''не видавати паспорти таким особам, які без письмової згоди хочуть десь інде бути освяченими на священника''*.

Документально підтверджено, що із 1727 року наші предки остаточно прийняли Ужгородську унію. Вони сповідували греко-католицьку віру до 1949 року. Відомо, що 3 лютого 1727 року рокосівський священник Іоан Керегецький (знаходимо і таку запис його прізвища – Керецький) був особисто на зборах уніатського духовенства грецького обряду Угочанського комітату, що відбулися у м.Севлюші під проводом єпископа шебастинського, мукачівського і мараморошського. На цих зборах він присягнув і визнав святу Римську церкву та підписав декрет синоду про зміцнення католицької віри. Принагідно зазначити, що після призначення Йосифа де Камеліса мукачівським єпископом у 1690 року він прийняв публічну присягу 60 священників про визнання греко-католицької церкви. Однак не відомо чи був серед них тодішній рокосівський парох Димитрина-Папп Іоан. Водночас відомо, що за декретом єпископа Йосифа де Камеліса у 1693 році для церкви у с.Шард, яка на той час була рокосівською філіалкою, були виділені кошти для придбання земельної ділянки. Це дає підстави вважати, що наші предки долучилися до цієї віри з 1690 року і, певно, Димитрина Папп Іоан присягнув раніше Іоана Керегецького, який продовжував утверджувати католицизм серед селян.

В XIX ст. посада пароха в селі була спадковою, передавалась від отця–священника до сина не тільки посада але й церковне майно і земля. З наведеної нижче Табл. 3.5. бачимо, що із 1814 по 1904 рік громаду вірників

села обслуговувала династія священників Грабарів (Василя, Андрія, Емілія). Численні архівні джерела засвідчують, що впродовж багатьох років в с.Рокосово греко-католицька церква (ГКЦ) була єдиною, чисельність вірників інших конфесій була дуже малою (або взагалі відсутньою). Отже, своїх храмів вони не мали. Для прикладу, в Табл. 3.6. наведено дані за ХХ ст. Тут вказана чисельність вірників різних конфесій і у теперішній час. Серед священників греко-католицької церкви, окрім уже згаданих Іоана Керегецького, що зміцнював громаду вірників с.Рокосово під час династії отців Грабарів, за яких була побудована мурована кам'яна церква, найбільший внесок у подальший її розвиток внесли Юлій Станкої та Микола Сотак. Особливо варто відзначити першого. Його служіння припало на складні кризові часи у світовій економіці

Таблиця 3.5.
Парохи церкви сіл Рокосово і Вертеп.

Рік	Парох церкви	Примітки
Православна церква с.Рокосово		
1374		створено православну парохію
1574		збудовано першу дерев'яну церкву
1671	Димитрино-Папп Іоанн	
Греко-католицька церква с.Рокосово		
1710-1742	Керегецький Іоанн	
1710-1727	Силимиха Петро	
1730-1751	Силимиха Гавриіл	
1756-1762	Керегецький- Керечинський Теодор	
1775	Силимиха Іоанн	
1782-1785	Мурін Павло	
1791-1803	Семянський Григорій	
1803-1810	Злоцький Георгій	
1810-1813	Віщак Георгій	
1813-1814	Фодорошій Іоанн	
1814-1868	Грабар Василь	1839р. виділено 10 млн.кор. єпархією
1870-1873	Попович Андрій	
1868-1894	Грабар Андрій	
1895-1904	Грабар Ємелян	
1905-1917	Станкої (Станканинець) Юлій	член комісії комітату Угоч

Продовження Табл. 3.5.

1917-1921	Зейкан Іоанн	
1922-1927	Демянович Антал (Деличкович Анатолій по метриці)	збудовано кам'яну церкву
1928-1949	Сотак Микола	із 1949р. продовжив служити у православній церкві
1949		діяльність ГКЦ заборонена, амністія засуджених священників відбулася тільки у 1957 р.
Православна церква с.Рокосово		
1949-1952	Сотак Микола	
1953	Петрушка Іван	
1967	Роман Юрій	
1968-1970	Матіко Василь	
1971-1972	Медвецький Олександр	
1973	Шелевер Георгій	
1974-1978	Роман Юрій	
1979-1984	Довганич Юрій	
1985	Манайло Петро	
1993-до тепер	протоієрей Данило Степан	
Греко-католицька церква с.Рокосово (відродження після легітимізації)		
1991	Бровді Іван, Пап Ю.Ю.	
1998	Погоріляк Михайло, Бровді Юрій	Богослужіння проводять «на бережку»
2001	Погоріляк Михайло	церкві повернуто частину фари
2003	Бучок Ігор (адміністратор парафії)	фара повністю повернута, побудовано каплицю
2005	Бровді Іван	
2006	Бровді Іван	розпочато будівництво храму
2013-2018	Бича Василь	облаштовано іконостас, освячено новозбудований храм
2018	Кедик Олександр	
с.Вертеп, Гльїнська церква (Михайлівська до 1926 р.)		
1674	Шардівський	збудовано дерев'яну церкву
1727	Козан Симеон	
1839-1857	Рац Георгій	відкрито школу
1858-1889	Фенцик Андрій	збудовано кам'яну церкву протягом 1865-1885 рр.
1889-1899	Папп Єміліан	завершено будівництво фари і другого приміщення школи

Продовження Табл. 3.5.

1899-1914	Ковач Костянтин	
1914-1944	Медвецький Андрій	капітальний ремонт церкви, її переосвячення в Ільїнську
1944-1958	Тегзе Янош	
1958-1965	Зубак Єрнест	
1965-1968	Меланич Іван	
1968-1970	Корпош Василь	
1970-1975	Романюк Василь	
1975-1976	Корпош Василь	
1976-1979	Романюк Василь	
1979-1985	Майор Микола	
1985-2002	Мадяр Василь	капремонт церкви, освячення
2002	Поштак Роман, Вереш Олександр	

перед першою світовою війною, що позначалось на житті закарпатських селян, чимало із яких емігрували на заробітки в Америку, Канаду та інші країни світу. Перелічимо тільки найважливіше, що зроблено для громади села за ініціативи Юлія Станкої: у 1906 р. утворено громадську касу для надання позики за його сприяння та зусиль вчителя Теодора Марушака; у 1908/9 рр. – побудовано друге приміщення школи та нотарський уряд; за ініціативою пароха рада села прийняла рішення, що корчми в дні недільні та святкові мають бути зачинені; у 1909/10 рр. із ініціативи пароха і сприяння Міністерства землеробства за 8000 крон побудовано «плетарню корзин» (кошиків) із двох навчальних та робочих кімнат для хлопців і дівчат; до неї добудовано за 3000 крон приміщення кредитної каси, в якій недорого для народу продаватимуться потрібні товари; в 1911 р. у церкві розмальовано стіни коштом вірників; у 1913 р. священник села через районну газету просить допомогти селянам продуктами харчування із-за сильного голоду [158, 160, 180, 191].

У радянську добу свободи вибору релігії не було. Дозволеною була діяльність тільки православної церкви московського патріархату. Напівлегально у с.Рокосово діяли також окремі протестанські групи, яких у селі називали загалом «суботники». До їх віри відношення мешканців сіл було

толерантним, на відміну від владних структур. Створення цих груп започаткувалося в першій половині минулого століття, певно після повернення перших рокосівських мігрантів із Америки. Вони залучали до нової віри родину та дружні їм сім'ї односельців, встановлювали контакти із такими ж групами у сусідніх поселеннях. Це, насамперед, групи Християн суботнього дня, Християн віри євангельської (баптистів), які формувались у сусідніх русинських селах.

У 1949 р. сталінський режим заборонив діяльність громади греко-католицької церкви, легально могла діяти тільки православна та зареєстровані євангелісти.

Таблиця 3.6.
Динаміка зміни кількості вірників
різних конфесій в с. Рокосово (осіб, сімей).

Конфесії	Роки					
	1900	1910	1920	1930	1987	2018
Греко-католики	1891	2609	2376	2736		125 сімей
Римо-католики	18	25	11	22		
Православні	-	-	3	17	120	1100 сімей
Євангелісти	5	5		43	215	59 сімей
Реформатори	16	32	16	11		
Іудеї	199	217	159	184	1	1 сімей
Християни суботнього дня						50 сімей
Свідки Єгови						50 сімей
Адвентисти сьомого дня						30 сімей
Всього населення, осіб	2124	2943	2558	3013	3658	5180

Примітка: дані чисельності вірників за 1987 та 2018 роки є наближеними, а решта - згідно переписів населення.

Священики, які не прийняли пропозицію продовжити служіння в православній церкві переслідувалися радянською владою, багатьох було заслано в табори на значні терміни. У Рокосові, яке налічувало на той час майже 4000 вірників греко-католицької церкви священиком був о.Микола Сотак. Він служив у с.Рокосово із 1928 року, користувався авторитетом. Отець Микола Сотак прийняв пропозицію влади перейти на службу в православну церкву і громада села без особливих протестів більшістю пішла за ним, отримавши у власність греко-католицький храм Вознесіння Господнього. Однак частина рокосівчан, так само як і вертепівців, не погодилась змінити віру і продовжила таємно молитися на дому. Серед селян, які відмовилися від переходу до православ'я були родини: Буняк, Поп, Шпірь, Павлій, Вовчок, Палчей, Поган та інші. Вони підпільно збиралися на богослужіння у різних домівках (переважно у Володимира Буняка по вул.Миру, 53). Сюди приходили репресовані греко-католицькі священики, зокрема отці Йосиф Завадяк, Іван Матейко, Степан Федорко, Павло Мадяр, інколи владика Іван Маргітич. Отже упродовж періоду підпілля із 1949 по 1990 рр. рокосівські греко-католики отримували духовну опіку: Св. Тайни Хрещення, Сповіді, Подружжя, брали участь у Св. Літургії та інших богослужіннях при зачинених дверях та майже завжди уночі. За відсутності душпастиря вірники слухали Св. Літургію духовні науки по радіо Ватикану, яке передавало щоденно спеціально для українців.

За отриманою інформацією від отців Василя Бича та Луки-Віталія Буняка (єромонаха Чину Св. Василя Великого, рокосівчанина за походженням) на початку незалежності України греко-католики продовжували молитися у приватних будинках. Духовну опіку вірникам надавав о.Михайло Погоріляк, який отримав призначення в Криву і Рокосово у 1990 році. Кожної першої п'ятниці місяця до села у приватні будинки Буняк Ганни, Поган Мальвіни та Барзул Марії приїздив о.Юрій Бровдій. Разом із о.Михайлом Погоріляком вони провадили Св. Тайни Сповіді та Причастя, а також правили Св. Літургію. Уже із весни 1998 року місцеві греко-католики

почали публічно проводити богослужіння неподалік наявної церкви, як вони називали « на бережку». Понад три роки щонеділі, а також у свята громада збиралася на Св. Літургію за будь-яких погодніх умов під опікою о.Михайла Погоріляка. Вірників приходило небагато (20-30 осіб). Окремі із них боялися осудження односельців. Упродовж цього періоду кілька разів богослужіння «на бережку» проводив і преосвященний владика Іван Маргітич.

Весною 2001 року із ініціативи греко-католицької громади с.Рокосова, стараннями головного лікаря сільської амбулаторії загальної практики сімейної медицини Михайла Гінцяка та деяких представників районної ради у користування греко-католикам повернул частину старого парафіяльного будинку (фари), який до того часу використовували для медичної амбулаторії. По неділям, а інколи й у святкові дні греко-католики почали молитися у фарі. Через два роки громаді повністю передали усі приміщення фари, їм вдалося обладнати каплицю для належного проведення богослужінь за сприяння о.Михайла Погоріляка. У 2003 році адміністратором парафії був призначений о.Ігор Бучок із м.Хуста. Греко-католицька громада помітно зросла, отці почали проводити щотижневу катехизацію для дітей. Із 2005 року на службу у парафію призначено о.Івана Бровдія. В цей період громада остаточно визначилася із будівництвом нового храму. Домовитися громадам та їх священикам про почергове використання наявного храму не вдалося. Тому греко-католики вирішили зводити новий храм, наріжний камінь якого заклали у 2006 року на підвір'ї парафіяльного будинку. Новий храм присвятили Непорочному Зачаттю Богородиці (Аннине зачаття), що святкується 22 грудня. Ще не добудований храм було урочисто освячено архієреєм Мукачівської греко-католицької єпархії Кир Мілан Шашіком 2 червня 2013 року. Новопризначений настоятель храму о.Василь Бич розпочав у ньому богослужіння [135]. За період його п'ятирічного служіння було зроблено внутрішнє оздоблення храму, встановлено іконостас, а також облаштовано у фарі приміщення для проживання священика із сім'єю. Із 2018

року справи парафії прийняв призначений отець Олександр Кедик. В теперішній час парафія налічує близько 500 осіб (сім'ї 120 будинків ідентифікують себе греко-католиками). Храм відзначає традиційно два свята – Вознесіння та Непорочне зачаття. Куратором церкви, що доклав чимало зусиль для організації будівництва храму є Михайло Дубровський – високоосвічена особистість, нащадок першого покоління представників рокошівської інтелігенції, яку започаткував його предок, також Михайло Дубровський.

Православна громада села офіційно сформувалася у 1949 р. із числа греко-католицьких вірників, що разом із тодішнім священиком Миколою Сотакком були змушені радянською владою змінити віросповідання. Сотак М. (1889 р.н.) мав освіту теолога, яку отримав в Ужгороді. Разом із жінкою Андрея Степан виховали двох доньок – Єву та Едіт. У селі він був шанованою людиною, на вірників не доносив, за що стосунки із владою у нього були напружені.

Православна громада с.Рокосово продовжує залишатися найчисельнішою і в теперішній час. Близько 1100 сімей, за оцінкою протоієрея Степана Данила, користується старим храмом Вознесіння господнього, який його вірники успадкували від своїх предків, що сповідували греко-католицизм. В церкві знаходяться старовинні святині: Напристольне Євангеліє 17-18 ст.; літейний комплект 18 ст.; Старовинний православний хрест, якому більше 200 років; старовинні богословні книги. Храм перебуває у належному стані, реставрований. Богослужіння звершується щоденно. Настоятель храму митрофорний протоієрей Степан Данило, який служить православним вірникам с.Рокосово із 1993 року. На відміну від попередників, які часто змінювали один одного, позаяк вірники були невдоволені їхньою службою, отець Степан Данило завоював належну повагу вірників. Він впливає на розвиток села та церкви, як і належить духовному наставникові. Щоправда не всі його попередники самі дотримувались Божих заповідей. Так,

за священником Юрієм Рацом, який обслуговував вірників прис. Вертеп, а певний період й рокосівчан (див. Табл. 3.6) задокументовано порушення несумісні з його саном [91]. Подібні непоодинокі порушення, на жаль допускали і греко-католицькі священники у всі часи діяльності церкви. Про це знаходимо документальні підтвердження в записках єпископа Йосипа де Камеліса.

Принагідно зазначити, що в радянський період хоч православна церква і була легітимною, однак приймати участь у релігійних обрядах не рекомендувалось не тільки комуністам, комсомольцям і піонерам, але й безпартійним працівникам освітніх і виховних закладів, державних установ та ін. Під час найбільших релігійних свят Різдва і Пасхи організовували інтелігенцію села, особливо комуністів на чергування по території села, щоб фіксувати учасників релігійних обрядів та інформувати відповідні партійні органи. Не дозволялось активістам суспільства приймати участь у релігійних обрядах. Священників спонукали повідомляти відповідні органи про таємні обряди (наприклад про таємне хрещення або вінчання) за участі керівників різних рівнів та комуністів. Чимало духовних наставників це виконували, що позначалось потім на кар'єрі осіб про кого така інформація надходила. Зазвичай у селі контроль на Різдво і Пасху здійснювали місцеві вчителі. Що правда, чимало з них згодом самі долучались до святкування. Окремих "старанних" комуністів-кар'єристів селяни знали і остерігались. Коли йшлося про похорони із священником, то все було на виду. Тому дехто із комуністів чи керівників боявся провести в останню путь навіть близьку рідню.

Порівнюючи вертепи радянської доби, коли вони заборонялись, і теперішні, спостерігаємо більш юних учасників вертепів. Це – переважно школярі, і це є добре. Однак раніше, вертепи потайки готували старші хлопці, робили це відповідальніше у різних мікрорайонах села, змагаючись у кого краще вийде. Теперішня молодь, маючи кращі можливості, не завжди надає належної уваги як формі (одягу, гриму), так і якості підготовки тексту і самому

дійству. Пастирів було чути на значних відстанях. Діти веселилися поблизу діда з бородою в овечому кожусі з громадними колоколами на палиці, а потім уважно слухали виставу. Оплата пастирям була, звичайно більшою, ніж окремим групам колядників. Однак заробіток пастирів не був самоціллю, як це нерідко має місце в теперішній час, коли дійство роблять якомога коротшим аби встигнути побільше заколядувати. Певно, до виховання та покращення якості таких релігійних вистав (вертепів) має долучатися і школа в плані розвитку творчих здібностей та виховання особистісних якостей молоді.

Рис. 3.15. Свято–Вознесенський храм православної церкви с.Рокосово (діє із 1946 р., храм збудовано у 1828 р.).

Рис. 3.16. Греко-католицький храм Непорочного Зачаття с.Рокосово (діє із 2013 р.).

Рис. 3.17. Дом молитви Християн віри євангельської (пастор Рогалевич Г.Ф., 2018 р.) і Християн Суботнього Дня (пастор Роман В.М., 2018 р.) в с.Рокосово (діє із 1993 р.).

Рис. 3.18. Будинок молитви Свідків Єгови у с.Рокосово (діє із 2017 р.).

Рис. 3.19. Служба у греко-католицькому храмі (із архіву о.Бича Василя).

(а)

Рис. 3.20.а. Ільїнський храм у с.Широке [152].

(б)

**Рис. 3.20.б. На фото: дитячий хор при Ільїнській церкві
(керівник Марія Станинець) [152].**

Єврейська церква в селі Рокосово діяла до радянської доби. Найбільша чисельність євреїв у селі була наприкінці XVIII-початку XX ст., коли зростає купівельна спроможність землеробів, тваринників, робітників створених промислових виробництв. Єврейська громада села налічувала понад 200 осіб, тобто понад 10 % його населення. Їх чисельність залежала від потреб селян в послугах євреїв, які займались переважно торгівлею (гендлярством), ремеслами, надавали різні послуги, зокрема позички, юридичні поради тощо. Вони мали культову споруду (бужню) в центрі села. Її приміщення після війни спочатку пустувало, потім відвели під господарське приміщення колгоспу, а згодом зруйнували. У теперішній час євреїв у селі залишились одиниці. Про євреїв села, зацікавлений читач знайде детальний опис в книзі Михайла Козаря [121].

Християни суботнього дня (ХСД) та Християн віри євангельської (ХВЕ), які молились на дому, тривалий час не хотіли реєструватися. В листопаді 1959 р. суворо було засуджено християн віри євангельської і п'ятидесятників. Їх духовний лідер Палчей Михайло Гаврилович, а також рокосівчани Чухраля Михайло Васильович, Роман Ганна Василівна та активісти-суботники із інших сіл (зокрема, Самарига Ю.П., Гецько П.І. та ін.) отримали по 25 років позбавлення волі. Їх звинуватили в проведенні агітації проти колективізації, вихованні дітей в антирадянському дусі, впровадженні у свої релігійні обряди виснажливих форм моління, вигукування незрозумілих для самих вірників слів, займання пророцтвом [71].

Християни суботнього дня с.Рокосово активізували свою діяльність за часів незалежності України, коли громадянам конституційно надали право вільного вибору віри. У 1993 р. вони своїм коштом разом із п'ятидесятниками звели добротний Дім молитви (див. рис. 3.17). Їх теперішній духовний наставник Роман Василь Михайлович є водночас головою об'єднання церков Християн суботнього дня Закарпатської області. У теперішній час, за його оцінкою, в с.Рокосово членами цієї Церкви є 50 дворів (153 особи, крім дітей).

Об'єднання Християн Віри Євангельської (п'ятидесятники) було офіційно зареєстровано у 1976 р. Спочатку в ньому числилося 52 особи, а станом на 1987 р. їх було уже 215 чоловік. Пресвітером тоді був Терпай Іван Ілліч, який першим почав проповідувати віру євангельську ще у 50-роки ХХ ст. Нелегальною вважалася група єговістів в кількості 7 чоловік – це сім'я вищезгаданого духовного лідера рокосівських ХВС Михайла Палчея, яка у 1989 р. емігрувала в США [43, 44, 199]. У теперішній час пастором церкви ХВС є Рогалевич Г.Ф., за оцінкою якого 59 дворів користуються її послугами (165 осіб, окрім дітей).

Рис. 3.21. Служіння в церкві ХСД і ХВЕ с.Рокосово (фото О.Радь, 2017 р.).

Свідки Єгови за чисельністю є одною із найменших громад в с.Рокосово. Вона у теперішній час налічує близько 50 вісників. Історія їх становлення бере початки понад 100–річної давності. Першим Свідком Єгови був Юрій Копос. До нього приєдналися згодом сім'ї Бистрянин, Сідак, Симедій, Микити, Когут, Павлій, Нагорняк. Незважаючи на те, що діяльність цієї церкви була під заборонаю як при Австро-Угорщині, так і при більшовицькому режимі незначна група вірників збиралась щотижня. Окремі

Свідки Єгови (Іван Бисрянин, Андрій Бистрянин, Юрій Копос) були засуджені за проповідницьку діяльність. За часи незалежності України Свідки Єгови отримали можливість безперешкодно збиратись та проповідувати. Вони мають свій Будинок молитви (див. рис. 3.18.), в якому нещодавно облаштували Зал Царства Свідків Єгови. Тут мають змогу доносити звістку про Боже Царство.

Церква Християн адвентистів сьомого дня (ХАСД) має групу вірників в с.Рокосово, яка налічує в теперішній час близько 30 осіб. Вони не мають в селі приміщення для молитви, тому їздять у м.Хуст. Збираються в Будинку молитви, який у 1985 році придбано громадою м.Хуст, користуються послугами пастора Церкви ХАСД Крічфалуші І.М. За його інформацією адвентиська громада м.Хуст утворилася у 1979 році і з цього часу група рокосівських вірників щосуботи доїжджали в м.Хуст для богослужіння, молитви та дослідження Слова Божого із святої книги Біблії.

(а)

Рис. 3.22.а. Мальовничий вид на гору Товста із Диганківського кладовища с.Рокосово (фото автора, 1.11.2018 р.).

(6)

Рис. 3.22.б. Каплиця на Диганківському кладовищі с. Рокосово.

Рис. 3.23. Колядники у селі Вертеп.

Рис. 3.24. Колядники вінчували родині Михайла Попа (в центрі світлини).

Отже, у теперішній час в селі Рокосово хоч і наявні шість різних за віросповіданням громади або групи, однак переважна більшість сповідує християнство і є перспектива їх об'єднання. Основні релігійні свята, які справляють християни села наступні: Різдво Христове, Великдень, Русаля, Івана Хрестителя, Маковія, Стритіня, Юря, Святого Іллі (Иля), Покрови, Св. Петра і Павла (Петря), Вознесіння Христове, Непорочне зачаття та ін. Хоронять рокосівчани відійшовших у вічність християн на спільних кладовищах, догляд за якими постійно стараються покращувати. Приємно було автору книги в День пам'яті помершим (1 листопада 2018 р.) слухати почергові молитви духовних наставників православних та греко-католиків безпосередньо на кладовищі та тримати парастас разом із вірниками обох конфесій, що засвідчує про відсутність у них принципових розбіжностей по вірі.

3.4. Культура. Традиції. Спорт

За 719-річний період від згадки про існування села численні покоління передавали одне одному певні духовні і матеріальні цінності. До нас дійшло те, що витримало перевірку часом. Предки жили і творили у селі, перебуваючи у різних формаціях: феодалізму, капіталізму, розбудови соціалізму і комунізму, а тепер – демократичного суспільства із розбудовою ринкової економіки. Змінювалися за різних державних утворень не тільки законодавство та органи управління територією, але й етнічний склад населення, віросповідання тощо. Все це відбилося на культурному й духовному спадку, що дійшов до нас в традиціях, фольклорі, піснях та легендах-переказах, а також в певних змінах (або збереженні) природних ландшафтів, створені матеріальних цінностей та культурних пам'яток (храмів, пам'ятних хрестів та знаків, історичних пам'яток тощо). Щирий уклін всім поколінням попередників-пращурів, які продовжуючи добрі традиції, розвивали села Рокосово і Вертеп. В теперішній час вони спільно серед найрозвинутіших та найчисельніших за людністю поселень в Хустському районі. Вони мають сучасні освітні та дошкільні заклади, амбулаторію та фельдшерсько-акушерські пункти, облаштовані і доглянуті Будинки культури, бібліотеки, церковні храми, розвинуту мережу торгових закладів та постійно покращуючися інфраструктуру. Стислу інформацію про теперішню культурницьку і піприємницьку діяльність наведено далі.

Першим осередком формування духовності жителів с.Рокосово була збудована православна дерев'яна церква у 1574 році. В церкві не тільки молилася і приймали участь в релігійних обрядах, але й отримували певні знання, знайомилася із богословними книгами, милувалися іконами та церковним убранством, роздумували над змістом біблейних розписів на стінах та іконостасі, власне знайомилися з художніми творами митців, нарешті спілкувалися. В церкві повідомляли про заручини, відбувалося вінчання,

сповідування, хрещення дітей, оголошувалось про найважливіше у житті громади. Однак селяни тоді були неосвічені, навіть священник міг бути малограмотним, а дяк навченим церковному співу тільки на слух. Культурно-освітній рівень селян у період феодалізму був низьким повсюдно. Усі культурні і духовні міроприємства проводились виключно церквою до тих пір доки школа не була відокремлена від церкви. Особливими були свята приурочені до визначних подій у церковному житті сілської громади. У Рокосові така визначна подія із великою святковою програмою відбулася 17 липня 1892 р., коли було освячено новий позолочений іконостас. Про подію були дві публікації в газеті «Келет» № 32 і № 33 від 31 липня та 7 серпня 1892 р., відповідно. В одній із них зазначалось наступне:

«Іконостас – відкрите євангеліє, звязок між старим і новим завітом та прямо наголошено, що церква є пропагандистом мистецтва, підтримує художників. Освячуючи іконостас, головний представник греко-католицької церкви комітату Угоч Рабар Янош та ужгородський духовний директор і вчитель Грабар Базіл, пояснили вірянам сутність мотивів намальованх картин художником Корнелом Фенциком. Після освячення відбулася гостина та розважальна програма з музикою протягом всього дня. Брала участь і бідні, і багаті» [188, 189].

Культурне життя у селі активізувалося із розвитком шкільної справи. Результати діяльності спочатку церковної, потім парафіяльної, а згодом і державної школи дали свої плоди. На початок ХХ ст. багато рокосівчан були уже грамотними. Першу читальню, прообраз читального залу бібліотеки, організував у 1910 р. рокосівський священник Юлій Станкої. Духовний наставник після недільної вечірні прямо із церкви відводив вірників у добре освітлене приміщення створеної за його ініціативи плетарні корзин, де роздавав підготовлені новинки для читання. Цим він намагався селян чомусь навчити, а окремих вберегти від згубних міст, особливо від корчми. Успіх рокосівського пароха пропонувався для наслідування іншим, зокрема через

газетну публікацію. Священник добився того щоб урядники села прийняли рішення про заборону роботи корчми в недільні та святкові дні, а селяни натомість відвідували читальню (див. Додаток 8.1).

За часів Чехословаччини культурницька діяльність у селі набула значного піднесення. Активізувалась робота осередку «Просвіти». При читальні «Просвіти» діяв драматичний кружок, аматори якого готували театралізовані п'єси із включенням народних пісень. На їх діяльність позитивно впливав Руський театр в Ужгороді, що професійно і талановито давав вистави по містах Закарпаття «Ой не ходи Грицю», «Наталка Полтавка», «Вечорниці» та багато ін. В драматичному кружкові села приймали участь як вчителі школи, так і рокосівчани, що навчалися в Севлюшській, Хустській і Берегівській гімназіях. Вони ставили мініатюри або одноактні п'єси. Із рокосівчан першим активним учасником-актором студентського драматичного кружка «Верховина», що дів під керівництвом відомого закарпатського театрального діяча Юрія Шерегія, був Павло Добровський [178]. Він був секретарем цього кружка [163]. Його біографічні дані, як видатного закарпатського громадсько-політичного діяча, приведено в Розділі 6. Штудуючи право в Карловому університеті, Павло у 1928/29 рр. виступав актором у виставах «Заколот» Коцюби, «Мартин Боруля» І. Тобілевича і «Украдене щастя» І. Франка. Під час різдв'яних та літніх канікул аматори з великим успіхом ставили вистави у містах Ужгород, Мукачево, Хуст, Іршава та селищі Волове.

У селі Рокосово за правління Чехословаччини систематично проводили культурницькі заходи. Мала місце підтримка розвитку культури русинів. Задokumentовано, наприклад, проведення вчителями рокосівської школи цікавого заходу «День матерей в Рокосові». Про нього так написано в новинці «Тиса» від 24 квітня 1936 р. [169]:

«Минулою неділю устроила рокосовска учительска корпорація День матерей перед великою публікою. Ученики и ученицы виступили с красивою

програмою. Особенно вляли на чувства стихотворенія декламовані маленькими к матерям и квартет дітей под веденієм учительниці Анни Гвоздьовой, которая еще и своим красивым голосом возвышала диво цілого дня. Красивый был танец, заученый Гизеллой Лезеза. Госпожа Маргарита Шпонтак хранителька тоже красиво выступила со своими діточками.

Ми только то замічаем, что эту тяжелую работу и труд учительской корпорації мало людей оцінивает, но из-за этого не нужно учительству амбицію потерять, но должны всі продолжати далі свою культурную задачу для блага народа и отчизны».

Початок радянського періоду в селі ознаменувався створенням піонерських та комсомольських організацій у школі, комуністичних та комсомольських організацій та їх осередків на виробництвах і в колгоспі. Літературу, живопис, музику мали творити такими, щоб формувати культуру соціалістичну за змістом та національну за формою. Все спрямовувалось до того, щоб відлучити людей від церкви, яка нібито їх отруює дурманом, виховати нову радянську людину, яка не має коренів, адреса якої як нав'язувалось через слова пісні: «*Мой адрес не дом и не улица, мой адрес Советский Союз*». Хто цього не дотримувався попадав до категорії буржуазних націоналістів із перспективою потрапити в табір. В селі для широкого загалу ввечері демонстрували кінофільми у клубі, який облаштували в опустівшому будинку єврея Штерна Є., який не повернувся після війни. Це робилося стараннями добропорядного кіномеханіка Степана Пішти С., який на велосипеді привозив фільми із Хуста та показував їх у Рокосові і Вертепі за допомогою так званої пересувної кіноустановки. Він був і за касира, і за кіномеханіка, і за завідувача закладу в одній особі. Згодом завідувачкою клубом призначили Жупан М. Вона намагалися організувати роботу гуртків при клубі, а на свята забезпечити концертну програму за сприяння школи, в якій культурно-масову роботу легше було проводити через наявність активної молоді, кадрів та певної матеріальної бази. У клубі в

основному демонструвались фільми. Суботніми вечорами в літню пору на подвір'ї клубу влаштовували танці під любительську музику когось із місцевих гармоністів. Зазвичай багато танцювали на весіллях, які були завжди гучними, багатолюдними, до ранку та рідко без зведення рахунків поміж легінями, що сперечались найчастіше через дівчат. На весіллях музицирували скрипалі рокосівчани, зокрема Гашпар, Михльо, Поп, Цібаленко. Районним керівництвом відмічено, що клуб у с.Рокосово в 1947 р. (зав. Жупан М.С.) працює непогано. В районі у цей період діяли клуби, окрім Рокосова, тільки в трьох селах: Сокирниці, Стеблівці та Бороняві [78]. Пересувні кіноустановки у цей час також в районі були тільки чотири. За джерельною інформацією згадується рокосівчанка Юлія Келемен як активна учасниця гуртка клубу та хати-читальні у 1949 році [80]. Окрім неї учасниками гуртка при клубі були комсомолька Марія Ракущинець і активістки Ганна Кулич та Ада Шварц. Гурток був відзначений на районному конкурсі. Тривалий період культурно-масову роботу в селі організовував Поган Юрій Павлович, який очолював клубну роботу протягом 1949-1959 років. Сам був активним учасником драматичного кружка, який з виставами виступав не тільки у рідному селі, але й в інших селах району. Після нього клубну роботу два роки очолював Цугорка Анатолій Іванович. Для роботи гуртків клубу колгоспом у 1962 р. було закуплено комплект духових інструментів, однак належну роботу оркестра налагодити не вдалося. У 1964 році через відсутність клубного приміщення практично не було надходжень від прокату кінофільмів. Тому тимчасово під клуб було виділено приміщення колгоспу, а хата-читальня була розміщена в оселі єврея Йосович Мовзана, який не повернувся з таборів.

Питання про будівництво Будинку культури в селі Рокосово вперше підняв директор школи Василь Сопков на засіданні виконкому сільради. Виконком Рокосівської сільської ради депутатів трудящих 26 липня 1959 року відмітив, що селу потрібно взятися за будівництво сільського клубу і для сприяння реалізації проекту вирішив [69]:

• *Зобов'язати населення виробити на будівництві не менше як 5 днів кожному трудоспроможному члену двору.*

• *Керівникам організацій на селі Продан та Поляк допомогти в транспорті та робочій силі на будівництві сільського клубу.*

• *Виконкому Рокосівської сільської ради депутатів трудящих вести строгий контроль за відробкою на будівництві сільського клубу кожним трудоспроможним членом двору.*

На засіданні сільської ради 17 березня 1965 р. було сторено раду із будівництва Будинку культури у такому складі: Симканич В.І. (голова колгоспу), Буковецький М.Ю. (бригадир будівельників), Гавриш М.П. (нач.каменедробильного заводу), Тегза М.В. (прораб будуправління 105), Сливка І.М. (директор автобази), Сопко В.Ю. (директор школи). Новозбудований Будинок культури почав діяти в с.Рокосово із кінця 1966 р. Його першим завідувачем був Зубченко Валентин Тимофійович. 27 жовтня 1966 р. відбулося засідання сільського комітету на якому слухали питання про оздоблення Будинку культури та прилеглої до нього території. Були запрошені В. Зубченко (зав. клубом), завідувачі бібліотеками Рокосова – Ком'яті Г.І. і Вертепу – Феєр М.І., бригадир будівельників Буковецькмй М.В. та в якості художника – вчитель школи Іван Томищ. Йшла мова про художнє оздоблення інтер'єру клубу, наглядної агітації, прибирання території і будівництва містка через сільський потікпоблизу[62]. Через місяць виконком знову розглядає питання роботи Будинку культури. Критикують його завідувача В. Зубченко , який не займається організацією художніх гуртків, грає з духовим оркестром на весіллях, не встановив екран для широкоекранних фільмів, а кіномеханік М. Довгіль погано демонструє фільми тощо. Тому його звільнили і призначили чергового завідувача клубного закладу випускницю Хустського культосвітнього училища Лукачко М.В. Вона налагодила культурницько-масову роботу в селі, проявила себе на цій роботі позитивно і згодом її перевели на посаду методиста в районний клубний заклад. Після неї, із червня

1971 р. до теперішнього часу, директором Будинку культури креативно працює Поп (Пішта) Ольга Степанівна – дочка першого завідувача клубом і кіномеханіка Степана Пішти. Вона випускниця Хустського культосвітнього училища, Умови і техніка для демонстрації кінофільмів та проведення культурницьких заходів у новозведеному культурницькому закладі кардинально покращилися. Активізувалася робота гуртків художньої самодіяльності, які щорічно готують програми до районних конкурсів і фестивалів, святкових сільських вечорів. Ця діяльність набула системного характеру та методично скеровується районним відділом культури, особливо щодо тематичного спрямування. У 2010-2011 роках Будинок культури було капітально відремонтовано, він є одним із кращих в районі. Талановитих танцюристів та співаків у селі завжди було чимало, тому художні колективи села не пасуть задніх на різних конкурсах і фестивалях. У школі також планово проводиться культурно-масова та гурткова робота. Постійно діє чисельний шкільний хор, який успішно очолювали у різний час Келемен І., Максимець Є., Ісак (Бонь) Є., Роман А., Максимець М. Аматори драматичного кружка – вчителі разом із сільськими активістами (зокрема, Піняк Ю., Поган Ю., Поп О., Максимець В., Мацина М., Довжанин М., Гурцула Г. та ін.) ще в середині минулого століття періодично радували рокосівчан цікавими виставами–мініатюрами. Зокрема, вони ставили жарт в одну дію «На перші гулі» Васильченка В., виставу старовинних звичаїв «Вечорниці» та інше. Були спроби створити духовий оркестр в селі. Для цього колгосп два рази купував комплекти необхідних інструментів. Однак керівнику оркестру, здібному музиканту Джуззі М., не вдалося створити стабільно діючий колектив. В теперішній час улюбленцями публіки є творчий колектив художньої самодіяльності «Рокосівські співаночки» під керівництвом Михайла Тодавчича, гурт «Вертепівські музики» та ін.

Сільська бібліотека у теперішній час розміщена в Будинку культури. Вона була створена ще у 1946 році і на початках розміщувалася в конторі

колгоспу. Бібліотеку тривалий час очолювала Терпай (Ком'яті) Ганна Михайлівна (до 1977 р.), потім два роки – Попадинець Ганна Степанівна. У теперішні час цю ділянку роботи проводить Сафанюк Марія Федорівна у с.Рокосово (див. рис. 3.25), а у с.Вертеп – Козар Марія Іванівна. Бібліотеки спільно із Будинком культури беруть активну участь у культурному житті села та району. Рокосівська бібліотека у районному огляді-конкурсі «Краща сільська бібліотека» була призером та відзначена районним відділом культури і туризму. Школа с.Рокосово також традиційно має свою бібліотеку, якою у теперішній час завідує Фетько І. М.

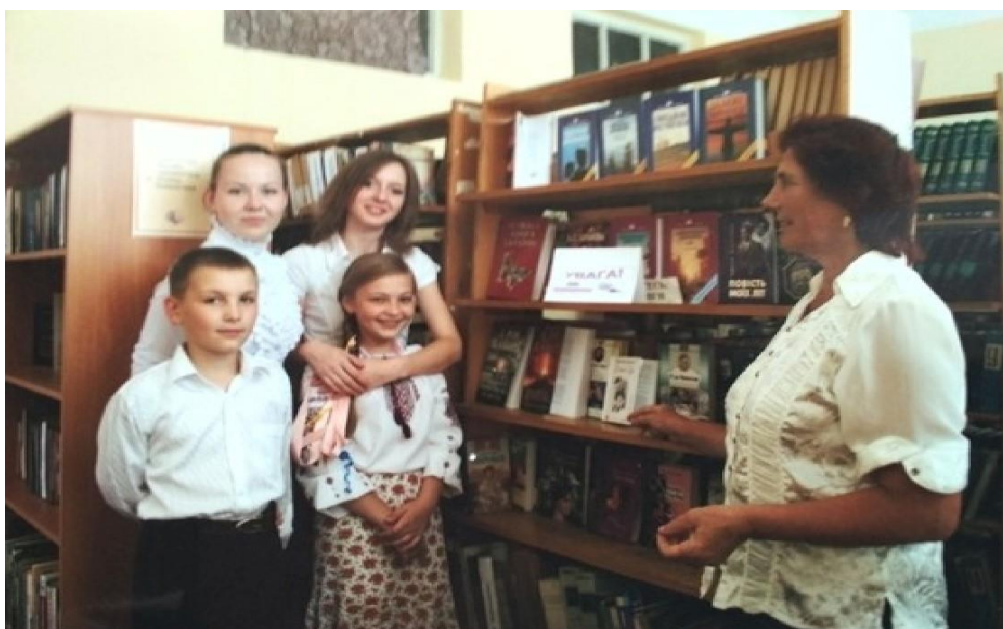

Рис. 3.25. Завідувачка бібліотекою с. Рокосово Сафанюк М.Ф. спілкується із молодими читачами.

Якщо відкинути несприйняття нами за сутністю ідеологічну роботу в радянський період, маємо визнати, що для патріотичного виховання молоді, заняття спортом, різними видами гурткової роботи, культурно-мистецьких та спортивних заходів робилось чимало. Колективи художньої самодіяльності та спорту діяли в колгоспі, в школі, на підприємствах. Їх учасників всіляко заохочували та підтримували, шили одяг, купували музичні інструменти, виділяли транспорт для поїздок, преміювали путівками на відпочинок та

грошовими винагородами. Це в цілому сприяло розвитку культури та спорту в селі. Окремі світлини радянського періоду учасників концертів приведено на рис. 3.27 та 3.28. Приведено також світлини сучасних святкових заходів, які креативно проводяться в Будинках культури сіл Рокосово і Вертеп (див. рис. 3.29-3.32).

У селі Вертеп, яке на початку 70-х років влада, не порадившись з населенням, переіменувала в Романівку, культурницько-масову роботу спочатку проводила Форкавець Марія Дмитрівна, потім Романов Анатолій Васильович. Останнього критикували на виконкомі сільської ради за погане виконання обов'язків, постійну відсутність на роботі [62]. У теперішній час клубну роботу в селі Вертеп очолює Роман Марія Федорівна. Вона спільно із завідуючою бібліотекою Козар Марією Миронівною активно організовують культурницькі заходи в с.Вертеп та долучаються до багатьох міроприємств, що проводяться в с.Рокосово.

У теперішній час в с.Вертеп діє навчально-виховний комплекс (НВК), який збудовано у 1965 році. В ньому працює школа I ступеню на 200 місць, дитячий дошкільний заклад на 50 місць, Будинок культури та сільська бібліотека. Завідувачем навчально-виховного комплексу у теперішній час є Роман Тетяна Іванівна. Вона впродовж тривалого перводу успішно організовує усі види освітньої, виховної та культурницької діяльності серед односельців, приймає активну участь у культурно-просвітницьких міроприємствах сіл Вертеп і Рокосово. При вертепівському клубі вона сприяла організації ансамблю, який творчо працює під керівництвом Василя Терпая, облаштуванню спортвного залу. Село Вертеп завжди славилася різдвяними вертепами. Вчителька школи Марина Станинець організувала постійно діючий церковний хор із учнівської молоді (рис.3.20б) при Ільїнській церкві, яка організовує вертепівським учням цікаві краєзнавчі екскурсії. Заслуговує уваги той факт, що з поселень, які обслуговує ця церква, 27 уроженців стали

священниками, із них двоє вертепівці [152]. Можливо назва Вертеп і тяга людей до духовного служіння є не випадковим збігом обставин в цій місцині.

Автора книжки приємно вразило стремління вертепівців дати дітям освіту. Маємо визнати, що доступ до неї не рівний для дітей міських, сільських, а тим паче присількових поселень, як за ступенем наявних шкіл, так і за їх матеріальним, кадровим та методичним забезпеченням. Після початкової школи вертепівські діти можуть продовжити навчання в школах вищих ступенів тільки у найближчих селах – Рокосові або Широкому. Це вимагає додаткових зусиль, терпіння та фінансових ресурсів, особливо в період несприятливих погодніх умов, зважаючи до того ж на неякісні дороги. Наприклад, сім'я Романа, помітивши у сина-випускника початкової школи Юрія тягу до співу та музики, кілька разів на тиждень відвозила його до музикальної школи в м.Хуст, а також щоденно до середньої школи в с.Рокосово. Це впродовж 6 років! Юрій Роман оправдав надії батьків, успішно закінчив Ужгородське державне училище імені Д. Задора, є талановитим співаком, виступає на багатьох концертах, продовжив навчання у виші. Його односельчанин, також Юрій Роман, закінчив Ужгородську спеціалізовану школу-інтернат, був переможцем всеукраїнської олімпіади, також продовжив навчання в Чернівецькому національному університеті відразу на двох напрямках підготовки. Їх землячка, Наталія Сакалош здобула вищу освіту із відзнакою за спеціальністю землевпорядкування та кадастр, закінчивши навчання на географічному факультеті Ужгородського національного університету. Цей перелік можна би продовжити, і це радує, бо селяни усвідомили аксіому, що найприбутковішими є інвестиції в освіту, яка була майже недоступна нашим предкам в давнину.

Приємно відмітити, що в теперішні складні для розбудови української державності часи, пов'язані із економічною кризою та агресією сусідньої Росії, культурне життя рокосівчан та вертепівців насичене різними культурними заходами. Систематично проводяться тематичні вечори на різні теми, зокрема:

«Уклін тобі жінко», «Вчителько моя», «Наші любі матері», «Моя країна-Україна», «Діти – наше майбутнє», «Моє село – мій рідний дім», «Рокосівський мостик» тощо. Організуються цікаві фольклорні свята, вікторини, інтелектуальні ігри, молодіжні вечори. Оригінальними є виставки робіт сільських талантів, зокрема живопису та художнього вишивання, в яких приймають участь і знанні рокосівчанки – Заслужені майстрині народної творчості України Куцик М. І. та Гаврило-Худа М.С. При Будинках культури с.Рокосово і с.Вертеп успішно працюють танцювальні колективи, вокальний ансамбль (Н. Бобочко, І. Джуга, Худа, А. Когут А., Н. Липчей, О. Поган, В. Ракущинець), солісти-вокалу С. Роман, Н. Палчей, В. Ракущинець, гурт «Вертепівські музики» та ін. Організатором культурних заходів впродовж понад 40 років є завідувач Будинку культури Поп Ольга Степанівна, яка сьогодні в дружній співпраці голови сільської ради Джуги П.І., депутатів різних рівнів, директора школи та місцевих підприємців знаходять моральну і фінансову підтримку різноманітних культурно-просвітницьких міроприємств, можливість придбання подарунків діточкам до свят, відзначення ветеранів, багатодітних матерів та ін. Започаткувано цікаві вечори в селі із нагоди пам'яті знаних рокосівчан, що відійшли у вічність, а своїми здобутками в різних сферах діяльності прославили свою малу Батьківщину. На світлинці, що на рис.3.26 зображено учасників одного із таких вечорів. В останні роки такі вечори були присвячені пам'яті Попа Василя Степановича, Чоповді Івана Юрійовича, Куцик Ірини Петрівни.

Окрім вище розглянутої духовної складової культури села варто згадати і наявні об'єкти матеріальної культури. До таких, насамперед, відносяться церковні храми, пам'ятні місця історичних подій та цінні в науковому, екологічному чи естетичному аспекті природні об'єкти та території. Їх перелік, стан і місце знаходження та пропозиції щодо подальшого покращення приведено нижче.

Рис. 3.26. Учасники вечора пам'яті Василя Степановича Попа із нагоди 85-ти річчя від дня його народження; серед учасників голова обласної спілки письменників Густі В.І., лауреати Шевченківської премії Петро Мідянка і Мирослав Дочинець та інші учасники вечора, які виступили із спогадами на запрошення організатора заходу директора БК с.Рокосово Ольги Поп (у центрі світлини).

Варто ініціювати занесення бодай частини із них до Списку Карпатської культурної спадщини, пропагувати наявні багатства природної та історико-культурної спадщини села для ширшого використання в розвитку туризму та рекреації. Безперечно, найвідомішим є меморіальний комплекс «Красне поле», на якому щорічно проводяться урочисті пам'ятні заходи, а протягом року сюди приїздить чимало гостей щоб вклонитися полеглим січовикам, що боронили Карпатську Україну.

Варто долучити до списку історичних пам'яток Рокосова ранньопалеолітичні стоянки первісної людини на його території, які науковці–археологи виявили ще в середині минулого століття. Знайдені ними тут артефакти достойно представлені на першому стенді в Археологічному музеї Інституту архелогії Національної Академії наук України (див. Розділ 1.). Наразі проводиться робота щодо знакування і маркування туристичного маршруту до цих стоянок. Планується встановити вказівники як доїхати до

цих місць та облаштувати відповідні інформаційні стенди та місця відпочинку відвідувачів.

Перелік об'єктів історико-культурної спадщини:

1. Меморіальний комплекс «Красне поле». На полі біля автошляху Ужгород-Хуст на віддалі 5 км від м. Хуст, навпроти Рокосівського андезитового кар'єру. Екологічна стежка до меморіального комплексу «Красне поле» пролягає в південній частині села. Можливий підїзд велосипедом та автобусом. Стан об'єкту добрий.

2. Цвинтар «Мочарь» - місце поховання січових стрільців, що загинули боронячи Карпатську Україну. Розташований у південно-західній частині села в урочищі «Мочарь». Цвинтар потребує догляду, впорядкування до належного стану. У 1993 році тут встановлено оновлений Хрест на похованні січових стрільців.

3. Пам'ятник загиблим добровольцям Червоної Армії в 2-ій світовій війні, розташований у центрі села поблизу Рокосівської ЗОШ I-III ступенів.

4. Рокосівська православна церква, що діє із 1828 року. Розташована на пагорбі в центральній частині села Рокосова. В храмі знаходяться старовинні святині: Напристольне Євангеліє 17-18 ст.; літейний комплект 18 ст. Старовинний православний хрест, якому більше 200 років; старовинні богословські книги.

5. Греко-католицька церква, освячена у 2013 р. Розташована в центрі села.

6. Ільїнська церква у с.Широкому, яка обслуговує вірників с. Вертеп.

Об'єкти, що мають значимість для майбутнього створення природних або історико-культурних пам'яток:

1. Ранньоквітучі ефемероїди, первоцвіт весняний, білоцвіт весняний, проліска дволиста, шафран Гейфеля, що занесені до Червоної книги України. Урочища: «Югасівня», «Мочарь», «Забій», «Білий камінь».

2. Купільова вода, унікальні криниці за складом мікро та мікроелементів

«Сита» і «Голодна», про них існують відповідні легенди і повір'я.

3. Озеро в котловані бувшого андезитового кар'єру.

4. Стоянки первісної людини епохи раннього палеоліту (понад 1 млн. років тому). Знаходяться у лісі поблизу урочища Забій с.Рокосово.

Спорт. Села Рокосово і Вертеп мають талановиту молодь, яка креативно реалізує свої здібності в усіх сферах суспільного життя (бізнесі, медицині, освіті, науці, військовій сфері, культурі, спорті тощо). Успіхи рокосівських спортсменів, яких вони досягли за останні десятиріччя відчутні. Найбільших досягнень здобуто у важкій атлетиці (штанга, гирі), яка активно розвивалася під керівництвом тренера-аматора Жупана П.П., із 1976 року. Він залучив до цього виду спорту таких спортсменів як Жупан В.П., Микита Ю.Ю., Павлій М.М., Павлій І.М., Павлій В.М., Комісаренко В., Кляп В.М., Барзул М.М., Білецький І.П., Когут П.В., Палчей В.Ю. та ін. Вони є неодноразовими учасниками обласних та районних змагань з важкої атлетики. Серед них Микита Ю.Ю. і Жупан В.П. здобули у галізі фізичної культури і спорту професійну освіту та досягли високих персональних показників. Так, Микита Ю.Ю. став майстром спорту, Жупан В.П. – кандидатом у майстри спорту (штанга) та є срібним призером чемпіонату України серед молоді, а Білецький І.П. здобув перший розряд із цього виду спорту. Сам Павло Жупан став кандидатом у майстри спорту по гирям, неодноразово був чемпіоном Закарпатської області та учасником чемпіонатів України.

Серед ігрових видів спорту рокосівчани найуспішніші у волейболі та футболі. В селі Рокосово у 2012 році було проведено обласний волейбольний турнір, участь в якому взяли шість дорослих команд. Зокрема, виборювати перемогу приїхали ужгородці, сваявці, виноградівці, хустяни, а також команда з Нижнього Селища. Ініціатором волейбольного турніру був вчитель Едуард Масалович, завдяючи якому такі змагання проводяться в Рокосові із 1998 року. Значну допомогу турніру надав депутат Закарпатської обласної ради, меценат і благодійник Степан Деркач, забезпечивши призовий фонд для

команд – переможців. В цьому турнірі найбільше поталанило команді із с.Рокосово, яка виборола перше місце. Ужгородці були другими, а рокосівська молодіжна команда «Юнаки» зайняла почесне третє місце серед молодіжних команд. Переможцям були нагородженні грамотами, медалями, кубками та отримали грошові премії (див. рис. 3.33.).

Рокосівська футбольна команда у 2013 році зайняла друге місце в першості Хустського району з футболу (див. рис. 3.34.). Капітаном команди є Куцик Сергій Володимирович. Футболісти, не зважаючи на свою зайнятість, ходять на тренування та майже кожної неділі їздять на ігри в період проведення чемпіонату. Склад футбольної команди в цьому періоді був наступний: Сергій Куцик (капітан), Андрій Барзул, Михайло Куцик, Станіслав Павлій, Іван Павлій, Михайло Павлій, Андрій Гоздок, Віталій Терненко, Андрій Корчан, Іван Тодавчич, Сергій Довжанинин, Віктор Шпір, Євгеній Калинич, Денис Долгій, Василь Тряско, Павло Павлій, Андрій Максимець, Віктор Бобіта. Звичайно, щороку склад команди частково оновлюється молодими здібними футболістами і на момент видання книги в команді будуть нові футболісти. Склад молодіжної збірної по міні-футболу на цей час був наступним: Ілля Білецький, Ілля Полівода, Сергій Шетеля, Олександр Барзул, Юрій Павлій, Юрій Фотан, Михайло Тодавчич, Антон Цугорка, Сергій Лемешук, Ярослав Поган, Дмитро Білецький, Віталій Куруц, Олександр Жупан, Сергій Келемен та Іван Яцканич.

Село Рокосово в теперішній час стало активніше використовувати свої потенціальні можливості для проведення спортивних міроприємств обласного і районного масштабів. Цьому сприяють як природні умови, так і створений сучасний спортивний комплекс з адміністративною будівлею на стадіоні. Так, протяжна гірська дорога до телевізійної вежі на г.Товста, що прокладена в мальовничих лісових урочищах, була вдало використана в березні 2012 року для проведення змагань з апхілу, на які зібралося чимало відомих спортсменів-велосипедистів.

Значну допомогу в розвитку спорту молоді надає громадська організація «За Рокосово», в склад якої входять небайдужі підприємці та громадські активісти села. Це Білецький Іван Юрійович, Білецький Мирослав Золтанович, Джуга Євгеній Іванович, Джуга Павло Іванович, Жупан Сергій Боданович, Келемен Сергій Іванович, Липчей Михайло Степанович, Тодавчич Віктор Вікторович, Федурця Віктор Лукович, Цугорка Михайло Іванович, Чухралья Іван Михайлович, Шпір Віктор Васильович. Очолює організацію Липчей М.С.

Досягнення рокосівських любителів спорту знайшли належну оцінку. ЖДля їх послуг у 2019 році за державний кошт завершено будівництво сучасного спортивного комплексу, завдячуючи наполегливості депутатів усіх рівнів.

Рис. 3.27. Хор учнів школи виступає на одному із радянських свят (із архіву БК с Рокосово).

Рис. 3.28. Танцювальний ансамбль «Вогник» виступає на урочистостях із нагоди приїзду в Рокосово делегації із м. Сату-Маре (Румунія).

(a)

(б)

(в)

Рис. 3.29. Виставка робіт художньої творчості (а,б) і Заслужені майстрині народної творчості України Ірина Куцик та Марія Гаврило (в).

Рис. 3.30. Учасники гуртка художньої творчості БК с.Рокосово.

Рис. 3.31. Талановита молодь виступає на традиційному сільському святі «Рокосівський мостик».

Рис. 3.32. Концерт в Рокосівському будинку культури із нагоди різдвяних свят 2018 року.

Рис. 3.33. На футбольному майданчику с.Рокосово.

Рис. 3.34. Рокосівські футболісти-срібний призер районної першості 2013 року.

Рис. 3.35. Футболісти с.Рокосово-призери районного турніру 2013 р. із головою села Ровосово (крайній зліва).

Рис. 3.36. Переможців змагань відмічено дипломами.

Рис. 3.37. На волейбольному майданчику с.Рокосово (із архіву Рокосівської сільради).

Рис. 3.38. Команди волейболістів перед змаганнями (2012 р., архів Рокосівської сільради).

ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК

4.1. Сільське і лісове господарство

Землеробством в давнину займались вільні селяни-кріпаки, які мали земельні наділи та наймити (желяри), що не мали землі, а тільки житло. Вони сплачували комітатські, дорожні та державні збори, а також панський збір. Останній для селян становив спочатку десятину, а пізніше дев'яту частину врожаю, худоби, птиці та меду, отриманих на оброблюваній ними панській землі. Окрім цього ще були церковні повинності – коблина і роковина. Аж до 1922 року приходські (церковні) землі оброблялись селянами безоплатно, як обов'язкове відпрацювання священнику роковини. Зазначимо, що церковно-приходських земель і земель священника було чимало. Для прикладу приведемо частково виписку із архівних справ про землі греко-католицької церкви с.Рокосово станом на 1944 рік [92], які в повному обсязі викладено у Розділі 1:

- 1. орна земля площею 30 гольдів 682 сажні на парцелах 807,814 і 893 поземний вл. 50;*
- 2. ліс та пасовище площею 22 гольди 800 сажнів на парцелі 1538 позем. вл. 50;*
- 3. млин священника за №168 площею 93 сажені на парцелі 233 позем. вл. 335 та інше.*

Загалом рокосівській церкві належало тільки орної землі майже 50 гольдів та понад 30 гольдів лісу і пасовищ. До того ж це були добрі землі, як можна побачити із приведених в Додотку18 урбаріальних карт. Тому вірники мали чимало попрацювати аби обробити ці землі, адже цьому їх зобов'язувала церковна повинність. Ще більшою була залежність селян від землевласників, які виділяли їм земельні наділи під кабальні умови.

Проаналізуємо коротко стан селян-землеробів щодо господарювання на землях сіл Рокосово і Вертеп в різні часи: до і після відміни кріпацтва при

угорській та австро-угорській владі, за чехословацького та радянського періодів управління, а також в теперішній час.

Угорський та австро-угорський період правління, який був найтривалішим, можна впевнено охарактеризувати як такий коли сільське господарство (та меншою мірою і лісове) було основним видом діяльності селян. Однак агротехнічний рівень обробітку земель був низьким і врожайність також. Феодальний устрій угорської доби правління сприяв експлуатації селян. Хоча вони і не були рабами, але були поневолені. Право перейти від одного пана до іншого їм то надавали, то відбирали. Навіть віросповідання за кріпацтва мало бути у селян таким же як у їх господаря-феодала. Проведена у 1767 р. урбаріальна реформа, за якої розмежували поміщицькі і селянські землі, а також ввели сільське самоуправління на чолі із сільським старостою (биромом) та нотарем не полегшило життя селян. Культура ведення рослинництва та тваринництва була низькою, врожайність сильно залежала від природно-кліматичних умов. Землі с.Рокосово в заплаві р.Тиси, що були найродючішими, зокрема урочище Красне поле, часто потерпали від великої води. В урочищі Фізеш взагалі рідко вдавалося зібрати врожай через повені та паводки. Збудована у 1776-86 рр. автомобільна дорога Севлюш-Хуст та зарегулювання русла р. Молодої Тиси дали можливість запобігти затопленню земель села Рокосово. Тому землі поміж автомобільною та залізною дорогами стали найціннішими угіддями для рільництва. Господарювання на землях села Вертеп від паводків не потерпало, оскільки територія села знаходиться значно вище заплави річки, а бурних гірських потічків на ній не формується.

Для даного періоду землеробства характерно використання виключно органічного добрива, гноївки. Захист від шкідників із використанням хімічних речовин ще не застосовували, тому нерідко вони повністю знищували врожай. Наприклад, у 1388, 1340 і 1474 роках через наліт сарани врожай був знищений повністю. У 1786/7 рр. села потерпали від великого голоду, який охопив багато інших гірських поселень. Через несприятливі кліматичні умови, гинула свійська худоба і дикий звір. У 1312 р. страшний голод був три роки поспіль, навіть мало

місце людоїдство. У 1913р. голод був настільки сильний, що священник села Рокосово Юлій Станкої через районну газету просив допомогти рокосівським селянам продуктами харчування.

У березні 1848 р. угорський сейм скасував кріпацьке право, однак і після цього життя селян не полегшилося. Практично не змінювалась структура посівних площ. Вирощувались традиційно пшениця, жито, овес, ячмінь та для власних потреб конопля і льон. Пізніше почали вирощувати кукурудзу, соняшник. Селянам тоді ще не було відомо про картоплю, культурну конюшину, тютюн. Картопля в наших краях стала культивуватися у кінці ХІХ ст., а поширилась тільки на початку наступного, завдячуючи невибагливості, врожайності та придатності як корм і для людей, і для худоби. Збирання врожаю зернових проводилось спочатку просто руками, потім серпами, косами, а комбайни появились тільки у радянську добу. Зерно вибивали дерев'яними ціпами, а від полови зерно відділяли ручними віялками, які в селі були аж до середини ХХ ст.

Чільне місце в господарюванні селян на землі завжди займало тваринництво. Воно давало продукти як для власного споживання так і для реалізації щоб заробити якісь гроші на інші потреби. Про успішний розвиток тваринництва в с.Рокосово свідчать назви його урочищ Забій, Ясельний потік, Ковбасовиця. З ним пов'язано і зростання чисельності євреїв у ХVІІІ ст.. Вони сприяли веденню торгівельних справ з продажу скота та продуктів тваринництва, свинарства, надавали інші посередницькі послуги селянам. Це характерно для поселень передгірної зони та особливо гірських, де багато залужених земель, а отже наявна значна кормова база для ведення тваринництва. Перші письмові згадки про філіал Рокосова під назвою Забій знаходимо у 1878 р. [177]. У 1881 р. знаходимо також запис про філію Фокадови, а ще через два роки – про Углярню [177]. Немає сумніву у тому, що в урочищах Забої і Ковбасовиці селяни відгодовували худобу, свиней та овець і співпрацювали із євреями щодо переробки та реалізації (гендлярство) виготовленої продукції. Сфера торгівлі була повністю справою євреїв аж до радянських часів.

Чисельність євреїв у селі змінювалась залежно від потреб в їх послугах. У ці часи їх було майже 6-8 % від корінного населення села. Це дає підстави вважати, що тваринництво було успішним видом діяльності селян. Щодо філії Фокадови, то йдеться про підприємництво сімейства єврея Якубовича, яке придбало землю на перехресті виїзду із села на дорогу Мукачево-Хуст. Якубовичі організували тут корчму та надавали можливість бажаючим перепочити в дорозі, підкріпитися, підремонтувати гужовий транспорт в разі потреби. Послугами корчми користувалися і селяни, що мали фінансову спроможність та любили перехилити чарку. На цьому перехресті доріг зі сторони р.Тиси брати Якубовичі збудували ще одну хату та інші господарські приміщення, зокрема корівник на два десятки голів. Тут організували вирощування кормів для скота та іншої сільськогосподарської продукції. Цю продукцію та свіже молоко кожний день господар відвозив своїм замовникам в м.Хуст. Вона користувалась попитом і приносила добрі прибутки, оскільки хустські євреї її купували як кошерну продукцію. Діяльність сімейства Якубовича та його нащадків на Фокадовах продовжувалась аж до другої світової війни. Хату, що стояла за автодорогою із боку р.Тиса знищила велика повінь 1947 року, а хатинка-корчми, що була зведена із іншої сторони навіть опустівши стояла біля дороги як орієнтир (вона була нанесена на військові топографічні карти) до почату XXI ст. Її було зруйновано в результаті дорожно-транспортної пригоди. У теперішній час орієнтиром в цьому місці слугує встановлений гарно оздоблений пам'ятний знак в'їзду в с.Рокосово із схематичною картою його основних вулиць.

Зазначимо, що землеробство не було характерним заняттям для євреїв. Однак у селі Рокосово великими землевласниками були кілька сімейств євреїв, зокрема Гедей, Гедейлович, Уйгелі, Шоломон. Кожен з них володів добрими землями площею 40-100 гольдів. На такій площі виробляли товарну сільськогосподарську продукцію, наймаючи селян на обробіток землі та догляд за худобою. Із корінних рокосівчан значні площі земель мали В. Барзул (80 гольдів), М. Нагорняк (40 г.), В. Поган (40 г.). Тому є підстави вважати їх успішними підприємцями того часу, в теперішніх термінах – фермерами.

Звичайно і газдів–середняків було чимало на землях села. Вони залишили по собі слід в заможних родинх теперішнього часу, які генетично успадкували від предків настирливість та працелюбність, розуміння того, що успіх дається кропіткою повсякденною працею та знаннями справи.

За Чехословаччини (1919-1939рр.) сільськогосподарське виробництво продовжувало залишатися в селі провідним видом діяльності, хоча набувала розвитку діяльність із видобутку будівельного каменю–андезиту. Піднесенню культури ведення землеробства чехословацька влада приділила велику увагу. Селянам сприяли в регулюванні водотоків, проведенні меліоративних робіт на перезволожених землях, покращенні агрокультури землеробства, виконанні робіт з оцінки якості земель та покращення їх родючості. Надавалась державна допомога на придбання мінеральних добрив [90]. Як результат було підвищено врожайність зернових та збільшено поголів'я худоби. Набуло поширення вирощування картоплі, кукурудзи і технічної культури-тютюну. Селяни стали активнішими учасниками політичних процесів, в селі були створені осередки Аграрної, Соціал–демократичної та Комуністичної партій Чехословацької республіки. Завдячуючи активності селян, від Тиси до Попраду провели аграрну реформу у 1922 р. Реформою було відмінено, зокрема пережиток кріпацьких часів щодо обробітку церковних і урбаріальних земель селянами в порядку виконання ними роковин. Однак в селах зросла чисельність люду, тому великою бідою була нехватка землі. Зайнятість у інших сферах діяльності була ще незначною. Тому село на 80% було із патріархальних господарств, заможних газдів було близько 10% дворогосподарств, серед яких половина були приїжджі євреї та чехи. На них працювали наймити, що не мали землі. Це були як місцеві, так і приїжджі із гірських сіл, де ситуація була ще гірша. Приїжджі наймити працювали навіть за двадцятку частину зібраного врожаю збіжжя. Певну аналогію спостерігаємо у теперішній час стосовно наших заробітчан за кордоном.

Під час гортіївської окупації більшість селян жила своїм життям. Деякі були мобілізовані в угорську армію і загинули. Окремі втікали за кордон з надією на краще життя і потрапили в радянські табори. Про долю одного з таких

рокосівських втікачів Василя Шпіра, згодом полковника у відставці Чехословаччини, приведено біографічні дані у розділі 6., а про інших детальніше йдеться у наступному розділі.

Радянська доба розпочалась надією рокосівчан та вертепівців на краще життя. Земля поміщиків, які були відправлені в табори або втекли за кордон, була роздана селянам, а їх майном (будинки, худоба, господарський інвентар, меблі тощо) розпорядились місцеві органи влади.

На кінець 1947 р. в селах Рокосово і Вертеп, як і в цілому по Закарпаттю, картина щодо виділення землі селянам виглядала благополучною. Значно зросла кількість середняків із наділом в середньому 3,8 га (в т.ч. 2 га ріллі). Вони становили по Закарпаттю 68,5 % в структурі соціальних груп. Бідняків було тільки 21% із наділами у середньому по 1,7 га, із них по 1 га ріллі. При цьому кількість кулаків зменшилась в два рази відносно довоєнного рівня. Їх землезабезпеченість в середньому становила 9,6 га (5 га ріллі) при максимально дозволених 50 га. В Хустському районі, а значить і в селах Рокосово та Вертеп, в середньому на один двір припадало по 2,62 га землі із них 0,83 га ріллі. Це серед 13 районів області п'ятий найкращий показник. Селяни раділи змінам, обзаводились реманентом для обробітку землі. Помітно збільшилася кількість свійських тварин. Корова, бодай одна, була майже у кожному дворі, а ще кози, вівці, свині та різна птиця. Однак, мрії селян про заможне життя не збулися. Уже із 1947 року розпочалася добровільно-примусова колективізація. Усіх одноосібників агітували вступати в колективні сільськогосподарські артілі (колгоспи) з обіцянкою того, що це забезпечить їм заможне життя. Рокосівчани виявилися послухними, вони першими в окрузі рапортували про забезпечення суцільної колективізації уже в перший рік її проведення. Хоча це було не правдою. Голова сільської ради Юрій Ракущинець доповідав 28.02.49 р., що тільки станом на грудень 1948 р. в селі створено два колгоспи: ім. Жданова (голова Липчей Василь Михайлович) та ім. Перемоги (голова Тодавчич Василь Михайлович). Вони об'єднали 625 дворогосподарств, володіли 1000 га землі і 65 га садів, мали 50 возів та інший с/г інвентар [26]. Цьому передувало створення в

селі у 1947 р. чотирьох земельних громад, а саме: ім. Молотова в складі 200 дворів – голова Липчей Василь Михайлович, ім. Червоного прапора (200 дворів) – голова Лучкей Юрій, ім. Перемоги (104 двори) – голова Роман Михайло Васильович та ім. Хрущова (200 дворів) – голова Жупан Іван Степанович [29]. Останній був делегатом від земгромад села на обласній нараді селян, що відбулася в м.Мукачево 9 січня 1947 р.[32]. Ці громади змагалися за краще проведену сівбу, посадку картоплі, посів багаторічних трав тощо. Переможцями в цих змаганнях були артіль «Червоний прапор» і «Перемога». Остання – це земельна громада присілка Вертеп. Показово, що окрім кінських упряжок, селяни на сівбу змогли залучити в той час 540 корів [77]. При цьому в селі залишалось 66 одноосібників, які господарювали самостійно. Керівники усіх рівнів сприяли роботі земгромад, розуміючи важливість перших успіхів їх колективного господарювання для подальших процесів колективізації. Добрі врожаї на землях колективних господарств давали агітаторам аргумент впливу на одноосібників, які не бажали вступати в артіль чи земельну громаду. Весною 1946 р. на сільських зборах заможній рокосівчанин Токар Петро публічно заявив уповноваженому Окружкому КП (б)У таке: *«Ви брешете, я знаю, що земельні громади Ви потім переміните на колгоспи, а зараз хочете щоб ми тільки підписались про вступ»* [75]. Однак більшість рокосівчан були послухними щодо готовності провести колективізацію. Вони чесно виконували вказівки продавати лишки хліба державі. Так, у 1946 р. вони продали державі 21 ц. жита і пшениці. Першими по 6 пудів зерна продали Якубець Петро, Дубровський Василь, Кляп Іван. У листопаді цього ж року рокосівчани організували «червону валку» і здали ще 3295 кг зерна державі [73]. У 1948 р. село навіть перевиконало план поставок державі хліба, м'яса, шерсті, сіна, молока і картоплі. З цього можна зробити висновок, що в перші роки радянської доби, коли селяни отримали землю, вони були досить успішними і спроможними перевиконувати чималі планові завдання з державних заготівель за символічною ціною.

Заможні селяни (газди), яких стали називати кулаками, що противились процесу колективізації під різними мотивами відправляли в табори. В селі були

два поміщики: угорець Степан Товт і чех Вацлав Хитрій [27]. Поміщику С. Товту, який сам звернувся в окружний земельний відділ з проханням дозволити роздати селянам 14 га своєї землі, було відмовлено. Владні чиновники міркували так:

«Який, мовляв, мудрий, хоче щоб біднота була йому вдячна і підпала під його вплив. Землю потрібно відібрати і наділити біднякам, тоді вони будуть під нашим впливом і підуть проти кулаків» [72].

За переказами рокосівчан-старожилів поміщик Степан Товт був порядною людиною і селяни ставилися до нього із повагою. Під час подій на Красному полі, як угорець, він допоміг селу уникнути покарань за те, що вони не вивісили на дзвіниці церкви білий прапор в знак здачі села без спротиву.

Наведемо перелік вилученого майна за рішенням Виконкому Хустської Окружної Ради від найбагатшого загалом в Хустському окрузі рокосівського поміщика Степана Товта [74]:

***«Про конфіскацію землі та всього майна поміщика
Товта Степана Андрійовича***

Поміщик Товт Степан Андрійович до возз'єднання Закарпаття з Радянською Україною мав у своєму користуванні землі, загалом 248,20 га в тому числі і орної і кісницьі 112,12 га, саду та городу 5,75 га, лісу 130,33га.

Сільгоспреманиенту: возів 2, плугів 2, борон 4, культиваторів 1, окупників 1.

Великої рогатої худоби: буйволів 20, коней 5, свиней 20.

Постійних найманих робітників 12 чоловік та сезонних робітників 30 чоловік. Крім цього Товт С. мав у своєму користуванні підприємство Щебзавод на якому постійно працювало 120-150 робітників.

На підставі декрету Ради робітничих, селянських та солдатських депутатів від 8 жовтня 1917 року про конфіскацію поміщицьких, удільних, монастирських та церковних земель з усім живим і мертвим інвентарем, майном та присадибними будівлями Виконком Хустської Окружної Ради депутатів трудящих вирішив:

- **конфіскувати** все майно, землю в кількості 23,74 га орної землі 14 га, сінокосів 7,5 га, огороду 2,6 га, на придатної 1,75 га.
- сільгоспінвентарь: возів 2, плугів 2, борон 2, культиватор 1, окучник 1.
- коней 4, буйволів 6, свиней 4.
- жили та надвірні будівлі: жилий будинок 1, сараїв 3, оборогів 3, всю наявну сільгосппродукцію: зерно, городину, фураж.
- всю конфісковану землю, будівлі, сільгоспінвентарь, коні та скот і все інше майно передати колгоспу ім.Жданова в селі Рокосово.

Що стосується другого рокосівського поміщика Вацлава Хитрія, то в нього також конфіскували все майно у 1947 р.. Його закріпили за фундаторською групою із організації колгоспу, в т.ч. і сад, який він заклав на 63 га в урочищі, що досі носить його ім'я Хитрівня [35]. Окрім 2-х поміщиків в с.Рокосово офіційно було зареєстровано 3-и кулацьких господарства. Це були сімейні господарства Андрія Барзула, Петра Когута і Кальмана Грос. Останній звертався до органів влади з проханням вивести його із списків куркулів. Однак Постановою Хустської окружної ради і бюро Хустського окружного КП(б)У від 8 грудня 1950 р. йому було відмовлено. В цілому по Закарпаттю процес колективізації відбувався складно, було несправедливо репресовано під різними приводами багатьох заможних селян, щоб зробити послухними решту селян. Так, заможний рокосівчанин Барзул Андрій Юрійович у жовтні 1949 р. був позбавлений волі на 10 років із конфіскацією всього майна під приводом несплати сільськогосподарського податку (копії вироку суду та реабілітації приведено в Додатку 2). Це дало свої плоди і вперті одноосібники не маючи вибору, поступово подавали заяви в колгосп.

В с.Рокосово активно діяла жіноча рада, яка сприяла створенню колгоспу. Її очолювала Марія Квак (б. №378), яка пізніше була членом правління колгоспу. Вона була визнана найкращою серед агітаторів Хустського району. Тільки у 1948 р. вона провела 6 нарад за колективізацію, збирала заяви від вступників, організувала 15 жінок села Рокосово для побілки школи, клубу і дитячого садка. Активними агітатори за колективізацію були також Борщик Параска (б.№351) і

Келемен Юлія (б.№396) [79, 80]. Серед активістів-колгоспниць відзначилася ланкова Роман Мілка, яка змагалася з мужчинами в оранці та сіянці із кіньми. Незважаючи на лідерство села Рокосово в Хустському окрузі по колективізації секретаря сільської партійної організації Д. Пркоф'єва критикували за відсутність планової роботи. Через незадовільну роботу під його керівництвом комуністів щодо сприяння суцільній колективізації його переобирають 10 грудня 1949 р. [83]. Зауваження районні керівники зробили і тодішньому голові села Лучкею за нібито підтримку рокосівських і вертепівських кулаків.

Загальні збори земгромади «Перемога» (прис. Вертеп) відбулися у грудні 1948 р. Їх рішенням затвердили створення сільгоспартілі з цією ж назвою, визначили розмір грошового внеску для вступників в артіль у розмірі 40 крб із середняків та 20 крб із бідних. Було також обрано правління артілі у такому складі: Тодавчич Василь Михайлович (голова правління), Ільканинець Юрій Іванович, Палчей Михайло Андрійович, Жупан Іван Михайлович, Христов Стоянов, Барзул Антоній Іванович, Бистрянин Василь Іванович - члени правління. Було обрано також ревізійну комісію з п'яти осіб під головуванням Кляпа Івана Георгійовича. Аналогічні збори відбулися 10.11.1948 р. в сільгоспартілі ім. Жданова, головою правління якої було обрано Липчея Василя Михайловича. Він у наступному році виїхав навчатися на 6-місячні курси у м.Львів, а колгоспом тимчасово керував Довжанин Петро Петрович [40].

За колгоспами було закріплено землі відповідних земгромад. Наприклад, для колгоспу ім. Жданова рішення Окружного виконкому про відвід земель було таким [25]:

Відвід земель колгоспу ім. Жданова (23 грудня 1948 р.)

Затвердити поданий проект відводу землі колгоспу ім. Жданова і закріпити за колгоспом ім. Жданова села Рокосова Хустського округу на вічне користування слідує ділянки в урочищах Вереша на південно західній стороні села Рокосово, разом 174, 74 га в тому числі 116,50 га орної, 37 га сінокосів, 17,86 га огородної, 1,18 га під побудовами, 0,80 га під дорогами, 1,40 га під садами.

Уже 28 лютого 1949 р. голова сільської ради Юрій Ракущинець доповідає на засіданні сільської ради, що колективізація, яка в с.Рокосово розпочалася в 1948 р., проходить успішно. Організовано два колгоспи ім. Жданова та «Перемоги», в яких об'єднано 625 дворогосподарств, закріплено 1000 га землі, підготовлено до весни 50 возів, 45 борон, посівний матеріал та мінеральні добрива [26]. У Постанові 7 сесії Хустської окружної ради депутатів трудящих зазначено, що в окрузі 4 поселення домоглися суцільної колективізації: Рокосово, Крива, Вишково і м.Хуст. Відмічено, що в колгоспах зросла врожайність зернових до 16,7 ц/га порівняно із одноосібними господарствами, у яких за 1948 р. вона становила 14,7 ц/га. Звичайно, це були завищені показники із пропагандистськими цілями показати переваги колгоспного ладу. До того ж поля згаданих колгоспів були чи не найкращі в окрузі за природною родючістю, тому повинні були давати кращі врожаї ніж менш родючі землі одноосібних землеробів. Реальні показники врожайності зернових у колгоспах в ці роки бачимо із наведеної далі Табл 12. Середня врожайність с/г культур у 1953 р. в передовому колгоспі ім. Леніна (м.Хуст), до якого входили і бригади сіл Рокосово та Вертеп, становила 13,3 ц/га для зернових культур. Це нижче приведенного показника для одноосібних господарств, які практично не мали мінеральних добрив на відміну від колгоспів. В рішенні спільного засідання Хустського окружного КП(б)У та Окружного виконкому від 19 травні 1950 р. слухалося питання «Про хід колективізації та мірах з організаційного зміцнення колгоспів», на якому доповідач від району Горбунов відмітив успіхи с.Рокосово за 1949 рік, зокрема щодо залучення 719 бідняцько-середняцьких господарств до двох колгоспів, видачі тільки хліба по 10 кг на трудовень. Водночас критикував за те, що село не досягло суцільної колективізації, особливо у присілку Вертеп. Романа М.В. зобов'язали провести у Вертепі загальні збори у присілку Вертеп на тему «Колгоспний шлях, соціалістичний шлях трудового селянства» [45].

Два вищевказані колгоспи в селах Рокосово і Вертеп діяли всього один рік. Це, вочевидь, була продумана поетапна схема колективізації із видимістю добровільного об'єднання селян спочатку в земельні громади, потім в два

колгоспи, а потім взагалі в один. Правильно передбачав вищезгаданий одноосібник Петро Токар, який звинувачував на зборах села представника району в обмані, так і сталося. На базі земель та майна селян бувших двох колгоспів із 1950 р. почав діяти один ім. Жданова. Загальні збори колгоспників були проведені 28 січня 1950 р. За протоколом на зборах були присутні 1145 осіб. Головуючі сумлінно підписалися в протоколі про одностайне рішення зборів щодо створення об'єднаного колгоспу ім.Жданова та обрання його керівних органів. Однак виникає сумнів де могли в селі, до того ж взимку, зібрати таку кількість людей. За тиждень до цих зборів відбулося засідання правління колгоспу на якому було затверджено бригадирами Жупана Івана Івановича (польова бригада №1), Погана Івана Юрійовича (польова №2), Довжанина Петра Петровича (огородня), Погана Івана Івановича (будівельна), Філак Василя Андрійовича (по заготівлі кормів), а також завідувача тваринництвом Барзул Василя Івановича, комірником – Барзул Івана Михайловича, рахівником – Жупана Павла Степановича, «учетчиком» – Тодавчича Михайла Васильовича. В обласному архіві ретельно зберігають заяви практично усіх вступників до двох колгоспів. Заяви написані на любих клаптиках паперу, навіть на обгортках шкільного зошита. Окремі з них підписані трьома хрестиками через неписьменність [39, 40]. Перелік усіх заявників із вказівкою адреси приведено в Додатках 16 та 17, а копія однієї із заяв має вигляд і зміст, що приведено нижче на рис. 4.1. Перелік заявників є цікавим хоча би з міркувань наявності найповнішої інформації про тодішніх мешканців сіл Рокосово та Вертеп. В цих списках відсутні тільки прізвища службовців, робітників кар'єру та залізниці, які не були колгоспниками, а також вперті одноосібники. Зазначені в списках номери будинків (назв вулиць тоді ще не було) будуть корисними теперішнім власникам дворогоподарств, які їх переважно не пам'ятають.

Правління об'єднаного колгоспу ім. Жданова було обрано тільки 16 червня 1950 року у такому складі: Липчей В. М. – голова, Поган І. І., Жупан І. С., Павлій Г.В., Довжанин М. І., Квак М. М. – члени правління [39]. Останні три члени правління – жінки. За об'єднанням колгоспом навічно закріпили всі

сільськогосподарські землі села та прилеглі до села ліси і чагарники. Станом на 01.01.1950 р. в колгоспі було:

Кобил - 40 (загальною вартістю 7330 крб)

Волів - 52 (3193 крб)

Возів - 25 кінних та 65 для волів і корів

Плугів - 54

Борін - 56

У 1951 р. рокосівський колгосп був у п'ятірці найбільших і найуспішніших господарств Хустського району. Це для селян мало і негативну сторону. Адже найбільшими були встановлені норми обов'язкових поставок державі продуктів тваринництва, а саме з 1 га на рік: 2,86 кг м'яса, 9 л. молока, 193 гр. шерсті та ін. [30].

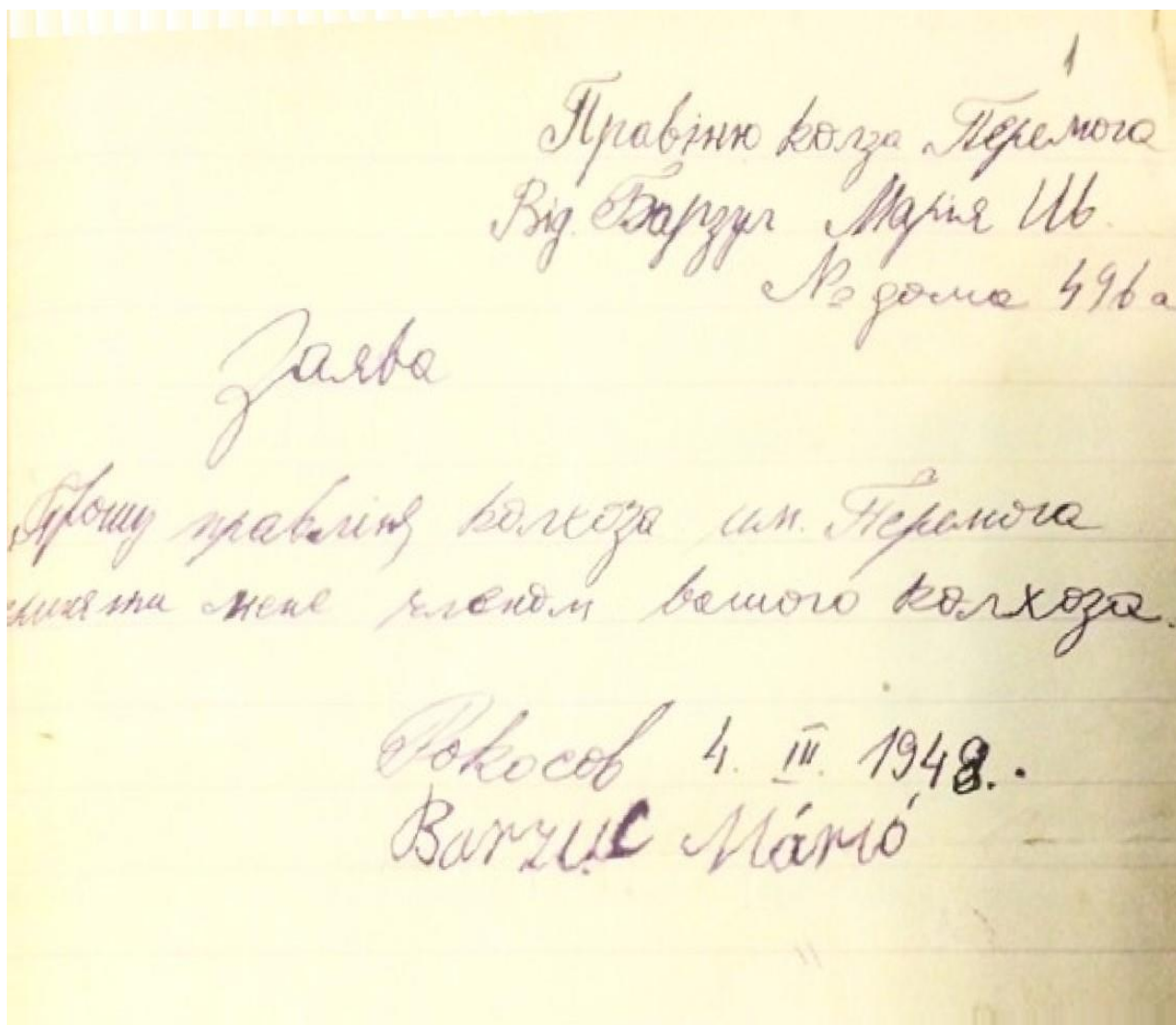

Рис. 4.1. Копія однієї із типових заяв вступу в колгосп «Перемога» с.Рокосово [40].

Голова об'єднаного колгоспу ім.Жданова Василь Липчей піднімає 28.02.1951 р. на засіданні Виконкому Хустського округу питання щодо будівництва господарського центру колгоспу і йому затверджують проект будівництва такого центру.

В архівах вдалося знайти списки одноосібників сіл Рокосово та Вертеп, яких навіть у 1951/52 роках була чимала кількість хоча керівництво району поширювало інформацію про досягнення суцільної колективізації уже в 1949 році. Це не відповідало дійсності позаяк за протоколами двох колгоспів Перемога та ім.Жданова в них налічувалось за заявами 321 та 375 осіб, відповідно, а на загальних зборах села за протоколом від січня 1950 р. були присутні 1145 осіб. У 1951 році одноосібниками все ще були 46 нижченаведених дворогощодарств, серед яких переважно селяни Вертепу [51]:

1. Кайланич Мілан	24. Лихтей Михайло
2. Кайланич Андрій	25. Лихтей Петро
3. Лихтей Іван	26. Феєр Степан
4. Лихтей Тома	27. Ланьо Олександр
5. Роман Іван	28. Лихтей Марія
6. Роман Андрій	29. Лихтей Юрій
7. Лихтей Юрій	30. Дацків Іван
8. Лихтей Андрій	31. Лихтей Іван
9. Копинець Михайло	32. Волошин Юра
10. Копинець Марія	33. Терпай Микола
11. Чорба Юрій	34. Лакатош Василь
12. Погоріляк Ілько	35. Копинець Іван
13. Роман Василь	36. Феєр Юра
14. Роман Федір	37. Боршош Іван
15. Лихтей Михайло	38. Боршош Іван
16. Роман Амброзій	39. Чонка Петро
17. Волошин Петро	40. Волошин Федір
18. Лихтей Михайло	41. Терпай Василь
19. Лихтей Микола	42. Скурундяк Іван
20. Лихтей Юрій	43. Терпай Василь
21. Лихтей Василь	44. Жупан Іван
22. Біров Михайло	45. Феєр Юра
23. Бурча Юрій	46. Лендел Андрій

У 1952 р списки сільської ради містять уже тільки 10 одноосібників, які найдовше не вступали в колгосп: Барзул М.М. (буд.№24), Барзул М.І. (№529), Барзул В.М (№385), Джуга В.Т.(№295), Гера М.П. (№318), Капустей М.І. (№418), Павлій Г.В. (№34), Філак В.А. (№60), і Цугорка М.С. (№465). З якихось причин ці дані є не повними позаяк у звіті колгоспу за 1952 рік зазначено, що в с.Рокосово 817 колгоспників, 63 одноосібники і 48 робітників та службовців, а в присілку Вертеп тільки 68 колгоспників, а решта одноосібники. Голова села Юрій Ракущинець домагався щоб і сім'ї робітників та службовців вступали в колгосп. Як комуніст, він старався догодити керівництву району та іноді утискав селян.

Закріплення землі за колгоспом ім. Жданова на вічне користування виявилось короткочасним [25]. У 1959 р. його приєднали до колгоспу ім. Леніна (м.Хуст, голова Симканич І.В.), який уже об'єднував кілька артільей із інших сіл. Об'єднану артіль стали називати «Ленінський шлях». У 1961 році у складі колгоспу Ленінський шлях в Рокосові діяли 5 бригад, які очолювали Квак С.М., Феєр І.П., Жупан Т.І., Куцик П.І., Дубровський В.М. Ланки очолювали Мигович М.М., Вігула Р.М., Поштак Ю.І., Цугорка М.Ф., Кримська М.І., Роман Ю В., Келемен І.Ф. Ветеринарним лікарем працював Іван Гева. Марія Кримська була одною з найкращих ланкових, у 1963 р. її ланка зібрала кукурудзи по 80 ц/га. За успіхи вона була нагороджена орденом Трудового Червоного Прапора. Передові доярки у 1965 році на рокосівській фермі Роман Ірина Іванівна і Білецька Мальвіна Андріївна надоїли по 1300 літрів молока від кожної корови, а в 1966р. кращими доярками були Роман Ірина Іванівна (1110 л.), Довжанин Федір Михайлович (995 л.), Приймич Марія Михайлівна (933 л.), Палчей Марія Степанівна (933 л.). Середньорічний удій від корови на фермі, де утримували 249 корів, становив 802 кг/корову. За свою виснажливу працю щомісячно доярки отримували зарплату 90 крб., а оплата за трудодні становила: в 1963 р. по 1 крб. 70 коп, а у 1968р.– 3 крб. 50 коп. Корови в семидесяті роки утримували в літніх таборах-корівниках, які розташовувалися в урочищі Фізеш. Корови випасали на природних луках в заплаві р.Тиса.

Рокосівчани і вертепівці господарювали на своїх землях в складі колгоспу «Ленінський шлях» не довго. Колгосп згодом повернув собі стару назву ім. Леніна і розпоряджався землями м. Хуст і навколишніх сіл. В цей період в с.Рокосово було побудовано нову школу за фінансової підтримки колгоспу (голова Симканич І.В.). У 1980 р. колгосп ім.Леніна перерозподілив свої фонди зі створенням на землях сіл Рокосово, Вертеп та Крива самостійного колгоспу «Карпати». Він досить успішно діяв аж до ліквідації колгоспного ладу. Його послідовно очолювали: спочатку хустянин Турок Іван Васильович, потім вертепівець Роман Іван Іванович, а в кінці існування – хустянин Деркач Тиберій Степанович. Справедливо відмітити вагомий внесок у розвиток господарства села Турка Івана Васильовича. За його підтримки було заасфальтовано дорогу до приселку Вертеп, збудовано та введено в дію другий дитячий садок, зведено двоповерховий адміністративний будинок для апарату колгоспу та сільської ради. Раптова смерть обірвала його життя, коли очолюване господарство було найуспішнішим за всю історію колгоспного ладу. Його наступник Іван Роман керував господарством впродовж шести років, сприяв газифікації села. Однак передчасна смерть також обірвала його життя. Насамкінець, Тиберій Деркач керував колгоспом незначний період напередодні його ліквідації. Він передав адмінбудівлю господарства на баланс сільської ради після припинення діяльності колгоспу.

Колективне господарювання, як форма організації праці, безперечно була прогресивною. Недоліком було те, що його учасники примусово створювали господарство, не повною мірою розпоряджалися результатами своєї праці, не були власниками землі на якій трудилися. В радянських колгоспах вся земля належала виключно державі, навіть під оселями селян. Якщо селянин продавав будинок, то це не означало, що покупець придбав і присадибну ділянку, її йому могли не надати. Так само усупільненими були і результати праці колгоспника, він не розпоряджався ними. Йому за працю нараховували так звані трудовні, за які в кінці року видавали натуральну оплату вирощеним збіжжям, а пізніше – частково і грошима. Для прикладу у

1950 році колгоспники отримали за трудовень по 90 копійок та зерновими – по 8,37 кг/трудодень і картоплею – 2,5 кг/трудодень. У звіті голови колгоспу за цей рік відмічається низька трудова дисципліна колгоспників. Із 823 зареєстрованих вступників тільки 597 працювали, із них 226 не виробили необхідний мінімум трудоднів. Відмічається також низька врожайність та не дієвість системи ланкових. Праця в колгоспі була обов'язковою, не працюючих вважали «тунеядцями». За мізерної платні селянам колгоспне виробництво було доволі рентабельним, колгоспи відносно успішно нарощували обсяги виробництва. Вони купували нову техніку (трактори, комбайни, автомашини тощо), будували добротні ферми, запроваджували нові технології господарювання в рослинництві та тваринництві. Для прикладу наведемо динаміку зростання показників врожайності із основних культур, в тваринництві та інших показників колгоспу Карпати за перший та передостанній роки його діяльності (див табл. 4.1.). Для порівняння в першій колонці наведені показники колгоспу ім.Ленінський шлях (1963 рік), в який входила бригада с. Рокосово. Аналізуючи приведені дані, чітко видно зростання врожайності та позитивні досягнення в тваринництві рокосівських колгоспників. Телятниці, доярки, трактористи та інші працівники колгоспу виконували титанічну роботу, щоб забезпечити постійно зростаючі планові державні показники. Окремі із них за свою титанічну працю заслужено отримали державні нагороди. Зокрема, телятниця колгоспу Єлізавета Палчей була удостоєна ордена Жовтневої Революції, бригадир трактористів Олена Максимець та ланкова Марія Кримська - орденів Трудового Червоного Прапора. Орденоносцями за плідну працю в колгоспі були також Худа-Емелянова М.М., Феєр І.П., Палчей П.В., Цугорка М.І, Цугорка П.П., Притула Т.І. та ін. Трактористи Марія Худа-Емелянова та Антон Кляп обиралися депутатами Верховної ради УРСР, що було великим визнанням.

Садівництво і виноградарство в селі не були розвинутими. Вперше садівнича бригада була організована в рокосівському колгоспі в середині минулого століття, її очільником був садовод-любитель Петро Куцик. За його

ініціативи були закладені сади в урочищах Сушники та Вовчинці, а на горі Керегедь чагарники були розорані під виноградник. Правда, через неналежну агрокультуру успіху ці проекти не мали. Найпродуктивнішими були раніше закладені сади заможними землевласниками в урочищі Хітрівня та в с.Вертеп.

Табл.4.1.

Порівняння показників діяльності колгоспу Ленінський шлях (1963 р) та виокремленого з нього пізніше колгоспу Карпати (1981 р).

Вид діяльності	Роки	
	1963	1981
Всього землі, га	9422	1992
Кількість колгоспників	1348	773
Кількість дворів	1722	1145
Рослинництво		
Зернові, вал. зб., ц	9422	9273
Врожайн. зерн-х, ц/га	13,3	36,0
Кукурудза, ц/га	19,6	52,2
Оз. пшениця, ц/га	6,8	30,9
Оз. жито, ц/га	6,1	34,9
Картопля, ц/га	48,5	110,5
Прир. сінож., ц/га	6,0	28,1
Сади, вал.зб., ц.	9919	9100
Сади, врож-ть, ц/га	26,7	18,3
Овочі, врож-ть, ц/га	91,1	184
Тваринництво		
ВРХ, голів	787	1120
Корови, гол.	103	460
Свині, гол.	242	90
Вівці, гол.	88	880
Техніка		
Трактори, шт.	16	25
Комбайни зерн., шт.	5	2
Комбайни силос., шт.	3	1
Продано м'яса, ц.	1838	2182

Овочівництво, навпаки, успішно розвивалось і давало колгоспу значні прибутки. Діяв колгоспний цех консервування, продукція якого відправлялася навіть в інші країни.

Із 1996 р землі колгоспу «Карпати» розпайовані, 1152,92 га надано у приватну власність селянам. Не всі селяни, які отримали землю, стали раціонально її використовувати. В теперішній час важко судити про середню врожайність у індивідуальних селянських господарствах. Що стосується фермерських господарств, то їх створено всього два. Одне у с. Вертеп спеціалізується на виноградарстві, має 50 га площі виноградників, які обробляють 18 працівників ПП «Авіцена». Друге, це скоріше індивідуальне господарство. Адаже одна сім'я вирощує сільгосппродукцію на площі 1,4 га, що на серйозне товарне виробництво перспектив не має. Водночас ініціатор цього господарства є сім'я Івана Попа, яка вболіває за розвиток землеробства, відродження селянина-землекористувача. Для села з наявними площами землі під рілля, тваринництво та садівництво теперішній стан справ засвідчує, що розпаювання земель не привело поки-що до появи ефективного господарювання на землі. Є і об'єктивні причини того, що окремі земельні ділянки поки-що належно не обробляються. Однак головним чинником є низька мотивація селян займатися ефективним сільгоспвиробництвом через відсутність належного сприяння з боку держави.

Об'єктивно маємо визнати, що кількість великої рогатої худоби у селі у теперішній час не відповідає наявній кормовій базі. Адаже із 1300 га угідь сільськогосподарського призначення під рілля використовується близько 600 га, а решта переважно під сіножатями та пасовищами, а також незначною мірою під багаторічними насадженнями. Певно маємо слабку зацікавленість селян займатися розвитком тваринництва. Потрібен певний час щоб сформувалася сучасна система сільськогосподарського виробництва та належне сприяння держави в наданні селянам дешевих кредитів для придбання техніки, мінеральних добрив, засобів захисту рослин, впровадженню ринкових принципів господарювання. Наразі спостерігаємо спроби у 2018 році державної підтримки розвитку тваринництва наданням дотації на вирощування молодняка великої рогатої худоби у розмірі до 2500 грн за голову [197]. З наведеного вище ясно, що села мають значні площі під

пасовищами та сіножатями, які ефективно не використовуються для розвитку тваринництва. До того ж у селах Рокосово і Вертеп два добротних за площею ставки, а чомусь не чути про успіхи риборозведення (див. табл. 4.2.).

Зазначимо, що у державній власності знаходиться 2289,08 га земель села, у приватній – 1152,92 га, у комунальній – 0. До державних земель відносяться усі площі зайняті лісами та резервні землі. Площа території власне населених пунктів (без с/г земель): Рокосова – 1866,3 га для 1750 дворогосподарств, Вертепу – 102,9 га для 146 дворогосподарств. Середній розмір площі паю по Вертепу – 0,8 га, по Рокосову – 0,7 га. Варто звернути увагу на те, що село постійно втрачало площі своїх земель. Якщо порівняти площу земель Рокосівської сільради в теперішній час та в дорадянський період, то втрачено понад 800 га землі, що становить майже третину загальної площі. Це значна кількість і потрібно б проаналізувати чи доцільно було, наприклад відводити землі в такій кількості під підприємства промисловості. Чи є від цього зиск селу, чи раціонально використовується відведена земля? Приклад з отруєнням корів поблизу промзони в 1990 р. засвідчує про безгосподарність та безвідповідальність, не достатньо ефективне господарювання на землях села [195]. Можливо доцільно ставити питання про відкликання раніше наданих рішень про відведення земель в урочищі Промзона та часткове повернення їх для використання в сільськогосподарських цілях. Ці питання вирішувати депутатам села. Маємо пам'ятати, що земля і простір, не тільки середовище нашого існування, але й споконвічна годувальниця.

Що стосується лісового господарства, то селяни у середньовіччі взагалі не переймалися проблемами його ведення. Лісів було так багато, що від них потрібно було звільняти площі для землеробства і луківництва. Ліси вирубували спочатку поблизу осель, а потім все далі в гори. Ліс завжди був цінним не тільки деревиною, але й ресурсами побічного користування. В лісі випасали худобу, кози і навіть свині, які годувалися дубовими жолудями. Жолуді заготовляли і поставляли як корми, навіть експортували. Багатство

лісу було доступне для загального користування усім бажаючим, окрім заготівлі ділової деревини. Ще до кінця XVIII ст. в лісах були численні звірі. Мисливство (ловецтво) було тривалий час вільним. Однак поступово почали вводити обмеження. Спочатку заборонили лови по неділях та святах. В Угочанському комітаті обмеження на полювання було введено в часи заснування с.Рокосово. Королівський замок, що неподалік від села, був зведений не тільки із метою оборони кордонів угорського королівства, контролю над соляним шляхом, але й був мисливською резиденцією для королівської свити. Селянам заборонялося полювати на великого звіря, а з 1504 р. ніхто із селян-йовбадів не мав права полювати ні на птахів, ні на звірів.

Про проблеми ведення лісового господарства серйозно почали відкрито писати наприкінці радянського періоду діяльності. Спочатку через переруби, несвоєчасне заліснення і недостатній догляд за лісом, а потім із появою потужної техніки на лісозаготівлях через застосування природо руйнівних технологій. На суцільних вирубках лісових площ із застосуванням тракторного трелювання волоком зрубаних дерев згубно порушується природне середовище. На таких порушених площах не можливо виростити ліс такої якості, що був зрубаний. В теперішній час ця проблема набула найбільшої гостроти. До того ж додалися проблеми масового самовільного вирубування деревини та браконьєрства, неналежного догляду за лісом, в т.ч і через недостатнє фінансування цієї галузі. Село, маючи в радянську добу так звані колгоспні ліси, несло відповідальність за господарювання на відведених площах лісів. Для прикладу приведемо з цього приводу тільки дві виписки з архівних джерел. Так, колгосп ім.Жданова зобов'язують заліснювати лісові вирубки. На 1951 р. йому доводять план посіву лісу на 12 га і закладку розсадника на 0,3 га. [33]. Голові колгоспу Василю Липчею було оголошено догану за самовільно вирубані 1126 м³ лісу та розбазарювання 609 м² дров. До суду справу не передали, зважаючи, що частина зрубаного лісу була використана на будівлях колгоспу. Його притягнули до адміністративної відповідальності [33].

В кінці п'ятдесятих років минулого століття кожній сільській раді та колгоспу районне керівництво доводило (і строго контролювало виконання) план лісозаготівлі для потреб відбудови народного господарства. Село зобов'язували не тільки зрубати ліс, але й забезпечити своїм транспортом його вивозку із лісосічних ділянок. Голови села і колгоспу (або їх заступники) виходили в ліс разом із пішими та кінними лісозаготівельниками щоб забезпечити план лісозаготівлі. Це були як найняті за оплату, так і трудовинні працівники села відповідно до плану та обсягів робіт. В цей період в лісі були допущені переруби та несвоєчасна посадка лісу, що негативно вплинуло на природне середовище. Низька водність теперішніх сільських потоків протягом року, їх швидке наповнення під час рясних дощів – це також наслідки нераціонального лісокористування в минулому.

Після ліквідації колгоспів агроліси тривалий час залишились без відповідального господаря. Окремі урочища чагарників встигли відвести під дачні ділянки, що не відповідає ні інтересам громади села, ні самій природі. Нагадаємо, що саме від стану лісів навколо села залежить його мікроклімат, стан водотоків та криниць, чистота повітря, захист від вітрів, наявність ресурсів побічного користування лісу, які колись були єдиним джерелом виживання наших пращурів.

4.2. Підприємництво. Бізнес

Початок діяльності наших предків, яка не пов'язана із землеробством або тваринництвом датується, певно, 1842 роком коли хустський лікар Ветгаймер відкрив кар'єр із видобування будівельного каменю. Він відкрив кустарне видобування каменю на 30 років раніше ніж тут було прокладено залізну дорогу. Попит на камінь постійно підвищувався, зважаючи на зростаючі потреби будівництва житла та доріг. Кмітливий підприємець відкрив кар'єр, в якому рокосівчани мали можливість хоч і важкою працею, проте вдома, заробити певні гроші. Щебінь видобувався впродовж багатьох

десятиліть вручну. Камінь дробили молотками на різні фракції, перевозили підводами, згодом залізнодорожними платформами і автотранспортом. У 1932 р. потужності видобутку щебню, бруківки та будівельного каменю зросли. Було організовано завод «Каменолом», на якому працювали 300 робітників. Його засновниками були окрім уже згаданого Ветгаймера ще двоє рокосівських підприємців: Павло Товт та Селлей. Керуючим на заводі був також рокосівчанин Михайло Поляк (буд.№729), а старостою Василь Симкович (буд. №311) [24]. Окрім каменоломні в селі на цей час було зареєстровано тільки одного підприємця, а саме обувщика Михайла Тодавчича 1908 р.н. (буд.428).

Серед перших підприємців с.Рокосово відомими є брити-євреї Якубовичі. У 1881 р. знаходимо запис про їх підприємницьку діяльність у філії Фокадови із обслуговування проїжджих перевізників. Вони також виробляли тваринницьку кошерну продукцію для поставок євреям м. Хуст. В цей же період (1883 р.) згадується про мануфактурне виробництво дерев'яного вугілля у філії села Углярня (теперішня Промзона), яке організували приїжджі колоністи із залученням до роботи рокосівських людей [177].

Промислове видобування будівельного каменю із застосуванням буріння та підривних технологій, а також техніки дроблення і відвантаження було розпочато у каменоломні із 1946 році. У 1949 році – створено щебневий завод. Він підпорядковувався Львівській залізній дорозі. Це перше промислове підприємство на території села, яке постійно працює і забезпечує роботою багатьох селян майже століття. Воно діє і в теперішній час, правда менш успішно. Обсяг виробництва щебеневого заводу в рік відкриття становив 50 тис.м³ щебню та 10 тис.м³ бутового каменю на рік. Поступово завод вдосконалювався, технічно переоснащався, був з'єднаний із залізничною віткою нормальної колії і досяг в кінці 90-х років потужностей виробітку понад 470 тис.м³ щебню та 16 тис.м³ бутового каменю на рік. В теперішній час обсяги видобування значно менші, головною продукцією заводу є колійний щебінь фракцій 25-60 мм і щебню для будівельних робіт фракцій 5-25 мм. У

2010 р. фахівцями ТОВ «Ера ЛТД» перераховані запаси Рокосівського родовища андезитів, які затверджено у кількості 7280,0 тис.м³, із яких, наприклад у 2012 році видобуто 16,3 тис.м³ гірничої маси. Це значно скромніші обсяги порівняно із тими що були раніше. З 1996 р. рокосівські родовища розробляло Публічне акціонерне товариство «Хустський кар'єр», яке стало із 2016 року Приватним акціонерним товариством «Хустський кар'єр». Тривалий час (2011-2017 рр.) генеральним директором цього кар'єру був Галас Михайло Михайлович, а із 2017 року його керівником є Олександр Смірнов. Зараз на заводі зайнято менше трьох десятків працюючих, а у кращі часи завод працював у три зміни (цілодобово) і роботу мали понад 300 рокосівчан. Коли працювали три каменоломні, в т.ч. і колгоспна, то загальна чисельність робітників досягала 1100 осіб. Через це цілеспрямовано чимало рокосівчан здобували спеціальну технічну освіту, щоб обіймати відповідальні посади на заводі. Зокрема, майстри Шпір С.І., Білецький В.І., Філак М.В., Барзул С.В., Когут В.А., Дубровський М.В., Поп М.І., начальник гірничого цеху Копос І.В., професіонал бурильних і підривних робіт Федір Копос, бригадир ремонтників Василь Палчей та ін. Останній за плідну працю отримав високу державну нагороду - Орден Леніна, а екскаваторник Дубровський С.І. – Орден «Трудового Червоного Знамені».

За тривалий термін діяльності заводу і ще двох каменоломень родовища сильно вичерпані. У одному з відпрацьованих котлованів утворилося штучне озеро з джерельної води, що стікає з гірських масивів (див рис. 4.5). Варто подумати про раціональне його використання, наприклад для водозабезпечення якісною питною водою селян, розвитку рекреаційної діяльності тощо.

Рис. 4.2. Рокосівське родовище каменю.

Рис. 4.3. Ділянка завантаження щебню на філії Королівського щебзаводу Львівської залізної дороги в с.Рокосово.

Рис. 4.4. Видобування будівельної сировини туфа в с.Рокосово.

Рис. 4.5. Озеро, що утворилось у котловані відпрацьованого кар'єру с.Рокосово (2017 р.).

Поблизу збудованої в 1872 р. залізничної станції діяла Углярня (Szenrakodo).
Із 1881р. до початку ХХ ст. з деревини тут виготовляли дерев'яне

вугілля. Це була мануфактура, примітивним способом деревина спалювалась під металевим ковпаком без доступу кисню, а потім швидко охолоджувалась водою. Отримані куски деревного вугілля пакувались у мішки і відправлялись замовникам. Рештки вугільного порошу прибирали, щоб не загорівся і процедуру повторювали. На Углярні в перший рік постійно проживали 6 чол., певно тільки господар та майстри, а на наступний рік тут постійно мешкали уже 21 людина і це була на той час одна із філій села [177]. Усі зареєстровані приїжджі працівники за віросповіданням були греко-католиками. Певно, на Углярні працювали і наймані із села працівники, зокрема по заготівлі і підвозі деревини, яка була місцевою сировиною для виробництва вугілля.

В 1906 р. в селі утворено громадську касу для надання позики рокосівчанам за сприяння священика Юлія Станкої та вчителя Теодора Марущака. В 1909/10 рр. на виділені Міністерством землеробства Угорщини 8000 крон побудовано в селі «плетарню корзин» (кошиків) із двох навчальних та робочих кімнат для хлопців і дівчат. Як повідомлялось в пресі того часу, це багато означало для бідноти особливо взимку, коли в теплі діти могли щось заробити [18]. До лозоплетарні добудували за 3000 крон приміщення кредитної каси, в якій продавали потрібні селянам товари.

В період між світовими війнами, підприємницькою діяльністю в селі займались переважно євреї. Зокрема, І. Клайн надавав послуги в олійниці, яку мав в центрі села поруч із корчмою та магазином різних товарів, С. Міхля також мав олійницю, магазин та машинний млин, який він придбав у русина В Нагорняка. Цей млин діяв ще в колгоспі, якому відійшов при колективізації, а з 1957 р. приміщення млина було передано школі під початкові класи. Ремеслами займалися переважно євреї. Ковальською справою – Левкович та Фрідман, пошиттям одягу та ремонтом взуття – Бергер, Беркович, Вайс, Гошка, Мошкович, Райзнер, Шварц. Посередницькі послуги з торгівлі лісом надавав Розенберг, скотом торгували Шварц, Мошкович і Райзнер. Після війни до своєї справи повернулися тільки кравець Г. Бергер, швець М. Мошкович та торговець скотом І. Беркович. До другої світової війни в селі діяла лазня

розташована поблизу синагоги. Лазня обслуговувала євреїв. Доглядав її єврей В. Михльо. Він водночас остерігав синагогу. Лазню він готував щоп'ятниці для мужчин і один раз на місяць – для жінок. Після війни пошивом та ремонтом взуття в селі займався русин Михайло Тодавчич (буд. № 428).

Рокосівчани мали у першій половині ХХ ст. 9 водяних млинів, які повністю забезпечували потреби великого села в послугах млинарства. Тільки один із них належав приїжджому чеху, решта – місцевим русинам. Так, Федір Миговка, повернувшись із заробітків у Бельгії в 30-роках минулого століття зробив за допомогою місцевих ремісників млин з водяним резервуаром 200 м³ (відомий за назвою «Дудлів» млин). Він майстрував також кросна, сновальні, мотовила та інші приналежності для ткацтва та обробки конопель, виготовляв столярні вироби. Обслуговував навіть вертепівських селян. Млин діяв аж до 1970 р. В цей же час діяв млин у «Хроминького», який перекупив Палюх Юрій Юрійович. Палюхів млин, як його називали в селі, пропрацював ще довше, аж до 80-х років. У вишньому кінці села були три водяні млини. Один належав Товту Івану Івановичу, який виготовив млин своїми силами. Він надавав також послуги з будівництва дерев'яних хат, покрівель з дранки. Млин працював до початку 80-х років, а його приміщення розібрано у 2003 р. Другий – Бурчів млин, який був придбаний Бурча Іваном Івановичем. Він разом із сином млин використовували до 80-х років. Третій – церковний млин. За радянської влади його передали в користування Квак Степану Михайловичу («Кваків» млин), як інваліду війни. Ці три млини працювали на Сільському потоці, вони мали резервні запаси води на дві години роботи, а під час великої води могли працювати цілодобово. Ще чотири водяні млини були поблизу церкви на спеціально прокладеному водотоці довжиною понад 1 км, який селяни називали Млиновиця. До нього вода відводилася із Сільського потоку в районі теперішньої вулиці на Даганьківське кладовище. Млини на цьому штучному водотоці належали Юрію Луканцю, Еммі Ракущинець, Василю Нагорняку та поміщику-чеху Вацлаву Хітрію. Останній молот збіжжя тільки для своїх потреб. Ці млини припинили діяльність через нестачу води, частково із-за

розбудови доріг. Вирубування лісів також негативно вплинуло на водність сільських потоків. Варто додати, що в цей час селяни добре дбали про стан потоків. Після їх облаштування камінною кладкою голова села (бирів) слідкував за тим, щоб здійснювалось їх регулярне обстеження та поточний ремонт силами громади (за графіком обов'язкових громадських робіт, приклад якого приведено у Додатку 5).

Підприємства, які діяли станом на початок 2017 року приведено в Табл. 4.2. Їх дев'ять, з них тільки два – фермерські господарства. Що стосується нових виробництв, то найпотужнішим роботодавцями в селі стали підприємства легкої промисловості. Це ТОВ «Флоріан ШУЗ» – фабрика з пошиття спортивного взуття, що надає роботу наразі понад 600 працівникам із с.Рокосово та навколишніх поселень. Кілька років тому діяло також ТОВ «Вібен» - підприємство з пошивку одягу. Обидва підприємства розташовані в приміщеннях колись потужної колгоспної ферми, які модернізовані, оснащені новітніми технікою та технологіями, належними умовами виробництва.

Рис. 4.6. В цеху фабрики пошиву спортивного взуття ТОВ «Флоріан ШУЗ» в с.Рокосово (2014 р).

Рис. 4.7. Освячення води рокосівчанами в урочищі «Бойково» (2014 рік).

Рис. 4.8. Чан в урочищі «Бойково» в с.Рокосово (2014 р., з архіву Рокосівської сільради).

Рис. 4.9. На буйволячій фермі у с.Вертеп (2014р.).

Суттєво знизилась зайнятість в гірничодобувній галузі. Можливо це є позитив, оскільки темпи видобування андезитів були занадто високими, а використання підричних технологій шкідливими, зокрема для водоносних горизонтів території села. Не є раціональним і використання високоякісних андезитів виключно для виробництва щебню. Така сировина дасть більший економічний зиск при її розпилюванні на природні облицювальні матеріали, які мають високу вартість і можуть дати значно більший економічний зиск. Із андезиту можна також виготовляти тканину, що витримує дуже високі температури, що підтверджено виготовленими в Ленінграді дослідними зразками (окремі збереглися у автора книги). Щодо видобування туфів, запаси яких також значні на території села, то наявні перспективи розвитку їх видобутку. Наразі потрібно переглянути підходи відносно технологій, обсягів та ефективності розробки розвіданих запасів туфів в контексті збалансованого природокористування.

На рис. 4.7. приведено світлину, на якій зображено освячення рокосівською православною громадою води в урочищі «Бойково». Тут облаштовано чан для рекреаційних послуг з використанням цілющої води гірського потічка та спортивну площадку, місця відпочинку. Дійство освячення води рокосівчани започаткували в 2012 році, облаштувавши для його проведення мальовничу місцину на сільському потоці. Підприємці вдало

поєднали духовне і тілесне оздоровлення, спорудивши тут чан з підігрівом води для надання рекреаційних послуг (водних і кліматичних процедур та масажу).

Табл. 4.2.

Перелік підприємств та фермерських господарств на території Рокосівської сільради станом на 10.04.2017 р.

№ п/п	Назва підприємства (маг., кіоск, кафе, бар, аптека, цех, майстерня і т.д.)	Юридична адреса підприємства	Адреса розміщення об'єкту	ПІБ керівника, телефон	Оренда (ПІБ орендатор, телефон)	Ідентифікаційний номер (власника, орендатора)	Спеціалізація об'єкту (виробництво, кафе, бар, цех, магазин прод., магазин пром., аптека, кіоск, і т.д.)	Загальна площа, м ²	Чисельність працівників (штатні, фактична)
1	ТОВ "Флоріан ШУЗ"	с.Підвиноградів, пр. Незалежності №4	с.Рокосів, вул. Центральна, б/н	Корнута Михайло Іванович, 5-00-66	Павлій Олег Іванович	-	Взуттєва фабрика по пошиву спортивного взуття	2 тис.м ²	189
2	ПАТ "Хустський кар'єр"	с.Рокосів, вул.Промзона №1	с.Рокосів, вул.Промзона №1	Галас Михайло Михайлович, 0673124619	Рокосівська сільська рада	-	Гірничо-видобувні роботи	21 га	26
3	Хустський ЗЗБВ	с.Рокосів, вул.Польова №20 (урочище "Промзона")	с.Рокосів, вул.Польова №20 (урочище "Промзона")	Голова управління Луц. Ю.Є., 4-31-49	-	-	Виробництво виробів з бетону для будівництва Виробництво інших виробів з деревини Здавання в оренду власного нерухомого майна	12,6 га	4
4	ПП Максимець А.В.	Урочище "Промзона" №20	Урочище "Промзона" №20	Макимець Андрій Васильович	Рокосівська сільська рада	Рокосівська сільська рада	Розміщення та експлуатація основних, підсобних і допоміжних будівель та споруд виготовлення кованих виробів	5,1699 га	3
5	ПП "Авіценна"	с.Рокосів, урочище "Промзона", б/н	с.Рокосів, урочище "Промзона", б/н	Гінцяк Михайло Йосипович	Рокосівська сільська рада	Рокосівська сільська рада	Виготовлення кованих виробів	0,7836 га	-

Продовження Табл. 4.2.

	ПП "Авіцен -на"	с.Вертеп, урочище "Бани- ці"	с.Верте, урочище "Бани- ці"	Гінцяк Михайло Йосипович	Рокосів- ська сільська рада	Рокосі -вська сільсь- ка рада	Винограда- рство, буйволяча ферма	50 га (20 га- Виног- радни- ки)	18
6	ПП "Масив "	с.Рокосо- во, вул.Заво- дська, б/н	с.Рокосо- во, вул.Заво- дська, б/н	Джуга Роман Павлович, 5-00-50	-	-	Виробницт- во столярних виробів	0,14 га	6
7	СТО Рокосово	с. Рокосово, урочище "Моду- ль"	с. Рокосов о, урочище "Моду- ль"	Мацина Михайло Іванович, 0673121739	-	-	Станція технічного обслугову- вання	0,10 га	4
8	ПП Поп Т.М.	с.Рокосо- во	-	Поп Тарас Михайлович	-	-	Торгівля насінням Засоби захисту рослин Промтовари	-	2
9	Фермерсь- ке господар- ство "Красне поле"	Урочище "Красне поле"	Урочи- ще "Крас- не поле"	Поп Юрій Юрійович, Поп Ганна Петрівна	-	-	Вирощува- ння сільсько- господарсь- ких культур	1,40 га	1

В теперішній час в селі наявна одна перукарня, яка надає певні послуги як чоловічій так і жіночій статі. Інші побутові послуги населення задовольняє в м.Хуст, зокрема лазню селяни так і не спорудили, переважна більшість самообслуговується у власних оселях. Серйозною проблемою с.Рокосово, одного із найбільших поселень Хустщини, є відсутність каналізаційно-очисних споруд, що несе загрозу насамперед забрудненню водного середовища та ґрунтового покриву.

4.3. Торгівля

Торгівля найбільш необхідними селянам товарами проводилась на початках в корчмах, якими володіли євреї або на ярмарках, що періодично проводились у визначених місцях. Наприклад, рокосівчанам географічно однаково зручно було користуватись найближчими ярмарками в Білках,

Севлюші і Хусті, до яких добирались на возах, і навіть пішки, а пізніше залізницею та автотранспортом (окрім смт.Білки).

Перший магазин в селі було відкрито в 1910 р. за сприяння священика Юлія Станкої та вчителя Теодора Марущака, які водночас організували громадську касу для надання позики рокосівчанам та домоглися відкрити цех лозоплетіння. До лозоплетарні добудували приміщення кредитної каси, в якій недорого для народу продавали потрібні товари. Це був перший магазин в селі, в якому було розширено асортимент товарів, частину яких продавали і євреї в корчмах [18]. На початку ХХ ст. євреї отримали дозволи на відкриття кількох торгових точок в с.Рокосово. Історію розвитку торгівлі в цей період гарно описала наша відома землячка Марія Гаврило в газетній публікації «БУДИНОЧОК З ІСТОРІЄЮ», текст якої приводимо повністю [13].

«Досить велике і гарне село Рокосово в Хустському районі. Ще в 1937 році було в ньому 5 магазинів. Господарювали в них євреї. Бо колись велося так, що торгівлею займались переважно представники цієї національності. А оскільки євреї святкували суботу, то їх магазини були в цей день закриті. І люди такого великого села не могли, готуючись до неділі, купити навіть солі.

Тож одного разу зійшлися односельчани, як тоді було заведено, біля церкви – а це були здебільшого робітники кар`єру, і вирішили відкрити робочий продовольчий магазин «Дружество». Як порішили – так і зробили. Обрали раду на чолі з головою. Постановили зібрати пай . Один пай складав 25 крон. Та хто скільки міг, стільки вніс: чи один пай, чи два. Зібрали стільки грошей, що могли орендувати невеликий сарай. Привели його в належний стан, зробили полиці, прилавки.

А на той момент в Хуст із Бельгії, з заробітків повернувся Василь Тодавчич. Він вчився на продавця, але грошей не мав аби відкрити свою крамницю. Тому й поїхав в Бельгію і працював там у шахті. Заробивши невелику суму, повернувся додому. Рокосівчани дізнались про Тодавчича і пішли в Хуст просити його, аби працював в магазині «Дружество». Тодавчич

погодився, бо отих грошей, що їх заробив, все одно не вистачало для відкриття власного магазину.

Закупили товар, і магазин запрацював. Тодавчич виявився вправним торговцем. Через деякий час на прибутки купили ділянку землі і побудували новий магазин. Називався він уже не «Дружество», а «Гандя», бо Закарпаття окупувала Угорщина. Магазин працював, люди раділи йому і продавцеві Тодавчичу. Та війна є війна. Магазин робочий, і Тодавчич – з робітниками заодно. Окупантам це, мабуть, було не до вподоби, коли таку старанну людину забрали в табір неблагонадійних. І вже через місяць прийшла телеграма, що Тодавчич в таборі помер. Йому було 28 років. Тільки б жити і працювати. Лишилась жінка з двома маленькими дітьми, не змогла працюват, і передала магазин та корчму продавцю, якого цій справі навчав Тодавчич. Так з мішка товару і орендованого сарайчика Тодавчич залишив після себе красивий магазин і замобльовану корчму. Піч в магазині – й квартиру для продавця. Той магазин і сьогодні стоїть в центрі села, нагадуючи старим людям про те, що і як було. Тільки навряд чи хто з молодих знає історію цього будиночка. Бо коли б знали, то може б взяли із неї щось корисне для громади і сьогодні.»

В повоєнний період торгівлю в селі продовжували займатися євреї. Однак поступово їх замінили вихідці із Рокосова, які отримували фахову освіту. Очільником Велятинського сільського споживчого товариства, яке обслуговувало с.Рокосово до 1967 р., був рокосівчанин Білецький Микола Миколайович. До правління цього товариства від села входив Поган Іван Іванович. Станом на 1966 рік в селі за торгівлю відповідала Зінковська Любов, як голова комісії з торгівлі с/р, а торгівельні послуги надавали наступні рокосівчани:

Богоста Іван Васильович – центральний магазин

Гурей Ольга Юрійович – центральним магазин

Палчей Ольга Іванівна – буфет

Шпір Марія Юріївна – чайна

Жупан Ганна Михайлівна – сільмаг

Ігнатко Павло Васильович – завідувач надомниками (Соня Барзул, Ірина Келемен, Ірина Караслай).

За роки незалежності України торгівля набула значного розвитку. В Табл. 4.3. приведено перелік закладів торгівлі та громадського харчування на території Рокосівської сільської ради станом на 2017 рік. Станом на 2019 рік чисельність цих закладів зросла до 35 одиниць, з них 28 продуктових магазинів та 5 промислових. Вся торгівля зосереджена в приватному секторі. Власниками магазинів, кафе і закладів харчування є місцеві мешканці. Порівняймо з першою половиною минулого століття, коли корчми і магазини були виключно в руках приїжджих євреїв. Це результат того, що селяни отримали освіту і зайняли ніші у всіх сферах діяльності села. Наразі дефіциту товарів в магазинах, як це було в радянську добу, не має, в т.ч. і імпортих. Однак, як і в минулі часи, проблемою для закарпатців загалом і рокосівчан та вертепівців, зокрема, залишається низька купівельна спроможність значної частини селян. Вона тісно пов'язана з наявністю робочих місць, можливістю отримувати пристойні та стабільні доходи, реалізувати економічно активний потенціал мешканців та загалом наповнювати належно сільський бюджет. Це особливо відчутно в теперішній час через проблеми в розбудові української державності та кризи в економіці, що підсилені військовою агресією сусідньої держави та корупцією в суспільстві, не раціональним використанням місцевих ресурсів.

Табл. 4.3.

**Заклади торгівлі та громадського харчування
в селах Рокосово та Вертеп станом на 10.04 2017 року [197].**

№ п/п	Назва підприємства	Юридична адреса	Адреса розміщення об'єкту	ПІБ керівник, телефон	Спеціалізація об'єкту	Загальна площа, м ² .	Чисельність працівників
1	Магазин роздрібної торгівлі	с. Рокосово вул. Рокосівська а, б/н	с. Рокосово вул. Рокосівська, б/н	Попович Ольга Іванівна	торгівля продуктами харчування	0,01 га	2
2	Магазин «АВС»	с. Рокосово	с. Рокосово вул. Рокосівська, б/н	Шпір Василь Васильович	торгівля промисловими товарами	0,03 га	2

Продовження Табл. 4.3.

3	Магазин «АВС»	с. Рокосово, вул. Центральна, б/н	с. Рокосово, вул. Центральна, б/н	Трофімов Леонід Григорович	торгівля продуктами харчування	0,04 га	2
4	Кафе	с. Рокосово, вул. Центральна, б/н	с. Рокосово, вул. Центральна, б/н	Микита Василь Омелянович	кафе	0,01 га	2
5	Магазин АВС	с. Рокосово, вул. Гагаріна, б/н	с. Рокосово, вул. Гагаріна, б/н	Плескач Василь Іванович	торгівля продуктами харчування	0,02 га	1
6	Магазин АВС	с. Рокосово вул. Рокосівська, б/н	с. Рокосово вул. Рокосівська, б/н	Квак Оксана Емерихівна	торгівля продуктами харчування	0,01 га	2
7	Кафе-бар «Рокос»	с. Рокосово, вул. Центральна, б/н	с. Рокосово, вул. Центральна, б/н	Жупан Сергій Богданович	кафе-бар	0,02 га	1
8	Магазин АВС	с. Рокосово, вул. Гагаріна, б/н	с. Рокосово, вул. Гагаріна, б/н	Плескач Василь Юрійович	торгівля продуктами харчування	50 м ²	2
9	Магазин АВС	с. Рокосово, вул. Центральна, 109	с. Рокосово, вул. Центральна, 109	Поп Михайло Васильович	торгівля продуктами харчування	30 м ²	1
10	Магазин	с. Рокосово вул. Рокосівська, б/н	с. Рокосово вул. Рокосівська, б/н	Тодавчич Віктор Вікторович	торгівля промисловими товарами	0,0154 га	2
11	Магазин АВС	с. Рокосово, вул. Зарічна22	с.Рокосово, вул.Зарічна22	Бонь Іван Іванович	торгівля продуктами харчування	25 м ²	2
12	Магазин АВС	с. Рокосово, вул. Миру, 43	с.Рокосово, вул. Миру, 43	Липчей Марія Іванівна	торгівля продуктами харчування	25 м ²	2
13	Магазин АВС	с. Рокосово, вул. Л.Українки, №52	с. Рокосово, вул. Л.Українки, №52	Клювак Степан Степанович	торгівля продуктами харчування	25 м ²	2
14	Магазин АВС	с. Рокосово, вул. Першотравнева, №13	с. Рокосово, вул. Першотравнева, №13	Трофімов Леонід Григорович	торгівля продуктами харчування	30 м ²	2
15	Магазин АВС	с. Рокосово, вул. Б.Хмельницького, №18	с. Рокосово, вул. Б.Хмельницького, №18	Когут Надія Миколаївна	торгівля продуктами харчування	25 м ²	1
16	Кафе «Оболонь»	с. Рокосово вул. Рокосівська, б/н	с. Рокосово вул. Рокосівська, б/н	Джуга Марія Василівна	кафе	0,0642 га	1
17	Магазин АВС «Тік-Так»	с. Рокосово, вул. Духновича, №14	с. Рокосово, вул. Духновича, №14	Плескач Олег Михайлович	торгівля продуктами харчування	0,04 га	2
18	Магазин АВС	с. Рокосово, вул. Гагаріна, №151	с. Рокосово, вул. Гагаріна, №151	Цугорка Оксана Василівна	торгівля продуктами харчування	0,0132 га	2
19	Магазин-склад	м. Хуст вул. Косична, 34	с. Рокосово, урочище «Ферма»	Бордей Олександр Федорович	торгівля продуктами харчування	0,3683 га	3

Продовження Табл. 4.3.

20	Магазин АВС	с. Рокосово, вул. Гагаріна, 90	с. Рокосово, вул. Гагаріна, 90	Микита Володимир Омелянович	торгівля продуктами харчування	25 м ²	1
21	Магазин АВС	с. Рокосово, вул. Нова, б/н	с. Рокосово, вул. Нова, б/н	Когут Іван Петрович	торгівля продуктами харчування	0,015 га 25 м ²	1
22	Кафе- магазин	с. Вертеп, вул. Садова, б/н	с. Вертеп, вул. Садова, б/н	Сакалош Михайло Юрійович	кафе; торгівля продуктами харчування	0,02 га	1

4.4. Інфраструктура. Зв'язок

Пошта, зв'язок. Пошта для обслуговування населення сіл Рокосово і Вертеп була відкрита 20 лютого 1945р. Тимчасово для налагодження її роботи із району направили службовця Смереку Ів. Ів. Районне керівництво зобов'язало Сільський комітет надати йому квартиру, а пошту забезпечити меблями і дровами. Пошту розмістили у вільній хаті єврея Шамуела Шварца. Меблі для неї зобов'язались виділити від тих хто пішов з угорцями і залишив майно або від не повернувшись з концтаборів. Першою поштаркою села була призначена Анна Максимова.

Раніше селян обслуговувала пошта сусіднього села В. Копаня, яка була зручно розташована на шляхах сполучення. Кореспонденцію з неї часто забирали учні церковної школи, яких дяк посилав збігати туди і назад під час уроків, як згадує її колишній учень у своїй книзі [146]. Загалом діяльність пошти контролювалась Сільським комітетом, який діяв з часів Австро-Угорщини.

Начальником пошти із рокосівчан на початку 60-х років минулого століття була призначена Ольга Поп [51]. Тривалий час пізніше відповідальну роботу на пошті виконувала рокосівчанка Марія Довжанин-Цугорка. Вона мала одного помічника, з яким опрацьовувала значний обсяг кореспонденції. Щоденно поїздом із Хуста вони отримували поштовий мішок, вміст якого сортували та розносили адресатам. Тільки згодом їм було виділено для цього

велосипед. А нагадаємо, що в радянський період селу був чималий план на підписку газет і журналів. То ж кореспонденції, зважаючи на чисельність рокосівчан, було багато. В 1965 р. поштове відділення очолювала Поган Павліна Василівна. В теперішню будівлю пошту перевели в 1985 р., коли збудували адміністративний будинок. Начальником пошти тривалий час працювала Верона Поляк (Якубець), а в теперішній час цю ділянку роботи виконує Любов Мороз.

У квітні 1951 р. було відкрито низову ощадкасу-агенство при відділенні зв'язку с.Рокосово, започатковано надання банківських послуг Ощадбанку. Окреме відділення банку відкрито у селі за часів незалежної України. Його роботу наразі очолює Поган Вікторія Василівна.

Телеграфний і телефонний зв'язок почав активно розвиватися в Підкарпатській Русі в тридцять роки минулого століття. Потрібно було прокладати повітряні лінії, а стаціонарні телефонні апарати були громоздкі, недосконалі і доступні за ціною тільки заможним. Телеграфний зв'язок на перших початках був доступний для рокосівчан тільки в м.Хуст, селищі Королево і м.Севлюші, а в критичній ситуації і на залізничній станції с.Рокосово, де він був встановлений значно раніше, ніж на пошті села. Перший телефон на пошті був встановлений у 1945 році, а згодом і в сільській раді. Перша телефонна станція в селі на незначну кількість номерів введена в дію у 1982 р. У с.Вертеп ці блага цивілізації прийшли ще пізніше. Першочергово стаціонарні телефони були встановлені в школі, колгоспі, на діючих державних підприємствах та в окремих приватних оселях. Це були оселі привілейованих рокосівчан, інвалідів, ветеранів праці. Проблема стаціонарних телефонів, яка гостро стояла раніше, перестала існувати на початку XXI ст. з появою широкого доступу до сучасних засобів мобільного зв'язку, постійного вдосконалення і здешевлення мобільних телефонів. В теперішній час їх мають практично всі рокосівські та вертепівські сім'ї. Наявні стаціонарні телефони частково залишаються у вжитку з огляду на їх використання для телекомунікаційних цілей, зв'язку з інтернет мережею.

Телефонна підстанція наразі обслуговує стаціонарні телефони для понад 393 абонентів.

Історично поштова адреса села неодноразово змінювалася. Приведемо кілька основних:

- Ugocsa vm., Tiszanianeni j., Rakasz (Vertep) - за Угорщини і Австро-Угорщини (до 1918 рр);
- Podkarpatska Rus, Spr. okres Sevlus , Rokosov (Vertepa) - за Чехословачини (1919-1938 рр):
- Maramarosi kozig, Huszti j., Rokosva або Rakasz (Vertepa) - за окупації Угорщиною (1938-1944рр);
- Закарпатська обл., Хустський р-н, с.Рокосово (с. Вертеп) – після 22.01.1946 р. в складі УРСР Радянського Союзу.
- 90410 с.Рокосово (Вертеп), Хустський район, Закарпатська область, Україна (тел. код +380 3142 +№ абонента) – теперішня адреса сіл.

Для прикладу на рис 4.10. приведено копію відкритого листа, який було надіслано мешканці села Рокосово в 1909 році, коли село входило до Берег-Угочанського комітату з центром у м.Берексаз (Берегове). В період 1938-1944 років угорський уряд ввів на окуповані території систему управління відмінну від поділу на жупи. Було утворено Закарпатське губернаторство (центр м. Ужгород) з трьома адміністративними округами: Ужанським. Березьким і Мараморошським. Село Рокосово відійшло із Угочанської жупи до Мараморошського округу з центром в м.Хуст. Цей округ частково включив села Севлюшського району Угочанської жупи та села Хустського, Міжгірського, Тячівського і Рахівського районів, але не відносився до Мараморошської жупи з центром в м.Мараморошсїгет.

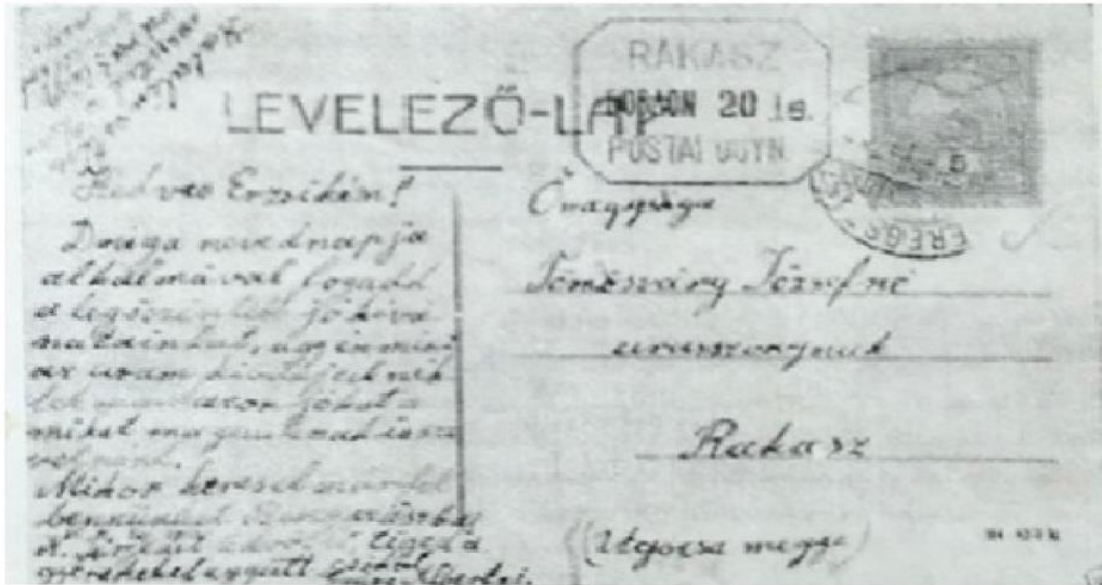

Рис. 4.10. Копія листівки на адресу мешканки с.Рокосово відправленої з м.Берегово в 1909 році [184].

Електрифікація. Питання про електрифікацію села було розглянуто 29 жовтня 1949 року на засіданні Виконкому Рокосівської сільради. Директор школи Орос, голови колгоспів Ліпчей і Тодавчич необхідність електрифікації мотивували тим, що в селі нараховується 850 колгоспних дворів, є семирічна школа з 22-ма класами, працює амбулаторія, сільський клуб, сільська бібліотека, пошта, 2 колгоспи та тим, що село Рокосово розташовано на 1км від центральної електричної лінії. Виконком вирішив:

1. *просити Виконавчий комітет Хустської окружної Ради депутатів трудящих поставити питання перед Облвиконкомом Закарпатської області про електрифікацію села.*

2. *зобов'язати правління колгоспу надати всебічну допомогу транспортом, робочою силою і деякими матеріалами [47].*

Однак ще довго це питання розглядалось на різних засіданнях і не вирішувалось через відсутність фінансових та матеріальних ресурсів. Електрифікація розпочалась на початку 70-х років для основних вулиць села Рокосово, а повністю завершена для усіх мешканців сіл Рокосово та Вертеп

наприкінці радянської доби. Мережа постійно вдосконалюється, осучаснюється технічно. Так, у 2012 р. за сприяння депутата облради Степана Деркача і голови села Павла Джуги було переоснащено окремі ділянки електромережі, осучаснено освітлення вулиці села Рокосово протяжністю 5 км. із монтажем світильників з енергозберігаючими лампами, що заощаджує витрати сільського бюджету.

Радіофікація. У 1965р. була здійснена радіофікація сіл Рокосово та Вертеп, в оселях селян появились радіоприймачі, які в народі називали «галя». Появилась можливість щоденного донесення до селян культурологічної і пропагандисткої інформації. В теперішній час ці радіоточки стали практично непотрібні, їх замінили новітні телекомунікаційні засоби передачі інформації.

Дороги на території Рокосівської сільської ради та до с.Вертеп, були у всі часи дуже проблемними через те, що вони руйнувалися потужними сільськими потічками в період рясних дощів та інтенсивного сніготанення. Адже саме вздовж водотоків освоювалась територія села. Вперше центральну дорогу в село Рокосово було більш-менш якісно впорядковано в період перебування його в складі Чехословаччини, коли Сільський і Керегедський потоки були вимощені комнем з облаштуванням водоспадів для зменшення руйнівної сили водотоків. За радянської доби центральну дорогу в село Рокосово почали приводити в порядок в 1962 р. Однак ще в серпні 1966 р. питання її будівництва, а також моста через так зване Мито (знаходилося поблизу залізничної зупинки) та поганого стану сільських потоків розглядалось на виконкомі сільради [60]. Неодноразово виконком сільської ради зобов'язував начальників щебзаводу Продана і андезитового кар'єру Матія Е. вивезти необхідну кількість відходів каменю на дорогу та марно, дорогу будували роками. Визначені відповідальні за активізацію будівництва центральної дороги села депутати Федір Копос і Василь Мурник також не справлялися із поставленими завданнями. Центральну дорогу було заасфальтовано тільки на початку восьмидесятих років, а основні дороги села та дорогу до с.Вертеп – тільки в 2000 році. Тепер дорога до села Вертеп

розбита, потребує капітального ремонту. Є надія, що ближчим часом ця нагальна задача буде вирішена. Адже в с.Рокосово в минулому році капітально відремонтовано як центральну, так і дороги в усіх урочищах села. Це зробило село привабливішим і для самих рокосівчан, і для інвесторів, і для туристів, яких є чим зацікавити в селі з славною історією та наявним культурним і природним спадком.

Транспортний зв'язок сіл Рокосово і Вертеп загалом є задовільним. Через територію села проходять залізниця. В с.Рокосово є зупинка поїздів на пересіченні з центральною вулицею, а також на залізнодорожній станції, що на 3 км далі в сторону ст. Хуст. Зв'язок з районним центром м.Хуст, який віддалений на 8 км, здійснюється регулярним автобусним сполученням. Рейсовий автобус здійснює перевезення пасажирів кожні 45 хвилин за маршрутом Рокосово-Хуст-Рокосово. До обласного центру (віддаль 90 км) та інших поселень можна дістатися або залізницею, або рейсовими автобусами чи маршрутними таксі із автобусної зупинки на автомагістралі або із м.Хуст.

Охорона довкілля. Благоустрій. В радянський період маємо об'єктивно визнати мало місце активне будівництво промислових об'єктів, на яких утворювались нові робочі місця і селяни мали змогу працювати не тільки в колгоспі, але й на промислових підприємствах.

Зокрема, був значно розширений по продуктивності щебеневий завод, були створені новий завод залізобетонних виробів, районна станція агрохімсервісу, чотири асфальто-бітумні заводи, колгоспний кар'єр бутового каменю, туфовий кар'єр, кузня та цех лозоплетіння в колгоспі та ін. При цьому не все було зроблено продумано, зокрема стосовно збереження природного навколишнього середовища, врахування інтересів майбутніх поколінь. Тому надзвичайна подія з отруєння корів, що сталася в 1990 р. на пасовищі поблизу складів агрохімсервісу – це один із прикладів безвідповідальності багатьох причетних до цього осіб, хоча винних не було встановлено. Скільки і де непотрібної отрути до тепер сховано в надрах землі на околицях села також невідомо, а вона колись дасть про себе знати. Тому підняті питання теперішнім

головою села перед відповідальними природоохоронними структурами щодо виявлення та утилізації схоронених на околицях села шкідливих речовин та охорона довкілля є правильним [197]. На рис. 4.11. приведено приклад робіт з відправлення на утилізацію шкідливих речовин, що зберігалися в цистернах на території с.Рокосово. Цю діяльність варто продовжити до отримання позитивних результатів щодо ліквідації усіх небезпечних відходів. Природу ми не обманемо, її краще оберігати, якщо хочемо майбутнім поколінням односельців передати у спадок життєве середовище хоча б в наближеному стані до того, яке нам залишили предки.

Рис. 4.11. Перепакування шкідливих речовин з цистерни у пластикові бочки для відправлення на утилізацію.

(a)

(b)

(в)

Рис. 4.12. Приклади робіт з прибирання територій с. Рокосово в різних частинах: на початку вулиці Центральної (а); на потічку перед адмібудівлею сільради (б); посадка саджанців дерев вздовж дороги в село (в).

Рис. 4.13. Вигляд дорожніх вказівних знаків, які встановлені на усіх вулицях в с.Рокосово.

(a)

(б)

Рис. 4.14. На Диганицькому кладовищі: вид з кладовища (на якому доглянуті поховання) на мальовничі краєвиди масиву Тупий (а) та облаштована площадка для проведення церемонії поховання (б).

**МІСЦЕВЕ САМОВРЯДУВННЯ. ПОЛІТИЧНЕ ТА ГРОМАДСЬКЕ
ЖИТТЯ**

5.1. Місцеве управління

Землі с.Рокосова і с.Вертеп із часу першої згадки про заснування були власністю феодала Гонт-Позманя, знаходились в комітаті Угоч Угорщини, центр якого був у м.Севлюш. За тих часів селяни були в повній залежності від землевласника. Він мав право збирати десятину, судити своїх підданих, направляти у військо чоловіків, вирішувати питання шлюбних відносин і, навіть, продавати кріпаків. Віру селяни мали сповідувати таку, як землевласник. Незначна частина селян були вільними (лібертинами), хоча їх права також були обмежені поміщиком. Вони мали повні наділи землі (телеки) і були спроможні забезпечити свої потреби, ведучи своє селянське господарство та сплачуючи податки. Була категорія селян-желярів, що мали житло, присадибну ділянку та не більше восьмої частини селянського наділу, за який відбували панські повинності, тобто відпрацьовували певну кількість днів на панських землях. Була ще нижча за статусом категорія селян-сегінів, які взагалі не мали ні наділу, ні житла і змушені були заробляти на прожиття працею в наймах на кабальних умовах. Прізвища рокосівських кріпаків середини минулого тисячоліття, які належали різним землевласникам, приведено в Табл. 5.1 за матеріалами урбаріального опису в кінці восьмидесятих років 18 століття.

За часи підпорядкування території сіл Рокосово і Вертеп імператриці Марії-Терезії була спроба полегшити життя селян, врегулювати їх відносини із феодалами. Урбаріальною реформою у 1767 р. за її правління було здійснено детальний опис та облік усіх земель (див. урбаріальні карти–схеми на рис.1.15), розмежовано землі селян і феодалів, врегульовано користвання пасовищами, лісом і його ресурсами, наведено порядки щодо користування млинами, веденням торгівлі, надано право кріпаку вільного переходу до обраного ним

Продовження Табл. 5.1.

Nomina Domini Focessimum	Nomina, Cognomina et sibi subijuncta nomina	Cognomina et sibi subijuncta nomina	Cognomina et sibi subijuncta nomina	Focessimum			Focessimum			Focessimum				
				mi	ni	ni	mi	ni	ni	mi	ni	ni		
D. Franciscus Dobos	Colom Leopoldus			9	15	-	-	16						
	Alexander Dobos			9	16	-	-	1						
	Gregorius Dobos			8	12	-	-	5						
	Adolphus Dobos			8	12	-	-	21						
	Gregorius Dobos			14	15	-	-	4						
	Franciscus Dobos			9	22	-	-	71						
	Janus Dobos			6	12	-	-	1						
	Colom Libera													
	Franciscus Dobos			2	10	-	-	1						
	Adolphus Dobos			8	14	-	-	6						
	Janus Dobos			8	14	-	-	-						
	Gregorius Dobos			11	-	-	-	-						
	Lucas Dobos			1	-	-	-	-						
	Franciscus Dobos			2	-	-	-	-						
	Janus Dobos			11	-	-	-	-						
Gregorius Dobos			1	-	-	-	-							
Ignatius Dobos			1	-	-	-	-							
Janus Dobos			-	-	-	-	-							
Adolphus Dobos			-	-	-	-	-							
D. Franciscus Dobos	Colom Leopoldus			4	28	-	-	4						
Franciscus Dobos	Franciscus Dobos			2	-	-	-	-						
D. Franciscus Dobos	Colom Libera			3	-	-	-	1						
Stephanus Dobos	Stephanus Dobos			2	28	-	-	4						
D. Gregorius Dobos	Janus Dobos			3	0	-	-	-						
Stephanus Dobos	Adolphus Dobos			2	-	-	-	-						
D. Maria Dobos	Maria Dobos			1	-	-	-	-						

The image shows a page from a historical document, likely a tax or land register, written in a cursive script. The document is divided into several columns. The top section contains names and various numerical entries, possibly representing land parcels or tax amounts. The bottom section is titled 'Conceptio Ecclesiasticorum' and lists names and numbers. The page number '51' is visible at the bottom center.

Бунтарів жорстоко карали. Кілька рокосівчан брали участь у розбоях у 1560 році. Це – угорці М. Домбі, троє Феєрів і Шанта, а також не встановленого походження двоє Борчі, четверо Чіорба, Голь і Філіп. Рокосівський землевласник Жігмонд Уйгелі передав у 1548/49рр капітану замку «Няляб» Петру Пертрові для військової служби вищезгаданих кріпаків угорців Домбі і Шанта, а також невідомого походження Ілошваї і Шароді, а в загін Акоша Мігалья Чепеї – слав'ян Вузко і Величко [194].

За Австро-Угорського правління було введено систему сільських управ, очолюваних головами села – бировами. В табл. 5.2. приведено прізвища тих бировів і голів, яких автору вдалося встановити за архівними даними. Звичайно, ці дані можна доповнити наступними знахідками в архівах. Найдавніший віднайдений склад сільської управи с.Рокосово угорського періоду правління за

1703-1711 роки такий: староста (бирів) села Югас Ференц, а члени сільської управи—Ліпі Шандор та Цига Петер, тобто, це були угорці. У XIX столітті прізвища старост та членів сільської управи уже переважно відомі рокосівчанам, вони збереглися до теперішнього часу, а відтак це є предки теперішніх носіїв цих прізвищ.

Таблиця 5.2.

Сільські комітети (управи), сільські ради.

Рік	Староста(бирів)	Нотар і члени комітету(управи)
Дорадянський період		
1703-1711	Югас Ференц	Ліпі Шандор (нотар), Цига Петер
1865-1868	Палчей Георгій	Поган Ласло, Лучкей Іван, Жупанин Іван, Білецький Георгій
1892	Барзул Юрій	Клоіш Шомуел (нотар)
1896-1900	Клоіш Шомуел	Балог Дежо (нотар)
1903		Клоіш Шомуел (нотар)
1912	Максимець Елек	Дубровський Мігаль
1924		Ковер Шандор
1929	Нагорняк Василь	
1930-1932	Філак Андрій	Гомічков Ігор, Ржега, Гева Мігаль, Ліхтей Мігаль, Палчей Гаврило, Максимець Олексій та ін.
1933	Дубровський Василь	Рехола Ф.(нотар)
1933-1939	Тодавчич Мігаль	Білик Ілько (нотар), Дубровський Стефан, Жабко Юра, Бистрянин Юра, Ліхтей Мігаль, Рехола Ф., Куцик Іван, Панас Юра, Палчей Гаврило, Максимець Василь, Ракущинець Степан
1939-20.04.1944	Палчей Василь	Василинець Мігаль
	Голова с/р	Секретар
Радянський і український періоди (сільські ради)		
1944-30.04.1945	Максимець Василь	Тесличко Василь
1945-1949	Лучкей Юра	Тесличко Василь

Продовження Табл. 5.2.

1949-1952	Ракущинець Юрій	Тесличко Василь
1953	Дубровський Іван	Мацина Павло
1954 (признач.)	Беркович Ігнац	Мацина Павло
з бер.1955 (обр.)	Беркович Ігнац	Тодавчич Віктор
з серп.1956	Мурник Василь	Тодавчич Віктор
з жовт. 1959	Довжанин Іван	Тодавчич Віктор
з бер. 1961	Мурник Василь	Тодавчич Віктор
з бер. 1963	Шпір Василь	Палчей Михайло
з бер. 1965	Білецький Павло	Довжанин Іван
з бер. 1967	Довжанин Іван	Жупан Богдан
з черв. 1969	Поган Іван	Жупан Богдан
з лип. 1971	Барзул Михайло	Квак Мальвіна
з січ. 1973- 1985	Поган Іван	Квак Мальвіна, Шпір Тетяна, Палчей Марія
з трав.1985- 1989	Максимець Любов	Палчей Марія
1990-1994	Гурцула Василь	Палчей Марія, Тодавчич Ганна
1995-1999	Кудрун Іван	Тодавчич Ганна
2000-2010	Чоповдя Іван	Тодавчич Ганна, Сабов Марія, Михайленко Любов
з 31.10.2010 - до тепер	Джуга Павло	Лалакулич Тетяна, Михайленко Любов

Сільські комітети (управи) в дорадянський період мали значні права і здійснювали повне самоврядування на своїй території. Староста і члени сільського комітету, яких обирала громада, всі питання вирішували на засіданнях комітету. Нотар ретельно все записував у протоколі засідань, який підписували всі присутні на засіданні члени комітету (див. приклади на рис. 5.1, 5.2). Комітет формував бюджет села, розподіляв його витрати, розпоряджався всіми ресурсами та виконував зобов'язання села перед державою в частині податків, набору до війська, забезпечення військового збору тощо. Він міг продати майно громади або купити землі, в т ч. лісові угіддя та інше майно в рамках свого бюджету. Приклади бюджетів села в теперішній час і за 1933 р. приведено для порівняння в табл. 5.3 та на рис. 5.1.

Таблиця 5.3.

**Приклади сучасних бюджетів
Рокосівської сільської ради.**

	2018р.	2019
<i>Доходи місцевого бюджету всього, в гривнях</i>	7789 691	11690208
Доходи, що враховуються при визначені міжбюджетних трансфертів	-	-
Доходи, що не враховуються при визначені міжбюджетних трансфертів	3926 300	6274200
Доходи спеціального фонду, в т.ч.	212 600	479600
бюджет розвитку	43 600	100000
Субвенція	-	-
Дотація	3650 791	4936408
<i>Видатки місцевого бюджету, в т.ч.</i>	7789 691	11690208
поточні	5906 120	8558790
з яких за рахунок субвенцій з бюджетів різних рівнів	-	-
капітальні	1883 571	3131418
з яких за рахунок субвенцій з бюджетів різних рівнів	-	-
Із загального обсягу видатків на утримання:	7789 691	11690208
орган місцевого самоврядування	1220 000	2602382
освіта	3499 130	4397922
культура	496 810	538486
охорона здоров'я	-	-
житлово-комунальне господарство	312 780	500000
інші	2260 971	3651418

приведено частину затвердженого головою села обсягу громадських робіт для рокосівчан за 1866 рік. Загалом щорічно в середині XIX ст. громадські роботи в селі під контролем сільського комітету виконували 185 дворів, із них більшість із тягловою силою (підводою, запряженою кіньми, волами або навіть корівками). В графіку приведено облік виконаних робіт із використанням в упряжці двох тварин (двотяглова), одної (однотяглова) або без тягла, коли громадські роботи виконувала сімейна пара. В залежності від цього планувалось відпрацювання різної кількості днів, що видно із приведеного повного переліку дворів, які виконували роботи у 1866 році (див. Додаток 5). Цей перелік для нас цікавий ще і тим, що в ньому знаходимо прізвища рокосівчан 150 років тому. Бачимо, що здебільшого приведені прізвища збереглися в селі до теперішнього часу. У таблиці приведено у перших трьох стовпчиках заплановані чергування сімейних пар із подвійним тяглом, одинарним тяглом та без тягла (ручна праця сімейної пари), а в наступних трьох стовпчиках – виконані плановані завдання. Окрім цього із наведених даних можна певною мірою судити про заможність селян, наявність возів, тяглових тварин та іншого реманенту, без чого було важко господарювати на землі–споконвічній годувальниці. Бачимо, що більшість селян мали і тварин, і підводи, як їх називали – вози. Однак, не можна вважати добротною хату голови села того часу Лоція Дубровського, яка приведена на рис. 5.3 а, хоч він і не був серед злиденної частини селян. Ще скромнішими були оселі незаможних селян. Це видно з прикладу хатинки М.Палчей, що мешкала на пагорбі поблизу кладовища в урочищі Керегедь (див. рис. 5.3 б). У цій хатинці, де не було жодних благ цивілізації, вона доживала віку і не хотіла переселитись до дітей, які мали значно кращі умови. Тут вона народилась і тут вона хотіла відійти у вічність. Її обличчя, що відображено на світлині (див. рис. 5.3 б), яку знято автором в студентські роки, випромінює спокій, доброту та любов до рідного місця.

За чеського правління яскравим прикладом участі громади у вирішенні проблем села є реалізація масштабних проектів регуляції русла річки Тиса та впорядкування сільських потоків. Русло Молодої Тиси, яка протікала попід

Таблиця 5.3 а.

Частина графіку громадських робіт с. Рокосово на 1866 рік (продовження див. в Додатку 5).

Összeirási kimutatása									
azon országos közmunkának, mely 1866 évben <i>Rokos</i> község által teljesítetté.									
Folyó neve	A munka kötelezett neve	Hány igorod által bet?	Hány nap	Hány hat	Munka tartozása			Jegyzet.	
					kezdi fejező	végző	elő		
					naponként				
80	Hákosvölgyi Mihály	1						6	
81	Bácsi Teréz néni	2					4		
82	Ipri György	2					4		
83	Örszapanné György	1						6	
84	Örszapanné Mihály	2					4		
85	Örszál József	2					4		
86	Pálcsi László			1				3	
87	Pálcsi György	1						6	
88	Pörszán Mihály	2					4		
89	Pájak Mihály	1						6	
90	Örszapanné János	2					4		
91	Kóhad János	2					4		
92	Sárosi Mihály	2					4		
93	Pálcsi György	2					4		6
94	Pálcsi István	1						3	
95	Pálcsi Mihály néni			1				6	
96	Órosz József néni	1						6	
97	Lébanovics János	1						3	
98	Bajka Mihály			1				3	
99	Pálcsi György	2					4		
100	Hárosi Mihály	2					4		
101	Pálcsi László	2					4		
102	Örszapanné János	2					4		
103	Jána János			1				3	
104	Hárosi László János	2					4		
105	Hárosi Mihály			1				3	
106	Órosz József	2					4		
Összesen		30	7	5	15	60	54		

Összeirási kimutatása									
azon országos közmunkának, mely 1866 évben <i>Rokos</i> község által teljesítetté.									
Folyó neve	A munka kötelezett neve	Hány igorod által bet?	Hány nap	Hány hat	Munka tartozása			Jegyzet.	
					kezdi fejező	végző	elő		
					naponként				
107	Bárdos Mihály	1						6	
108	Lutkó János néni	1						6	
109	Kóak László	2					4		
110	Kóak Mihály	2					4		
111	Márosi Mihály	1						6	
112	Tóth László	2					4		
113	Méhes János	1						6	
114	Tóth Mihály			1				3	
115	Tóth László	2					4		
116	Tóth János	1						6	
117	Csipesz László			1				3	
118	Tóth Mihály			1				3	
119	Kimel János	1						6	
120	Tóth János	1						6	
121	Tóth János János	1						3	
122	Tóth János			1				3	
123	Tóth János			1				3	
124	Csokor János	2					4		
125	Csokor János	2					4		
126	Tóth János	2					4		
127	Tóth János	1						6	
128	Tóth János	1						6	
129	Tóth János	1						6	
130	Tóth János	2					4		
131	Tóth László	2					4		
132	Tóth György	2					4		
133	Tóth János	2					4		
Összesen		22	11	5	11	44	31		

гори Іросла, Керегедь, Кайта (див. урбаріальні схеми в Додатку18) дуже ускладнювало життя селян бо затоплювало поля, затруднювало підтримування доріг. Тому селяни були зацікавлені спрямувати течію річки по старому руслу (як вона протікає і тепер). Без допомоги держави такі проекти селяни не могли реалізувати, звичайно, не могли. Однак чехословацька влада поставила селу умову, щоб 15 % загальної вартості робіт оплатило село. Поскільки з грошима у селян було складно, то в рахунок відсотків сільський комітет попросив владні структури прийняти матеріали на реалізацію проектів (будівельний камінь, ліс) та робочу силу. Копію одного із цих рішень приведено на рис. 5.1 а. Регуляція русла р.Тиса здійснювалась у 1930 році, коли бировом був Філак Андрій, а впорядкування сільських потоків в 1934-36 рр. було здійснено під керівництвом бирова Тодавчич Михайла (див. рис. 5.1а.). Обидва проекти були успішно реалізовані і село отримало можливість краще використовувати свої землі та розвивати мережу доріг. У кінці другої світової війни голова села Василь Палчей переймався підтриманням порядку на сільських потічках. Про це засвідчує його звернення до севлюшського земельного управління про дозвіл на використання 10 м³ лісу для ремонту сільських мостиків на потічках.

На початку 1945 року євреї Герман Бергер та Євген Фрідман звернулися до голови села Василя Палчєя з проханням передати їм офіційно по акту єврейське майно, що зберігається у бужні (єврейській культовій споруді) з тим, щоб вони могли надавати його у тимчасове користування євреям, які повертаються додому з концтаборів. Невідомо, що відповідав голова таким заявникам, адже частина цього майна уже була ним використана за вказівкою з окружкому на облаштування пошти та нотаріату села. Маємо визнати, що зловживань владою в ті часи було мало, однак вони також мали місце. Наведемо приклади, які засвідчують, що під контролем були всі види діяльності в селі, а селян можна було легко обідити. Так, у вересні 1945 року Василя Куцика окружна влада зобов'язала повернути помешкання (хижу) Елені Якубович, родичів якої угорці вивезли, а вона повернулася [22].

Це розпорядження виконано не було і людина не змогла повернутися в рідну оселю. Учителька Юлія Лешкова просить дозволити перевезти свої меблі в Мукачево, куди вона їде згідно урядового переміщення. Навіть на таке потрібно було дозвіл! Прикладом формальної турботи про права селян є наступне розпорядження Уповноваженого в справах землеробства Окружного народного комітету в Хусті під № 806747/45 від 13 квітня 1945 р. [22]:

«Зобов'язати Сільський народний комітет в Рокосові повернути три з половиною кадастрові голди землі, яка знаходиться в селі Рокосові, синові її власника Шоломона Йовжефа, громадянину Ігнатові Йовжефові в тім випадку якщо до теперішні придільники не розпочинали польових робіт. Про це повідомляється: Ігнат Йовжеф».

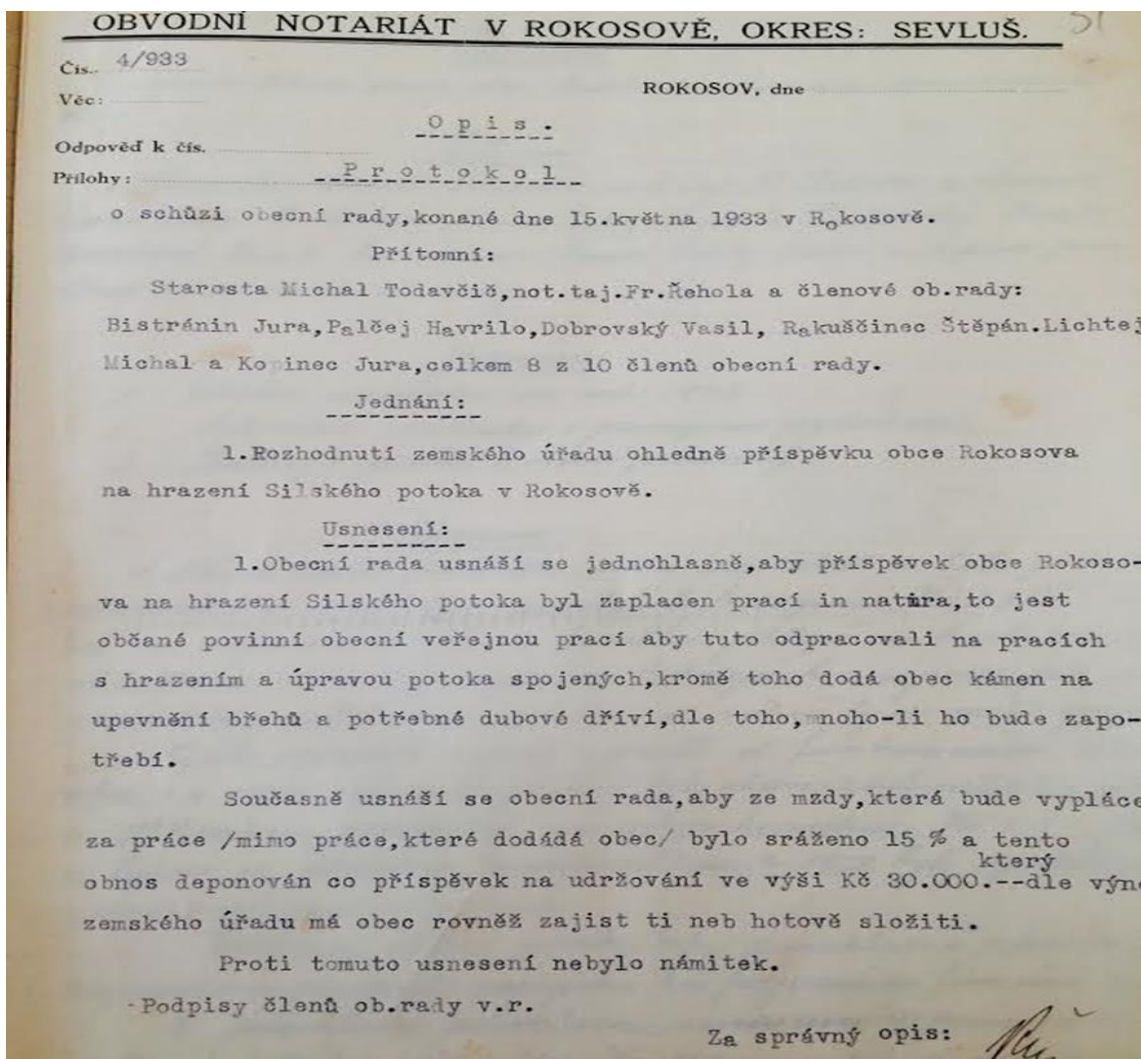

Рис. 5.1а. Протокол Рокосівської сільської ради щодо опису вартості робіт із впорядкування Сільського потоку від 15 квітня 1933 року (староста села Тодавчич Михайло).

Така приписка в кінці розпорядження означала, що землю власник отримати не зможе, бо вона уже зазвичай оброблена в такий сезон року. За радяського періоду правління голови сільських рад хоч формально і обирались (без альтернативи з одною кандидатурою в бюлетні), однак практично призначалися районними очільниками із числа комуністів. Винятком був перший голова Василь Максимець, який керував селом тільки до травня 1945 року та був обраний раніше, ще до звільнення села від німецьких загарбників.

Надалі чітко працювала більшовицька система підбору управлінських кадрів. Наскільки керівникам села вдавалося залишити позитивний слід в розвитку інфраструктури та відстоюванні інтересів села – залежало як від їх порядності та бажання щось добре зробити, так і від політики й можливостей держави загалом. Мало вагу їх уміння налагодити стосунки з розпорядниками фінансових і матеріальних ресурсів у районі. Серед голів сільських рад радянського періоду, які приведені в Табл. 5.2, найбільший внесок в розвиток села внесли Довжанин Іван, Мурник Василь та особливо Поган Іван (див. рис. 5.4). Останній найтриваліший (протягом 14 років) успішно головував у селі. За каденції Івана Довжанина було введено в експлуатацію сучасний Будинок культури (див. рис. 5.6 б). На період управління Івана Погана прийшлося будівництво школи й торгового комплексу села Рокосово, введення в дію другого дитячого садка, розвиток промзони в частині збільшення потужностей видобування будівельного каменю та щебеню, будівництва асвальтобітумних заводів тощо. Це засвідчує про значний його внесок у розвиток села.

У період незалежності України головами села були: Василь Гурцула, Іван Кудрон, Іван Чоповдя та наразі – Павло Джуга, який керує селом із 2010 року і до тепер. На каденцію Василя Гурцули припали важливі події переходу від тоталітарного режиму управління до демократії, зокрема проведення референдуму щодо незалежності, на якому селяни переважною більшістю голосували за незалежність, а також участь у процесах ліквідації колгоспного ладу, розпаювання земель тощо. Християни суботнього дня збудували в цей період добротний молитовний дім, про який раніше не могли й мріяти. Йому

випало розпочати вирішення екологічних проблем, особливо пов'язаних із небезпечними об'єктами в промзоні, зокрема асвальтобітумними заводами та районними складами хімічних речовин «Агрохімкомплексу». Цими важливими проблемами переймається і теперішній сільський голова, адже вивезення небезпечних речовин потребує значних коштів. Івану Кудрону за свою каденцію головування прийшлося вирішувати непрості стосунки між греко-католицькими та православними вірниками села, які не дійшли згоди щодо почергового моління у діючому храмі, як це рекомендувала обласна влада. Депутати села справедливо вирішили повернути колишню фару греко-католицькій громаді, яка розпочала згодом будівництво нового храму. До того ж селу в цей період нанесені збитки надзвичайно руйнівним паводком, що також вимагало ефективної допомоги від місцевої і регіональної влади. Водночас за його каденції депутати прийняли, на думку автора, хибне рішення щодо передачі споконвічно рокосівських притисянських земель у розпорядження районної ради. За дві каденції головування Івана Чоповді також було зроблено чимало добрих справ, зокрема було газифіковано більшість будинків у селах Рокосово і Вертеп, відремонтовано Будинок культури с.Вертеп і розпочато капітальний ремонт Будинку культури с.Рокосово, перекрито шифером дах старого корпусу школи, розпочато будівництво греко-католицького храму та ін. За теперішнього сільського голови Павла Джуги села Рокосово і Вертеп продовжують активно розвиватися у всіх сферах, шляхом реалізації коштовних проектів не тільки за рахунок постійно зростаючих власних бюджетних коштів, але й за рахунок грантів і фондів регіонального розвитку. Так, завершено капітальний ремонт Будинку культури с. Рокосово, облаштовано нову їдальню в школі, збудовано сучасний спортивний комплекс із адмінбудівлею для спортивної школи. Розвиток отримала бізнесова сфера та торгівля, чимало зроблено для покращення електропостачання, водопостачання та освітлення вулиць, покращення благоустрою села; встановлено пам'ятний знак села та вказівні знаки назви вулиць, нарешті заасфальтовано більшість вулиць села, активізовано спортивно-культурне

життя рокосівчан і вертепівців тощо. Звичайно, що такі позитивні зміни стали можливими через те, що практично всі голови сільської ради с.Рокосово створювали підґрунтя для розвитку малого і середнього бізнесу на території села, а це, в свою чергу, сприяло зростанню сільського бюджету та його спроможності фінансувати масштабні проекти. Водночас селян досі хвилюють невивезені забруднені ґрунти та хімікати з колишньої бази «Агрохімкомплексу», а також із нових виявлених місць поховання непридатних для використання речовин захисту рослин. Справедливо зазначити, що розгляд цих питань керівництвом села та депутатами різних рівнів активно виноситься на обласний та державний рівні, що частково уже дає результати [7, 197]. Варто також відмітити активність села в останні роки щодо участі в конкурсах із метою отримання грантів для вирішення питань енергоощадності та енергоефективності, реалізації різних інвестиційних проектів, що дає змогу вирішувати нагальні проблеми, зокрема в соціальній сфері сіл Рокосово та Вертеп. Наразі така діяльність продовжується. Назвемо важливі для громади проекти останнього часу: «Будівництво адмінспоруди з трибунами в с.Рокосово вартістю 1486657 грн», «Реконструкція площі біля сільського Будинку культури та торговельного центру в с.Рокосово орієнтовною вартістю 3025259 грн» тощо. Приведено до належного стану та оснащення і адміністративний корпус Рокосівської сільради (див. рис. 5.6а). Перспективними є заплановані інвестиційні проекти, на які рішенням сільських депутатів дано згоду на розробку проектів планової діяльності щодо спорудження сонячної електростанції на горі Керегедь і смітепереробного заводу в урочищі «Промзона» тощо [197]. Силами релігійних громад завершено будівництво та осв'ячено новозбудований греко-католицький храм Вознесіння Господнього, споруджено ще один Молитовний дім свідками Єгови в с.Рокосово [8, 135, 197].

Зрозуміло, що успіхи в роботі сільських голів залежали від ефективності співпраці з депутатами різних рівнів та органами державної влади. Це особливо результативно проявилось в останнє десятиріччя, коли до реалізації важливих

проектів розвитку сіл Рокосово і Вертеп долучилися депутати усіх рівнів за активної координації їх зусиль депутатом Закарпатської облради Мирославом Білецьким.

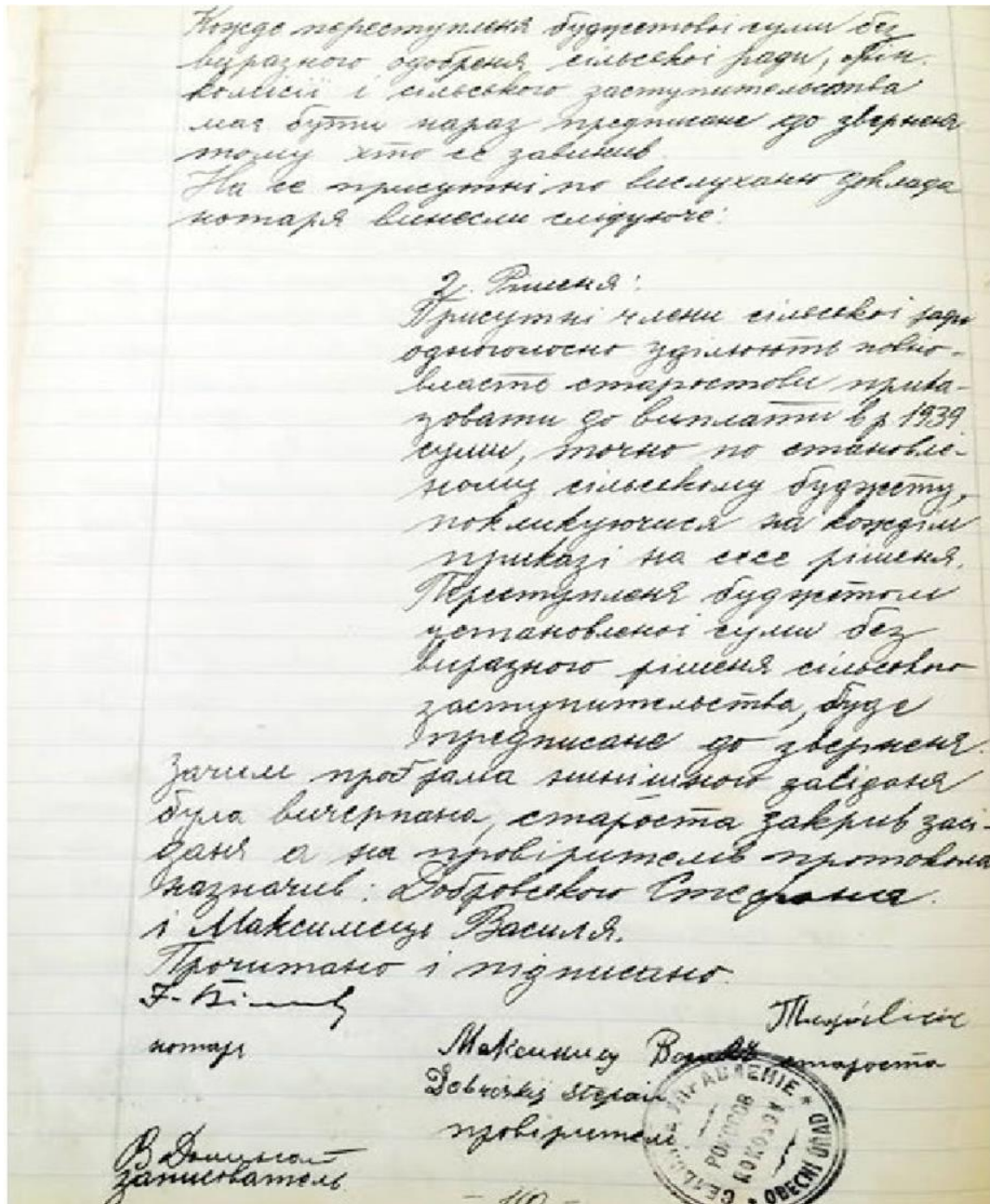

Рис. 5.2. Рішення сільської ради с. Рокосово за 1939 рік щодо витрат та розпорядження бюджетними коштами (староста Тодавчич М., нотар Білик І.).

Рис. 5.3а. Хата старости села Рокосово Дубровського Василя (1933 р.)

Рис. 5.3б. Мешканка урочища Керегедь Марія Палчей, 1960 р.

Рис. 5.4. Сільський голова Іван Поган виступає на урочистостях села.
Справа від нього: голова колгоспу Іван Турок, бригаир
будівельників Микола Медвідь, секретар парткому Михайло
Поп (із архіву Михайла Попа).

Рис. 5.5. Голова колгоспу «Карпати» Іван Турок вручає приз
«Золотий колос» комбайнеру Йосипу Рошко на св'яті
«День с. Рокосово» (архів Михайла Попа).

(a)

Рис. 5.6 а. Адміністративний будинок Рокосівської сільської ради (фото автора 2019 р.).

(б)

Рис. 5.6 б. Збори села традиційно проводяться у Будинку культури.

5.2. Правопорядок

Громадський порядок у селі у період феодалізму підтримував своїми розпорядженнями землевласник та з окремих питань церква. Біля церкви робилися оголошення про сільські новини та завдання, які вирішувала громада спільними зусиллями. Після урбаріальної реформи в селі обирали голову (бирова), який мобілізував громаду на дотримання правопорядку та вирішення проблемних питань, які виникали в селі. Були також жандарми, які забезпечували правопорядок. Автор переглянув чимало судових справ минувшини в обласному архіві, однак не було виявлено справ про тяжкі злочини селян. Майже всі виявлені в архівних матеріалах судові розгляди стосувались майнових суперечок, повернення позичених грошей, відшкодувань за скошену траву на чужій землі або за зрубані дерева в лісі тощо. За розбій на соляній дорозі група рокосівчан, а саме Домбі, Феєр, Варга, Борчі, Чорба, Голь і Філіп притягалась до відповідальності у 1560 році [193].

У радяський період для підтримання правопорядку в селі було введено посаду міліціонера. Першим цю посаду обіймав Микола Кукарін, який разом із сім'єю оселився у селі Рокосово. Йому допомагала в забезпеченні правопорядку на території села народна дружина, яка формувалася з комсомольських активістів. За часів незалежності України правопорядок у селах Рокосово та Вертеп забезпечували міліціонери Хустського райвідділу міліції, який в теперішній час реформовано в районний підрозділ поліції.

5.3. Політичне та громадське життя

Рокосівчани за всю дорадянську історію села практично не проявляли активності в політичних процесах. Ніхто із селян безпосередньо не приймав участі навіть у таких відомих подіях, які відбувалися безпосередньо на території села або поблизу. Наприклад, не відомо жодного рокосівчанина, який приймав безпосередню участь або активно допомагав січовими стрільцям, що

боронили Карпатську Україну на Красному полі поблизу села Рокосово. Правда, в діяльності уряду Карпатської України активну участь брав Павло Дубровський [19,178]. Дивним є факт, що на Перший з'їзд народних комітетів, який за рішенням комуністичних органів був організований і проведений в м.Мукачево 26 листопада 1945 р. політвідділом 4-го Українського фронту і НКВС, із великого за чисельністю населення села Рокосово не було направлено жодного делегата. Однак, із уродженців села Рокосово, делегатом цього історичного з'їзду, який прийняв «Маніфест про возеднання Закарпаття із СРСР», був Гоздок Павло Федорович (18.02.1914 р.н.). Він був делегований від с.Чорнотисово, де працював із 1944 р. директором народної школи із угорською мовою навчання. Варто зазначити, що Павло Гоздок – першим із рокосівчан обійняв керівну посаду дирекотора школи, хоча у рідному селі про нього майже не знають. Його коротку біографічну довідку приведено у Розділі 6, частково за матеріалами книги Ф. Сабова «Ми обирали своє майбутнє» [162].

Видатним громадським діячем із уродженців с.Рокосово, який свідомо докладав зусилля для розвитку краю, був Павло Дубровський. Це племінник Михайла Дубровського, що першим із рокосівчан здобув фах вчителя, про якого приведено біографічну довідку в Розділі 6. Уже гімназистом Павло Васильович був членом молодіжної патріотичної організації “Пласт”, співредактором місячника “Берегівський пластун”. У 1927 році він поступив на юридичний факультет Карлового університету. В Празі став активним учасником організації “Союз Підкарпатських Руських Студентів”, в якій тоді гартувалися студенти-народовці із Підкарпатської Русі та Пряшівщини. В 1928–1929 роках був секретарем цієї організації. Сумнівною є інформація в його автобіографічній довідці серед видатних вихідців із Закарпаття, виданій в радянський період щодо приналежності його до Комуністичної партії [10].

Партійні осередки в селі почали створюватися в період правління Чехословачини коли ліві сили здобули довіру у людей через популістські гасла «земля-селянам», «влада-радам», «мир-народам». В Рокосові були створені ячейки Компартії Чехословачини (Когут Василь, Максимець Олекса, Поп

Степан), Соціал-демократичної партії (Дубровський Іван, Нагорняк Василь) та Аграрної партії (Дубровський Ласло). Про симпатії рокосівчан до партій у цей період можемо судити за результатами парламентських виборів, що приведені в Табл. 5.4.

Цікавим є факт, що на виборах до сойму Чехословацької Республіки 13 листопада 1939 р. рокосівчани майже однотайно віддали голоси за Українську націоналістичну організацію (УНО). Українських націоналістів підтримали 1426 селяни із 1460 голосувавших, тобто майже однотайно, хоча на аналогічних виборах раніше, як видно із табл. 5.4, вони віддавали перевагу комуністам.

Табл. 5.4.

Результати виборів до сойму Чехословаччини по с.Рокосову.

Назва політичної партії	Результати голосування		
	15.XI.1925 р.	27.X.1929 р.	19.V.1935 р.
Комуністична	377	170	261
Соціал-демократична	75	109	21
Аграрна	37	328	163
Куртяк-Бродій	207	351	982
Волошин	12	35	25

На початках радянської влади рокосівчани-члени КПЧ поховали свої партійні квитки і тільки окремі з них згодом вступили в ряди КП(б)У. Партійну ячейку в селі радянські комуністи організували тільки у 1949 р. Її першим секретарем був Прокоф'єв Д.П., якого направили в село для активізації процесу створення колгоспів, розкулачування та пропаганди більшовицьких ідей. За оцінкою окружного керівництва району він погано справлявся з поставленими завданнями, хоча суцільна колективізація в Рокосові проходила успішно. Правда, приселок Вертеп гальмував її повне завершення аж до 1956 р. Тут одноосібники найдовше утримувалися від колгоспного ладу, що було предметом численних розборок [51].

Партійні ячейки комуністів створювались за галузевим принципом: в школі, на підприємствах, в сільській раді тощо. Однак всі вони скеровувались і були підзвітні секретарю сільської партійної організації, яка формувалася на базі колгоспу. Зокрема, ячейки успішно очолювали: в школі – Лойка В.В., Бобіта Г.С.; в кар'єрі – Нікітін Д. О., Василькун М.В.; в щебзаводі – Довжанин І. А. Сільську партійну організацію с.Рокосово після Прокоф'єва Д.П., доручили очолювати Шофинець О.К., обсяг роботи якої суттєво зріс. В цей період с.Рокосово не мало окремого колгоспу, а його бригади відносилися до колгоспу ім. Леніна, що об'єднував ще і бригади сіл Крива, Боронява та м.Хуст. Отож, курувати парторганізацією, що охоплювала таку обширну територію була достатньо складною задачею. Ще більшими були труднощі управління виробничим процесом у великому колгоспі, що призвело до його розділення на окремі господарства. Саме у цей період очолити сільську партійну організацію довірили молодому рокосівчанину Попу М.І., що уже проявив себе на керівній посаді другого секретаря Хустського райкому комсомолу. Він тривалий час очолював ідеологічну ділянку роботи і разом із креативним головою новоствореного колгоспу «Карпати» І. Турком забезпечили швидке зростання показників господарства, що позитивно впливало на розвиток сіл Рокосово, Вертеп та Крива загалом.

Зазначимо, що того часу на керівні посади повсюдно намагалися поставити членів компартії. Це спонукало здібних людей не рідко вступати у ряди партії не стільки за ідейними переконаннями, а щоб мати можливість кар'єрного росту. Бажаючих отримати партквиток ставало все більше, тому було введено систему відбору за цільовою квотою «зверху». Відбирались лояльні передовики виробництва та активісти-комсомолу. Прийом здійснювався поетапно, спочатку кандидатом у члени, а потім – у члени партії за рекомендацією двох авторитетних комуністів та бюро райкому комсомолу, якщо це був комсомолець. Саме комсомольські організації плекали кадри для комуністичної партії. В с.Рокосово комсомольців у кращі часи було понад 300 осіб. Молодіжну сільську організацію очолювали у різні роки – Барзул В.С.,

Поп О.І., Бордей М.І., Гузенко С.І. та ін. Вищезазначене не означає, що без приналежності до комсомолу та компартії не було взагалі можливості реалізувати себе в житті, але однозначно із партквитком у кармані було значно легше. Партійна організація скеровувала також діяльність профспілкових організацій, які також створювались за галузевим принципом. Вони відповідали за організацію та надання відпусток працівникам, сприяли розвитку спорту та художньої самодіяльності, виділяли путівки для лікування, оздоровлення та відпочинку, приймали активну участь у організації пізнавальних поїздок по цікавими історичним містам, налагоджували дружні стосунки із іншими колективами, у т.ч. із зарубіжними. Так, колгосп відряджав працівників господарства на екскурсії в Москву, Ленінград, Брестську фортецю та ін. Відбувалися обміни дружніми візитами в міста сусідніх країн, де виступали його активісти художньої самодіяльності, зокрема в м.Сату-Маре (Румунія), м.Одорін (Чехословаччина), м.Ніредьгаза (Угорщина) та ін. Колгосп мав знаний танцювальний народний ансамбль «Вогник», який двічі поспіль запрошували на Міжнародний фестиваль в Естонію (див. світлину в розділі 3, де приведено епізод такої дружної зустрічі колективу із Румунії в селі Рокосово).

Вибори депутатів різних рівнів та голів сільських рад в радянський період – це була чітко відлагоджена комуністичним режимом система, яка з демократичним вибором не мала нічого спільного. Селяни одностайно голосували за кандидатури, які рекомендували партійні органи. Іноді селу випадала квота на кандидатуру із місцевих мешканців в депутати Верховної ради України, яку і підбирали партійні функціонери із передовиків колгоспу, школи або щєбзаводу. Однаково це селу було вигідно, адже депутат міг лобіювати для громади виділення бюджетних коштів на розвиток інфраструктури поселення. За такою квотою депутатами ВР УРСР були обрані із рокосівчан Марія Худа-Емелянова та Антон Кляп.

Партійна організація села мала чи не найскладніше доручення від вищих керівних органів щодо проведення цілеспрямованої роботи на ліквідацію греко-католицької церкви та пропаганди атеїзму серед інших релігійних громад.

Щоправда, чим активніше чинився тиск на релігійні громади, тим більше зростала чисельність віруючих різних конфесій. Православних вірників в селах Рокосово і Вертеп перед приходом радянської влади не було взагалі. Тому при ліквідації більшовиками греко-католицької церкви притистояння між селянами на релігійній основі, яке в окремих селах Хустського округу доходило до кровопролиття в боротьбі за майно церкви, в с. Рокосові не мало місця [73, 74].

Більшовцькій владі вдалося «переконати» тодішнього греко-католицького наставника рокосівчан отця Миколу Сотака змінити віру на православну, а за ним, без особливих проблем зробила так само більшість вірників села. Однак незначна частина греко-католицьких вірників продовжувала збиратися на молитви і обряди таємно в своїх домівках.

Проблемою для більшовицької влади в с.Рокосово була відносно чисельна громада суботників. Особливо люто переслідували баптистів-п'ятидесятників. Їх духовного наставника Михайла Палчея та інших лідерів засудили на 25 років ув'язнення. Про це детальніше йшлося в розділі 3, а за даталями перебігу подій зацікавлений читач може звернутися до книги духовного наставника баптистів Михайла Палчея [146].

За часів незалежної України партій створено так багато, що важко простому селянину розібратися в їх ідеологічній сутності та цілях. Про них згадують тільки під час різних виборів (місцевих, парламентських, президентських). Перехід із одної партії в іншу став нормальною практикою. Мотивація переходу – це не стільки зміна ідейних засад члена партії, як вибір більш успішного та потужного проекту, в якому можна здобути мандат, отримати доступ до розподілу фінансових та природних ресурсів, збагатитися. Населення в теперішній час зневірилося у владі, проявляє пасивність при виборах, що створює підґрунтя для їх підкупу. Рокосівчани та вертепівці раніше не були очільниками партійних осередків навіть на районному рівні. В останній час активну участь у партійній і громадській роботі району та області бере рокосівчанин Мирослав Білецький. Він є депутатом обласної ради із 2010 року

за партійним списком партії «Фронт змін», членом якої був із 2009 року, очолював її районний і обласний осередки. У 2015 р. обраний депутатом облради як мажоритарник. На останніх позачергових парламентських виборах до ВР України балотувався кандидатом у депутати за партійним списком новоствореної партії «Українська стратегія Гройсмана», яка не набрала необхідну кількість голосів виборців. Однак, показово, що політична партія «Українська стратегія Гройсмана», у списках якої він був під №11, набрала найбільшу кількість голосів у його рідному селі, що є унікальним результатом для цієї політсили як в Хустському районі, так і в області та країні загалом. Це засвідчує про високу оцінку односельцями його попередньої діяльності, вміння співпрацювати із депутатами і сучасних рівнів для вирішення добрих справ щодо розвитку села, району, області.

У Табл. 5.5. приведено результати голосування на виборах народних депутатів України у 2014 р. для п'яти партій-лідерів із 28, які брали участь.

Табл. 5.5.

Результати голосування на виборах народних депутатів України у 2014 р.

Назва політичної партії	Села		Всього голосів
	Рокосово	Вертеп	
Народний фронт	690	34	724
Блок Петра Порошенка	288	33	321
Об'єднання «Самопоміч»	81	1	82
Радикальна партія Ляшка	77	3	80
Всеукраїнське аграрне об'єднання «Заступ»	67	8	75

Бачимо, що рокосівчани віддали значну перевагу в передостанніх позачергових виборах народних депутатів політичній партії «Народний фронт», а вертепівці практично однаковою кількістю голосів підтримали Блок Петра Порошенка і «Народний фронт». По Хустському виборчому округу загалом у лідерах із незначною перевагою був Блок Петра Порошенка. Результати голосування виборців сіл Рокосово і Вертеп у цьому плані різняться від

виборчого округу, але добре корелюють із загальноукраїнськими показниками. Згаданим двом політичним партіям села віддали 70 % голосів своїх виборців, а в цілому демократичним силам, як тоді вважалося – понад 99%.

В останніх позачергових виборах народних депутатів у 1919 році рокосівчани і вертепівці, розчарувавшись результатами роботи раніше підтриманих партій, вони дружно голосували переважно за нові політичні сили, як завжди з надією, що нові будуть кращі за попередників.

Із рокосівчан на виборах народних депутатів до ВР України балотувалися Вігула С.Ю. та Поп С.С. (1994 р), Білецький М.З. (2019 р.), однак не були обраними. За радянської доби депутатами Верховної Ради УРСР із рокосівчан були Марія Худа-Емелянова і Антон Кляп. Рокосівчанин Петро Кляп був делегатом XXУ з'їзду КПРС, правда уже працюючи головою колгоспу «Прикордонник» в смт. Вишково (див. Розділ 6).

До обласної ради були обраними Кримська М.І. (1965-1969), Островка М.М. (1977-1981 р.), Поп С.С. (1990-1994 рр), Палчей М.С. (2011-2015), Білецький М.З. (2010-2019 рр). В районній раді села Рокосово і Вертеп постійно мають своїх обранців, які відстоюють інтереси селян на районному рівні.

Громадських організацій у селі раніше не було і потреби в них практично не було. Голова села і члени сільського комітету та священник із церковною двадцяткою вирішували усі справи села. Доцільність створення громадських організацій виникла у теперішній час, коли постала можливість розбудови громадянського суспільства. Перша громадська організація «За Рокосово» створена в селі за ініціативи депутата районної ради Липчея Михайла Степановича, якого було обрано її головою. Активістами організації є: Білецький Іван Юрійович, Білецький Мирослав Золтанович, Джуга Євгеній Іванович, Джуга Павло Іванович, Жупан Сергій Боданович, Келемен Сергій Іванович, Липчей Михайло Степанович, Тодавчич Віктор Вікторович, Федурця Віктор Лукович, Цугорка Михайло Іванович, Чухраля Іван Михайлович, Шпір Віктор Васильович та інші. Вони, формалізуючи юридично діяльність організації,

Рис. 5.7. Активісти громадського об'єднання «За Рокосово», які облаштували знак при в'їзді в село.

Рис. 5.8. Рокосівські активісти на святкуванні чергової річниці Карпатської України на Красному полі.

щонайперше консолідували односельців на розвиток села, надання йому привабливості шляхом покращення санітарного стану, залучення молоді до розвитку різних видів спорту, організації культурницьких заходів у селі. За їх ініціативи при в'їзді в село встановлено на постаменті кам'яну брилу із Рокосівського кар'єру, на якій гарно зображено схему вулиць села та вказано 1300 рік першої згадки про село. Рокосово - одне із найдревніших поселень людини не тільки у верхів'ї р. Тиса, а загалом у Центральній Європі, що засвідчують дані археологічних знахідок. Незабаром село відзначатиме 720-річницю згадки про його існування і було б добре створити туристичний маршрут до рокосівських стоянок, які облюбувала первісна людина-умілець понад 1 мільйон років тому.

ГО «За Рокосово» значну увагу приділяє розвитку спорту в селі, частково фінансувала сільську футбольну команду. У 2013 р. коштом громадської організації було виготовлено та встановлено перила на містку через Сільський потік до вул. Вчительської, прибрано та озеленено сільські потічки тощо. Громадська організація у Всеукраїнському конкурсі проектів та програм розвитку місцевого самоврядування виборола в 2014 р. проект «Інноваційні енергоефективні заходи в НВК села Вертеп Рокосівської сільської ради. Модернізація системи опалення з встановленням додаткового котла на альтернативному паливі», що дало можливість значно покращити навчально-виховний комплекс села.

5.4. Медичне обслуговування

Медичне обслуговування населення за допомогою фахових лікарів і фельдшерів розпочалося за правління Чехословаччини, коли в найближчих до села містах Севлюш і Хуст було відкрито лікарні, а також було започатковано обов'язкове щеплення дітей та медичний огляд в школах і захоронках. На той час почав діяти «Червоний хрест», за його сприяння проводились щеплення

дітей та двічі на рік медичний огляд школярів. У селі, як і раніше за угорського правління, були сільські цілителі-самоучки, які використовували для лікування методи так званої народної медицини. Досвід лікування найбільш поширених хвороб передавали народні цілителі та знахарі від покоління до покоління. Лікування проводили здебільшого з використанням лікарських рослин, вправляли вивихи, приймали роди, консультували хворих і породіль тощо. І в теперішній час в с.Рокосово надає певні послуги, зокрема щодо хвороб хребта, Богом обдарована народна цілителька Марія Палчей настільки ефективно і фахово, що до неї черга відвідувачів навіть із-за меж області. Звертаються нерідко навіть професійні лікарі. Швидкої допомоги в теперішньому розумінні в селі, а тим більше у присілку, взагалі не було навіть на початках радянського періоду. Пологи до середини минулого століття приймали також сільські жінки, що не мали спеціальної освіти. Повсюду були свої бабки-повивальниці. Їм потрібно поклонитися всім нам, старшому поколінню, які народилися на дому з допомогою таких народних знатоків своєї справи. Автору цієї праці появилася на світ в убогій хижині також допомагала баба Ірина, так називали Поган Ірину. Не дивлячись на відсутність належних санітарно-гігієнічних умов для породіль та новонароджених, діти народжувались без травм, а породіллі швидко ставали на ноги щоб виконувати роботи по господарству. Це результат непоганих знань і вмінь тогочасних цілителів, які давали дієві поради в багатьох життєвих ситуаціях. Звичайно, що смертність ц дитячому віці (і не тільки) була високою. Хвороби, навіть простудні, а тим паче інфекційні, лікувати було нічим або задорого коштували для бідних селян. А відвезти своєчасно на возі (кучізі) хворого до лікаря в місто та придбати необхідні ліки було по кишені тільки заможнім людям.

У 1946 р. в с.Рокосово був створений медпункт у фари, яка належала церкві та призначалася раніше для проживання священника. Вона знаходилася на балансі сільради. В 1950 р. сільрада порушує клопотання перед Хустською окружною радою депутатів трудящих про відкриття в селі лікарні на 25 ліжок, пропонує для її розміщення приміщення колишньої церковної фари, яке на той

час уже використовували, як вищезазначено для медпункта [50]. В 1964 р. відкрили сільську лікарню та ФАП на 15 ліжок, її головним лікарем призначили тодішнього завідувача сільського медпункту Пастригана Михайла Вокуловича, а акушеркою працювала Поган Ірина. У травні 1957 р. на виконкомі сільради Пастриган М.В. піддається гострій критиці за часту відсутність на роботі, неналежне харчування хворих стаціонару та погане обслуговування відвідувачів. Його незабаром замінив Бонь Омелян Омелянович, який у 1961 році доповів на виконкомі сільради про покращення харчування хворих сільського стаціонару, однак відзначив погане забезпечення медикаментами аптеки в новозбудованій амбулаторії, а також звернув увагу на незадовільний санітарно-гігієнічний стан торгових точок села і голярні. Було заплановано збудувати в селі лазню, однак це не було реалізовано. З 1961 року в присілку Вертеп (тоді Романівка) також діяв ФАП, яким завідував Матічин Юрій Михайлович, що мав одну санітарку. Звернемо увагу на те, що екстерний виклик із Вертепу тоді зробити було не можливо, адже телефон був встановлений тільки у 1965 році. Водночас при цьому смертність дітей та захворюваність дорослого населення у Вертепі була найнижчою в районі.

Річний бюджет Рокосівської сільської лікарні у 1964 р. складав 37900 крб. (у т.ч. 7425 крб. на харчування хворих), ще 1690 крб. було виділено для ФАП. В лікарню направили молодих випускників медфаку Ужгородського держуніверситету. Один із них, а саме Ладані Василь Юрійович, був призначений із 1965 р. головним лікарем Рокосівської сільської лікарні. На 1966 рік лікарня мала більший бюджет: 88505 крб, та ще 2160 крб на два ФАПи. В штаті лікарні було 35,5 працівників. Це була досить дієва медична установа, яка надавала селянам широкий спектр медичних послуг. Із 1972 року сільську лікарню закрили, зважаючи на кращі можливості надання медичних послуг у Хустській районній лікарні. Залишили в селі тільки амбулаторію, яку очолив Андрій Черниш. У 1976 році в село повернулася після закінчення медфаку УЖДУ рокосівчанка Марія Пожар (Тодавчич), разом із чоловіком також медиком Андрієм Пожаром. Він очолював Рокосівську сільську

амбулаторію впродовж десяти років, а його дружина, яка була першим фаховим медиком із корінних рокосівчан, успішно працювала в селі педіатром. Згодом фахову освіту медичних працівників (лікарів, медичних сестер) здобуло чимало рокосівчан і вертепівців, які працюють у різних медичних установах України, у т.ч. на керівних відповідальних посадах. Зокрема, полковник медичної служби Богдан Жупан очолює клініку офтальмології Національного військово-медичного клінічного центру "Головний військовий клінічний госпіталь» (див. Розділ 6).

У теперішній час в с.Рокосово діє амбулаторія загальної практики сімейної медицини (АЗПСМ) світлину якого представлено на рисунку 5.9а,б. Вона обслуговує мешканців сіл Рокосово і Вертеп. Тут працюють 12 працівників, із них – 2 лікарі загальної практики сімейної медицини (Гінцяк Михайло Омелянович і Караслай Любов Михайлівна), 2 лікарі-стоматологи (Кацалап Віталій Іванович і Федурця Марія Василівна), 4 медичні сестри (Микита О.В., Биба Т.І., Юрків Л.М., Довжанин С.М.), 1 акушерка (Шароді В.В.), 1 лаборант (Раковці Л.Г.). Головний лікар амбулаторії – Гінцяк Михайло Омелянович є депутатом Хустської районної ради, отож має можливість відстоювати інтереси громади не тільки в медичній сфері. Крім того амбулаторії підпорядкований фельдшерсько-акушерський пункт в с.Вертеп (завідувач фельдшер Ярош Оксана Іванівна), якому надається організаційно методична допомога та здійснюється контроль за його діяльністю.

Приміщення амбулаторії розташовано на другому поверсі адмінбудинку Рокосівської сільської ради з окремим входом. Медичний заклад села має відповідні санітарним нормам приміщення загальною площею понад 300 м², забезпечений необхідним медичним обладнанням, має денний стаціонар на 6 ліжок. Медичні працівники амбулаторії можуть щодня надати кваліфіковану допомогу та послуги близько 60 відвідувачам.

(а)

(б)

Рис. 5.9. Колектив амбулаторії загальної практики сімейної медицини села Рокосово – (а); традиційно медиків вітають з Новим роком Дід–Мороз із Снігурочкою – (б).

5.5. Громадянський обов'язок

У середньовіччі до війська селян направляли феодали. Так, у 1548 р. рокосівських кріпаків угорців Dombu і Santha (Домбі і Шанта) та невстановленого походження Illosvai (Ілошвай) і Sárody (Шароді) рокосівський землевласник Жігмонд Уйгеллі передав для служби в дружину (військовий загін) капітану замка «Нялаб» Петру Петрової, а в наступному році – ще двох слов'ян Wuzka (Вузко) і Wylichko (Велічко) [194]. Перші два (Домбі і Шанта) згадуються як такі, що були засуджені за розбої [193]. Рокосівські кріпаки на прізвище Шароді та Величко до тепер збереглися і в Рокосові, і в смт.Королево.

Пізніше строкова служба в угорському війську була обов'язковою. Наприклад, у 1704 році призвали 9 рокосівчан, а саме [193]:

Pap Lukacs, Csorba Ferenc, Mehes Laslo, Szucs Janos, Horvat Peter, Agardi Simon, Koksa Marku, Nemes Janos, Nagy Laslo.

Якщо у цьому переліку тільки окремі прізвища знайомі теперішнім рокосівчанам, то у Переліку призовників у 1866 року (копія першої сторінки Переліку приведена в табл. 5.6) практично всі прізвища добре поширені в селі і в теперішній час. В оригіналі цього Переліку вказано також і прізвища матерів призовників. Тоді було призвано 30 рокосівчан 1841-1845 років народження, із них три євреї 1841 р.н. Усі прізвища призовників (рекрутів) 1866 року добре відомі в сучасному Рокосові, вони на українській мові приведені в табл. 5.6.

Як бачимо з наведеного Переліку призивали відразу різновікових хлопців п'яти різних років народження, що давало змогу робити якісний набір до війська, позаяк була значна кількість осіб для прискіпливого відбору. Хлопці переживали за те щоб їм за станом здоров'я не відмовили служити у війську («не комісували», як це говорили в селі), адже було соромно за стан свого фізичного розвитку, особливо перед дівчатами.

Перелік призовників із с. Рокосово в 1866 році.

1. Барзул Мігаль - р.н.1845	16. Догін Федір - р.н.1842
2. Крайняй Мігаль	17. Дорчак Янош
3. Келемен Мігаль	18. Лучкей Мігаль
4. Лучкей Янош	19. Павлій Мігаль
5. Пап Дюрі	20. Балаж Андрій
6. Дубровський Мігаль - р.н. 1844	21. Бистрянин Мігаль - р.н.1841
7. Жабко Дюрі	22. Барзул Мігаль
8. Копас Мігаль	23. Бурча Андрій
9. Когут Янош	24. Жупан Андрій
10.Поляк Янош	25. Келемен Янош
11.Палчей Янош	26. Бейзнер Абрахам
12.Келамен Янош- р.н.1843	27. Гершко Лейб
13. Козак Янош	28. Пап Мігаль
14. Пап Дюрі	29. Шекета Дюрі
15. Павлій Базіл (Василь)	30. Лучкей Ласло

Цікавими є документи щодо військового збору із сільської громади на утримання військових частин. Щорічно кожному селу і місту доводився обсяг поставок мяса, муки, зерна для худоби (коней), підвод, горілки і грошей [184]. Наприклад, у 1705 році с. Рокосово зобов'язано було поставити війську 300 фунтів м'яса, 1 кобел муки, 6 коб. зерна, 3 золотих грошима та 30 возів (підвод), в наступні роки те ж саме без возів. Із 27 сіл Комітату Угоч село Рокосово було в трійці найбільших поселень після Шаланок і Ком'ят. Тому, відповідно, для нього військовий збір був значний за величиною. Дещо вищими за Рокосово були нормативи для м. Севлюша (500 фунтів м'яса, 3 коб. муки, 7 коб. зерна, 5 золотих та 50 возів) [184].

За Чехословачини призов до війська здійснювався в обов'язковому порядку для військовозобов'язаних громадян. У період окупації нашого краю угорцями молодь також призивали у військо. Багато сільських хлопців ховалися від призову або втікали через кордон до Радянського Союзу із надією на краще життя, а там їх за це ув'язнювали. В с.Рокосові був і агітатор

Юрій Філак 1897 р.н. (шляховий майстер), який підбурював хлопців і сприяв їм в нелегальному переході кордону, щоб не йти в гонвеги [103]. Це відповідало радянській пропаганді, молодь була прихильна до лівих ідей і групами втікала із дому. Однак всі хто здійснив нелегальний перехід кордону у 1939-41 роках були засуджені (в основному на три роки) до ув'язнення в сталінських таборах Далекого Сходу і Сибіру. За клопотанням Чехословаччини частина таких засуджених втікачів із Підкарпатської Русі були в листопаді 1942 року амністовані, а придатні з них до військової служби були мобілізовані до чехословацької армійської частини. Вона формувалася в Оренбурзьській області СРСР (м.Бузулук) [109]. Сформована дивізія під командуванням генерала Слободи воювала в складі Червоної Армії проти фашистів. В цій частині було чимало рокосівських втікачів. Перелік рокосівчан, що воювали в складі Чехословацької армії приведено у Додатку 1 та в Табл. 5.7. Судьби воїнів склалися по різному. Багато із них полягло в боях, особливо в кривавій бійні на Дуклянському перевалі. Це видно із Переліку загиблих у II-й світовій війні, що приведений в Табл. 5.7. Частина із виживших воїнів не повернулася додому після закінчення війни в рідний край. Поскілки Закарпаття ввійшло до складу Радянського Союзу, то вони не були впевненими щодо свого майбутнього. Яскравий приклад цього знаходимо в спогадах рокосівчанина Шпір Василя Андрійовича, які опубліковано в книзі «Пам'ять націй» [203]. Він у 18-річним юнаком у 1940 році нелегально перейшов кордон до Радянського Союзу. За це він був засуджений до трьох років ув'язнення [203]. Два роки у засланні добував вугілля на шахтах Воркути, а потім за клопотанням Чехословаччини був прийнятий у сформовану із таких втікачів чехословацьку військову частину в складі Радянської армії. Брав участь у визволенні Києва, Білої Церкви, Чехословаччини, Польщі, неодноразово був поранений. Після війни залишився в армії сусідньої країни, успішно завершив військову кар'єру полковником у відставці. Це приклад успішного втікача. Правда він міг бути щасливішим, якби мав хоча б належні контакти з ріднею. Цього в часи

«залізного занавісу» не було. Загалом із 102 рокосівчан добровольців і служачих Червоної Армії та 1-го Чехословацького корпусу загинули або пропали без вісті 47 воїнів-рокосівчан та вертепівців. Короткі наявні дані про них приведено в Табл. 5.7. Зазначимо, із цього Переліку не усі прізвища викарбувані на пам'ятному меморіалі, що є не справедливо.

Таблиця 5.7.

Перелік воїнів із уродженців с. Рокосово і с. Вертеп, які полягли або пропали без вісті, як учасники другої світової війни [119, 103].

1. *Беркович Бернат Мартинович, 1920 р.н., єврей, воїн 1-ої Чехословацької окремої бригади в СРСР із жовтня 1943 р., м.Новохоперськ, Воронежська обл. Загинув 30.12.1943 р. – 01.01.1944 р. у боях під м.Біла Церква, Київська обл.*

2. *Буковецький Михайло Іванович, 1924 р.н., доброволець Червоної Армії із листопада 1944 р. Загинув у бою 22.01.1945 р. Похований у м. Сулковіце, Краківське воєводство, Польща.*

3. *Бурча Іван Іванович, 1925 р.н., українець, доброволець Червоної Армії із листопада 1944 р. Загинув у бою 21.01.1945 р. Похований в с.Ленки, Краківське воєводство, Польща.*

4. *Винберг Федір Петрович, 1922 р.н., українець, доброволець Червоної Армії із листопада 1944 р. Загинув у бою 3.02.1945р. на території Польщі.*

5. *Вігула Андрій Васильович, 1911 р.н., українець, вчитель, воїн 1-го армійського Чехословацького корпусу в складі СРСР із червня 1944 р., м.Камянець – Подільський, Хмельницька обл. Загинув у бою 21.09.1944 р. на перевалі Дукля на території Польщі. Похований на меморіальному кладовищі Дукля, Словаччина.*

6. *Гоздок Іван Андрійович, 1912 р.н., українець, селянин, воїн 1-го армійського Чехословацького корпусу в складі СРСР із листопада 1944 р.,*

Камянець – Подільський, Хмельницька обл. Помер від ран 15.01.1945 р. в шпиталі. Похований в с.Вроцанка, Кросненське воєводство, Польща.

7. Гелб Абрам, 1900 р.н., єврей, воїн Чехословацького військового формування у Франції (1940 р.). Загинув у бою 14.06.1940 р. на території Франції.

8. Гоздок Михайло Васильович, 1923 р.н., доброволець Червоної Армії із листопада 1944 р. Загинув у бою 22.01.1945 р. Похований в м.Сулковіце, Краківське воєводство, Польща.

9. Дицко Михайло Іванович, 1923 р.н., доброволець з листопада 1944 р. Загинув у бою 19.04.1945 р. Похований в с.Тужичка, перепохований на кладовищі в м. Воздіслав - Сльонські, Катовицького воєводства, Польща.

10. Довганич Георгій Іванович, 1923 р.н., доброволець Червоної Армії із листопада 1944 р. Пропав безвісти у квітні 1945 р.

11. Довжанин Юрій Михайлович, 1925 р.н., доброволець Червоної Армії з листопада 1944 р. Загинув у бою на території Чехословаччини, с.Боча.

12. Довжанин Юрій Юрієвич, доброволець Червоної Армії із листопада 1944 р., Загинув у бою.

13. Довжанин Іван Михайлович – дані відсутні

14. Дубровський Михайло Іванович, 1923 р.н., українець, швець, воїн 1-го Чехословацького корпусу в складі СРСР із листопада 1944 р. Загинув у бою 3.03.1945 р. під м.Ліптовські Мікулаш. Похований на меморіальному кладовищі в м.Ліптовські Мікулаш, Словаччина.

15. Жабко Степан Андрійович, 1924 р.н, доброволець Червоної Армії із листопада 1944 р. Помер від ран 24(21).03.1945 р. в госпіталі. Похований в с. Струмень, перепохований на кладовищі в м Пщина, Катовицьке воєводство, Польща.

16. Жупан Андрій Степанович, 1924 р.н, доброволець Червоної Армії із листопада 1944 р. Загинув у бою 8.03.1945 р. Похований в с.Мали – Ліпнік, на околиці Стара Любовня, Словаччина.

17. Келемен Михайло Ільїч, 1923 р.н, доброволець Червоної Армії з листопада 1944 р. Загинув у бою 14.03.1945 р. Похований на меморіальному кладовищі в м.Ліптовські Мікулаш, округ Св.Микулаш, Словаччина.

18. Кімпан Михайло Михайлович, доброволець Червоної Армії із листопада 1944 р., Загинув у бою.

19. Кляп Василь Васильович, 1919 р.н., доброволець Червоної Армії із листопада 1944 р., Загинув у бою 21.04.1945 р. Похований в с. Варін, перепохований на кладовищі в м.Жилінеа (Коцини), Словаччина.

20. Кляп Іван Іванович, доброволець Червоної Армії з листопада 1944 р. Загинув у бою.

21. Козар Петро Васильович, доброволець Червоної Армії з листопада 1944 р. Загинув у бою 12.02.1945 р. Похований в м.Бельско-Бяла, Польща.

22. Копос Михайло Федорович, 1914 р.н, доброволець Червоної Армії із листопада 1944 р. Загинув у бою 14.03.1945 р. Похований в с.Заблочче, перепохований на кладовищі в м.Пщина, Катовицьке воєводство, Польща.

23. Липчей Михайло Михайлович, 1913 р.н., доброволець Червоної Армії з листопада 1944 р. Загинув у бою 28.01.1945 р. Похований в с.Лопушка, перепохований на кладовищі в м.Нови-Тарг, Польща.

24. Ліхтей Михайло Петрович, 1925 р.н., доброволець Червоної Армії із листопада 1944 р. Загинув в бою 21.01.1945 р. Похований на кладовищі в с.Ленки, могила №17, Краківське воєводство, Польща.

25. Мигович Михайло Миколаєвич, 1915 р.н., доброволець Червоної Армії із листопада 1944 р., ефрейтор. Загинув у бою 10.03.1945 р. Похований на меморіальному кладовищі в м.Ліптовські Мікулаш, округ Св.Микулаша, Словаччина.

26. Павлій Михайло Михайлович, 1917 р.н., доброволець Червоної Армії із листопада 1944 р. Загинув у бою 2.04.1945 р. Похований в с.Яжомбковіце, перепохований на кладовищі в м. Пщина, Катовицьке воєводство, Польща.

27. Пішта Василь Михайлович, 1919 р.н. доброволець Червоної Армії з листопада 1944 р. Помер від ран 20.01.1945 р. Похований в с. Гідашнейметі, Угорщина.

28. Плескач Василь Іванович, 1924 р.н., доброволець Червоної Армії із листопада 1944 р. Загинув у бою 28.03.1945 р. Похований в с.Вітанова, перепохований в м. Жиліна, Словаччина.

29. Плескач Іван Іванович, 1918 р.н., доброволець Червоної Армії із листопада 1944 р. Загинув у бою 10.03.1945 р. Похований в м. Гибіє, перепохований на кладовищі в м.Піщина, Катовицьке воєводство, Польща.

30. Поган Василь Михайлович, 1912 р.н., доброволець Червоної Армії з листопада 1944 р. Загинув у бою 13.02.1945 р. Похований в с.Іліанова, округ Св.Микулаша, Словаччина.

31. Поп Михайло Іванович, 1908 р.н., доброволець Червоної Армії з листопада 1944 р. Загинув у бою 26.02.1945 р. Похований в с. Пекельник, перепохований в м.Рябка, Новосондецьке воєводство, Польща.

32. Поп Михайло Федорович, 1913 р.н., воїн 1-ої Чехословацької окремої бригади в складі СРСР, селянин. Загинув у боях 1-29.11.1944 р. Похований в с.Посада Яслінска, Польща. перепохований на меморіальному кладовищі Дукля, Словаччина.

33. Поп Юрій Васильович, 1926 р.н. доброволець Червоної Армії із листопада 1944 р. Помер від ран 2(4).02.1945 р. Похований в с.Пекельник, перепохований в м.Рябка, Новосондецьке воєводство, Польща.

34. Поп Юрій Юрієвич, 1923 р.н. доброволець Червоної Армії із листопада 1944 р. Загинув у бою.

35. Поштак Юрій Юрієвич 1923 р.н., доброволець Червоної Армії з листопада 1944 р. Загинув у бою 11.02.1945 р. Похований в с.Ладіговіце, перепохований в м.Живець, Польща.

36. Жабко Степан Андрійович 1924 р.н., доброволець Червоної Армії із листопада 1944 р. Помер від ран у травні 1945 р. Похований в с.Струпень (Польща).

37. *Тодавчич Степан, доброволець Червоної Армії із листопада 1944 р. Загинув у бою.*

38. *Феер Іван Андрійович, доброволець Червоної Армії із листопада 1944 р. Загинув у бою.*

39. *Фонтош Степан Михайлович 1926 р.н., доброволець Червоної Армії із листопада 1944 р. Загинув в травні 1945 р.*

40. *Цугорка Еміль Михайлович, 1915 р.н., селянин, воїн 1-ої Чехословацького армійського корпусу в складі СРСР. Помер від ран 2.10.1944 р. в шпиталі. Похований в с.Посада-Яслінска, Польща. Перепохований на меморіальному кладовищі, Дукля, Словаччина.*

41. *Цугорка Юрій Іванович, 1913 р.н., воїн 1-го Чехословацького армійського корпусу в складі СРСР. Загинув у боях 1-25.12.1944 р. на території Словаччини.*

42. *Чоповдя Василь Андрійович, 1926 р.н., доброволець Червоної Армії із листопада 1944 р. Загинув у бою в березні 1945 р.*

43. *Шекета Андрій Маркович, 1918 р., доброволець Червоної Армії із листопада 1944 р. Загинув у бою 28.01.1945 р. Похований в с. Лопушна, перепохований в р. Нови-Тарг, Новосондецьке воєводство, Польща.*

44. *Шпір Василь Юрієвич, воїн 1-го Чехословацького армійського корпусу в складі СРСР, Загинув у бою 30.12.1943 р., Похований на кладовищі в м.Біла Церква, Київська область.*

45. *Поп Юлій Федорович, 1916 р.н., воїн 1-го Чехословацького армійського корпусу в складі СРСР, пропав безвісти.*

46. *Кляп Степан Андрійович, 1924 р.н. Загинув у бою 25.04.1945. Похований в м. Опава, Чехія.*

47. *Липчей Михайло Михайлович 1912 р.н., пропав безвісти у 1945 р.*

Примітка автора – на позиціях 23 і 27 цього списку можливо один і той же воїн, у них різний тільки рік народження, який могли помилково записати.

Сім'ям учасників війни виділялася певна допомога. В табл.5.8-5.10 приведено приклади такої допомоги від Чехословаччини для воїнів Чехословацького корпусу та від Радянського Союзу воїнам Червоної армії.

Сім'ям добровольців Червоної Армії надавалась також допомога радянською владою, зокрема їм виділяли по центнеру зерна, муки, промислові товари, допомагали в оранці землі та в посівній.

Таблиця 5.8.

Допомога воїнам чехословацького корпусу у складі Червоної армії від Чехословаччини станом на 1945 р.

Прізвище і ім'я	№ будинку	Скільки грошей дістали до тепер і за які місяці
Шпір Василь	225	09.1944 до 04.1945 180 Корун
Поган Михайло	233	09.1944 до 09.1945 180К
Куцик Іван	546	09.1944 до 04. 1945 180 К
Палчей Андрій	90	09.1944 до 30.04. 1945р. 630 К кожен місяц
Маслей Іван	550	09.1944 до 30.04. 1945р 450 К
Липчей Василь	438	09.1944 до 30.04. 1945р 260 К
Поп Михайло	49	09.1944 до 30.04. 1945р 90 К
Поп Юлій	49	09.1944 до 30.04. 1945р 270 К
Колоднянський Стефан	174	09.1944 до 30.04. 1945р 270 К
Михайло	336 а	Не отримав
Копос Андрій	598	09.1944 до 30.03. 1945р 270 К
Тодавчич Іван	195	09.1944 до 30.04. 1945р 370 К
Гоздок Василь	43	09.1944 до 30.04. 1945р 90 К
Ракущинець Іван	307	09.1944 до 31.05. 1945р 90 К
Чопей Василь	468	09.1944 до 30.04. 1945р 450 К
Когут Юрій	82	09.1944 до 30.04. 1945р 360 К
Чумихіна Василь	506	09.1944 до 30.04. 1945р 120 К
Цогла Іван	206	09.1944 до 30.04. 1945р 480 К
Поп Стефан	512	09.1944 до 30.04. 1945р 180 К
Шекета Стефан	511	09.1944 до 30.04. 1945р 90 К
Цугорка Емілій	431	09.1944 до 30.04. 1945р 180 К
Кімпак Ігнацій	509	Не отримав
Поп Михайло	448	09.1944 до 30.04. 1945р 270 К

Продовження Табл. 5.8.

Білецький Михайло	469	09.1944 до 30.04. 1945р 360 К
Гоздок Іван	744	09.1944 до 30.04. 1945р 360 К
Добровський Олекса	395	09.1944 до 30.04. 1945р 180 К
Дорчинець Андрій	390	Не отримав
Білецький Андрій	227	09.1944 до 30.04. 1945р 360 К
Кляп Іван	208	Не отримав
Павлій Іван	515	09.1944 до 30.04. 1945р 540 К
Васьовчик Андрій	705	09.1944 до 30.04. 1945р 270 К
Гоздок Андрій	32	Не отримав
Микита Степан	372	Не отримав
Бистрянин Іван	473	09.1944 до 30.04. 1945р 180 К
Бистрянин Василь	473	09.1944 до 30.04. 1945р 180 К
Кляп Андрій	419 а	09.1944 до 30.04. 1945р 360 К
Клювак Юрій	108	09.1944 до 30.04. 1945р 180 К
Васьовчик Андрій	114	09.1944 до 30.04. 1945р 180 К
Гезур Василь	26	09.1944 до 30.04. 1945р 180 К

Таблиця 5.9.

Список добровольців Червоної Армії, яким приділили промислові товари 14 липня 1945 року.

Прізвище	№ будинку	Прізвище	№ будинку
Мурник Василь	577	Кімпан Іван	801
Шекета Андрій	475	Скунзя Іван	674
Ломига Степан	187	Лихтей Степан	653
Липчей Михайло	760	Чоповдя Андрій	270
Васьовчик Юрій	153	Куцик Василь	557
Квак Василь	96	Добоній Михайло	166
Попов Василь	448	Колодя Михайло	158
Келемен Ілько	323	Петро Тодавчич	744
Попович Іван	800		

Таблиця 5.10.**Інваліди 2-ої світової війни, яким виділено талони 25 грудня 1945 року.**

Квак Степан	Добоній Михайло
Пішта Михайло	Поп Михайло
Пішта Юрій	Філак Михайло

Відразу після звільнення Підкарпатської Русі від фашистів радянська влада оголосила усіх військовозобов'язаних угорської та німецької національностей військовополоненими. Список військовополонених рокосівчан та вертепівців приведено в табл. 5.11.

Таблиця 5.11.**Військовополонені с. Рокосово та присілку Вертеп станом на 4 липня 1945 року**

Прізвище	Рік народження	№ будинку	Місцезнаходження полоненого
Василь Когут	1926	94	M.Sehot
Василь Поп	1922		Tenesvar
Василь Філак	1908	47	
Олекса Максимець	1915	445 а	
Василь Гоздок	1921	32	
Степан Довжанин	1915	53	
Міша Палчей	1921	307	
Павло Козак	1921	347	
Іван Поп	1909	293	Szekesfeharvar
Анатолій Нагорняк	1919	293	
Іван Гурцула	1913	755	
Іван Барзул	1919	493	Orod Romanija
Михайло Гера	1897	263	M sehot
Іван Жупан	1922	426	Stanislava
Стефан Дубровський	1922	395	Fogsany-Romanija
Федір Буковецький	1920	22	
Василь !!!	1910	235	
Іван Дубровський	1921	319	
Стефан Квак	1920	309	
Іван Жабко	1922	317	Misto neezvistnoje
Михайло Цугорка	1921	394	
Василь Кляп	1922	443	

Продовження Табл. 5.11.

Гаврило Палчей	1921	239	
Стефан Барзул	1917	384	
Юрій Жупан	1921	50	
Василь Пішта	1921	121	Tenesvar
Петро Фотан	1920	590	Neezvistnej
Микола Павлій	1916	288	
Василь Тодавчич	1921	355	
Федір Дубровський	1912	38	
Юрій Биба	1921	267	
Юрій Палчей	1906	122	
Василь Келемен	1900	198	
Петро Келемен	1904	117	
Михайло Скоблей	1899	21	
Юрій Ільканинець	1892	523	
Василь Фотан	1890	532	
Іван Чийпеш	1896	356	
Іван Білецький	1921	229	
Юрій Поган	1891	301	
Юрій Бровді	1904	43	
Михайло Васьовчик	1897	260	
Юрій Келемен	1910	585	
Іван Когут	1918	254	
Михайло Палчей	1921	259	
Василь	1923	259	Neezvistnej
Іван Черпа	1893	100	
Юрій Плєскач	1921	140	Ceglet Lovas Laktanga
Михайло Фонтош	1918	294	
Іван Поп	1918	294	
Михайло Галас	1901	292	
Іван Попп	1922	561	Neezvistnej
Штефан Буняк	1902	540	
Михайло Палчей	1919	283	Neezvistnej
Петро Жабко	1919	318	
Михайло Келемен	1911	184	
Василь Селяник	1922	502	
Іван Чухряля	1920	60	Cegled 18 rota
Василь Палчей	1907	804	Neezvistnej
Юрій Джуга	1923	575	Fakmanja Roman с.1aj.176
Штефан Ракущинець	1913	813	Neezvistnej
Михайло Когут	1919	202	Neezvistnej

Продовження Табл. 5.11.

Іван Попович	1921	202	
Андрій Дорчинець	1909	390	
Перто Васьовчик	1911	773	
Михайло Шекета	1915	150	
Василь Барзул	1920	272	
Юрій Кімпан	1921	509	
Юрій Немеш	1922	351	
Василь Бобик	1904	506	
Василь Білецький	1900	77	
Андрій Максимець	1909	447	
Андрій Палчей	1921	40	
Михайло Лучкей	1922	306	
Штефан Клювак	1922	108	
Іван Чухряля	1923	772	
Юра Білецький	1922	508	
Василь Мурник	1920	115	
Юра Довжанин	1918	273	
Іван Фотон	1923	531	Neezvistnej
Іван Шпір	1920	217	Hsjmasker
Михайло Поп	1913	49	Neezvistnej
Юра Поп	1913	49	
Андрій Феєр	1914	129	
Степан Годавчич	1911	746	Braso vm. Voodvar gyujto tabor
Петро Білецький	1910	227	Kijewi
Михайло Максимець	1910	446	Neezvistnej
Іван Поган	1919	438	
Іван Поп	1922	512	
Гаврило Палчей	1890	422	
Юра Максимець	1921	105	Baja
Іван Симкович	1921	297	Neezvistnej
Петро Фежеф (Вертеп)	1908	651	
Іван Келемен	1921	180	Neezvistnej
Юра Цугорка	1913	338	
Андрій Поп	1916	435	
Василь Довжанин	1906	204	
Василь Марущинець	1896	365	
Іван Кудрун	1899	300	
Василь Погоріляк (Вертеп)	1924	679	
Петро Клювак (Вертеп)	1918	680	

Продовження Табл. 5.11.

Василь Рак	1921	201	Kiskunfelegyhaz
Андрій Копинець (Вертеп)	1909	622	Neezvistnej
Іван Ліхтей (Вертеп)	1922	690	
Іван Роман (Вертеп)	1916	610	
Василь Терпай	1923	672	
Петро Феєр (Вертеп)	1896	640	
Іван Феєр (Вертеп)	1922	640	
Михайло Поштак	1923	627	
Іван Ліхтей (Вертеп)	1917	638	
Іван Ліхтей (Вертеп)	1890	661	
Михайло Ліхтей (Вертеп)	1897	639	
Петро Терпай (Вертеп)	1916	650	
Михайло Роман (Вертеп)	1898	613	
Юра Скурундяк (Вертеп)	1920	674	
Юра Бурса (Вертеп)	1923	646	
Іван Химинець (Вертеп)	1911	689	
Степан Кадар (учитель)	1912	428	
Микола Терпай (Вертеп)	1942	663	
Михайло Ключак	1904	813	
Михайло Лучкей	1921	24	

У радянську добу служба в армії була почесним обов'язком. Патріотичному вихованню молоді приділялась велика увага. І це давало свої плоди, хлопці із гордістю йшли до війська, боялися щоб лікарі їх не «комісували». В Табл 5.12 приведено динаміку зміни числа призовників та призваних на строкову військову службу за окремі роки минувшини і у теперішній час.

Із наведених даних бачимо, що у середині минулого століття село направляло до війська понад 40 бранців. При цьому комісія повертала додому не більше 10 % призовників. У кінці століття із призовників не направили на службу майже половину. Певно основні причини дві. Перша об'єктивна – молодь стала більш кволою фізично, друга суб'єктивна – чимало юнаків не мали бажання служити, вважали роки проведені в армії змарнованим часом.

Табл. 5.12.

**Кількість призовників та призваних на строкову
військову службу із с. Рокосово у різні роки.**

Рік народження	Рік призову	Кількість призовників	Кількість призваних
1866	1841-1845	?	30
1951	1970	51	41
1956	1974	56	48
1966	1984	49	42
1979	1977	53	28
1996	2014	?	2

У теперішній час взагалі до строкової служби в армії ставлення переважно негативне. Україна із 2012 року перейшла на набір до війська тільки за контрактом, на добровільній основі. Однак у зв'язку із необхідністю суттєвого збільшення чисельності армії із 2014 року відновлено призов на строкову службу. Молодь переважно не бажає воювати, тому з неохотою йде до війська. Такі реалії сьогодення. В окремі роки радянського періоду село урочисто провозало на строкову службу майже півсотні новобранців, які служили три, а в морських силах – чотири роки. Поверталися змужнілими, набували певних знань і досвіду роботи, особливо із технікою, що використовували в подальшому трудовому житті. Чимало рокосівчан, що обрали своєю професією військову або службу в правоохоронних структурах, досягли значних успіхів. Так, генерал-майор Михайло Іванович Палчей (1956 р.н.) був першим заступником начальника Департаменту контррозвідки СБ України. Полковником завершив службу у Географічному військовому інституті Чехії Шпір Василь Андрійович (1922 р.н.). Підполковниками завершили військову службу Луканець В.Ю. (1944 р.н.), Шпір В.В. (1956 р.н.), Когут З.Я. (1943 р.н.), Поп П.В. (1943 р.н.), Жупан В.М., Цугорка І.М. Полковник Жупан Б.Б. є начальником офтальмологічної клініки Мінооборони України. Цей перелік можна би продовжити, адже багато рокосівчан-офіцерів на різних посадах продовжують

служити як у збройних силах України, так і в інших силових та правозахисних структурах України.

У афганській війні приймали участь (офіційно радянською владою це називалось виконанням інтернаціональної місії) наступні воїни із с.Рокосово: Довжанин Василь Семенович (1964 р.н., вул. Гагаріна, 163), Довжанин Віктор Юрійович (1967 р.н., вул. Гагаріна,156), Ковтанюк Микола Іванович (1969 р.н., вул. Зої Космодем'янської, 27), Когут Юрій Миколайович (1964 р.н., вул. Леніна, 118), Комісаренко Владислав Степанович (1963 р.н., Гагаріна, 21), Поган Володимир Імрович (1968 р.н., вул. Рокосовська, 37), Поляк Михайл Михайлович (1965 р.н., вул. Первомайська, 4), Поп Іван Павлович (1964 р.н., Гагаріна, 28), Тодавчич Михайло Михайлович (1964 р.н., вул. Первомайська), Шекета Юрій Михайлович (1968 р.н., вул. Борканюка), Щелаков Михайло Леонідович (1969 р.н., вул. Центральна, 44), Яцканич Михайло Іванович (1964 р.н., вул. Мира, 66), Когут Золтан Янович (1943 р.н., вул. Шевченка, 68). Останній за бойові заслуги в Афганістані нагороджений Орденом Червоної Зірки, який йому вручав Ю. Андропов. На щастя ніхто з них не загинув, всі повернулися додому і продовжують розбудовувати своє рідне село.

Віськовозобов'язані запасу із с.Рокосово надавали активну допомогу із ліквідації наслідків аварії на Чорнобільській АЕС. Це наступні мужні земляки: Алейніков Микола Михайлович (1961р.н., вул. Проектна,6), Білецький Імре Георгійович (1946 р.н., вул. Гагаріна,161), Габор Михайло Олексійович (1946 р.н., вул. Центральна, 127), Джуга Віктор Юрійович (1957 р. н., вул Миру, 84), Довжанин Михайло Іванович (1954 р.н., вул Гагаріна, 36), Калинич Іван Петрович (1952 р.н., вул. Комарова, 6), Мацина Іван Іванович (1955 р.н., вул. Поповича), Піняк Ярослав Степанович (1961 р.н., вул. Гагаріна, 115), Поп Георгій Степанович (1950 р.н., вул Жовтнева,16), Сідак Андрій Юрійович (1946 р.н., вул. Соснова, 17), Симканич Іван Васильович (1950 р.н., вул, Центральна, 17), Цугорка Михайло Степанович (1954 р.н., вул. Центральна,180а), Чухраля Андрій Іванович (1950 р.н., вул.

Борканюка, 34), Шперик Михайло Михайлович, 1954 р.н., вул. Проектна, 22) і Чернець Петро. Зазначу, що тут не вказано вихідців із села, які ліквідовували наслідки чорнобильського лиха, проживаючи за межами села. Наприклад, відомий вчений-хімік провідного інституту Академії наук України Поп Г.С. забезпечував відповідальні роботи з нейтралізації радіонуклідів, що були розсіяні на ґрунти навколо Чорнобильської АЕС. Це здійснювалось шляхом розпорошення авіацією на забруднені території хімічних в'яжущих речовин, які були винайдені Григорієм Попом (див. біографічну довідку у Розділі 6).

В пам'ять загинувшим у другій світовій війні селяни поставили своїм коштом пам'ятник односельцям-добровільцям Радянської Армії, спроектований архітектором Володимиром Било (див. рис. 5.10.). Пам'ятник дбайливо доглядають і проводять біля нього урочистості, зокрема із нагоди вшанування пам'яті загиблих на війні. Із учасників війни в живих у теперішній час не залишилося, на жаль, нікого. За життя ветеранам війни приділяли увагу, надавали матеріальну допомогу і відзначали на свята. Теперішня молодь вшановує їх пам'ять, приносить сюди квіти при оформленні шлюбу.

Зазначимо, що перелік викарбуваних прізвищ на меморіалі не відповідає кількості рокосівчан і вертепівців, що полягли у цій кровопролитній війні. Адже в складі Радянської Армії була і Чехословацька дивізія, у складі якої виборювали перемогу над фашистами чимало рокосівських та вертепівських воїнів-добровольців, а їх прізвища на пам'ятнику не викарбувано. Було б справедливо на меморіальній табличці викарбувати хоча б прізвища загинутих у бою, яким вдалося встановити дату його загибелі і місце поховання. Повніший перелік, ніж викарбувано на меморіальній табличці, загинутих і пропавших безвісти рокосівчан та вертепівців приведено в Табл. 5.7.

Вищезазначене засвідчує, що військовозобов'язані рокосівчани і вертепівці із достоїнством виконували свої обов'язки перед державами, в яких волею судьби їм довелося жити. На жаль нам мало відомо про участь рокосівчан у першій світовій війні, а їх було чимало. Ми про них чули тільки за розповідями наших дідів, однак нічого не задокументовано. Дід автора цієї праці по лінії матері, Гева Михайло, також був учасником першої світової війни. Він практично не згадував про неї, а ми не спитали. Про війну нагадував тільки збережений приклад до рушниці (гострий тригранний штик), який слугував йому для різання свиней. Прізвище Михайла Геви автор виявив на протоколах рішень сільської управи, членом якої він був за Чехословаччини. Про це нам—онукам він також ніколи не розповідав. Скромно працював у колгоспі їздовим, не згадуючи про забрані у нього, заможного газди, землі, худобу та інвентар.

Теперішні військовозобов'язані України втягнуті у неоголошену війну на сході держави, де не без сприяння Російської федерації утворилися самопроголошені республіки. Із рокосівчан у військових операціях на сході України прийняли участь добровольці та мобілізовані до Збройних сил України такі воїни: Гудь І.І. (1983 р.н.), Білецький М.В. (1987 р.н.), Шпір О.В. (1983 р.н.), Євдокімов В.В. (1984 р.н.), Піскунов С.Б. (1967 р.н.), Поган М.М. (1971 р.н.), Гордійчук Р.В. (1982 р.н.), Романенко О.С. (1980 р.н.), Корик О.І. (1993 р.н.), Балог М.І. (1973 р.н.). На жаль у зоні бойових дій загинув Михайло Балог. Його поховали в рідному селі. На фото воїни салютом засвідчують повагу Михайлу Балогу, який не повернувся із неоголошеної війни. Із уродженців села Рокосово прийняли участь у військових операціях на сході також брати Володимир та Віталій Синенки, які наразі проживають у інших містах країни.

Рис. 5.10. Громадські активісти разом із головою села вшанували загиблих односельців у другій світовій війні (2014 р.).

Рис. 5.11. Воїни салютом провели в останню путь побратима-рокошівчанина Михайла Балого (2015 р.).

ЗНАННІ ОСОБИСТОСТІ

В даному розділі приведено короткі біографічні довідки про відомих уродженців сіл Рокосово і Вертеп, яких за певні досягнення відзначено на державному рівні почесними званнями, науковими ступенями, вченими званнями, високими військовими званнями, обіймали або обіймають високі державні посади. Довідки укладені або за опублікованими даними про вибрану особистість з посиланням на джерело інформації (можливо з незначним скороченням та редагуванням), або укладені за наданими матеріалами персонально чи родиною. Цей перелік можна би значно розширити, включивши до нього чимало рокосівчан та вертепівців, які досягли значних успіхів в різних сферах діяльності, у т. ч. приймавших участь у війнах, виконуючи інтернаціональний обов'язок, матерів-героїнь, орденосців, успішних керівників державних і приватних структур тощо. Однак це виходить за рамки цього проекту. До того ж складно зібрати інформацію про тих, що емігрували у різні часи. Як приклад, приведемо уродженця с.Рокосово Моріса Клайна (23 жовтня 1879 р.н.), який емігрував перед першою світовою війною та добився в США значних успіхів. Мало знаємо і про успішних односельців теперішніх часів, що виїхали в зарубіжжя. Тому у подальшому варто поповнювати хоча б у фотоілюстраціях сільського музею відомості про земляків, що творять як вдома, так і в різних куточках світу.

Дубровський Павло

Васильович (1907–1983 рр.)

Павло Васильович Дубровський (у деяких виданнях його прізвище вказано – Добровський) публіцист, видавець, громадсько-політичний діяч. Народився 29 травня 1907 році в с. Рокосово Севлюшського округу Угочанського комітату Угорщини в заможній селянській сім'ї. Його дід Михайло Дубровський був першим із рокосівчан інтелігентом, працював вчителем церковної школи, а батько, Василь Дубровський, був членом сільської управи в 1933-1939 рр. Здобувши початкову освіту в народній школі рідного села, у 1919 році Павло став одним із перших учнів українського відділення Берегівської державної реальної гімназії. Навчаючись в гімназії, був членом молодіжної патріотичної організації “Пласт”, співредактором місячника “Берегівський пластун”, брав участь у постановках учнівського театрального гуртка та співав у гімназійному хорі. У 1927 році Павло Васильович поступив на юридичний факультет Карлового університету. В Празі стає активним учасником організації “Союз Підкарпатських Руських Студентів”, в якій тоді гартувалися студенти-народовці із Підкарпатської Русі та Пряшівщини. У 1928–1929 роках був секретарем цієї організації. У студентські роки брав участь у роботі студентського театрального гуртка “Верховина”, який у 1927–1930 роках діяв в Празі під керівництвом студента філософського факультету Карлового університету Юрія-Августина Шерегія. Під час канікул, разом із гуртківцями цього кружка, виступав із виставами в містах і селах Підкарпатської Русі (Ужгороді, Мукачеві, Хусті, Севлюші, В. Бичкові та ін.). Проводив громадсько-політичну діяльність у середовищі студентів. У 1934 р. закінчив університет, отримав ступінь доктора права (JUDr) і повернувся в Підкарпатську Русь. До осені 1938 р. займався юридичною практикою в приватних адвокатських

конторах та продовжував громадсько-політичну діяльність серед молоді краю. За його активної участі 27-28 серпня 1935 р. в Ужгороді відбувся з'їзд прогресивного студентства, на якому було різко засуджено поширення фашистських течій в Європі.

Після передачі частини території Підкарпатської Русі Угорщині (за рішенням Віденського арбітражу) Павло Дубровський приймав участь в евакуації уряду автономії до м.Хуст. До трагічних подій березня 1939 року він жив у столиці Карпатської України – м. Хуст, працював на відповідальній посаді у Міністерстві господарства автономного уряду. Після трагедії на Красному полі, що поблизу його рідного села, виїхав до Чехії. У 1945 році він був активістом організації “Комітет громадян Закарпатської України”, що діяла в Празі. В складі делегації цього Комітету Павло Дубровський у липні 1945 року побував в м.Ужгороді і домігся від Народної Ради Закарпатської України повернення на рідну землю сотень закарпатців-репатріантів і сприяв їх подальшому працевлаштуванню. Не одобряв зверхнє ставлення приїжджих комуністів до місцевої інтелігенції Закарпаття, засуджував їх репресійні дії проти населення краю. Певно, тому не повернувся до рідного краю і все життя прожив у Чехословаччині, багато років пропрацювавши у дирекції Чехословацького залізничного транспорту. Помер 27 жовтня 1983 р. у м.Оломоуц (нинішня Чехія) після важкої хвороби. Згодом молодший брат Гаврило перевіз його прах до Закарпаття і перепоховав у рідному селі Рокосові.

Література:

1. Видатні закарпатці. Облбібліотека. www.biblioteka.uz.ua.
2. Газета «Свобода» від 6 грудня 1928 р.
3. Ю. Шерегій Нариси історії українських театрів Закарпатської України до 1945 року. Нью-Йорк-Париж-Сідней-Торонто-Пряшів-Львів: 1993.-462 с.

Кляп Петро Іванович (1930-2001 рр.)

Кляп Петро Іванович народився 27 травня 1930 року у родині селянина в с.Рокосів Севлюшського округу Підкарпатської Русі. У 1940 році поступив в Хустську гімназію, в якій запровадили навчання на угорській мові. Опановував угорську мову в процесі навчання, а за відмінні успіхи був звільнений від оплати за навчання. У 1946 році став студентом фізико-хіміко-математичного факультету Ужгородського університету. Та вже через місяць під час лабораторного заняття отримав опік сітківки очей світловим спалахом загорівшогося магнію. Тільки через два роки зір йому пощастило повернути, завдячуючи лікарям Одеського інституту ім. Філатова. Потім навчався в Хустському педучилищі, працював вчителем семірічних шкіл в с.Рокосово (1948 р.) і Золотарьово (1949р.), директором Вільшанської семирічної школи (1950/51 рр), що діяла прямо на будівельному майданчику Вільшанської плотини Теремле-Ріцької гідроелектростанції.

У 1950-1952 рр. навчався на заочному відділенні Уманського державного учительського інституту за спеціальністю природознавство і географія. Водночас протягом 1951/2 н.р. працював вчителем математики Рокосівської семирічки.

Із жовтня 1952 р. по 1956 р. проходив армійську службу у військово-морських силах Балтійського флоту тодішнього Радянського Союзу. У червні 1953 року в складі екіпажу (виконував обов'язки штурманського електрика) флагманського крейсера "Свердлов" побував в Англії на урочистостях під час коронації королеви Єлизавети II. Повернувшись із армійської служби, до 1960 р. працював інспектором Хустського районного відділу освіти і продовжував навчання в Луганському державному педагогічному інституті за спеціальністю географія.

Із 1960 р. по 1964 р. Петро Кляп – заступник голови колгоспу ім. Леніна в м.Хуст. Потім навчається в однорічній школі підготовки керівних кадрів колгоспів і радгоспів при Львівському сільськогосподарському інституті. Із 1965 р. по 1971 р. – голова колгоспу ім. Мічуріна в с.Іза Хустського району. Створив одну із перших на Закарпатті господарсько-розрахункову одиницю – бригаду лозоплетіння, провів меліорацію сотень гектарів зволжених земель, розбудував ферми та господарські приміщення колгоспу. За рахунок коштів колгоспу сприяв будівництву сільських клубів, шкіл та амбулаторій в селах Іза і Кошельово.

Із 1971 р. по 1982 р. очолював колгосп “Прикордонник” в смт.Вишково Хустського району. За час його головування колгоспом зведено власний консервний завод та холодильник для зберігання яблук, будівлі сільської ради та правління колгоспу, школи, селищної лікарні. Вперше в Радянському Союзі його зусиллями налагоджено розлив мінеральної води “Шаянська” в колективному господарстві, яке було недержавною організацією. Очолюване Петром Кляпом колективне господарство досягло значних успіхів Воно було в десятці кращих на Закарпатті, отримувало чистого прибутку понад 3 млн. радянських карбованців за рік. У 1975 році Петро Іванович був делегатом XXV з’їзду Комуністичної партії Радянського союзу, що вважалося дуже високою оцінкою його діяльності. Під час роботи з’їзду спілкувався із керівниками багатьох держав, зокрема з Яношем Кадаром (Угорщина), Густавом Гусаком (Чехословаччина), Тодором Живковим (Болгарія), Фіделем Кастро (Куба). Він мав дружні стосунки з героями-космонавтами, зокрема генерал-майором авіації Поповичем П. Р., генерал-майором авіації Ніколаєвим А. Г., першою у світі жінкою-космонавтом Валентиною Терешковою.

Із 1982р. по 1996 рік Петро Кляп – директор Закарпатської рибоводно-меліоративної станції. Збудував адміністративний корпус станції та її інфраструктуру, започаткував на Закарпатті штучне вирощування мальків озерної риби в інкубаторі, вивчав можливість акліматизації в умовах Закарпаття осетрових видів риб, яких привозили із далекого Байкалу.

Петро Іванович неодноразово обрався депутатом Закарпатської обласної ради (1969–1981рр.), депутатом селищних рад (1965–1979 рр.). Нагороджений орденами Жовтневої революції (1971р.), Знаком Пошани (1977р.), Срібною медаллю “За досягнутые успехи в развитии народного хозяйства СССР”, удостоєний Почесних звань “Відмінник медицини” (1967р.) і “Відмінник погранвійськ” (1988р.).

Хвороба раптово обірвала життя талановитого організатора народного господарства, активного громадського діяча, патріота розбудови поселень Срібної Землі. Кляп П.І. передчасно помер 11 червня 2001 року, похований на кладовищі в м.Хуст, неподалік руїн колись величного Хустського замку.

На світлині: Петро Кляп з дружиною Магдалиною та батьками біля рідної оселі в с.Рокосово на початку 60-х років минулого століття.

Шпір Василь Андрійович (1922 р.н.)

Шпір Василь Андрійович народився 20 лютого 1922 р. в с.Рокосів Підкарпатської Русі Чехословаччини у русинській селянській сім'ї. Початкову освіту здобув в народній школі рідного села. Працював в кар'єрі робітником. У 1940 році разом із товаришем Шпіром Васильом Юрійовичем перейшов нелегально через кордон до Радянського Союзу із надією на краще життя. Був арештований і відвезений в м.Станіслав на допит. Особливою нарадою при НКВС СРСР 10 лютого 1941 р. засуджений на 3 р. позбавлення волі і відправлений у травні 1941 р. на вугільні шахти Воркути. У кінці 1942 р. за клопотанням англічан разом із іншими русинами його амністували і направили в м.Бузулук (Воронежська область СРСР), де формувався окремий чехословацький корпус в складі Червоної Армії. 17 лютого 1943 р. Шпір В.А. вступив у ряди Чехословацького корпусу і пройшов піхотну підготовку в Бузулуці. Перше бойове хрещення Василь Шпір отримав під Києвом. В запеклих боях поблизу м.Біла Церков в кінці грудня 1943 р. загинув його близький товариш Шпір В.Ю., з яким пішов із села, а через кілька днів він також отримав поранення. Після недовгого лікування у січні 1944 року знову повернувся до війська. Через поранення його із піхоти перевели у механізовану колону водієм студобекера, на якому він доїхав аж до Праги. Приймав участь у боях за Дуклю, звільняв Чехословаччину. У листопаді 1944 р. його частина зупинялася у м.Хуст, що за 10 км від його рідного дому і йому дозволили відвідати батьків. Незадовго до кінця війни знову поранений, що завадило йому прийняти участь параді з нагоди перемоги в Празі. Після завершення війни залишився служити в Чехословацькій армії, потім працював у військово-географічному інституті Чехословаччини. Середню освіту здобув уже в зрілому віці, будучи офіцером. Завершив службу у званні полковник у відставці.

Василь Шпір похований у м. Нове Страшеці (Nove Straseci), що за 35 км від м.Праги.

Реабілітований у 1991 році.

Література: Книга «Память націй». [Http://pametnaroda.cz/istory/spir vasil](http://pametnaroda.cz/istory/spir%20vasil).

Поп Василь Степанович (1933-2008 рр.)

Народився 27 січня 1933 року в с.Рокосово у багатодітній сім'ї робітника каменоломні, пізніше здобувшого фах вчителя. Навчався в народній школі с.Рокосів, в Хустській гімназії, закінчив у 1949 році Хустську школу №1. Того ж року вступив до Ужгородського університету на філологічний факультет. Тут Василя Степановича знали не лише успішним в навчанні студентом (отримував Сталінську стипендію), а й як редактора бюлетеня науково-студентського товариства (НСТ), голову Ради НСТ історико-філологічного факультету, старостою літературного об'єднання університету. Закінчивши у 1954 р. виш, починає працювати старшим методистом заочного відділення університету, бібліографом, згодом літературним консультантом при Закарпатському відділенні Спілки письменників України, директором Ужгородського клубу письменників та уповноваженим Укрлітфонду по Закарпатській області. У 1957 році прийнятий до Спілки письменників України. Із 1962 року він викладач кафедри української літератури УЖДУ та водночас навчається в аспірантурі. Кандидатську дисертацію захистив у жовтні 1968 р. в Інституті літератури ім. Т.Шевченка АН УРСР. Із 1969 року обраний на посаду доцента цієї ж кафедри. Вчене звання доцента йому присуджено у 1971 р. Із 1977 року Василь Поп завідувач кафедри теорії та зарубіжної літератури. Через п'ять літ повертається на кафедру української літератури, яку очолює із 1990 року протягом десятиліття. Обирався депутатом міської ради м.Ужгорода. Останні роки працював професором кафедри української літератури.

У 1959 р. у видавництві “Советский писатель” побачила світ книга “Закарпатские новеллы”, в якій упорядником і автором ґрунтовної передмови був Василь Поп. Упорядкував разом із І.Чендеєм і В.Ладижцем збірник поезії і прози “Лицем до Сонця”, до якого написав передмову. У 1961 р. видана його

книжка “Струмки великої ріки”, в якій розкрив тематику та риси письменницької манери новелістів і поетів Закарпаття. У 1963 році видавництво “Радянський письменник” друкує літературно-критичний нарис Василя Попа, в якому висвітлює творчий шлях і досягнення поета Юрія Гойди (1919-1955 рр.), з котрим його пов’язувала кількарічна дружба. Надалі майже щороку Василь Поп причетний до видання книг: О. Улинця “Знайдене щастя”; М.Поповича “Думи о Верховині”; М.Томчанія “Готель “Солома”, “Жменяки”; Л.Дем’яна “Оповідання синіх Карпат”, “Крутогори Верховини”; О.Маркуша “Світанок Тисі усміхнувся”, “Дорога в Широке”; В.Фенича “Мужність”; Ю.Гойди “Земле, любов моя”; Й.Жупана “Яблоня цветет”; Ф.Потушняка “Честь роду”; С.Панька “Утрення мелодія”; Д. Вакарова “Сочинения”; Марка Бараболі “Проект автономії”; Ю.Мейгеша “Одісея залюблених”, та інших, підготовлюючи тексти, упорядковуючи видання, а найчастіше як автор передмови чи післямови. На зламі тисячоліття своєрідним підсумком наукової діяльності літературознавця постали монографії, присвячені творчості Михайла Томчанія, Юрія Мейгеша, Павла Цибульського, Василя Фенича, Дмитра Кешелі, Дмитра Поповича. Підготованим до друку і неопублікованим залишився нарис про життя і творчість Василя Гренджі-Донського, котрого знав особисто.

У творчому доробку Василя Степановича 8 монографій, низка енциклопедичних статей у академічних виданнях, зокрема в таких як “Шевченківський словник”, “Українська радянська енциклопедія”, “Українська літературна енциклопедія”, понад двісті передмов чи післямов до вибраних авторських видань і літературної публіцистики, критико-бібліографічних нарисів чи оглядів у збірниках, журналах, численні газетні публікації щодо творчої спадщини письменників. Він автор першої літературної карти Закарпаття, яка увійшла до Атласу Закарпаття, виданого українською та російською мовами.

Як голова обласної організації Спілки письменників України Василь Поп дбав про прийняття до неї нових членів, зокрема знаних закарпатських

письменників В. Ковача, В. Діянича, Ю. Керекеша, В. Вовчка, П. Скунця, Д. Кешелі, В. Густі, Д. Кременя, Мирослава Дочинця та ін. Близько тридцяти літ В. Поп очолював літературну студію ім. Ю.Гойди, що діяла в Ужгородському університеті, постійно плекаючи молоді таланти, прищеплював їм мистецький смак та захищав своїх вихованців від розправ комуністичного режиму, що завадило реалізувати чимало запланованого.

Більшість років творчої діяльності літературознавця припала на складну добу тоталітаризму. У 1965 році Василь Поп в академічному журналі “Радянське літературознавство” у статті “На шляху до реалізму: проза письменників Закарпаття років угорсько-фашистської окупації” частково включив до огляду творчість письменників Дмитра Поповича та Юрія Станинця – греко-католицьких священників за що зазнав утиски з боку тогочасної системи. Ще більші неприємності мав Василь Степанович за відмову критикувати збірку І.Чендея “Березневий сніг”, яку більшовицька система визнала ідейно-хибною. Заступався Василь Поп і за молодих літераторів-студентів, які виявляючи самобутній талант, виходили у творах за рамки радянської ідеології. Зокрема, за Дмитра Кременя (нині лауреата Національної премії ім.Т.Шевченка), який потрапив в тоталітарні лещата через поетичні симфонії “Сад”, “Параноїчна зона “А”, поему “Меморандум Герштейна”. Подібні випадки захисту Василем Попом від утисків згадують також знанні нині письменники М. Матола, В. Густі, П. Мідянка, М. Дочинець та інші.

Поп В. С. проводив розвідки щодо невідомих сторінок долі літераторів. Йому вдалося розкрити загадку таємничого зникнення Марка Бараболі – письменника-сатирика, який став жертвою сталінського терору й загинув у таборах. Він з'ясував ”білі плями” у житті Василя Фенича і Дмитра Поповича. Останній – теолог, педагог, письменник, культурно-громадський діяч, доктор філософії був вчителем Василя у Хустській гімназії.

В багатьох освітніх закладах Закарпаття знають Василя Попа, адже понад три десятиліття навчав студентів-філологів української літератури,

викладав спецкурси з історії літератури Закарпаття. Він – автор низки методичних посібників, серед яких: "Поступ літератури на Закарпатті після возз'єднання з Україною (1945–1990 роки)", "Основні питання вивчення курсу "Історія української літератури", "Література Закарпаття в умовах незалежної України (1991–2000 р.)", "Розвиток літератури Закарпаття" тощо, а також лапідарних розвідок, адаптованих для потреб студентства: "Марко Бараболя. Нарис життя і творчості", "Іван Симчера", "Андрій Ворон" та ін.

На приведеній світлині Василь Поп серед учасників Міжнародної наукової конференції «Українські Карпати: історія, етнос, культура», 1993. Зліва направо у першому ряду: Микола Рішко (Ужгород), Василь Маркусь Чендей (Ужгород); у другому – Василь Поп (Ужгород), Юрій Бача (Словаччина), Юрій Балега (Ужгород), Олекса Мишанич (Київ), Мікулаш Неврилий (Словаччина).

За роки спілчанського життя В. Поп був учасником численних творчих зібрань письменників, зустрічався й контактував із Павлом Тичиною, Максимом Рильським, Миколою Бажаном, Володимиром Сосюрою, Андрієм Малишком, Петром Панчем, Юрієм Яновським, Олесем Гончаром, Дмитром Павличком, Іваном Драчем та інш. Він користувався авторитетом серед

українських та зарубіжних літераторів. Із 2005 року Василь Степанович вийшов на заслужену пенсію, а весною 2008 року після важкої хвороби пішов у кращий світ.

Література:

1. Логойда В., Туряниця Ю. «Струмки великої ріки»// Новини Закарпаття від 26 січня 1993р.
2. Ігнатович О. Літературні портрети. Ужгород: Ліра. 2013.-С.28-35.
3. Письменники Срібної Землі. Ужгород: 2006.- С.226-231.

Поп Степан Степанович (1942 р.н.)

Народився 2 січня 1942 року в селі Рокосово Хустського району Закарпатської області. Після закінчення середньої школи у 1959 році поступає на фізико-математичний факультет УжДУ, де здобуває спеціальність "фізик-оптик". Тут же продовжує навчання в аспірантурі за спеціальністю "Оптика і спектроскопія". У 1972 р. в Фізико-технічному інституті ім.

А.Ф. Іоффе АН СРСР захищає кандидатську дисертацію. У 1974 р. отримує вчене звання старший науковий співробітник. У 1984 р. в Ленінградському політехнічному інституті захищає докторську дисертацію на тему "Емісія фотонів при взаємодії електронів і іонів із поверхнею металів" і здобуває вчений ступінь доктора фізико-математичних наук зі спеціальності "Фізична електроніка". За цією ж спеціальністю у 1987 р. ВАК СРСР присвоює йому вчене звання професор. У 1991 році професор Поп С.С. обраний дійсним членом галузевої Академії наук технологічної кібернетики України.

Трудову діяльність розпочав у студентські роки лаборантом ФТІ ім. А.Ф.Іоффе (1963-1964 рр.), в якому виконав і дипломну роботу. Із 1966 року працює старшим науковим співробітником щойно відкритої в УжДУ Проблемної науково-дослідної лабораторії (ПНДЛ) фізики електронних і атомних зіткнень (згодом була переіменована на ПНДЛ фізичної електроніки) Із 1971 року до 2012 р. очолював цю відому наукову установу, завдячуючи якій свого часу був створений Інститут електронної фізики НАН України в м.Ужгород. У 1998 р Степан Поп – професор кафедри квантової електроніки, а за сумісництвом продовжує очолювати вищезгадану Проблемну лабораторію, а також на громадських засадах здійснює наукове керівництво відкритою за його ініціативи Галузевою науково-дослідною лабораторією Мінелектронпрому СРСР (1988-1992 рр.). Впордовж 1990-1996 років також за сумісництвом

очолював Закарпатський науково-виробничий центр «Екологія», який був створений при обласній раді для вирішення регіональних екологічних проблем. У 2005 році проф. Поп С.С. вписав ще одну сторінку в історію області та УжНУ як ініціатор і засновник географічного факультету. Доклав чимало зусиль для запровадження в УжНУ підготовки бакалаврів та магістрів із чотирьох нових спеціальностей: «географія», «туризм», «землепорядкування та кадастр», «лісове господарство». Був деканом географічного факультету впродовж перших десяти років. Із 2005 року до теперішнього часу завідує кафедрою фізичної географії та раціонального природокористування на цьому факультеті. Викладає низку важливих дисциплін та керує науковою роботою мабутьних бакалаврів і магістрів-географів, які необхідні для Закарпаття, зокрема, для забезпечення потреб освітніх закладів вчителями географії.

Проф. Поп С.С. – відомий світовій науковій громадськості, як фахівець у галузях фізичної електроніки, охорони навколишнього середовища, фізичної географії та раціонального природокористування. Ним розвинуто новий науковий напрямок у галузі фізичної електроніки. Разом з учнями він встановив основні закономірності нових явищ електрон-фотонної та іон-фотонної емісій, розвинув їх квантово-механічні моделі, розробив і впровадив у практику нові методи та техніку дослідження й аналізу поверхні на атомному рівні, а саме електрон-фотонну спектроскопію, іон-фотонну спектроскопію і доплерівську томографію потоку атомних частинок. Останній метод має унікальні можливості безеталонного кількісного елементного аналізу поверхні, який захищено двома патентами України на винаходи.

Поп С.С. останні три десятиліття активно працює у галузі охорони довкілля, фізичної географії та раціонального природокористування. Був членом урядових комісій, зокрема з експертизи Пістрялівської радіолокаційної станції, з встановлення причин катастрофічних паводків в Закарпатській області, зі створення Ужанського національного парку та включення його до трилатерального біосферного резервату «Східні Карпати», із вивчення гідроенергетичного потенціалу Закарпаття та ін. За участі та під керівництвом

проф. Поп С.С. розроблено першу регіональну програму першочергових природоохоронних заходів в Закарпатській області на 1993-95 рр., розділ "Екологічна безпека" Державної програми соціально-економічного розвитку Карпатського регіону (1995р.), Українську частину Міжнародної програми з екологічних проблем басейну р. Дунай (стосовно басейну р. Тиса), Проект програми створення екологічної мережі Закарпатської області (2010 р.), Програму моніторингу довкілля Закарпатської області на 2008-2012 роки, Геоінформаційну систему моніторингу довкілля Закарпатської області (поверхневі води), виконано низку проектів дослідження впливу стану довкілля на здоров'я населення Закарпаття за державними науково-практичними програмами тощо. За його ініціативою створено геолого-мінералогічний музей, який успішно діє на географічному факультеті УжНУ.

Професор Поп С.С. є автором та співавтором понад 450 наукових публікацій та 6 винаходів. Він автор та співавтор монографій та навчальних посібників, зокрема: "Ионно-фотонная эмиссия металлов" (Ташкент, 1985), "Kornyezetek, egeszsegunk..." (Ungvar-Budapest, 1997), "Доплеровская томография потока атомных частиц" (Ужгород, 1998), "Фізична електроніка" (Львів, 2001), "Природні ресурси Закарпаття" (Ужгород, 2003 та 2009), «Природно-заповідний фонд Закарпатської області» (Ужгород, 2011), «Моніторинг навколишнього середовища» (Ужгород, 2018), «Управління природокористуванням» (Ужгород, 2018) та низки інших навчальних посібників для студентів фізичних, географічних і екологічних спеціальностей. Результати досліджень Степан Поп доповідав на численних національних і міжнародних форумах фізиків, а також екологів і географів в Англії, Франції, Німеччині, Італії, Данії, Австрії, Сирії, Польщі, в багатьох містах республік колишнього СРСР. Він активний член програмних і організаційних комітетів міжнародних та національних конференцій, семінарів, олімпіад. Чимало таких зібрань за його ініціативи та участі проведено в Ужгороді. Під керівництвом Поп С.С. виконано понад 40 проектів важливішої тематики за державними і міжнародними науковими програмами. Зокрема, у 1993-1996 рр. він був

співкерівником Міжнародної наукової програми співпраці між університетами Франції, Росії і України, керівником трьох проектів міжнародного наукового фонду Сороса.

На фото (1919 р.): Степан Поп (третій справа) у рідному с. Рокосово із двоюрідними сестрами Лідою, Марією та Ганною Тодавчич (перший ряд, справа наліво) та їх чоловіками Миколою, Андрієм та Василем (зліва направо, другий ряд). Крайня зправа, Мирослава - дочка Ганни і Василя Гурцули. Їх діти та внуки поповнили ряди не тільки рокосівської інтелігенції але й інших міст України та дального зарубіжжя.

Професор Поп С.С. обирався депутатом Закарпатської обласної Ради (1990-1994 рр.), очолював її постійну депутатську комісію з питань екології та раціонального природокористування. Впродовж багатьох років очолював Громадську раду неурядових організацій природоохоронного спрямування при Державному управлінні охорони навколишнього природного середовища в Закарпатській області, одну із секцій обласного товариства «Знання», був членом Координаційних рад при Закарпатській облдержадміністрації з моніторингу довкілля та створення екологічної мережі, членом координаційної ради Мінприроди України з екологічних проблем басейну річки Дунай, є членом Наукової ради Міносвіти України. Очолює обласну громадську організацію «Закарпатський відділ Українського географічного товариства», є

Почесним членом цього товариства. Член спецради із захисту кандидатських і докторських дисертацій при УжНУ, член Вченої ради УжНУ.

Здобутки Степена Попа в педагогічній, науковій, організаційній та громадській діяльності високо оцінено присудженням Почесних звань «Соросівський професор» (1997 р.), «Ветеран праці» (2002р.), «Заслужений професор УжНУ» (2005р.), «Заслужений діяч науки і техніки України» (2005). Він відзначений грамотами Міністерства освіти України, Почесними грамотами та нагрудним знаком Закарпатської обласної Ради і Ужгородської міської Ради. Його ім'я включено в довідник видатних діячів науки ХХ сторіччя Американським біографічним інститутом.

Література:

1. Наукова еліта Закарпаття. Ужгород: вид-во «Гражда», 2005.- С.96-97.
2. Скунець Петро «Електрон-фотонна емісія академіка Степена Попа» // Срібна Земля №1 (461), 5 січня 2002 р.
3. Український географічний журнал. 2012, №1. - С.72.

Гаврило Марія Андріївна (1920 р.н.)

(Нарис Леоніда Уральського)

Марія Андріївна Гаврило народилася 23 липня 1920 року в селі Рокосово Підкарпатської Русі. Виховувалась у багатодітній сім'ї, в якій зросло дев'ятеро дітей. Батьки змалку привчали їх до праці, бо вона тримає і стверджує життя. У Рокосові Марія закінчила початкову школу у Королеві – горожанську, де виявився у неї особливий талант до вишивання. Тому і поступила до

Ужгородської вчительської семінарії на відділ жіночої ручної праці. Після закінчення у 1939 році семінарії повернулася додому. Але роботи у школі за фахом не було. Працювала з батьками на землі, а весь вільний час віддавала своєму захопленню – вишиванці, плетінню, придивлялась до народних орнаментів, до того, як мати на кроснах прикрашала орнаментом скатертину та рушники. І сама наробила їх стільки, що, за власним визнанням, вистачило на посаг трьом сестрам. За фахом М.А. Гаврило почала працювати лише у 1945 році після визволення Закарпаття Червоною Армією. Спочатку – у Рокосові, потім – у Хусті. Вдень працювала у школі, вечорами вишивала і в'язала. Не для себе: залишилась вдовою з трьома дітьми і треба було підзаробляти. Все більше йшла про неї слава як про талановиту вишивальницю. Часто вечорами сходились до неї жінки, з якими вона охоче ділилася секретами своєї майстерності. А постійно мріялось передати свої знання і вміння, заохотити до занять цим стародавнім видом народного мистецтва – вишивкою якомога більше дітей. І мріяла збулась у 1952 році, коли її призначали керівником гуртка художньої вишивки Хустського районного будинку піонерів та школярів. Незабаром гурток перетворився на студію, якою М.А. Гаврило керувала понад 20 років. Її вихованки брали участь в усіх районних, обласних, республіканських виставках, займали там призові місця, одержували медалі,

дипломи. Роботи самої М.А. Гаврило та її вихованок експонувались і на міжнародних виставках у рамках діяльності організації ЮНЕСКО.

Разом зі своїми вихованцями як майстриня зростала і сама М.А.Гаврило. Вся її творчість, численні роботи, мотиви, кольорова гама – з народних джерел. Вдумлива дослідниця народної творчості, вона зібрала в селах Хустського району понад 500 взірців народних орнаментів і відтворила їх на полотні – рушниках, серветках, декоративних доріжках, килимках, чудових сюжетних покривалах. Ось чому візерунки талановитої вишивальниці чарують веселковими переливами барв, високим художнім рівнем. Починаючи з 1955 року, М.А. Гаврило – учасниця районних, обласних, республіканських, всесоюзних та кількох міжнародних виставок декоративно – прикладного мистецтва, лауреат всесоюзної виставки "Самодіяльні художники Батьківщини" (1977 р.). Можна багато розповідати про творчість цієї жінки – тонкого знавця вишивальної справи, вмілої та вправної майстрині. Багата карпатська природа, неповторна краса гір і притисянських долин змалку виховували у неї почуття прекрасного, і вона увібрала в себе цю нескінченну зливу барв, щоб потім щедро розсипати їх по чудових своїх вишиванках. Багато робіт М.А.Гаврило знаходиться у постійних експозиціях музеїв Києва, Ужгорода, Хуста. Є роботи закарпатської майстрині в колекціях шанувальників народного мистецтва Словаччини, Угорщини, Румунії. У 1988 році М.А. Гаврило присвоєне Почесне звання «Заслужений майстер народної творчості України». Вона автор численних оригінальних робіт на полотні, вихователька, яка майже півжиття віддала юні, навчаючи її прекрасному і вічному. Марія Андріївна закохана у мистецтво народної вишивки, найвищою для себе нагородою вважає робити добро і приємність людям. Любов на все життя. І на все життя – праця, чудові витвори майстрині, що самі красномовно розповідають людям про неї.

Література:

Леонід Уральський. Нарис «Любов на все життя». В кн. «Барви гірського краю». Ужгород: 1994 - С.25-27.

Куцик Ірина Петрівна

(1929 - 2019 рр.)

(Нарис Леоніда Уральського)

Народилася Ірина Петрівна Куцик у 1929 році в селі Рокосово Хустського району в селянській сім'ї. За спеціальністю бухгалтер, але ще з шкільних років носила у ташці голки, нитки, і перші свої вишиванки. На жаль, не збереглося цих дитячих робіт, але, якщо дивитися на ті, що зроблені зрілою майстринею, можна

безпомилково сказати, що той рівень був не менш високий, ніж у теперішніх її численних вихованців. На одному з численних і на диво гарних рушниках, вишитих руками юних гуртківців, полум'яніють слова: "Все починається з людини, з її душі". На інших, таких же чудових рушниках, і теж вишитих дівчатами – гуртківцями, подібні мудрі вислови з народних джерел. І всі вони підказані їх наставницею, майстринею Іриною Петрівною Куцик. Ірина Петрівна Куцик, як то кажуть, вишивальниця від Бога. Скільки пам'ятає себе, завжди в думках були узорі, картини, барви, а в руках – голка, нитки, полотно, яке згодом ставало нарядним рушником, сорочкою, серветкою, краваткою або ж картиною, панно, що викликали у людей подив і захоплення. Її роботи, різноманітні за технікою вишивання, вражають напрочуд акуратним виконанням і філігранністю, завершеністю декоративних композицій, приємною кольоровою гамою. Вважається, що творчість – це індивідуальність, світ однієї обдарованої людини, її розуму, душі. Так воно, напевно, і є. Але Ірина Петрівна найкраще почуває себе серед юних, кому можна показати, розповісти, навчити, а потім разом насолоджуватися тим, що спільно зроблено. Бо у кожному художньому творі юних – частка душі, вміння самої майстрині. Ось чому майже все життя І.П. Куцик керує гуртками юних вишивальниць, з любов'ю представляє їхні роботи на виставках, оглядах. Де тільки вони не

пробували разом – вона та її гуртківці: у Москві, Києві, багатьох містах України і за кордоном. У неї зберігаються кілька десятків альбомів з фотографіями гуртківців та їх робіт, вдячними відгуками глядачів, дипломами і подяками. І кожен такий альбом – своєрідний творчий звіт гуртківців, а значить і відзнака її майстерності, таланту педагога.

Як вишивальниця І.П. Куцик експонувала свої роботи на міських, обласних, республіканських та всесоюзній виставках народного декоративно-прикладного мистецтва, починаючи з 1956 року. Нею створено багато оригінальних творів, в основу яких лягли народна орнаментика та сучасні художні мотиви. Свої твори І.П. Куцик експонувала і на міжнародних виставках у Кошіце (Словаччина), Сату-Маре (Румунія), Ніредьгазі (Угорщина). Всі роботи майстрині неодноразово відзначались золотою, срібною медалями, дипломами та грамотами виставкомів.

Майстриня працює не лише над створенням оригінальних і красивих побутових вишивок. Не менш вдаються їй сюжетно-тематичні роботи, які відзначаються оригінальністю прийомів і засобів. Художню манеру і стиль Ірини Петрівни ні з ким не переплутаєш. Не можна без хвилювання дивитися її картину "Визволення", епіграфом до якої стали відомі слова поета Д. Вакарова " Ми цю годину довго ждали..." Майстерно виконала вона і тематичне панно " Дружба народів". На ювілейній звітній виставці у 1979 році було представлено майже двісті її робіт різних років, відмінних за жанрами і технікою вишивки. Серед них фігурна композиція "Навіки разом", декоративне панно "Моя Батьківщина", портрети Т. Шевченка, І. Франка. Емоційно насичені, виразні, вони ще раз засвітили талант художниці- вишивальниці. Неодноразово республіканські журнали "Радянська жінка", "Народна творчість та етнографія" друкували на своїх обкладинках та вклейках кольорові репродукції творів І.П. Куцик. У 1985 році їй було присвоєне Почесне звання заслуженого майстра народної творчості України.

«З доброю людиною і дорога легша» – ці слова вишиті на рушникові одною з учениць Ірини Петрівни. Безсумнівно, вона мала на увазі свою наставницю. Так

можуть сказати всі, хто вчився у талановитої вишивальниці. Про добру і чуйну людину свідчить і творчий доробок І.П. Куцик, бо вона вся – у своїх творах.

Література:

1. Леонід Уральський. Нарис «Все починається з людини» в кн. Барви гірського краю. Ужгород:1994.- С.55-57.

Примітка автора: Ірина Петрівна Куцик творила і виставляла праці на численних виставках до останніх днів життя. Відійшла у вічність у 2019 р., залишивши по собі численних учнів, що продовжують її справу та світлу пам'ять про себе як добру людину і творчу особистість. Похована в рідному селі.

Палчей Михайло Іванович (1957 р.н.)

Народився 25 вересня 1957 року в с.Рокосово Хустського району Закарпатської області у сім'ї колгоспника. Закінчивши у рідному селі восьмирічку, навчався протягом 1972-1975 рр. в Київському енергетичному технікумі. Відслуживши строкову службу в прикордонних військах у Туркменістані (1977-1979 рр), здобув вищу юридичну освіту у Вищій школі Комітету Державної

Безпеки СРСР (1980-1985 рр) за спеціальністю правознавство, отримав кваліфікацію юриста зі знанням французької мови. З серпня 1985 р. по січень 1990 р. працював на оперативних посадах Управління КДБ УССР в Закарпатській області, а з січня 1991 р. по вересень 1998 р. – на оперативних та керівних посадах Управління служби безпеки України в Закарпатській області. Далі, впродовж десяти років, проходив службу на керівних посадах Центрального управління СБУ, обіймав посади від начальника відділу до заступника начальника Департаменту контррозвідки СБУ. Підвищував кваліфікацію в Національній Академії СБ України та за кордоном. Протягом 2002-2004 р.р. був представником України при підкомітеті спецслужб внутрішньої безпеки Ради Європи. Військове звання генерал-майор йому присвоєно Президентом України у 2006 році. З січня 2009 по липень 2013р.р. генерал-майор М Палчей був радником посольства України в Російській Федерації, Повноважним представником України при Антитерористичному центрі СНД, Офіційним представником СБ України в РФ та країнах СНД. З липня 2013 по лютий 2014 рр. він знову працює в Центральному Управлінні СБУ першим заступником начальника Департаменту контррозвідки СБ України, а з квітня 2014 р. звільнений з військової служби у запас СБ України.

Нагороджений державними нагородами України та іноземних держав,
Почесний співробітник СБ України.

Одружений, разом з дружиною, Тетяною Михайлівною, виховують доньку Наталію та сина Артема. Мешкають у м.Києві, є великими шанувальниками краси і багатства природи Закарпаття та особливо рідного села Рокосово.

Жупан Богдан Богданович (1969 р.н.)

Народився 7 січня 1969 р. в с.Рокосово, Хустського району Закарпатської області. Після закінчення Рокосівської середньої школи здобув вищу медичну освіту навчаючись у Військово-медичній академії С.М. Кірова в Санкт-Петербурзі на факультеті підготовки лікарів для військово-повітряних сил за спеціальністю «Лікувальна справа» (1987 -

1993 рр.). Потім Богдан Богданович продовжив навчання в інтернатурі за спеціальністю «Офтальмологія» при Українській військово-медичній академії (1997–1998 рр.) та в магістратурі при Українській військово-медичній академії за спеціальністю «Офтальмологія» (01.09.2001–25.06.2002 рр.). Маючи нахил до наукової діяльності Жупан Б.Б. продовжив навчання в аспірантурі при Науково-дослідному інституті очних хвороб і тканинної терапії ім. В.П. Філатова в Одесі (01.11.2002–01.12.2007 рр.) та в Медичній школі Гарварда в США (2008 р.). За результатами наукових досліджень проведених успішно у вище названих навчальних та наукових установах Богдан Богданович захистив дисертацію на тему: «Роль коензиму А в патогенезі вікової катаракти» і здобув наукову ступінь кандидата медичних наук зі спеціальності «Офтальмологія». Впродовж 25 років постійно вдосконалює фахові знання, працюючи спочатку лікарем-офтальмологом, лікарем вищої категорії, а із 26.07.2010 року головним офтальмологом Міністерства оборони України. З 2008 року Жупан Б.Б. обіймає посаду начальника клініки офтальмології Національного військово-медичного клінічного Ордена Червоної зірки центру "Головний військовий клінічний госпіталь» (м.Київ). Своїм основним завданням вважає організацію і контроль роботи усіх підрозділів офтальмології Міністерства оборони України, взаємодію із іншими підрозділами та службами як військовими так і цивільними.

Клініка, яку він очолює, надає повний спектр офтальмологічних послуг, включаючи: ультразвукову факоемulsифікацію катаракти, лазерне та хірургічне лікування глаукоми та захворювань сітківки. Тут на високому рівні із застосуванням сучасних технологій та високотехнологічного обладнання проводять лікування різноманітних очних хвороб, зокрема астигматизму, глаукоми, катаракти, іридоцикліту, кератиту, кон'юнктивіту, склериту. За його керівництва та ініціативи в клініці проведено повну реконструкцію та переоснащення підрозділів, впроваджено новітні технології лікування складних захворювань, покращено ефективність роботи, у т.ч. за рахунок покращення кадрового забезпечення та менеджменту в закладі.

Богдан Богданович Жупан приймав безпосередню участь у багаторічному переговорному процесі щодо міжнародної співпраці в галузі медицини. Зокрема він у складі офіційної урядової делегації з візитом до Китайської Народної Республіки сприяв успішності проведених переговорів, за результатами яких була укладена міжурядова угода про надання Україні гуманітарної допомоги передачею новітнього офтальмологічного обладнання на суму 20 млн. китайських юанів (3,2 млн. доларів США). Наприкінці 2015 року це обладнання надійшло у клініку і наразі активно використовується для лікування хворих.

Жупан Б.Б. є членом Європейського товариства катарактальних та рефракційних хірургів (ESCRS), а також Американського товариства катарактальних та рефракційних хірургів (ASCRS). Він автор численних наукових статей, присвячених питанням катарактальної хірургії та лазерної корекції зору. Постійний учасник конференцій та з'їздів медиків в Україні та за кордоном, володіє англійською мовою.

За успіхи в роботі Жупан Б.Б. неодноразово відзначений по службі та на державному рівні. Він полковник медичної служби, Указом Президента України удостоєний почесного звання «Заслужений лікар України».

Проживає в м.Києві. Одружений, разом з дружиною виховують доньку. Захоплення: подорожування, гірські лижі, театр, кіно, книги. Любить свою

малу Батьківщину, не пропускає нагоди провідати рідню, покупатися в чистих водах швидкоплинної Тиси та попросити в грибних рокосівських та вертеплянських лісах.

Чоповдя Іван Юрійович

(1955–2011 рр.)

Народився 7 січня 1955 року в с.Рокосово Хустського району в селянській родині. У 1972 році закінчив Рокосівську середню школу. Любив літературу і перші спроби дописувати у районну газету припадають на шкільні роки. Тому не випадково Іван Юрійович обрав собі за професію журналістику.

Природа не обділила його талантом, тому легко поступив на навчання до престижного Київського державного університету ім. Т.Г. Шевченка на факультет журналістики.

Завершивши у 1977 навчання, Іван Чоповдя трудову діяльність починає кореспондентом газети «Молодь Закарпаття». Через 2 роки очолив відділ газети, а із 1985-1988 рр. працює її відповідальним секретарем. Іван Юрійович любив свою роботу в молодіжній новинці, був прекрасним організатором, вихователем творчої молоді, гарним наставником і водночас чуйним керівником для багатьох молодих газетярів того часу, зокрема Мирослава Дочинця, Василя Нитки, Андрія Дурунди, Василя Кухти та ін., які поповнили в подальшому творчу інтелігенцію рідного краю. Іван Юрійович власним прикладом навчав їх любити газету, до якої сам прикипів душею, вболівав за її змістовність та популярність серед читацького загалу.

Набувши життєвого і творчого досвіду у «Молоді Закарпаття» Іван Юрійович продовжує протягом 1986-1988 років навчання на відділенні журналістики Київської вищої партійної школи. Із 1990 року Іван Юрійович весь свій набутий журналістський і життєвий досвід скеровує на створення нової обласної газети «Новин Закарпаття», обіймаючи посаду заступника головного редактора. Змінювались головні редактори газети, а Іван Юрійович на цій відповідальній посаді незмінно пропрацював до кінця свого життя. Він

ніколи не втрачав себе, був душею колективу новинозакарпатців, а газета – була його дітищем. Його публікації, галереї портретів, репортажі, аналітичні матеріали є цінним спадком публіцистики, характеризують його як талановитого журналіста. Постаті, змальовані Іваном Юрійовичем, завжди були життєво звичайні і величні водночас. Вихований у селянській родині, він був уважним до людської долі, чуйним до чужої біди, проникливим до дрібниць, витончено інтелігентним за природою своєї вдачі. Його завжди хвилювало життя селян в закарпатській глибинці. Він дбав про те, щоб по бездоріжжю поштарка принесла цікавий матеріал в підготовленій ним новинці людям у хатинки, які загубилися в горах і видніються тільки цівкою диму, що піднімається до хмар.

Державою високо оцінено багаторічну віддану працю журналіста Івана Юрійовича Чоповдю, Указом Президента України його удостоєно Почесного звання «Заслужений журналіст України». Він був відомою постаттю серед медійників Закарпаття, таким і залишається у їх пам'яті.

30 вересня 2011 році після п'ятимісячного поєдинку із нездоланною недугою, на 57 році життя Чоповдя Іван Юрійович пішов за межу буття, залишивши по собі світлі спогади читачів, колег, друзів та любов близьких.

Література:

1. Василь Кухта. Він сіяв світло. Новини Закарпаття №3 від 17.01.2017.
2. Жадання дороги- несписаний пішник. /Івану Чоповді-50/ Новини Закарпаття, січень 2005.

Поп Григорій Степанович

(1945-2018 рр.)

Поп Григорій Степанович народився 4 березня 1945 року в багатодітній учительській сім'ї. Початкову школу закінчив в с.Рокосово, а далі навчався у Хустській школі-інтернаті, одинадцятий клас якої закінчив у 1963 р. У 1968 р. здобув вищу освіту на хімічному факультеті Ужгородського державного університету. Із 1969 р. працює в Академії наук України, де пройшов шлях від інженера до завідувача відділу поверхнево-активних речовин (ПАР) Інституту біоорганічної хімії та нафтохімії НАН України. У 1976 р. Григорій Степанович захистив кандидатську дисертацію на тему "Синтез і властивості поліамідокислот та їх солей у розчинах" за спеціальністю "Хімія високомолекулярних сполук", а у 1999 р. докторську – "Наукові основи створення і застосування поверхнево-активних систем для підвищення видобутку нафти та газу" за двома спеціальностями "Нафтохімія та вуглехімія" і "Колоїдна хімія". У 1986 р. йому присвоєно вчене звання старший науковий співробітник за спеціальністю "Фізична хімія".

Головні напрями науково-практичної діяльності Григорія Попа – нафтохімічний і олеохімічний синтез ПАР, дослідження їх фізико-хімічних властивостей та створення технологічних систем для паливно-енергетичного комплексу і мастильних матеріалів різного призначення. Він уперше обґрунтував доцільність і розробив наукові засади використання вискоефективних технологічних систем на вуглеводневій основі. Широкомасштабне впровадження його розробок щодо вискоефективного відновлення герметичності свердловин на Уренгойському, Ямбурзькому і Медвежинському нафтогазоконденсатних родовищах дозволило суттєво підвищити продуктивність свердловин та скоротити термін виходу на доремонтний дебіт в десятки разів.

Для родовищ із низьким пластовим тиском Григорій Поп вперше розробив полегшені інвертні дисперсії і технологію їх використання. Він сформулював закономірності перебігу процесу карбонатації в мікроемульсіях, які уможливили прогнозування властивостей як міцелярних систем, так і створених на їх основі композиційних наноматеріалів. Серед них – водно-паливні мікроемульсії із вмістом води до 30%, які дають змогу економити вуглеводневе паливо, зменшувати теплонапруженість двигунів, продовжити термін їх експлуатації, знизити рівень токсичності відпрацьованих газів, скоротити викиди шкідливих оксидів азоту, вуглецю, сірки і твердих частинок сажі.

Григорій Степанович узагальнив наукові напрацювання із вирощування, переробки і використання олійних культур. Складно переоцінити його внесок в розв’язання проблем отримання та використання відновлювальної сировини. На основі відходів від очищення олій і тваринних жирів він створив високоякісні технічні базові концентрати, численні ПАР-додатки поліфункціональної дії до мастильних матеріалів, екологічно й пожежобезпечні композиції. У 2015 р. розробив блок-схему безвідходного виробництва біосинтетичних ПММ на базі продуктів переробки перспективних олійних культур, опрацював технологію одержання етилових і бутилових естерів олій (біодизельне паливо), поліфункціональних ПАР-додатків, пластичних мастил і мастильно-консерваційних матеріалів на базі фузів, фосфатидного концентрату і продуктів їх хімічної трансформації, розробив технологічну схему утилізації всіх побічних продуктів з обґрунтуванням виготовлення природних барвників і антиоксидантів, спиртів та паливних гранул (брикетів) з соломи і лушпиння, комбікормів з олійного жмиху, органомінеральних добрив з гліцеринової фази і відходів тваринництва тощо.

У найскладніший період аварії на ЧАЕС Григорієм Степановичем в найкоротші терміни були напрацьовані спеціальні композиції гідрофобно-емульсійних систем із високою змочуючою і плівкоутворюючою здатністю, які були використані для зниження впливу російських у довкілля радіонуклідів на

життєве середовище. Із 8 по 18 травня 1986 р. за його керівництва були проведені роботи щодо закріплення радіонуклідів безпосередньо на дорогах Прип'яті із метою попередження їх інтенсивного змиву дощами у водойми, зокрема в річку Прип'ять, а із 20 травня по 26 червня ним були проведені масштабні роботи із пилопридушення на узбіччях доріг в зоні відчуження, на межі із сільськогосподарськими роботами в Іванківському районі. Це проявилось на стані його здоров'я, особливо в останій місяць його життя.

Упродовж 2006–2014 років Григорій Степанович був членом експертної ради з хімії Вищої атестаційної комісії України. До кінця свого життя був членом Вченої ради рідного академічного інституту, трьох спеціалізованих рад із захисту кандидатських і докторських дисертацій за спеціальностями: "Нафтохімія і вуглехімія" (ІБОНХ НАНУ, хімічні науки), "Колоїдна хімія" (Інститут біологічної хімії імені Ф.Д. Овчеренка НАНУ, хімічні науки), "Мастильні матеріали та екологічна безпека" (Національний авіаційний університет МОН України, технічні науки). Він був дійсним членом Міжнародної академії технологічних наук і Нью-Йоркської академії наук, Міжнародного товариства інженерів нафтовиків і газувиків, редколегії наукового збірника "Катализ и нефтехимии». Він співавтор монографії "Нефть и газ в экономике" Київ, 2004р.-296 с., автор низки науково-технічних оглядів з проблемних питань розвитку нафтохімії і олеохімії, техніко-технологічних основ створення і застосування композиційних матеріалів, понад 250 наукових праць. Григорій Поп отримав 110 патентів на винаходи, більшість яких впроваджено із значним економічним ефектом.

Внесок Григорія Попа у розвиток науки і промисловості визнано на національному та міжнародному рівнях. Його праці відзначені численними нагородами і дипломами, зокрема: ВХТ імені Д.І. Менделєєва (Київ), НТТ імені І.М. Губкіна (Москва), ВО "Уренгойгазпром" ("Газпром"), Інститутом американських конференцій (Лос-Анджелес, США), VI Міжнародним конгресом по емульсіям (Ліон, Франція), XI Міжнародною конференцією з енергетичних проблем сучасності (університет Гренада, Іспанія). Товариство

нефтовиків і газовиків SPE у 1997 р. нагородило Г. Попа медаллю "Realization and implementation of new technologies». У 2014 р. він отримав дипломи «За найбільший вклад у розвиток фундаментальних і прикладних досліджень» від нафтохіміків (м.Львів) і хіммотологів (м.Київ).

Григорій Степанович Поп передчасно відійшов у вічність 3 січня 2018 року. Перепохований у рідному селі, поруч із могилою Батьків, як заповів.

Література:

1. Шманько П.І., Лендел В.Г., Шманько І.І. Хіміки Закарпаття. Ужгород: Вид. «Патент» , 2003.- С. 165-166.
- 2."Нафтогазова галузь України: поступ і особистості". Київ: 2013
3. Журнал "Катализ и нефтехимия", 2015, № 24, С.108-109.

Рудакевич (Жабко) Марія Іванівна

(1950 р.н.)

Народилася 1 серпня 1950 року в с.Рокосово Хустського району Закарпатської області в сім'ї залізничника. Батько – Жабко Іван Васильович працював начальником Рокосівської товарної залізничної станції, а мати, Терезія Федорівна, була домогосподаркою. Закінчивши у 1963 р. Буштинську восьмирічну школу-інтернат Тячівського району, середню освіту здобула в Хустській загальноосвітній школі-інтернат, яку закінчила у 1966 р. В цьому ж році стала студенткою фізичного факультету Ужгородського державного університету. У 1971 р. здобула вищу освіту, отримавши кваліфікацію «Фізик. Викладач фізики». Упродовж 1971-1972 рр. за направленням працювала вчителем фізики і математики Сквирської СШ № 2 Київської області. Із 1972 по 1979 рр. була на комсомольській роботі: секретар-завідувач відділом учнівської молоді Сквирського райкому ЛКСМ України, завідувач відділом студентської та учнівської молоді Закарпатського обкому ЛКСМ України; секретар комітету комсомолу Тернопільського педагогічного інституту. У 1975-1977 рр. навчалася у Вищій комсомольській школі при ЦК ВЛКСМ, здобула вищу політичну освіту. Із 1979 по 2008 рр. працювала на викладацькій роботі в різних вишах м.Тернопіль. Навчалася в аспірантурі Інституту загальної педагогіки АПН СРСР (м. Москва). У 1987 р. здобула вчену ступінь кандидата педагогічних наук, а в 1988 р. – вчене звання доцент. Із 1991 р. – доцент по кафедрі педагогічної майстерності Тернопільського державного педагогічного інституту, потім обіймала посаду завідувача кафедри педагогіки і психології управління Тернопільського інституту удосконалення учителів та кафедри соціально-гуманітарних дисциплін Інституту економіки і підприємництва. Із 1996 року – викладач Тернопільського центру перепідготовки і підвищення кваліфікації державних службовців, керівників

державних установ і організацій, доцент кафедри державного і муніципального управління, професор кафедри ділової комунікації та організаційної поведінки Україно-Нідерландського факультету Тернопільського державного економічного університету.

Навчалася в докторантурі Національної академії державного управління при Президентові України (м. Київ). У 2007 р., захистивши дисертацію на тему «Формування етики державних службовців в умовах демократизації та професіоналізації державної служби», здобула вчену ступінь доктора наук із державного управління, а у 2009 р. – вчене звання професор. Викладає навчальні дисципліни для бакалаврів і магістрів: «Державне і регіональне управління», «Публічне адміністрування», «Методика викладання у вищій школі», «Методологія наукових досліджень».

Із листопада 2008 р. – завідувач кафедри державного управління та економіки Тернопільського національного технічного університету ім. Івана Пулюя, із 2011 р. – професор кафедри менеджменту у виробничій сфері, а із вересня 2014 р. – професор кафедри економіки та фінансів цього ж вишу.

Галузі наукових інтересів: педагогіка, психологія креативності; менеджмент; етика, професійна етика і етикет; соціальна відповідальність; державне управління, публічне адміністрування. Марія Іванівна автор понад 200 наукових та науково-методичних праць із педагогіки і педагогічної майстерності, психології управління, професійної етики, менеджменту і державного управління. Зокрема, вона автор монографій «Етика державної служби. Зарубіжний досвід» (Київ, 2002), «Етика державних службовців» (Київ, 2003), «Професійна етика державних службовців: теорія і практика формування в умовах демократизації державного управління» (Тернопіль, 2007) та навчальних посібників: «Термінологічний словник із педагогіки» (у співавторстві із Грішиним Е.О.), «Організація праці державних службовців», «Техніка адміністративної діяльності», «Соціальний менеджмент», «Менеджмент персоналу», «Психологія управління та конфліктологія»,

«Педагогіка вищої школи», «Менеджмент персоналу», «Техніка адміністративної діяльності» та ін.

Професор Рудакевич М.І. ініціатор і учасник розробки Кодексів етики КРУ в м.Києві (2001 р.) та ДПА України (2004 р.), а також Загальних правил поведінки державних службовців (Головдержслужба України, 2000 р.), приймала участь в розробці законопроекту «Кодекс добросовісної поведінки посадових осіб» (Головдержслужба України, 2007 р.). Вона – член науково-методичної комісії МОН України із «Державного управління», член робочої групи «Законодавчої ініціативи та інституційного забезпечення реформ» Тернопільського регіонального комітету з соціально-економічних реформ, член робочих груп Тернопільської міської ради з упровадження стандартів якості управління ISO-2001 та розробки Статуту м.Тернополя. Приймає активну участь у видавничій діяльності як член редакційних колегій фахових наукових журналів: «Соціально-економічні проблеми і держава», «Галицький вісник» (ТНТУ імені Івана Пулюя), «Теорія і практика державного управління, психологія і педагогіка» (Херсонський ДТУ); «Управління освітою» (НАДУ при Президентові України).

Марія Іванівна – член спеціалізованої вченої ради Львівського регіонального інституту державного управління НАДУ при Президентові України із захисту дисертацій на присвоєння вченого ступеня кандидата наук державного управління та спеціалізованої вченої ради Тернопільського національного технічного університету імені Івана Пулюя із захисту дисертацій на присвоєння вченого ступеня доктора і кандидата наук з економіки та управління підприємствами.

Професор Рудакевич М.І. відзначена Почесним знаком Київського міського голови «За успіхи в підготовці державних службовців м.Києва» (2000 р.). Як відомий у Тернопільській області педагог, науковець та громадський діяч вона відзначена низкою Почесних грамот Тернопільської міської ради та голови міста Тернопіль за вагомий особистий внесок у розвиток місцевого самоврядування і розбудову громадянського суспільства (2010-2015 рр.).

Очолує громадську організацію Центр громадянської культури й ділової етики «Еліта» та Тернопільський регіональний науково-інформаційний Центр європейської та євроатлантичної інтеграції.

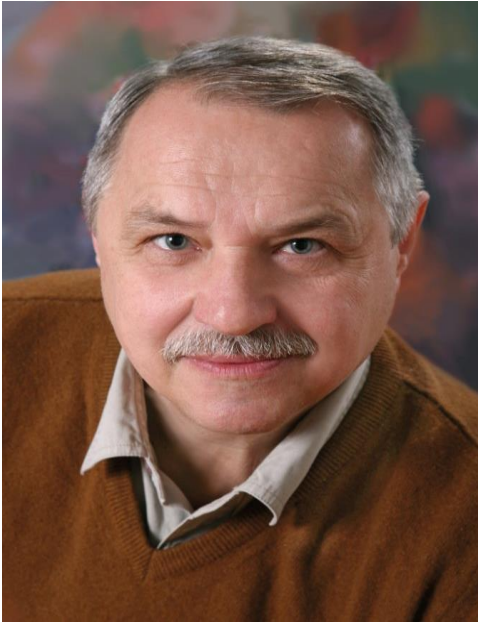
Разом із чоловіком, доктором політичних наук, професором Рудакевич Олегом Михайловичом виростили двох дітей, мають онука.

Література:

1. Тернопільський Енциклопедичний Словник» . – Тернопіль: Збруч, 2010. – Том. 4. – С. 516-517.

2. Наукова еліта державного управління – К., 2012. – С. 59.

3. Довідник «Фундатори українського державотворення та провідні вчені галузі науки «Державне управління». – К., 2012.

Куцик Олександр Петрович (1952 р.н.)

Народився Олександр Петрович Куцик 11 серпня 1952 року в дорозі до м.Дрогобич, поскільки його мама, Анна Петрівна Куцик, їхала на завершення навчання в Дрогобицький педінстит. Дитячі роки Олександра пройшли у колі спілкування та виховання бабки Терезії та дідика Петра Куциків. Олександр навчався спочатку в Буштинській школі-інтернаті (початкова школа), потім у Велико-Березнянській школі-інтернаті (до 8-го класу), Перечинській школі-інтернаті (до 10-го класу). У 1969 році поступив на навчання у Херсонський інститут мистецтв ім. Котляревського, який успішно закінчив у 1973 році, здобувши фах актора дитячого театру. Відразу після закінчення інституту розпочав трудову діяльність у Херсонському театрі ляльок, згодом продовжив роботу у Приморському театрі ляльок (м.Владивосток). Протягом 1981-1986 років навчався у Ленінградському театрі музики і кінематографії на режисерському факультеті театру ляльок. Професійну діяльність з 1986 року продовжив у Львівському театрі ляльок, а з 1987 до 2005 року на посаді головного режисера працював в Ужгородському театрі ляльок. Протягом 2006-2014 років Олександр Куцик – головний режисер Львівського театру ляльок та за сумісництвом доцент кафедри акторського мистецтва та татрознавства факультету культури та мистецтв Львівського національного університету ім І. Франка. Із 2014 року знову повертається в м.Ужгород, обіймає посаду режисера-постановника Ужгородського театру ляльок, на якій творить по теперішній час.

У творчому доробку знаного актора, режисера, педагога Олександра Куцика багато цікавих театральних постановок для юного глядача. Він талановито, як режисер, поставив вистави «Теремок Маршака» (автор Самуїл Маршак), «Мурчин дім» (автор Самуїл Маршак), «У нашій раю на Землі»

(автор Тарас Шевченко), «Коза дереза» (автор Василь Густі), «Недотепа із Вертепа» (автор Дмитро Кешеля).

За видатні заслуги у розвитку театрального мистецтва Президентом України Л. Кучмою Олександр Петрович Куцик удостоєний Почесного звання «Заслужений артист України».

Поляк Юрій Васильович (1944 р.н.)

Народився Юрій Васильович Поляк 5 січня 1944 року в с.Рокосово, Хустського р-ну Закарпатської області. Після закінчення Рокосівської середньої школи працював один рік вчителем Пригірської 8-ми річної школи, що у Високопільському районі Херсонської області (1961-1962 рр.). Здобув вищу освіту в Київському політехнічному інституті на хіміко-технологічному факультеті (1962-1967рр.).

Із 1967 р. прийнятий на роботу майстром Виробничого об'єднання ім. С.П. Корольова. На цьому добре відомому підприємстві Юрій Васильович кар'єрно зростав поступово обіймаючи посади старшого інженера-технолога, заступника начальника цеха начальника центральної технологічної лабораторії (із 1973 року), начальника цеха друкованих схем із 1977 р.), начальника з виробництва (із 1985 р.), а протягом 1987-1991 років завершив тут діяльність обіймаючи посаду начальника виробничо-технічного комплексу друкованих схем ВО ім. С.П. Корольова. Далі він працює - головним інженером Вишгородського заводу «КАРАТ» (1991-1995рр.), головним інженером експериментального виробництва Інституту електрозварювання ім. Б. Патона (1996р.), головним механіком та головним енергетиком Науково дослідного центру квантової медицини «Відгук» МОЗ України (1997-1998 рр.), заступником директора ТОВ «Електропривод ЛТД» (1995-1992 рр), заступником голови Державної пробірної служби Мінфіну України (2001-2003рр.), директором ПП «Ліфтмаркет» (2004 р.), заступником директора Центрального казенного підприємства пробірної контролю (до 2011 р.). Із 19 серпня 2011 року Юрій Поляк на заслуженому відпочинку.

Попри значну зайнятість практичною роботою на керівних постах Поляк Ю.В. постійно займався науковою та винахідницькою діяльністю. Він здобув науковий ступінь кандидата технічних наук, опублікував 26 наукових праць, отримав 4 авторських свідоцтва на винаходи, виступав з доповідями на численних науково-практичних конференціях.

Василь Юрійович, працюючи у важливих галузях (космічній, електронній, радіотехнічній, нових матеріалів тощо) мав численні зустрічі із цікавими особистостями, зокрема космонавтами, що прославили світову наукову спільноту.

Одружений, проживає в м.Києві. Має велику і знану рідню в с.Рокосово, куди при нагоді любить приїхати і помилуватись мальовничими краєвидами, побродити знайомими стежками молодості.

Гоздок Павло Федорович (1914 - 19??)

Народився Павло Федорович Гоздок 18 лютого 1914 року в с.Рокосово Севлюшського округу комітату Угоч Угорщини. Був восьмою дитиною в селянській родині. Початкову школу закінчив у 1924 році в с.Рокосово, а Хустську горожанську школу – у 1928 р. Із 1929 року продовжив навчання в Мукачівському монастирі отців Василіан. Закінчивши новіціат, був направлений на теологічне навчання в Жовкву. Однак хвороба нирок перешкодила цьому і він продовжив навчання в Ужгородській вчительській семінарії, яку закінчив у 1936 році. Отримавши вчительський диплом працював в школах Горінчава і Салдобошу, а у 1941 році був переміщений вчителем угорської початкової школи поблизу м.Сегед. Із 1944 року призначений директором Чорнотисівської народної школи, потім семирічної із угорською мовою навчання, де пропрацював аж до виходу на пенсію у 1974 році.

Обирався від с.Чорнотисів Виноградівського району делегатом Першого з'їзду народних комітетів Закарпаття, що відбувся в м.Мукачево 26 листопада 1945 р.

Після чергового паводку, що наніс селу Чорнотисово значних руйнувань будівель, переселився разом із онуком в с.Гетиня Виноградівського району. Тут завершив свій життєвий шлях. Похований у с.Гетиня.

Обирався від с.Чорнотисів Виноградівського району делегатом Першого з'їзду народних комітетів Закарпаття, що відбувся в м.Мукачево 26 листопада 1945 р.

Література:

1. Сабов Ф. «Ми обирали своє майбутнє». Ужгород: «Закарпаття», 2002. - С.48.

1. Бахно В. «У Рокосові ділять землю». //Закарпатська правда від 17 квітня 1991р.
2. Бахно В. Пока гром не грянет...// Закарпатская правда, № 258 от 28 ноября 1989 г.
3. Бедзір Василь. Село колядників і...березових віників.// Український кур'єр від 14 січня 2011 р.
4. Бендас С., Бендас Д. Священники-мученики, сповідники вірності / /Степан Бендас, Даниїл Бендас/ – Ужгород: вид. «Закарпаття», 1999.- 412 с.
5. Бендас С. П'ять років за колючим дротом: щоденник священика, написаний в ГУЛАЗі // С. М. Бендас. - Ужгород: Карпати, 2008. - 264 с.
6. Билецький П. Плачут березки //Закарпатская правда от 23 ноября 1988 г.
7. Білецький Павло. Раки залишилися тільки на гербі // Високий замок від 31 липня 2015 р.
8. Бора Тарас. Новий Дім молитов у селі Рокосово// Новини Закарпаття від 12 січня 1993 р.
9. Василь Кухта. Він сіяв світло //Новини Закарпаття від ??? (нарис про Івана Чоповдю).
10. Видатні закарпатці. Обласна бібліотека; www.biblioteka.uz.ua ».(про Павла Дубровського).
11. Висіцька Т. Ф. Хуст: сторінки історії та сучасність // Таміла Федорівна Висіцька. - Ужгород: Ліра, 2008. - 680 с.
12. Вотякова О.Л. Донецький археологічний збірник.-2012.№16.- С. 7-28.
13. Гаврило Марія. «Будиночок з історією» // Новини Закарпаття №90 від 19 листопада 1991 р.
14. Гаджега Василь «Додатки к історії русинов и руських церковей в жупі Уточа ч. I и II // Ужгород: Друк. ОО. Василян.1927.- С.50, 69,82,91-93,100 і 114.

15. Гарайда Іван. Причини до пояснення назв наших сел. Унгвар:1941.- С.4.
16. Гладилин В.Н., Ситливий В.И. Ашель Центральної Європи. К.: 1982.
17. Гладилин В.Н., Смирнов С.В. Закарпатська палеолітична експедиція. Т.1. - К.: 1971.- С.29-30.; Гладилин, Ситливий 1990, С.65, 129.
18. Греко-кат. газета. №48,1906.
19. Гренджа – Донської В. Щастя і горе Карпатської України. Щоденник/Літературна редакція: проф. д-р Василь Лев. – Видання Карпатського Союзу, Інк. Відділ у Вашингтоні, Д.К., 1987. – 488 с.
20. ДАЗО Р – 113. О. 1. спр.1.
21. ДАЗО Р – 113. О. 1. спр.2, арк.18.
22. ДАЗО Р – 113. О. 1. спр.1.
23. ДАЗО Р – 113. О. 1. спр.4 .
24. ДАЗО Р – 113. О. 1. спр.11.
25. ДАЗО Р – 115. О. 1. спр. 6, арк. 143.
26. ДАЗО Р – 129. О. 15. арк. 170.
27. ДАЗО Р – 329. О. 1. спр. 34, арк.1-6.
28. ДАЗО Р – 1215. О.1.
29. ДАЗО Р – 135. О. 1. спр. 1, арк. 141
30. ДАЗО Р – 135. О. 1. спр. 3, арк. 91.
31. ДАЗО Р – 135. О. 1. спр. 1.
32. ДАЗО Р – 135. О. 1. спр. 23.
33. ДАЗО Р – 135., О.1. спр. 23, арк. 49.
34. ДАЗО Р – 135. О.1. спр .6, арк.5.
35. ДАЗО Р – 135. О. 2. арк. 47.
36. ДАЗО Р – 135. О. 2. арк. 3.
37. ДАЗО Р – 135 О. 1. спр. 135.

38. ДАЗО Р – 329 О. 1. спр. 34.
39. ДАЗО Р – 1215, О. 1. спр. 1-10.
40. ДАЗО Р – 1216. спр. 1-59.
41. ДАЗО Р – 1490. О. 48. спр. 115, 28 с.
42. ДАЗО Р – 1490. О. 48. спр. 80, 99 с.
43. ДАЗО Р – 1490. спр. 60.
44. ДАЗО Р – 1490, спр. 125, арк.2.
45. ДАЗО Ф-2558. О. 1. дело 5534.
46. ДАЗО Р – 2510 О. 1. спр. 1. арк. 21-22.
47. ДАЗО Р – 2510. О.1. спр. 7, арк. 72-74.
48. ДАЗО Р – 2510. О. 1. спр.1, с. 47.
49. ДАЗО Р – 2510. О. 1. спр. 12, арк. 7.
50. ДАЗО Р – 2510. О.1. спр.1, арк. 47.
51. ДАЗО Р – 2510. О.1. спр. 26.
52. ДАЗО Р – 2510. О. 1. спр. 32.
53. ДАЗО Р – 2510. О. 1. спр. 40.
54. ДАЗО Р – 2510. О. 1. спр. 47, ст. 38.
55. ДАЗО Р – 2510 О.1. спр.1, арк. 52-53.
56. ДАЗО Р – 2510 О.1. спр. 96, арк 42 – 43.
57. ДАЗО Р – 2510. О. 1. спр. 105.
58. ДАЗО Р – 2510. О. 1. спр. 108, ст. 43
59. ДАЗО Р – 2510. О. 1. спр. 113-115.
60. ДАЗО Р – 2510. О.1. спр. 134.
61. ДАЗО Р – 2510. О. 1. спр.135.
62. ДАЗО Р – 2510. О.1. спр.144.
63. ДАЗО Р – 2510. О. 1. спр.153 ст. 95.
64. ДАЗО Р – 2510. О. 1. спр. 158, арк. 8.
65. ДАЗО Р – 2510. О. 1. спр. 175, арк. 72 .
66. ДАЗО Р – 2510. О. 1. спр. 7, арк. 73-74.

67. ДАЗО Р – 2510. О. 2. спр. 4, арк. 17.
68. ДАЗО Р – 2510. О. 2. спр. 6, арк. 28.
69. ДАЗО Р – 2519. О. 1. спр. 39, арк. 57.
70. ДАЗО Р – 2519. О. 1. спр. 39, арк. 58.
71. ДАЗО Р – 2519. О. 1. спр. 96
72. ДАЗО Р – 544. О.1. спр.1, арк. 8.
73. ДАЗО Ф-1. О.1. спр. 114, арк. 156.
74. ДАЗО Ф-1. О.1. спр. 114, арк. 172.
75. ДАЗО Ф-1. О.1. спр. 152.
76. ДАЗО Ф-1. О.1. спр. 165.
77. ДАЗО Ф-1. О.1. спр. 389.
78. ДАЗО Ф-1. О.1. спр. 390.
79. ДАЗО Ф-1. О.1. спр. 740, арк. 141.
80. ДАЗО Ф-1. О.1. спр. 740, арк. 145.
81. ДАЗО Ф-1. О.1. спр. 740, арк. 172.
82. ДАЗО Ф-1. О.1 спр. 740, арк. 42, 43.
83. ДАЗО Ф-1. О.1.,спр. 956.
84. ДАЗО Ф-1. О.1. спр. 1015.
85. ДАЗО Ф-72. О. 2. спр. 21.
86. ДАЗО Ф-78. О. 2. спр. 21, арк. 1-59.
87. ДАЗО Ф-78. О. 4. спр. 5, арк. 7.
88. ДАЗО Ф-245. О. 2. спр. 145, арк. 4.
89. ДАЗО Ф-125. О. 1. спр. 4098, арк. 10-13.
90. ДАЗО Ф-139. О.1. спр. 1.
91. ДАЗО Ф-151. О. 22. арк. 231.
92. ДАЗО Ф-163. О. 4. спр. 995, 997.
93. ДАЗО Ф-236. О. 7. зб. № 7, лист 50.
94. ДАЗО Ф-514. О. 1. спр. 12, лист 2 – 40.
95. ДАЗО Ф-516. О. 1. спр. 22.
96. ДАЗО Ф-514. О.1. зб. № 84, лист 1 – 18.

97. ДАЗО Ф-163. О. 4. спр. 1004,1008, 1012.
98. ДАЗО Ф-623. О.1. зб. № 972, лист 1-7.
99. ДАЗО Ф-2558. О.1. спр. 5534.
100. Данилюк Дмитро. Історія Закарпаття. Ужгород: В-во В. Падяка, 2013.-304 с., іл.
101. Данилець Ю. Православні монастирі Закарпаття. Ужгород: Вид. відділ УПЦ, 2010. -210 с.
102. День матерей в Рокосові. Новинка «Тиса» №2 від 24 мая 1936 р.
103. Довганич О.Д. Роки лихоліття. Невідомі сторінки і трагічні долі. Ужгород: Патент, 1995.-259 с.
104. Довганич О.Д. Так ламалися долі репресованих закарпатців. Ужгород: «Гражда», 2008.-292 с.
105. Достал Ярослав. Подкарпатська Русь. Путівник-довідник. Упорядник Юрій Фатула. Ужгород: «Карпати», 2014.-312 с., іл
106. Драган О., Григора Є. Виноградів – древнє місто над Тисою . // – Ужгород: вид-во Ужгород. 2006.
107. Дубровський П. Ленінська правда від 27 березня 1971 р. 9 (про зйомки епізодів фільму «Війна і мир» поблизу с.Рокосово).
108. Енциклопедія Закарпаття: визначні особи ХХ століття /редкол.: В.В. Бедь, М.М. Ганич, О.Д. Довганич та ін./, Ужгород: Гражда, 2007.-400 с, іл.
109. Закарпатські втікачі в СРСР: через табори ГУЛАГу і Бузулук до рідних Карпат. 1939-1949: арх док. і матер. /упоряд. О.М. Корсун, О.М. Пагір'я.- Ужгород: Карпати, 2011.- 768 с., іл.
110. Жадання дороги - несписаний пішник. /Івану Чоповді-50/ Новини Закарпаття, січень 2005 р.
111. Жаткович Юрій . Этнографический очерк угро-русских// Ужгород: 2007.

112. Журнал "Катализ и нефтехимия". До 70-річчя Поп Г.С. 2015, № 24, С. 108-109.
113. Зарубіжні українці. Довідник. К.: вид. Україна, 1991.- 234 с.
114. Ігнатович О. Літературні портрети. Ужгород: Ліра. 2013.-С.28-35.
115. Історія міст і сіл України. У 26-томах. Закарпатська область. /голова Головної редколегії П.Т. Тронько. Київ: 1969.- 652 с.
116. Карпатська Україна в журналі «Пробоем» 1934-1943// Ужгород: 2009.- 212 с.
117. Келемен М. Исполкому неудовлетворительно// Закарпатська правда, № 258, від 10.11.1989, С.2.
118. Книга «Пам'ять націй». Httry\\pametnaroda\cz\istory\spir vasil.
119. Книга пам'яті України. Закарпатська область. – Ужгород. Кн.1-1995.-664 с.; кн.2.-1998.- 426 с.
120. Книга наказів по Рокосівській СШ та Рокосівській ЗОШ І–ІІІ ст.
121. Козар М.М. Історико – географічний нарис села Рокосово / М.М. Козар. – Тернопіль, 2012. – 104 с.
122. Кондратович И. М. История Подкарпатской Руси для народа.- Ужгород: 1924.
123. Копчак В.П., Копчак С.И. Население Закарпатья за 100 лет. Львів: Вища школа, 1977.-197 с.
124. Копас М. Вовчинці // Наш рідний край IV рочн., №2.
125. Котигорошко В.Г. Верхне Потисся в давнину. 1000000 років тому – X ст. н.е. – Ужгород: Карпати, 2008. - 432 с., іл.
126. Красне поле. Частина 1. Про Карпатську Україну /Упорядники Ю.Зейкан, В. Копейко/ Ужгород: «Патент», 1999.-320 с.
127. Кубійович Володимир. Географія українських і сумежних земель. У 2-х томах. Львів: Український видавничий інститут у Львові, 1938. – 613 с.
128. Логойда В., Туряниця Ю. «Струмки великої ріки»//Новини Закарпаття від 26 січня 1993 р.

129. Лучкай М. Історія карпатських русинів. У 6-томах. / Михайло Лучкай. Ужгород: Закарпаття, 1999-2011; Т.3.-2003.-328 с.
130. Мазурок О. « Історію угрорусів, якщо брати до уваги вимоги сучасної історіографії, ще не написано». Ужгород: Мистецька лінія, 2009.- 284 с.
131. Малеев Е.Ф. Неогеновый вулканизм Закарпаття. М: лист, 1964. - 251 с.
132. Мариконь Б., Ньорба В. «Геральдика Закарпаття. Герби і печатки міст, сіл та селищ» Ужгород : Краєвиди Карпат, 2010. - 96 с.
133. Маркуш Олександр «Наш рідний край. Народознавчі матеріали про Закарпаття». Ужгород: ЗППО, 2001.- 176 с.
134. Матеріали міжнародної наукової конференції "Українські Карпати: етнос, історія, культура" (Ужгород, 26 серп. - 1 вер. 1991 р.) / голов. ред. П. Чучка. - Ужгород : Карпати, 1993. - 610 с.
135. Мацо Мирослава // Люди і св'ятині Закарпаття. – Мукачево: «Благовісник», 2009 – С. 9.
136. Митрак О. Путевие впечатления //Тижневик «Світ», 1864.
137. Мицюк О. Нариси з соціально-господарської історії б.Угорської, нині Підкарпатської Русі. Т. 1-2 / О. Мицюк; ред. Д.М. Федака . Ужгород: Закарпаття, 2003: т.1. – 246 с., т.2. – 435 с.
138. Найпавер К. Від кельтської Русинії до Київської Русі// К.Найпавер.- Ужгород, 2006.- 80с.
139. Нариси історії Закарпаття. У 3- томах. – Ужгород. – 1993-2003. Т.1.(з найдавніших часів до 1918 року) / відп. ред. І. Гранчак., Е. Балагурі, М. Бабидорич/ Ужгород. – 1993.- 436 с.
140. Наукова еліта державного управління – К.: 2012. - С .59.
141. Наукова еліта Закарпаття. - Ужгород: вид-во «Гражда», 2005.- С.96-97.

142. Нафтогазова галузь України: поступ і особистості / За редакцією кандидата технічних наук З.П. Осінчука. — К.: Видавничий центр «Логос Україна», 2013. — 328 с.
143. Оголошення конкурсу на посаду вчителя с.Рокосово// «Урядовий вісник» №7, 1929.- С. 131-135
144. Офіцинський Р. А. Новоселиця у минулому і сьогодні (1371-2009 роки): Історико-краєзнавча монографія. – Ужгород: Гражда, 2009. – 512 с.: іл.
145. Паспорт села Рокосово за 1918р.
146. Палчей М. Простая правда. – Ужгород: пр. друк. ПП Роман Повч. 2003. -158 с.
147. Пап С. Історія Закарпаття. У 3-х томах. Івано-Франківськ: Нова Зоря. - 2001 - 2003.
148. Петров Н. Русское население по восточному склону Карпат (Гуцулы, бойки, лемки). М.: 1867. - 32с.
149. Петров А. Пределы угро-русской речи в 1773 по официальным данным. Исследование и карты. СПб: 1911
150. Піняк Ю.І. Рокосово-сторінки історії. Ужгород: Ужгородська міська друкарня, 2006. - 48 с.
151. Письменники Срібної Землі /упоряд. П.М. Ходанич, Ужгород:2006. - С.226-231
152. Погоріляк І.С. Історія церкви в с.Широкому Виноградівському районі. с.Широке: рукопис, 2008.-169 с.
153. Пойда С. «Одержимий труда» //Газета «Карпатська Україна» від 21 січня 1993.
154. Поп Иван. Энциклопедия Подкарпатской Руси. Ужгород: ПП Роман Повч , 2006.- 411 с.
155. Поп С.С. Природні ресурси Закарпаття. 3-е видання, Ужгород: «Карпати», 2009.-340 с, іл.
156. Попов Н. Русское население по восточному склону Карпат (Гуцулы-бойки-лемки) – М. - 1867. – 32 с.

157. Попович О.В. Давні та сучасні назви міст і сіл Закарпаття. – Ужгород: 2009. – 112 с.
158. Похвальное рішення. «Наука» № 33, 1909– С.8.
159. Реабілітовані історією. У 27 томах. Закарпатська область. Книга 2. /редкол. О. Довганич та ін. Ужгород, Вид-во «Закарпаття», 2004 .- С. 587-800.
160. Рокосово. Плетарня корзинь. «Наука» 1910 р., №1- С. 16.
161. Рудницький Степан. Основи морфології і геології Підкарпатської Русі і Закарпаття взагалі. Част.1. Науковий збірник Просвіти. Ужгород:1925 р.
162. Сабов Ф. «Ми обирали своє майбутнє». Ужгород: «Закарпаття», 2002. - С.48.
163. «Свобода», газета від 6 грудня 1928 р.
164. Сирохман М. Церкви України. Закарпатська область// Михайло Сирохман. Фундація енциклопедії України.- Торонто; Львів: Вид-во «Мс», 2000.- С. 359 – 360.
165. Скунець Петро «Електрон-фотонна емісія академіка Степена Попа» // Срібна Земля №1 (461) від 5 січня 2002 р.
166. Соболев В. С., Вартанова Н.С., Горбачевская О.Н. Петрография неогеновых вулканических пород Ужгород-Хустского хребта // Тр. Львов. геол. об-ва. Сер. петрогр. 1947. Вип. 1.- С. 3–71.
167. Сова П.П. Археологические открытия 1969 года.-М.: 1979.- С.218.
168. Терновець Олександр. Забутий Богом і людьми // Новини Закарпаття від 15 травня 1991 р.
169. Тернопільський енциклопедичний словник. - Тернопіль: Збруч, 2010. – Т.4. – С. 516-517.
170. Тищенко К.М. Мадярський пласт у топоніміці України: імена арподидів. Східний світ. 2007. №4.- С.133-142.
171. Український географічний журнал № 1 2012.- С.71.

172. Уральський Леонід. Нарис «Все починається з людини» в кн. Барви гірського краю. Ужгород:1994.- С.55-57.; нарис «Любов на все життя». - С.25-27.

173. Урам П. Находки в Карпатах. Закарпатская правда от 2 октября 1959 г.

174. Федака С. «Закарпаття у ХІ ст.». Закарпатська правда № 11 від 17 лютого 2006. - С.13 ; №25 від 3 березня 2006. - С.13.

175. Фейнеш Елек. «Географічний словник Угорщини» (Опис населених пунктів Закарпаття середини ХІХ ст.) перекладач, упорядник Йосип Кобаль. Ужгород: ТОВ «Іва», 2011.- 96 с.

176. Химинець В.В., Стрічак П.П., Качур Б.М., Талапканич М.І. Освіта Закарпаття. – Ужгород: 2009.-462 с.

177. Шематизми греко-католицької єпархії за 1856 -1916 pp. - Ужгород: Архів бібліотеки УжНУ.

178. Шерегій Юрій. Нарис історії українських театрів Закарпатської України до 1945 року //Нью-Йорк – Париж – Сідней -Торонто – Пряшів – Львів: В-во Львівського ун-у. Словацьке педагогічне вид. 1993.- 412 с.

179. Шманько П.І., Лендел В.Г., Шманько І. І. Хіміки Закарпаття. Ужгород: Патент, 2003. - С.165-166.

180. «Gorog katholikus», Szemle 7, septembr 9,1906. -p.2.

181. «Gorog katholikus», Szemle 7, februar 25,1906. -p.48.

182. «Gorog katholikus», Szemle 3, aprilis 20,1902. - p.2

183. «Gorog katholikus», Szemle 7, decevber 2,1902. - p.2. - Rakasz haladasa.

184. Gyorgy Csatory. Ugocsa varmegye II Rakoczi Ferenc allamaban 1703-1711. Ungvar-Beregszasz: PoliprPrint- II. Rkoczi Ferenc Karpataljai Magyar Foiskola, 2008. – p. 276.

185. Georgy Andor. Felelotlenseg Rokoszovoon//Karp.Ig., 27.12. 1989.

186. “Felvidek” Budapest, 1940, P. 96-97.

187. Fenyés E. Magyarország a hozzá kapcsolt tartományoknak mostani állapotja statistika i es geographiai tekintetben //Pest: 1836-1840
188. «Kelet» №32, július 31,1892.
189. «Kelet» № 33, augusztus 7,1892.
190. Magyarországnak s a hozzá kapcsolt tartományoknak mostani állapotja statistikai és geographiai tekintetben, I-VI// Pest: 1836-1840
191. «Neptanítók Lapja” , XLII. evf. Budapest: December 30,1909.- p.16.
192. Schematismus venerabilis cleri craeci catholicorum dioecesis Munkacsensis pro anno domini M.D. CCC.XLI. CASSOVIAE: Typis Caroli Werfer, Caes. Priv. Acad. Typographi, 1841-1899 pp. – 324 p.
193. Szabo Istvan “ Budapest kladja a Magyar tudmanyos» Academia”. 1937.- 618 p.
194. Ujh.1548. F.20.Ns25; Ujh.1549. F.27.Ns14; Ujh.Dl. 38584. Per. 1365. F. 4.
195. Vodohosodaarske otasky Podkarpatske Rusi 1927-1937.// Uprvil Ing. Kubari Ant.- Uzhorode: «Novina».-1937.- P. 17, 18, 57, 58, 62, 64.
196. <http://archives.hungaricana.hu/hu/urberi/ugocsa-rakasz/>.
197. <http://rokos.org.ua>; <http://rokosovo.ua>; <http://vr.rokosovo.com>.
198. <http://hu.wikipedia.org/wiki/Hontp>.
199. <http://1ua.com.ua/manage/foto/201211/b7175883.jpg>.
200. http://www.hve.in.ua/o-nas/ystoryja/cerkvy-hve-zakarpattja_lang-ru.
201. <http://www.ukurier.gov.ua>.
202. <http://www.map.lang.gov.ua/kadastrova-karta>.
203. <http://www.pametnaroda.cz/witnes/index/id/608/page8>].
204. <http://archives.hungaricana.hu/hu/urberi/ugocsa/ugocsa-Rakasz>.
205. <https://zk.isuo.org>

**ДОДАТОК 1
ПЕРЕЛІК РЕАБІЛІТОВАНИХ**

1. Бистрянин Андрій Юрійович, 1905 р. н., с.Рокосово Хустського р-ну Закарпатської області, українець, освіта початкова, безпартійний. Проживав в с. Рокосово, тесляр. Закарпатським обласним судом 12 – 13 липня 1952 р. засуджений на 25 р. позбавлення волі. Реабілітований у 1991 р.
2. Бистрянин Іван Іванович, 1914 р. н., с.Рокосово Хустського р-ну Закарпатської області, українець, освіта початкова, безпартійний. Проживав в с. Рокосово, каменяр. Особливою нарадою НКВС СРСР 2 листопада 1940 р. засуджений на 3 р. позбавлення волі. Реабілітований у 1991 р.
3. Бистрянин Іван Юрійович, 1911 р. н., с.Рокосово Хустського р-ну Закарпатської області, українець, освіта початкова, безпартійний. Проживав в с. Рокосово, тесляр лісорозробки. Закарпатським обласним судом 12 – 13 липня 1952 р. засуджений на 25 р. позбавлення волі. Реабілітований у 1991 р.
4. Білецький Андрій Андрійович, 1916 р. н., с. Рокосово Хустського р-ну Закарпатської області, українець, освіта початкова, безпартійний. Проживав в с. Рокосово, робітник. Особливою нарадою при НКВС СРСР 10 лютого 1941 р. засуджений на 3 р. позбавлення волі. Реабілітований у 1991 р.
5. Бондинець Юрій Андрійович, 1903 р. н., с.Рокосово Хустського р-ну Закарпатської області, українець, освіта початкова, безпартійний. Проживав в с. Рокосово, каменяр. Особливою нарадою при НКВС СРСР 29 березня 1941 р. засуджений на 3 р. позбавлення волі. Реабілітований у 1991 р.
6. Васьовчик (Васючик) Андрій Андрійович, 1922 р. н., с.Рокосово Хустського р-ну Закарпатської області, українець, освіта початкова, безпартійний. Проживав в с. Рокосово, хлібороб. Особливою нарадою при НКВС СРСР 10 лютого 1941 р. засуджений на 3 р. позбавлення волі. Реабілітований у 1991 р.
7. Газдаг Василь Гаврилович, 1913 р.н., с.Рокосово Хустського р-ну Закарпатської області, українець, освіта вища, безпартійний. Проживав в м. Ужгород Закарпатської області, учитель вечірньої школи №4. Закарпатським обласним судом засуджений на 3 р. позбавлення волі. Реабілітований у 1987 р.
8. Гоздок Андрій Андрійович, 1916 р.н., с.Рокосово Хустського р-ну Закарпатської області, українець, освіта початкова, безпартійний. Проживав в с. Рокосово, робітник. Особливою нарадою при НКВС СРСР 7 квітня 1941 р. засуджений на 3 р. позбавлення волі. Реабілітований у 1991 р.
9. Добровський Іван Стефанович, 1914 р. н., с.Рокосово Хустського р-ну Закарпатської області, українець, освіта початкова, безпартійний. Проживав в с. Рокосово, робітник. Особливою нарадою при НКВС СРСР 21 червня 1940 р. засуджений на 3 р. позбавлення волі. Реабілітований у 1991 р.
10. Довгіль Василь Олексійович, 1899 р. н., с.Рокосово Хустського р-ну Закарпатської області, українець, освіта початкова, безпартійний. Проживав в с. Рокосово, хлібороб. Особливою нарадою при Міністерстві держбезпеки СРСР 1 червня 1949 р. направлений на примусове лікування особливою нарадою при

МВС СРСР 28 травня 1953 р. попередню постанову припинено. Реабілітований у 1991 р.

11. Дудаш Микола Миколайович, 1887 р. народження, с.Рокосов, окр. Великотурецький, Угорщина, українець, освіта початкова, член КПЧ в 1919-1938 рр. Проживав в м. Ужгород Закарпатської області, електромонтер. Особливою нарадою при НКВС СРСР 10 серпня 1949 р. засуджений на 3 р. позбавлення волі. Реабілітований у 1989 р.

12. Жупан Георгій Степанович, 1916 р. н., с.Рокосово Хустського р-ну Закарпатської області, українець, освіта середня, безпартійний. Проживав в м. Ужгород Закарпатської області, службовець. Особливою нарадою при Міністерстві держбезпеки СРСР 19 лютого 1949 р. засуджений на 10 р. позбавлення волі. Реабілітований у 1989 р.

13. Келемен Іван Дмитрович, 1921 р.н., с.Рокосово Хустського р-ну Закарпатської області, українець, освіта початкова, безпартійний. Проживав в с. Рокосово, робітник. Особливою нарадою при НКВС СРСР 10 лютого 1941 р. засуджений на 3 р. позбавлення волі. Реабілітований у 1991 р.

14. Клювак (Клевач) Юрій Юрійович, 1919 р. н., с.Рокосово Хустського р-ну Закарпатської області, українець, освіта початкова, безпартійний. Проживав в с. Рокосово робітник. Особливою нарадою при НКВС СРСР 10 лютого 1941 р. засуджений на 3 р. позбавлення волі. Реабілітований у 1991 р.

15. Кляп Іван Іванович, 1921 р. н., с.Рокосово Хустського р-ну Закарпатської області, українець, освіта початкова, безпартійний. Проживав в с. Рокосово, робітник. Особливою нарадою при НКВС СРСР 10 лютого 1941 р. засуджений на 3 р. позбавлення волі. Реабілітований у 1991 р.

16. Копас Юрій Васильович, 1913 р. н., с.Рокосово Хустського р-ну Закарпатської області, українець, освіта початкова, безпартійний. Проживав в с. Рокосово, тесляр. Закарпатським обласним судом в м. Хуст 12 – 13 липня 1952 р. засуджений на 25 р. позбавлення волі. Реабілітований у 1991 р.

17. Копос Михайло Васильович, 1922 р. н., с.Рокосово Хустського р-ну Закарпатської області, українець, освіта початкова, безпартійний. Проживав в с. Рокосово, каменяр. Особливою нарадою при НКВС СРСР 2 листопада 1940 р. засуджений на 3 р. позбавлення волі. Реабілітований у 1991 р.

18. Лукачинець Василь Іванович, 1908 р. н., с.Рокосово Хустського р-ну Закарпатської області, українець, освіта початкова, безпартійний. Проживав в с. Синевір Міжгірського р – ну Закарпатської області, столяр. Особливою нарадою при НКВС СРСР 29 листопада 1940 р. засуджений на 3 р. позбавлення волі. Реабілітований у 1975 р.

19. Микита Степан Васильович, 1909 р. н., с.Рокосово Хустського р-ну Закарпатської області, українець, освіта початкова, безпартійний. Проживав в с. Рокосово, каменяр. Особливою нарадою при НКВС СРСР 29 березня 1941 р. засуджений на 3 р. позбавлення волі. Реабілітований у 1991 р.

20. Палаташ Іван Іванович, 1929 р. н., с.Рокосово Хустського р-ну Закарпатської області, українець, освіта неповна середня, безпартійний. Проживав в с. Рокосово учень технікуму. Військовим трибуналом прикордонних

військ МВС Закарпатського округу 9 грудня 1946 р. засуджений на 20 р. позбавлення волі. Реабілітований у 1993 р.

21. Пальчей Василь Петрович, 1921 р. н., с.Рокосово Хустського р-ну Закарпатської області, українець, освіта початкова, безпартійний. Проживав в с. Рокосово, лісоруб. Особливою нарадою при НКВС СРСР 10 лютого 1941 р. засуджений на 3 р. позбавлення волі. Реабілітований у 1991 р.

22. Пальчей Михайло Гаврилович, 1910 р. н., с.Рокосово Хустського р-ну Закарпатської області, українець, освіта початкова, безпартійний. Проживав в с. Рокосово, робітник Теремле-Ріцької ГЕС. Закарпатським обласним судом 13 листопада 1950 р. засуджений на 25 р. позбавлення волі. Призидією Верховного суду УРСР 8 липня 1955 р. засуджений на 10 р. позбавлення волі. Реабілітований у 1992 р.

23. Поган Михайло Юрійович, 1922 р. н., с.Рокосово Хустського р-ну Закарпатської області, українець, освіта початкова, безпартійний. Проживав в с. Рокосово, робітник. Особливою нарадою при НКВС СРСР 7 квітня 1941 р. засуджений на 3 р. позбавлення волі. Реабілітований у 1991 р.

24. Поп Михайло Степанович, 1911 р. н., с.Рокосово Хустського р-ну Закарпатської області, українець, освіта початкова, безпартійний. Проживав в с. Рокосово, каменяр. Особливою нарадою при НКВС СРСР 2 листопада 1940 р. засуджений на 3 р. позбавлення волі. Реабілітований у 1991 р.

25. Поп Степан Степанович, 1920 р. н., с.Рокосово Хустського р-ну Закарпатської області, українець, освіта початкова, безпартійний. Проживав в с. Рокосово, каменяр. Особливою нарадою при НКВС СРСР 2 листопада 1940 р. засуджений на 3 р. позбавлення волі. Реабілітований у 1991 р.

26. Райзер Дезидерій Леопольдович, 1918 р. н., с.Рокосово Хустського р-ну Закарпатської області, єврей, освіта початкова, безпартійний. Перебував у військовій частині, солдат угорської армії. Особливою нарадою при НКВС СРСР 11 квітня 1942 р. засуджений на 3 р. позбавлення волі. Реабілітований у 1991 р.

27. Ракущинець Василь Михайлович, 1919 р. н., с.Рокосово Хустського р-ну Закарпатської області, українець, освіта початкова, безпартійний. Проживав в с. Рокосово, робітник. Особливою нарадою при НКВС СРСР 10 лютого 1941 р. засуджений на 3 р. позбавлення волі. Реабілітований у 1991 р.

28. Ракущинець Іван Юрійович, 1915 р. н., с.Рокосово Хустського р-ну Закарпатської області, русин, освіта початкова, безпартійний. Проживав в с. Рокосово, робітник - залізничник. Особливою нарадою при НКВС СРСР 21 червня 1940 р. засуджений на 3 р. позбавлення волі. Реабілітований у 1991 р.

29. Роман Ганна Василівна, 1928 р. н., с.Рокосово Хустського р-ну Закарпатської області, українець, освіта початкова, безпартійна. Проживала в с. Рокосово, колгоспниця колгоспу ім. Жданова. Закарпатським обласним судом 13 листопада 1959 р. засуджена на 25 р. позбавлення волі. Президією Верховного суду УРСР 8 липня 1955 р. засуджена на 10 р. позбавлення волі. Реабілітована у 1992 р.

30. Тодавчич (Тодовчич) Іван Юрійович, 1914 р. н., с.Рокосово Хустського р-ну Закарпатської області, українець, освіта початкова, безпартійний. Проживав в с. Рокосово, хлібороб. Особливою нарадою при НКВС

СРСР 11 жовтня 1940 р. засуджений на 3 р. позбавлення волі. Реабілітований у 1991 р.

31. Чухряля Михайло Васильович, 1929 р. н., с.Рокосово Хустського р-ну Закарпатської області, українець, освіта початкова, безпартійний. Проживав в с. Вільшани Хустського р – ну Закарпатської області, робітник Закарпатгесбуду. Закарпатським обласним судом 13 листопада 1950 р. засуджений на 25 р. позбавлення волі. Призидією Верховного суду УРСР 8 липня 1955 р. засуджений на 6 р. позбавлення волі. Реабілітований у 1992 р.

32. Шпір Василь Андрійович, 1922 р. н., с.Рокосово Хустського р-ну Закарпатської області, українець, освіта початкова, безпартійний. Проживав в с. Рокосово, робітник. Особливою нарадою при НКВС СРСР 10 лютого 1941 р. засуджений на 3 р. позбавлення волі. Реабілітований у 1991 р.

33. Шпір Василь Юрійович, 1913 р. н., с.Рокосово Хустського р-ну Закарпатської області, українець, освіта початкова, безпартійний. Проживав в с. Рокосово, робітник. Особливою нарадою при НКВС СРСР 2 листопада 1940 р. засуджений на 3 р. позбавлення волі. Реабілітований у 1991 р.

34. Ясович Давид Мойсейович, 1915 р. н., с.Рокосово Хустського р-ну Закарпатської області, єврей, освіта початкова, безпартійний. Проживав в с. Рокосово, працівник друкарні. Особливою нарадою при НКВС СРСР 2 липня 1940 р. засуджений на 3 р. позбавлення волі. Реабілітований у 1992 р.

Вирок

(Справа № К-291 12 листопада 1949 р.)

ІМ'ЯМ УКРАЇНСЬКОЇ РАДЯНСЬКОЇ СОЦІАЛІСТИЧНОЇ РЕСПУБЛІКИ

Народний суддя II-ої дільниці Хустської округи Закарпатської області в складі: головуючого – народного судді Іваниш та народних засідателів Кадар та Хохідра при секретарі Ердеї – Нодь з участю прокурора Ходанич та адвоката Варга розглянув у відкритому судовому засіданні в місті Хуст 12 листопада 1949 року справу по обвинуваченню Барзул Андрія Юрієвича 1894 року народження, уродженця та мешканця с.Рокосово дом №381 Хустської округи Закарпатської області, українця, малописьменного, одруженого, по соц. походженню кулак, раніш не судимого.

В злочині передбаченому ст.58 ч.ІІ КК УРСР.

Знайшов

Барзул згідно об'єктів обложений був сільськогосподарським податком за 1949 р. на загальну суму 12.481-65 крб. по указаним в платіжним повідомленні державні строки, а саме на 1 вересня підсудний повинен був розрахуватись перед державою 4,160 крб. і на 1 листопада 1949 року суму 4161 крб. не зважаючи на те, що платіжне повідомлення було вручено дном 15 вересня 1949 року но підсудний в указані державні строки не виплатив ні копійки, не дивлячись на те, що підсудний маючи в своєму користуванні кулацьке господарство.

В судовому засіданні підсудний себе за виновного не визнав, покликаючись на те, що не маючи достатньої кількості грошей не мав змоги розрахуватись перед державою, а також підкреслює, що наведену суму 12.481-65 крб. платити не буде.

На це покликання підсудного голослівне та безпідставне, позаяк підсудний на протязі всього часу користуючись кулацьким господарством використовував найомний труд, чого в судовому засіданні ствердив свідок по справі Гоздок, таким чином злочинний шлях підсудного, який маючи на меті діяти кулацькою тихою сапою, виявлено та доказано повністю як по матеріалам справи та показу свідка Гоздок тобто злочину що його передбачено ст. 58 ч.ІІ КК УРСР.

Тому на підставі наведеного та керуючись ст.296,297 КК УРСР.

ПРИСУДИВ:

Барзул Андрія Юрієвича на підставі ст. 58 ч.ІІ КК УРСР підвергнути до позбавлення волі в ППТ терміном на 10 – десять – років з поразкою в правах терміном на 5 років передбачених пунктом а,б,в,г передбаченої ст.29 КК УРСР з конфіскацією всього майна.

Початок відбуття міри покарання рахувати Барзул Андрію Юрієвичу з 31 жовтня 1949 року.

Запобіжний захід засудженому Барзул А.Ю. залишити попередній тримання під вартою.

В ладі примітки до ст.80 КК УРСР стягнути із засудженого в користь Хустської юрконсультації за виступ адвоката в його інтересах суму 350 крб.

Вирок оголошено та може бути оскаржено до Закарпатського облсуду на протязі 5-ти днів з дня його оголошення через цей нарсуд.

Головуючий (підпис) Іваниш (підпис) Кадар (підпис) Хохідра

І копію для тюрми перебрав 12.XI.49 року конвой (підпис)

Вик. лист 22.XI.49 року (підпис)

З оригіналом вірно: Народний суддя Хустського райнарсуду В. І. Примут

Зав. канцелярією: О. І. Драч

ДОВІДКА

Президією Закарпатського обласного суду 4 червня 1992 року переглянуто матеріали, за якими в 1949 році вирокком народного суду 2-ої дільниці Хустської округи Закарпатської області був засуджений Барзул Андрій Юрієвич, 1894 року народження, уродженець і мешканець с.Рокосово Хустської округи, за ст.58 ч.2 КК УРСР до десяти років позбавлення волі в поправно – трудових таборах з конфіскацією всього майна з поразкою в правах строком на п'ять років.

Постановою президії Закарпатського обласного суду від 4.06.1992 року вирок народного суду 2-ої дільниці Хустської округи Закарпатської області від 12 листопада 1949 року у відношенні Барзула Андрія Юрієвича скасовано, а справу провадженням закрито за відсутністю в його діях складу злочину.

Громадянин Барзул Андрій Юрієвич по даній справі реабілітований.

Голова Закарпатського Обласного суду: І.В.Лендел

ДОДАТОК 3

Список добровольців та партизанів, які через свої хвороби не можуть істі с. chlit (13 червня 1945 року).

Ім'я та прізвище	№ будинку	Рік народження	Матері
Василь Дубровський	582	1924	Емма Буковецька
Василь Павлій	496	1923	Марія Волошин
Іван Шекета	475	1925	Гафія Поп
Михайло Добоній	166	1925	Олена Тарканій
Іван Мацина	423	1925	Анна Буковецька
Павло Волотеров	6	1919	Анна Дорогій
Елько Марканич	779	1913	Марія Куцик
Іван Пішта	151	1922	Євгенія Поп

Копії та переклад окремих угорськомовних публікацій

1. "Görög Katholikus Szemle". VII évf. 48 szám, 1906 december 2

RAKASZ HALADÁSA

Sok után-járás után a hegyvidéki kirendeltség közvetítésével végre sikerült Sztankay Gyula rakaszi lelkésznek november. 25-én behozni Rakaszra a kosárfono házi ipart. Nagyon sokat jelent ez a szegény népnél, különösen az előtt, aki ismeri népünk nyomoruságos állapotát főleg télen, amikor nincs semmi keresete s még egy font sóra való 3 krajcárja sincs. A hitelszövetkezet is e napokban nyillik meg Rakaszon.

Переклад : "Греко-католицька газета". 7 том. №48, 2 грудня 1906

РОЗВИТОК РОКОСОВА

Після тривалого розгляду у листопаді Станкої Дюла остаточно було затверджено пастирем. 25-го числа він відкрив у селі лозоплетарню. Це дуже багато значило для бідних людей особливо для тих хто знає трагічну долю нашого народу, особливо взимку коли немає заробітків та нема і 3 фунтів для солі. Кредитна спілка також була відкрита в ці дні.

2. "Görög Katholikus Szemle". XII évf, 35 szám, 1911 augusztus 27

A rakaszi gör.kath.II.k-tanítói állásra ezennel pályázat hirdwttetik.

A pályázók.....f.évi szeptember hó 10 én...jelenjek meg a parochiális lakon.

Ajavadalom jövedelme lakás, melléképületek és kerten kívül az államsegéllyel 1000 korona.

Rakasz, 1911 évi augusztus hó 20 Iskolaszéki elnökség.

Переклад: "Католицька газета Городок". 13 том., №35, 1911 серпень 27

У Рокосові запропоновано бажаючим подати заявку на греко-католицького вчителя II - ступеня викладання на конкурсній основі відбору.

Заявники ... вересень 10 ... шоу та місцеві жителі.

Прибутковий дохід – квартира, господарська прибудова, сад, допомога 1000 корун.

Рокосово, 1911 рік, серпень 20 Голова управління школи

3. "Kelet". 32 szám. 1892, Julius 31

Rakaszon e hó 17-en szentelték fel nagy ünnepélyességgel a gkath. képalványt. A képalvány – munt tudjuk – egyházunknak egy sajátos és nagy fontosságú disze, mely szertartásainkkal és templomaink építészeti modorával úgy összefort, ahogy ezektől innár elvászthatatlan. Ugy ezen tárgyról, valamint a fényes ünnepségről levelezőnkől bővvebb leirást kaptunk, melyet érdekességénél fogva jövő számunkban egész terjedelmében közzetesszuk.

Переклад: "Схід". №32. 1892, 31 липня

В Рокосово 17-го числа було урочисто осв'ячено іконостас. Ми знаємо – він має особливе і велике значення для нашої церкви. Ми отримаємо і більш детальний опис цієї теми та славного св'ята від нашого кореспондента, який має повністю його описати для задоволення наших інтересів.

4. "Kelet". 33 szám. 1892. augusztus 7

Képálvány szentelés Rakaszon.

Folyó hó 17-én Rakaszon a gör.kath.hitközség oly fényes és nevezetes ünnepelyt ült, melynek magasztossága és kedves emléke kitörölhetetlenül s maradandóan vésődött minden egyes tagjának szívébe; e napon t.i.megvalósult régóta táplált forró óhaja; meg lett szentelve s ily módon magasztos céljának és rendeltetésének át lett adva új diszes képálvány.

A képálvány egyházunknak sajátos és nagyfontosságú disze, mely szertartásainkkal s tamplomaink építészeti modorával úgy összefort, hogy ezektől immár elválaszthatatlan. Keletkezését a örög Egyház ama dicséretre méltó tulajdonának köszönheti, melyét fogva Egyházunk azon időtől kezdve, midőn nem volt már kénytelen szertátasait a barlangokban s a katakombákba a keresztény hívők eme titokszerű temetkezési helyein végesni, hanem nyiltan, nyilvános helyeken épült templomokban, a szépművészeteknek, különösen pedig a festészetnek, kiváló pár tolója volt. S ennek tulajdonitható, hogy nagy sz. Bazil kezdeményezésére már a negyedik században nyomaira találunk a mai ikonosztásnak, mely a sz. képeknek nagyszerű es meglepő constellációja. Valóba! Alig képzelhetünk szívet és lelket nemesítőbb látványt, mint midőn egy diszes képállványt szemle lünk, önkénytelenül eszünkbe juttatja a szentek dicső életpályáját s kitűnő érdemeit....

...Igy történt, hogy a hitközség' még 1981 – ik év elején szerződött Navakószky Antal nagy-Szóllósi képaranyozóval, ki mint fővalalkozó, az ikonosztás teljes elkészítését 2200 forintért vállalta. Ő teljesítette az aranyozási munkálatot s mondhatni oly ügyességgel és lelkiismeretesen, hogy mindnyájunk meglegedését kiérdemelte. A fa-munkálatot Sziggyártó Román és Pánczó János huszti lakosok vállalták föl s bár ez az első képállvány, melynek fa-munkáját készítit, szabályos és művészi k kivitelű faragványaikkal mindnyájunkat megleptek. Végre a képek festését s a templomnak egyszimrei festését három csoport-képpel a három hajóban Fenczik Kornél festő teljesíté. Legtöbb képei – tekintve a szolid árt – sikerültek s különösen a falfestészetben tűnt ki. Mintául bemutatott képei a főt. Munkács-egyházmegyei kormány kritikáját is kiállotta.

Folyó évi június hóban teljesen ekkészülvén az ikonosztás f.hó 17-én megtartatott a hívők várva vart ünnepélyes megszentelési szertartás. Az ünnepélyes hangilatott nagyban fokozta azon körülmény, mely szerint a megáldási szertartást Ugocsa vármegye általánosan tisztelt fő esperese: komjátí Rabár János úr az unnepey magasztosságát átérző áhítattal végezte. De kimondhatalan nagy örömet okozott a rakasz hívőknek azon rájuk nézve valóbban kellemes meglepetés, melynél fogva ez alkalomra a vérnéküli áldozatot az épp azon időben szülőihez érkező Hrabár Basil ungvári képezdei lelki-igazgató s tanár, az ő egykori szeretett s.-lelkészük mutatta be, a mindenek Urának. S ha ehhez hozzá vesszük még, hogy az alkalmi szent beszédet nt. Balogh Mihály veresmarti h.-lelkész úr tartotta szónoki ihlettségének egész teljével, behatoán fejtegetve az ó-és új-szövetségi templom közötti különbséget, élénk színekkel körvonalazva a képállvány egyes képeinek jelentőségét s tudományosan magyarázva a szenteket ábrázolóképek tiszteletének mibenlétét és lényegét elmondhatjuk, miszerint a megszentelési ünnepély nem csak nagyszerű és magasztos, de egyszersind lélekiemelő és épületes volt.

Egy ily örvendetes nap maradandó édes emléket hagy maga után, melyen nyomorral küzdő népünk egy perczre feledi nyomasztó helyzetét, egy perczre boldognak s elégedetnek érzi magát. **В.І.**

Переклад: "Схід". №33. 1892. 7 серпня

Іконостас "Уявлення про Рокосово"

17-го лютого в Рокосові греко-католицька церква була яскраво архітектурно оздоблена, відбувалось яскраве і знаменне св'яткування, яке закарбувалося в серці кожної людини; церква не тільки була осв'ячена, але і оздоблена з усіма деталями на малюнках.

Наша церква надає важливе значення ритуалам, архітектурі та умовам нашого життя, які є нероздільними.

Створення іконостасу пов'язане з похвалою Старої Церкви, яка з того часу була вимушена ховатись в печерах і катакомбах. Проте вона існувала на таємничих християнських похованнях віруючих та іноді у громадських місцях. Уже в 4-му столітті Базилій започаткував розписи іконостасу. Навряд чи ми можемо уявити собі більш вражаючу картину коли дивимось на прикрашений іконостас, що нагадує нам про православне життя....

...Сталося так, що на початку 1981 року був укладений контракт з редактором фотографій Новаковським Анталом з Великого Севлюша, який будучи виконавчим директором взявся їх виготовити за 2200 форинтів. Він зробив позолочену роботу з майстерністю та сумлінням. Роботи з дерева були зроблені Сійгарто Романом і Яношом Панчі з Хуста і хоча це перша робота, але зроблена з художнім різьбленням, тому ми всі були задоволені. Нарешті розпис картин і храму відбувався одночасно з групи трьох картин художником Корнелієм Фенциком. Його найкращі образи з художньої точки зору були успішними, особливо в настінному живописі. Образи були ілюстровані як головні зображення. Він також критикував уряд Мукачівська єпархії.

У червні храм був повністю готовий, 17-го лютого віруючі прийшли на церемонію урочистого осв'ячення. Урочистий настрій значно піднісся коли обряд благословення також провів прем'єр-міністр округу: пан Янош Рабар приніс свою повагу до духовного верховенства. Але несподіваною радістю для віруючих стало те, що з урочистої нагоди прибув колишній психолог і вчитель Василь Грабар, улюблений ними священик, який подарував Господне благословення. І якщо додати ще, що доповнюючі св'ященні слова, наприклад: Балог Міхаля, пана із В.Копані зберігали повноту своєї риторики, порушуючи розбіжності між Старою та Новою церквою, висвітлюючи деяких образів з яскравими фарбами та пояснюючи природу і сутність до поваги святих образів. Церемонія освячення була не тільки розкішною та піднесеною а й душевною.

Такий щасливий день залишить солодкий спогад де наші люди, які борються з нещастям можуть знайти хвилинку, щоб відчутти себе щасливою людиною. **Б. Дж.**

Графік громадських робіт с.Рокосово на 1866 рік.
№1

Összeirási kimutatása

küszég által teljesítendő

azon országos közmunkánik, mely 1866 évben RaKasz

№	Прізвище в ісоавця	Двііне тыгло	Одне тыгло	Ручна праця	Облік виконаної роботи	Примітки
---	-----------------------	-----------------	---------------	----------------	------------------------	----------

Polyc szám	A munka kötelezett neve	Hány napot álltal bir?	Hány 6 nap	Hány 3 nap	Kötés fajta			Jokuzot.
					száma	száma	száma	
1	Sigmund	2	.	.	1	4	.	
2	Báczal János	2	.	.	1	4	.	
3	Tatán János	2	.	.	1	4	.	
4	Bégány László	2	.	.	1	4	.	
5	Csoragya Mihály	.	1	.	.	.	6	
6	Namán Mihály	.	1	.	.	.	6	
7	Bégány Mihály	2	.	.	1	4	.	
8	Béján János	2	.	.	1	4	.	
9	Sedelpáncs Márk	2	.	.	1	4	.	
10	Vyhelyi Péter	2	.	.	1	4	.	
11	Vyhelyi Lőrinc	2	.	.	1	4	.	
12	Gardok János	.	.	1	.	.	3	
13	Lutsk János	2	.	.	1	4	.	
14	Gardok László	2	.	.	1	4	.	
15	Pop József	.	.	1	.	.	3	
16	Jankó Béla	.	1	1	E	.	3	
17	Békó János	.	1	1	E	.	3	
18	Tatán Mihály	.	1	1	E	.	3	
19	Brod László	.	.	1	.	.	3	
20	Kubi József	.	.	1	.	.	3	
21	Tallos János	.	.	1	.	.	3	
22	Filyók János	.	1	1	F	.	3	
23	Pop László	.	.	1	.	.	3	
24	Pop János	.	1	1	A	.	3	
25	Szambor Ferenc	.	.	1	.	.	3	
26	Josán László	.	.	1	.	.	3	
27	Josán József	.	.	1	.	.	3	

Folyó szám	A munka kifizetett néve	Hány igazságtal szó?	Hónap 6 nap	Hónap 3 nap	Hunka tartozás			Jegyzet.
					kettsz számtól	egy- számtól	alól	
					napontaórlan			
28	Viantkés, Albrókaim	.	.	1	.	.	3	
29	Dossanin László	.	.	1	.	.	3	
30	Dossanin János	2	.	.	1	4	.	
31	Csuhakölyk János	2	.	.	1	4	.	
32	Spiz György	.	1	.	.	.	6	
33	Békés K. István	2	.	.	1	4	.	
34	Dossanin László	2	.	.	1	4	.	
35	Bukovits Mihály	2	.	.	1	4	.	
36	Mezőkúri János	.	.	1	.	.	3	
37	Moss József	.	.	1	.	.	3	
38	Jákó Mihály János	.	1	.	.	.	6	
39	Pap Jánosné	.	1	.	.	.	6	
40	Pál János	.	1	.	.	.	6	
41	Pál Mihály	.	1	.	.	.	6	
42	Pál Mihály	2	.	.	1	4	.	
43	Szentpál Mihály	.	1	.	.	.	6	
44	Mokos Mihály	.	.	1	.	.	3	
45	Mokos Mihály Péter	2	.	.	1	4	.	
46	Mokos Mihály János	.	1	.	.	.	6	
47	Tarkányi László	.	1	.	.	.	6	
48	Dossanin Jánosné	.	1	.	.	.	6	
49	Juhász Mihály	.	.	1	.	.	3	
50	Pál Jánosné	.	.	1	.	.	3	
51	Melenc Mihály Gyula	.	.	1	.	.	3	
52	Pál Mihály	.	.	1	.	.	3	
53	Mokos János	.	1	.	.	.	6	

Folyó szám	A munka kötelezett neve	Hány igazság állattal birtok?	Házak 6 nap	Házak 3 nap	Munka teljesítése			Jegyzet.
					kötés száma	szegély száma	kötés	
54	Dossanin László	2	.	.	1	4	.	
55	Lukacsinits László	.	.	1	.	.	3	
56	Kelmen Anna	.	.	1	.	.	3	
57	Bogats Lيمان	.	1	.	.	.	6	
58	Tar Ranyzi Mihály	.	1	.	.	.	6	
59	Klusa R. Mihály	.	.	1	.	.	3	
60	Kelmen György	.	.	1	.	.	3	
61	Kelmen Lukács	.	1	.	.	.	6	
62	Kolcsányi Péter	.	.	1	.	.	3	
63	Kolcsányi János	.	.	1	.	.	3	
64	Kelmen László	.	1	.	.	.	6	
65	Kelmen György idős	2	.	.	1	4	.	
66	Kelmen László	.	1	.	.	.	6	
67	Kelmen Péter	.	.	1	.	.	3	
68	Kelmen János	2	.	.	1	4	.	
69	Kelmen Miklós	2	.	.	1	4	.	
70	Klusa László	.	1	.	.	.	6	
71	Dossanin György	.	1	.	.	.	6	
72	Tobonyi János	.	.	1	.	.	3	
73	Kovács Mihály	.	.	1	.	.	3	
74	Klusa R. János	.	1	.	.	.	6	
75	Kokas János	.	1	.	.	.	6	
76	Spir László	.	1	.	.	.	6	
77	Spir János	.	1	.	.	.	6	
78	Bilicsi Mihály	.	1	.	.	.	6	

Folyó szám	A munka kötelezett neve	Előz gyevővel által tal?	Hóna 6 nap	Hóna 3 nap	Munka tartozás			Jegyzet.
					Készít észt	Munka -száma	Műt	
80	Kálmános Mihály		1				1	
81	Pálfi Ferencz	2			1	4		
82	Spir György	2			1	4		
83	Deszani György		1				6	
84	Deszani Mihály	2			1	4		
85	Israel Jozsef	2			1	4		
86	Pálfi László			1			3	
87	Pálfi György		1				1	
88	Deszani Mihály	2			1	4		
89	Pálfi Mihály		1				6	
90	Deszani János	2			1	4		
91	Kabul János	2			1	4		
92	László Mihály	2			1	4		
93	Pálfi György	2			1	4		
94	Pálfi Miksa		1				6	
95	Pálfi Mihály			1			3	
96	Munkácsy János		1				6	
97	Schmidt János		1				6	
98	Bajza Mihály			1			3	
99	Pálfi György	2			1	4		
100	Deszani Mihály	2			1	4		
101	Pálfi László	2			1	4		
102	Deszani János	2			1	4		
103	Gera János		1				3	
104	Harka László	2			1	4		
105	Harka Mihály		1				3	
106	Pálfi Jozsef	2			1	4		
Összesen		30		5	15	60	57	

N:o	A munkán kötelezett neve	Hány igavonó állattal bír?	Munka tartozása				Jelölés	
			Hétfőn 6 nap	Hétfőn 3 nap	Kötő-fogó			Közi
					igát	napjainkban		
107	Burkovich Mihály		1				6	
108	Lutskij János		1				6	
109	Koak László	2			1	4		
110	Koak Mihály	2			1	4		
111	Kamenszinski Mihály		1				6	
112	Lohy László	2			1	4		
113	Mikis János		1				3	
114	Jávovits Mihály			1				
115	Jávovits László	2			1	4		6
116	Jávovits János		1					3
117	Piper László			1				3
118	Falán Mihály			1				6
119	Kimel János		1					6
120	Lebedi János		1					6
121	Lebedi János ifjabb		1					3
122	Jakobavits Mihály			1				3
123	Roth Meudel			1				
124	Csokor Károly	2			1	4		
125	Csokor Károly	2			1	4		
126	Kohannys Mihály	2			1	4		
127	Kohannys László		1					6
128	Dobnits Mihály		1					6
129	Jankovits Mihály		1					6
130	Kokasinski László	2			1	4		
131	Pörrul László	2			1	4		
132	Lutskij György	2			1	4		
133	Kokasinski János	2			1	4		
		22	11	5	11	45		81

Folyó szám	A munka kötelezett neve	Hány igazolt által ler?	Hétsz 6 nap	Hétsz 3 nap	Munka tartozása			Jegyzet.
					Hétsz fogó	Hétsz fogó	két	
134	Ágoston György	2	.	.	1	4	.	
135	Bánász György	.	1	.	.	.	6	
136	Makasszini János	.	.	1	.	.	3	
137	Miska László	2	.	.	1	4	.	
138	Makasszini Mihály	2	.	.	1	4	.	
139	Falain Mihály	.	.	1	.	.	3	
140	Jabronitsi János	.	1	.	.	.	6	
141	Dassanmesteri	.	1	.	.	.	6	
142	Barsut László	2	.	.	1	4	.	
143	Papavics György	.	1	.	.	.	6	
144	Ipócs Mihályné	.	.	1	.	.	3	
145	Barsut Mihály	2	.	.	1	4	.	
146	Pavli János	.	1	.	.	.	6	
147	Gyóni Mihály	2	.	.	1	4	.	
148	Pap János	.	1	.	.	.	6	
149	Pap László	.	1	.	.	.	6	
150	Pap Mihály	.	1	.	.	.	6	
151	Miska László	2	.	.	1	4	.	
152	Jabronitsi Mihály	.	1	.	.	.	6	
153	Ipócs Mihályné	.	.	1	.	.	3	
154	Pap László	2	.	.	1	4	.	
155	Bányász Mihály	2	.	.	1	4	.	
156	Csapogó János	2	.	.	1	4	.	
157	Pap János	.	1	.	.	.	6	
158	Ipócs Mihályné	2	.	.	1	4	.	
159	Pap György	2	.	.	1	4	.	
160	Pap János	2	.	.	1	4	.	
161	Ipócs Mihály	2	.	.	1	4	.	

Folyó szám	A munka kitételezett neve	Hány igazsod álltal lel?	Háza 6 nap	Házal- lan 3 nap	Munka tartozása			Jegyzet.
					késze- fogatu	400 - fogatu	köl	
162	Makrémis György	2	.	.	1	4	.	
163	Makrémis Kihály	2	.	.	1	4	.	
164	Ludaki Andor	.	1	.	.	.	6	
165	Makrémis János	2	.	.	1	9	.	
166	Angos Kihály	.	1	.	.	.	6	
167	Doboska Kihály	2	.	.	1	4	.	
168	Kunrik László	2	.	.	1	4	.	
169	Szerik László	.	.	1	.	.	3	
170	Vigola Tál	.	1	.	.	4	6	
171	Fehér József	2	.	.	1	4	.	
172	Makrémis György	2	.	.	1	4	.	
173	Dasuga János	.	.	1	.	.	3	
174	Dasuga János	.	1	.	.	.	6	
175	Imilavits Károl	.	.	1	.	.	3	
176	Grünfeld Ferenc	2	.	.	1	4	.	
177	Makrémis János	.	1	.	.	.	6	
178	Andorik László	.	.	1	.	.	3	
179	Csutora Ilka	.	.	1	.	.	3	
180	Kovács István	.	.	1	.	.	3	
181	Kunrik János	.	.	1	.	.	3	
182	Reporik Károly	.	.	1	.	.	3	
183	Lichtbrun Herka	.	.	1	.	.	3	
184	Kalona János	.	.	1	.	.	3	
185	Bilovár János	.	.	1	.	.	3	
	Összesen	16	5	10	8	32	60	

ДОДАТОК 6

Випуск вчителів Ужгородської духовної семінарії 1942 року (серед випускників рокосівчанин С.А. Поп) та приклади дипломів їх кваліфікації:

а) Фото професорів та випускників

б) Диплом учителя

в) Півецький диплом

ДОДАТОК 8
Окремі рішення сільської управи с.Рокосово:

**1. НАУКА. 1909. XIII.р. № 33.
РОКОСОВО.**

ПОХВАЛЬНОЕ РЪШЕНИЕ.

Рада села Рокосово, по совѣту пароха Юлія Станкая рѣшила, что корчмы въ дни недѣльни празничнѣ запертѣ мають быти такѣ, что нмы лишь изъ чрезвычайной нужды буде можно дати напой въ корчмѣ, але и тогда не свободно сидѣти и пити, но купити и понести домой. Се мудрое рѣшеніе саме хвалить тыхъ, котрѣ зумѣвши доброе дѣло приняли такое хосенное цѣлого села постановленіе.

2. Рішення Виконкому сільради с. Рокосово [53].

Голова виконкому тов. Ракущинець, в своїй доповіді розповів про дитсадок який в 1948 році був закритий через те, що завідуючою цього дитсадка була Жупан Йолана Павлівна, яка підбрала собі персонал дитсадка такий, щоб всі були можливості з дитсадка наживатися, та розкрадати майно дитсадка, що і було викрито контролером-ревізором з Облфінвідділу. Хустський окрфінвідділ до цього часу ніяких мір не прийняв, що й привело до того що дитсадок був закритий.

З метою надання змоги батькам брати участь в роботі колгоспу, з метою забезпечення підготовки дітей в школу та з метою забезпечення належного виховання дітей виконком Рокосівської сільської Ради депутатів сільської ради вирішив:

- З 1 листопада 1950 року відкрити дитсадок в селі Рокосово.
- Зобов'язати голову колгоспу тов. Липчей звільнити в будові фари одну кімнату, кухню і кладову для дитсадка.
- Зав. дитсадком зробити облік дітей згідно інструкції забезпечити надходження коштів, для чого необхідно представити виконкому список дітей по формі.

3. Підприємства с. Рокосово станом на 1945 рік (приведено за оригіналом).

Назва підприємства	Точне значення	Число Робітників	При 100% продуктивності потрібно робітників, службовців	Рік заложення	Примітка
Каменолом	Каменолому матері Павел Товт і Селей, які тільки являлися арендаторами і то арендували від Села Рокосова і врача Вертхайма	1 ведучий 1 сторож	300 робітників 6 службовців	1932	Ведущій-Михайло Поляк Рокосово 729 Сторож – Василь Симкович 311

4. Комісія з опису майнового стану с.Рокосово (1945р.).

1. Ленчур Михайло – управитель школи;
2. Капацій Марія – ведуча шкільних справ;
3. Келемен Іван – учитель;
4. Кадар Параска – учителька;
5. Касир Олена – учителька;
6. Фодор Корнелія – учителька;
7. Поган Марія;
8. Тодавчич Марія;
9. Максимова Анна – поштарка;
10. Кляп Юрій – торговець;
11. Палчей Іван – торговець;
12. Куцик Василь;
13. Білецький Михайло – студент;
14. Лемак Іван – учитель;
15. Жупан Йолана – вихователь.

ДОДАТОК 9

Приклад шкільного свідоцтва народної школи

Пблкарпатска Русь. Школа округу Северинський
 Шкільний рік 1924/25 Число 4
 I-IV класова держ. народна школа в Рокосово

ШКОЛЬНЕ ПОВІДОМЛЕННЯ.

Анна Гевас

ученик IV класу одержав IV класу одержав(-ла) той(-ла) ноты

Въ кварталъ		I.	II.	III.	
Поведеня		2	2	2	
Пильность		2	2	2	
Поступъ:					
ЧЕЛОВЕЧЕСКИЕ ОСНОВНЫЕ ПОЛЮБИТЕЛЬСКИЕ	Въ науцѣ религiи	1	1	1	
	въ выкладо- вобѣ языцѣ	въ читаню	1	1	1
		въ граматичѣ и въ правописѣ	1	1	1
		въ початковыхъ вѣдомостяхъ, въ стилю	2	2	2
	въ науцѣ о роднѣмъ краю	въ географiи	2	2	2
		въ исторiи	2	2	2
		въ науцѣ природы	2	2	2
		въ физичѣ	2	2	2
	въ численнѣ и гесме прiи	2	2	2	
	въ рисункахъ	2	2	2	
въ пясаню	2	2	2		
въ ручныхъ работахъ	2	2	1		
въ спѣвѣ	2	1	1		
въ гимнастичѣ	2	2	2		
Внѣшня форма письменныхъ праць		2	2	2	
Опустивъ полдней	оправданныхъ	2	2	2	
	неоправданныхъ	—	—	—	
Повѣдомленя выдано дня		31. 9. 25	31. 10. 925	27. 11. 925	
Ученикъ (-ца) той (-та) е способный (-а) перейти до высшо					
Урядова печать:	Квар- таль:	Подписы:			
	I. <i>[Signature]</i> II. <i>[Signature]</i>	управителя школы	учителя класу	родичѣвъ або ихъ заступникѣвъ	

**Приклади окремих постанов та розпоряджень
Хустського окружного виконавчого комітету:****1. Відкриття поштового уряду в Рокосові (20 лютого 1945р.).**

Доводимо до відома, що сьогоднішнім днем починаючи відкриваємо у вас поштовий уряд, на котрий висилаємо дочасного службовця Ів. Ів. Смереку. Рівночасно просимо народ. Сільський Комітет, щоб постарався поштову квартиру, приналежні до пошти меблі та дрова для опотлення. Меблі просимо поужити тих осіб, котрі пішли з мадярами, залишивши тут свої меблі, а коли б не було таких меблів, то найкраще треба буде позичити з єврейських до тої пори, доки поштова дирекція не нагородить іншими.

2. Декрет встановлення зв'язку (18 травня 1945 року).

Звертаю вашу увагу на Декрет Н Р З У про встановлення зв'язку №36 від 12.01.1945 року. Прошу негайно прийняти рішення для того, щоб приміщення поштового відділення було відремонтовано або пошта була перенесена в інше приміщення.

**3. Застановлення подальшої праці по розподілу землі між
безземельними і малоземельними селянами в селі Рокосові
(10 квітня 1945 року).**

ОНК в Хусті наказує негайно застановити подальшу працю по розподілу землі між безземельними і малоземельними селянами в селі Рокосові. Рівночасно ОНК в Хусті повідомляє, що 12 квітня 1945 року від ОНК вийде до села Рокосова комісія для переведення контролю дотеперішньої подальшої праці земельної комісії сільського народного комітету в Рокосові, а для евентуального вибору нової земельної комісії для переведення розподілу землі між безземельними і малоземельними селянами села Рокосів. ОНК в Хусті наказує, щоб 12 квітня 1945 року на 8 годину ранок будові ОНК був засланий віз з парою коней для чотирьох чоловік в Хусті.

**4. Відведення земельних ділянок для Рокосівського щебзаводу
(доповідач ст.землевпорядчик Петрашевич).**

Затвердити поданий окрвідділом сільського господарства проект відводу для Рокосівського Щебзаводу земельної ділянки розташованої в районі станції Рокосово Львівської залізної дороги на площі 20,21 га в тому числі 12,39 га а дотеперішньої території Щебзаводу 14,61 з території пасовиська території земгромад села Рокосова 1,43 га з території земель одноосібних господарств села Рокосово та 0,60 га сінокосу був поміщика Товта Степана з с.Рокосово.

В зв'язку з відсутністю держземфонду для компенсації Рокосівських земгромад за пасовисько з площею 14,81 га, яке вилучається і передається в користування Рокосівського Щебзаводу №62 з одного боку, і забезпеченістю поголів'я скоту Рокосівських земгромад грубими і соковитими кормами за рахунок земель що залишаються в земгромад і яка до цього часу не мала потреби навіть в користуванні полонинами, з другого боку вилучення від Рокосівських земгромад 14,81 га, пасовиська провести без компенсації.

Вилучення 1,43 га, з території земель з одноосібних господарств селян села Рокосово, провести з обов'язковою компенсацією, за рахунок земель бувшого поміщика Товта Степана розташованих найбільшому сусудетні з вилученими землями. Вилучення 0,60 га сінокосу від колишнього помічника Товт Степана провести без компенсації.

Зобов'язати начальника Щєбзаводу Р 62, дороги які були та які і тепер знаходяться в громадському користуванні але які розташовані на території відводу, залишити на далі в громадському користуванні. Одноразово з цим зобов'язати начальника Щєбзаводу 62 огородити цілу територію щєбзаводу Р 62 плотом та поставити шлагбауми на дорогах які залишаються в громадському користуванні, при візді до території Щєбзаводу Р 62.

Зобов'язати зав.відділом с.г. тов.Пальчика та ст. землевпорядника тов. Петрашевича провести відвід земель на протязі 10 днів з тим, що врожай 1948 року, з 1.43 га земель одноосібних господарств селян села Рокосово, вилучаємих Щєбзаводу 62, залишається за селянами.

Зобов'язати зав.відділом с.г. тов.Пальчика та ст. землевпорядчик тов. Петрашевича провести відповідну перереєстрацію земель в обліково земельних картках та повідомити про це уповноваженого міністерства заготівель по Хустському окрузі.

5. Затвердження земельної громади в окрузі [29].

Згідно з статтею 8 статусу земельної громади Хустський Окружний Виконавчий Комітет Постановив:

Затвердити земельні громади і наступних сільських рядах:

По Рокосівській сільській раді земельні громади під назвою:

- «Красне знамя» в складі 200 дворів
- Імені Хрущова в складі 200 дворів
- Імені Молотова в складі 200 дворів
- Імені Перемоги в складі 104 двори

6. Повернення землі синові власника Шаламон Йожєфові, Ігнатові Йожєфові в Рокосові (24 квітня 1945р.).

Згідно розпорядження уповноваженого в справах землеробства Н.Р.З.У . число: 806747/45 з 13 квітня 1945 р. О.Н.К. в Хусті визиває С.Н.К. в Рокосові повернути три з половиною кат. голди землі, яка заходиться в селі Рокосові, синові власника Шоломона Йовжефа, громадянину Ігнатові Йовжефові в тім випадку якщо до теперішні придільники не розпочинали польових робіт. Про це повідомляється: Ігнат Йожєф.

7. Відвід земель колгоспу ім. Жданова [40].

Затвердити поданий проект відводу землі колгоспу ім. Жданова і закріпити за колгоспом ім. Жданова села Рокосова Хустського округу на вічне користування слідуєчі ділянки в урочищах Вереща на південно західній стороні села Рокосово, разом 174, 74 га в тому числі 116,50 га орної, 37 га сінокосів, 17,86 га огородної, 1,18 га під побудовами, 0,80 га під дорогами, 1,40 га під садами.

8. Про конфіскацію землі та всього майна поміщика Товта Степана Андрійовича [74].

Поміщик Товт Степан Андрійович до возеднання Закарпаття Радянською Україною мав у своєму користуванні землі, загалом 248,20 га в тому числі і орної і кісниці 112,12 га, саду та городу 5, 75 га, лісу 130,33га. Сільгоспремнаненту: возів 2, плугів 2, борон 4, культиваторів 1, окучників 1.

Великої рогатої худоби: буйволів 20, коней 5, свиней 20.

Постійних найманих робітників 12 чоловік та сезонних робітників 30 чоловік.

Крім цього мав у своєму користуванні підприємство Щебзаводу на якому постійно працювало від 120-150 робітників, і зараз цей Щебзавод системи Ушосдора дає валової продукції за рік на 366 тисяч КРБ по незмінним цінам.

На підставі декрету Ради Робітничих, селянських та солдатських депутатів від 8 жовтня 1917 року про конфіскацію поміщицьких, удільних, монастирських та церковних земель з усім живим і мертвим інвентарем, майном та присадибними будівлями Виконком Хустської Окружної Ради депутатів трудящих вирішив:

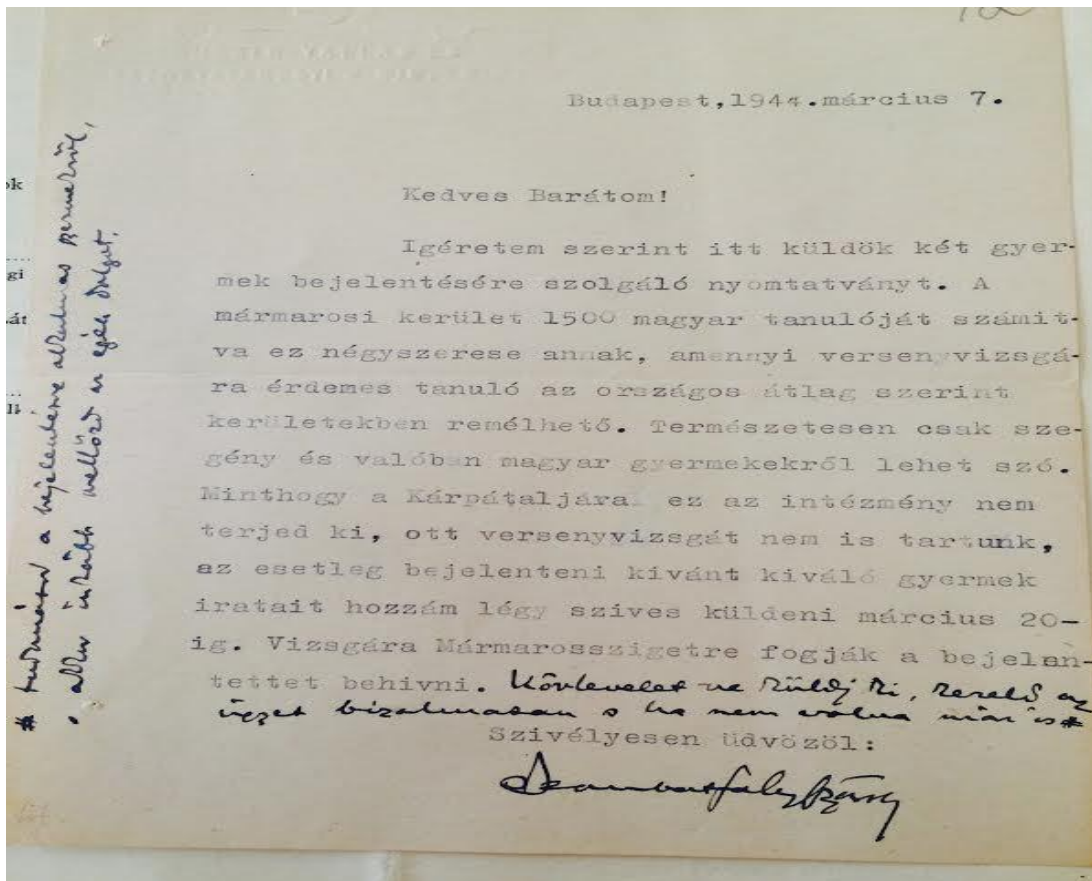
- конфіскувати все майно, землю в кількості 23,74 га орної землі 14 га, сінокосів 7,5 га, огороду 2,6 га, на придатної 1,75 га.
- сільгоспінвентарь: возів 2, плугів 2, борон 2, культиватор 1, окучник 1.
- коней 4, буйволів 6, свиней 4.
- жилі та надвірні будівлі: жилий будинок 1, сараїв 3, оборогів 3, всю наявну сільгосппродукцію: зерно, городину, фураж.
- всю конфісковану землю, будівлі, сільгоспінвентарь, коні та скот і все інше майно передати колгоспу ім. Жданова в селі Рокосово.

•

9. Коментар партійного керівництва Окружкому щодо наміру С.Товта передати землю селянам добровільно [72].

«У нас є факти що поміщик Товт з села Рокосова почувши про постанову Обкому і Облвиконкому про порушення радянських законів землекористування, сам подав заяву на земвідділ Окрвиконкому, що він добровільно хоче передати 14 га землі біднякам. І народ який добросовісний стався поміщик Товт, чому він раніше не передавав добровільно свою землю, біднякам які він незаконно придбав, але він тепер її хоче передати біднякам щоб зміг похвалитися ти Іване і Петре уважай , бо це моя земля , я тобі її дав добровільно.

Нам не потрібно, щоб куркулі самі давали добровільно землю бідноті , щоб біднота була під впливом куркулів .У нас товариші потрібно вжити наші святі радянські закони землю від куркулів відбирати, яку вони здають в оренду і наділити бідняків і батратів, і тоді біднота буде під нашим впливом і піде з нами проти куркулів.»

Переклад:

Лист другу

Будапешт, 1944. Березень 7.

Дорогий друже!

На мою думку, я посилаю двох зразкових дітей.

У районі Мармороса 1500 угорських учнів. Це в чотири рази більше. Це в середньому дані по учням краю по конкурсним іспитам.

Звичайно, це лише бідні і в основному про угорських бідних дітей йде мова. Бо для Карпатського округу це не має розповсюдження, у нас навіть немає конкуренції. На іспит до Мармарошсїгета прошу відправте відшуканих дітей за моїми записами 20 березня.

Я запрошую на іспит до Мармарошсїгета.

Сердечно вітаю.

**НАУКА. 1909. г. ХУІ. р. № I
РОКОСОВО.**

Въ Рокосви на днхъ / децембра 1909. г. / открыта и для употребленія передана иждивленіемъ министерѣи земледѣлѣя за 8000 коронъ построена великолѣпна плетарня корзины / кошиковы /, состояща изъ двохъ великихъ учебныхъ и работныхъ комать для хлопцевъ и для дѣвушекъ. И такъ хвала Богу и благодареніе министерѣи теперь уже въ своемъ собственнымъ мѣстѣ наименше 50 дѣтей плетутъ корзины. Много значить то, что среди зимы, коли нигде ничъ не можно заробити, а тутъ въ топлемъ мѣстѣ каждоденно легко може одно дѣтя 60-80 филлеровъ заглядати собѣ, и такъ прѣобрѣ себѣ одно условное дѣтя ци на хлѣбъ ци на обувь. Торжественное же открытіе плетарни только въ яри подержится, коли совсѣмъ доготовлена будетъ. Подъ тымъ же покровомъ / дахомъ / продолжительно соорудила кредитова касса и склепъ / торговлю / за 3000 коронъ, где всякъ товары потребѣ для народа продаются, и то не дорого. Товаръ добрый и мѣра справедлива употребляется. Склепарь / торговщикъ /, кто дае товары, тоже русскій чоловікъ. Такъ и радосно упаде теперь зайде по христѣански може поздоровкати: Слава Иисусу Христу! Тоже радосно извѣстѣ, что Отець Духовный основаль читалю. То есть созвавъ народъ въ недѣлю по вечерни въ плетарню и тамъ роздавъ всякъ новинки и велѣвъ читати въ добрѣ розогрѣтой и освѣщенной комнатѣ. И то такъ буде по сему каждой недѣлѣ и Праздника. И такъ сесимъ поступкомъ давно ожиданнее желаніе пришло въ исполненіе. Есть надежда, что народъ мало помалу все въ большомъ числѣ буде изгартатися на сѣ мѣсто, где хосновитое чуе и научатся, а отъ мѣста погибельного отвыкне! Сеся радосна вѣсть возвѣщае въ первыхъ народолоубіе и ревность рокосовского народа-пароха. О. Юлія Станкая, который сесимъ подавъ найкрасшій примѣръ и другимъ парохамъ. Мы знаеме, что дуже много треба говорити, писати, трудитися, доки достигнеся такій видный успѣхъ народосвѣтительной работы, якимъ новѣйше приходъ рокосовскій може похвастатися.

Най Господь благословить!

ДОДАТОК 13

Матері, які мали 6 і більше дітей в с. Рокосово станом на 01.01.1954 р.

№ п/п	ПІБ	№ будинку	Кількість дітей
1	Шекета Марія Томовна	649	9
2	Колоднянська Терезія Василівна	190	8
3	Поп Вільма Михайлівна	598	8
4	Келемен Анна Андріївна	349	7
5	Марканич Марія Юріївна	594	7
6	Максимець Анна Василівна	549	6

Медалісти Рокосівської школи (випусків 1958 - 2017 років):

1. Буковецький Михайло 1959 р.	33. Жупан Сергій 1995 р.
2. Ракущенець Степан 1959 р.	34. Калинич Марина 1995 р.
3. Гоздок Ганна 1960 р.	35. Копос Тетяна 1995 р.
4. Поп Степан 1960 р.	36. Гурцула Сергій 1995 р.
5. Вігула Ігор 1961 р.	37. Джуга Сергій 1996 р.
6. Келемен Олександр 1961 р.	38. Копос Євген 1996 р.
7. Довжанин Марія 1962 р.	39. Павлій Роман 2000 р.
8. Симкович Марія 1962 р.	40. Роман Ганна 2000 р.
9. Тесличко Магдалина 1962 р.	41. Трофімова Мар'яна 2000 р.
10. Павлій Михайло 1966 р.	42. Жупан Артур 2002 р.
11. Піняк Мирослав 1972 р.	43. Шкурко Євгенія 2002 р.
12. Кляп Любов 1973 р.	44. Дудла Олександр 2006 р.
13. Гец Анатолій 1976 р.	45. Чоповдя Тамара 2006 р.
14. Козар Михайло 1976 р.	46. Галас Магдалина 2007 р.
15. Масалович Оксана 1977 р.	47. Дудла Михайло 2008 р.
16. Кулич Любов 1977 р.	48. Чоповдя Станіслав 2008 р.
17. Вігула Вікторія 1977 р.	49. Ільцо Мар'яна 2009 р.,
18. Кадар Світлана 1978 р.	50. Павлій Віолета 2010 р.
19. Меренда Тетяна 1978 р.	51. Іваніга Оксана 2011 р.
20. Шперик Михайло 1979 р.	52. Джуга Іванна 2012 р.
21. Келемен Борис 1980 р.	53. Васько Віталія 2013 р.
22. Гец Людмила 1985 р.	54. Келемен Тетяна 2013 р.
23. Жупан Богдан 1985 р.	55. Радь Ольга 2013 р.
24. Тисовський Сергій 1985 р.	56. Тодавчич Андрій 2013 р.
25. Довжанин Вікторія 1987 р.	57. Білецький Роман 2014 р.
26. Медвидович Лідія 1987 р.	58. Поп Олена 2014 р.
27. Сідак Світлана 1989 р.	59. Калабішка Брігіта 2015р.
28. Буняк Марина 1989 р.	60. Лукачинець Василь 2016 р.
29. Білецька Галина 1994 р.	61. Тарканій Владислава 2017 р.
30. Тарканій Тетяна 1994 р.	62. Луканець Валерія 2018 р.
31. Пожар Оксана 1994 р.	63. Рошко Наталія 2018 р.
32. Довжанин Михайло 1995 р.	

Примітка. Біля прізвищ учнів вказано рік отримання медалей, тобто наступний за роком закінчення школи.

ДОДАТОК 15

**Матері, які народили та виховали 5 і більше дітей
в с. Рокосово і с. Вертеп станом на 01.01.2015 р.**

№ п/п	ПІБ	Рік народження	Адреса	Кількість дітей
1	Буковець Маргарита Юріївна	1967	вул.Гагаріна, 26	5
2	Поп Юлія Ільківна	1928	вул.Гагаріна, 28	5
3	Ромачевська Марія Степанівна	1938	вул.Гагаріна, 29	7
4	Павлій Марія Михайлівна	1949	вул.Гагаріна, 42	6
5	Павлій Юлія Василівна	1941	вул.Гагаріна, 44	6
6	Талпош Неля Іванівна	1976	вул.Гагаріна, 45	5
7	Чухрала Ганна Михайлівна	1972	вул.Гагаріна, 49	5
8	Куриця Ганна Юріївна	1947	вул.Гагаріна, 64	5
9	Келемен Марія Юріївна	1930	вул.Гагаріна, 101	8
10	Феєр Любов Миколаївна	1967	вул.Гагаріна, 132	13
11	Фотан Верона Іванівна	1954	вул.Гагаріна, 140	6
12	Роман Тетяна Миколаївна	1970	вул.Гагаріна, 150	10
13	Гашпар Марія Іванівна	1972	вул.Гагаріна, 42	5
14	Жупан Ірина Юріївна	1938	вул.Гагаріна, 83	5
15	Келемен Любов Іванівна	1874	вул.Гагаріна, 86	5
16	Павлій Марія Михайлівна	1957	вул.Центральна, 122	7
17	Гашпар Ганна Іванівна	1951	вул.Центральна, 173	6
18	Лихтей Ганна Іванівна	1954	вул.Центральна, 180	5
19	Ярошук Марія Михайлівна	1962	вул.Центральна, 182	6
20	Довжанин Марія Іванівна	1927	вул.Центральна, 190 а	6
21	Тодавчич Тетяна Михайлівна	1950	вул.Центральна, 203	5
22	Барзул Ганна Михайлівна	1949	вул.Центральна, 205	7
23	Барзул Марія Павлівна	1949	вул.Центральна, 210	5
24	Тодавчич Ірина Андріївна	1963	вул.Центральна, 212	7
25	Ракущинець Марія Юріївна	1960	вул.Центральна, 213	6
26	Довжанин Марія Юріївна	1927	вул.Центральна, 215	9
27	Максимець Любов Ярославівна	1947	вул.Миру, 13	5

Продовження Додатка 15

28	Маслей Лідія Василівна	1960	вул.Миру, 46	8
29	Буняк Василина Василівна	1956	вул.Миру, 53	6
30	Вовчок Ганна Василівна	1942	вул.Миру, 65	5
31	Шпак Юлія Михайлівна	1944	вул.Миру, 70	5
32	Палчей Ганна Василівна	1958	вул.Миру, 6	5
33	Боршош Марія Степанівна	1952	вул.Макаренка, 2	9
34	Буковецька Віра Федорівна	1964	вул.Макаренка, 13	7
35	Волошин Марія Петрівна	1953	вул.Коцюбинського, 17	8
36	Роман Ганна Томівна	1931	вул.Коцюбинського, 39	5
37	Химинець Марія Василівна	1971	вул.Стефаніка, 17	10
38	Бритик Павліна Михайлівна	1941	вул.Стефаніка, 19	7
39	Палчей Марія Михайлівна	1958	вул.Польова, 12	5
40	Кляп Марія Войтехівна	1958	вул.Польова, 16	5
41	Петрик Людмила Павліна	1958	вул.Польова, 30	5
42	Тодавчич Оксана Михайлівна	1977	вул.Кайта, 4	10
43	Симкович Ірина Михайлівна	1930	вул.Духновича, 5	5
44	Палчей Марія Василівна	1937	вул.Духновича, 15	5
45	Терпай Лідія Андріївна	1950	вул.Духновича, 21	6
46	Жупан Людмила Василівна	1964	вул.Вчительська, 12	5
47	Вігула Ганна Михайлівна	1960	вул.Вчительська, 39	5
48	Барзул Верона Михайлівна	1935	вул.Зарічна, 1	5
49	Павлик Марія Миколаївна	1970	вул.Зарічна, 5	5
50	Козак Вікторія Іванівна	1978	вул.Зарічна, 9	6
51	Бистрянин Марія Михайлівна	1941	вул.Зарічна, 19	6
52	Поп Віра Володимирівна	1963	вул.Джерельна, 5	5
53	Фотан Марія Василівна	1948	вул.Джерельна, 6	5
54	Рябціон Тамара Андріївна	1970	вул.Джерельна, 14	6
55	Когут Євдокія Іванівна	1943	вул.Чайковського, 7	5

Продовження Додатка 15

56	Васьовчик Світлана Михайлівна	1971	вул.Виноградна, 15	6
57	Юрків Ганна Михайлівна	1954	вул.Шевченка, 12	5
58	Луканець Оксана Антонівна	1978	вул.Шевченка, 48	6
59	Худа Марія Василівна	1953	вул.Поповича, 21	5
60	Чаловська Юлія Михайлівна	1964	вул.Першотрвнева, 27	5
61	Лихтей Емілія Михайлівна	1969	вул.Садова, 7	5
62	Лихтей Марія Юріївна	1928	вул.Садова, 54	5
63	Буняк Тетяна Василівна	1979	вул.Соснова, 19	6
64	Приймич Світлана Василівна	1974	вул.Вакарова, 4	5
65	Тарканій Мольвіна Степанівна	1950	вул.Богомольця, 6	5
66	Богач Світлана Михайлівна	1974	вул.Б.Хмельницького,43	5

ДОДАТОК 16. Перелік заявників вступу до колгоспу ім. Перемоги [39].

№п/п	Прізвище	№буд.	№п/п	Прізвище	№буд.	№п/п	Прізвище	№буд.
1.	Товт С.А	1	46.	Когут П.В.	103	91.	Гоздок М.О.	260
2.	Борщик В.І.	2	47.	Худа І.	105	92.	Ломига П.І.	269
3.	Жабко І.	5	48.	Когут В.В.	108	93.	Павлій І.М.	270
4.	Келемен І.І.	8	49.	Жупан П.С.	110	94.	Шпір С.І.	273
5.	Тесличко В.В.	10	50.	Палчей І.П.	117	95.	Білецька М.В.	276
6.	Максимець С.В.	13	51.	Скоблей В.П.	120	96.	Жупан І.М.	283
7.	Нагорняк С.В.	19	52.	Довганич М.А.	121	97.	Шпір С.А.	288
8.	Нагорняк В.В.	19	53.	Когут С.В.	122	98.	Білецький А.А.	289
9.	Скоблей М.П.	26	54.	Когут О.А.	122	99.	Тодавчич П.Ф.	294
10.	Гоздок Г.Ф.	28	55.	Павлій Г.Ю.	125	100.	Палчей М.М.	298
11.	Гедзур В.Ю.	29	56.	Палчей І.М.	126	101.	Палчей М.	299
12.	Роман В.Б.	31	57.	Клювак С.	135	102.	Палчей Ю.	300
13.	Кляп А.А.	37	58.	Палюх О.В.	138	103.	Палчей М.А.	303
14.	Гоздок В.Ю.	39	59.	Келемен В.	139	104.	Довжанин М.М.	305
15.	Гоздок В.А.	40	60.	Порада М.Ю.	140	105.	Довжанин В.Г.	306
16.	Терпай М.І.	41	61.	Пальок Ю.Ф.	149	106.	Довжанин М.Г.	306
17.	Дубровський Ф.В.	46	62.	Білецький І.І.	150	107.	Довжанин Г.П.	307
18.	Павлій А.І.	51	63.	Пішта Ю.І.	150	108.	Довжанин Ю.П.	307
19.	Бровді Ю.І.	54	64.	Феєр М.М.	151	109.	Поляк В.М.	308
20.	Палчей М.	57	65.	Міговка Ф.В.	156	110.	Палчей Г.В.	310
21.	Палчей М.Ю.	58	66.	Плескач І.І.	162	111.	Когут Є.М.	313
22.	Палчей Ю.М.	59	67.	Довганич І.Ю.	165	112.	Липчей В.	315
23.	Поп В.І.	61	68.	Семедій А.А.	168	113.	Васьовчик М.М.	316
24.	Поп П.Ф.	62	69.	Білецький М.І.	191	114.	Биба І.А.	317
25.	Поп М.В.	63	70.	Биба В.І.	195	115.	Когут В.Г.	317
26.	Жупан Ю.М.	64	71.	Тарканій М.	197	116.	Палчей С.А.	320
27.	Жупан М.М.	65	72.	Келемен. Е.Г.	200	117.	Чоповдя М.Ю.	327
28.	Волошин М.	67	73.	Чухрала М.І.	201	118.	Довжанин М.В.	329
29.	Поп Ю.А.	68	74.	Васьовчик Д.Д.	203	119.	Довжанин М.А.	330
30.	Поп М.В.	72	75.	Келемен І.А.	204	120.	Джуга Г.В.	333
31.	Палчей Г.А.	73	76.	Довжанин Ф.Г.	211	121.	Палчей В.Г.	336
32.	Палчей М.А.	74	77.	Довжанин В.М.	213	122.	Палчей Ю.М.	338
33.	Келемен М.І.	77	78.	Білецький Ю.В.	214	123.	Беркович Ігнац	340
34.	Чухрала В.Ю.	78	79.	Келемен С.Ф.	218	124.	Павлій І.Ю.	341
35.	Чухрала І.Ю.	80	80.	Келемен О.І.	222	125.	Павлій Ю.А.	342
36.	Шпір М.В.	81	81.	Дорчинець Г.М.	223	126.	Павлій Ю.А.	342
37.	Бобіта В.В.	82	82.	Келемен М.Г.	228	127.	Келемен А.А.	349
38.	Бобіта Ю.В.	83	83.	Келемен.І.І	230	128.	Поп І.М.	351
39.	Шпір П.Ю.	84	84.	Фрідман Є.	244	129.	Бергер Г.	353
40.	Шекета С.Т.	85	85.	Новак П.М.	253	130.	Поп І.І.	354
41.	Луканець Ю.М.	87	86.	Новак І.А.	254	131.	Пилип М.В.	357
42.	Максимець Ю.В.	90	87.	Шекета А.Ф.	255	132.	Тодавчич М.В.	358
43.	Поп А.М.	93	88.	Мурник І.Ф.	256	133.	Мошкович А.Й.	362
44.	Білецький І.А.	94	89.	Кляп Ю.І.	257	134.	Симкович В.Ю.	363
45.	Дубровський Ю.В.	99	90.	Ільцьо І.М.	259	135.	Бурча Ю.	368

136.	Поган Ю.Ю.	370	183.	Дубровський М.	478	230.	Мурник М.В.	554
137.	Когут А.Ю.	370	184.	Поп А.А.	479	231.	Фотан Т.А.	555
138.	Поган Ю.М.	370	185.	Поган Ю.І.	480	232.	Бенца А.М.	556
139.	Лучкей М.Ю.	375	186.	Волошин С.С.	486	233.	Крайній Ю.П.	557
140.	Палчей М.І.	376	187.	Сідак В.І.	486	234.	Копос М.І.	559
141.	Мацина І.Ю.	377	188.	Фонтош М.М.	489	235.	Орос Ю.Ю.	560
142.	Квак І.М.	378	189.	Сідак Ф.М.	490	236.	Гудь І.Ю.	561
143.	Квак В.І.	378	190.	Ломига В.І.	495	237.	Поп Ю.В.	562
144.	Барзул С.Ю.	383	191.	Барзул А.І.	496	238.	Буковецький В.І.	564
145.	Жабко М.М.	386	192.	Жупан І.Ю.	497	239.	Білецька М.А.	566
146.	Жабко А.В.	387	193.	Барзул М.С.	499	240.	Сідак А.І.	567
147.	Жабко П.В.	388	194.	Барзул А.М.	499	241.	Довжанин А.В.	567
148.	Дубровський І.І.	389	195.	Барзул М.І.	501	242.	Павлій С.В.	568
149.	Гоздок М.Ю.	392	196.	Келемен В.Ф.	502	243.	Білецький М.В.	570
150.	Цугорка В.А.	394	197.	Постриган М.В.	504	244.	Ракущинець С.М.	570
151.	Дорчинець І.І.	394	198.	Ракущинець Ф.В.	504	245.	Тодовчич Є.В.	571
152.	Келемен Ю.А.	396	199.	Нагорняк М.І.	510	246.	Поган Ю.І.	571
153.	Келмен В.Д.	397	200.	Іваночко Ю.І.	512	247.	Бистрянин В.І.	572
154.	Тодавчич М.Ю.	400	201.	Кляп П.І.	514	248.	Добей В.М.	573
155.	Тодавчич Ю.М.	402	202.	Кляп П.І.	514	249.	Павлій Г.Ю.	574
156.	Барзул А.М.	412	203.	Кляп І.І.	514	250.	Палчей А.І.	575
157.	Когут Ю.Ю.	412	204.	Кляп І.І.	514	251.	Павлій С.М.	577
158.	Цугорка І.І.	417	205.	Кляп А.А.	515	252.	Худа М.Ф.	578
159.	Довжанин М.	419	206.	Богач Ю.А.	518	253.	Поп В.П.	580
160.	Дорчинець Ю.А.	420	207.	Палчей Г.М.	519	254.	Худа П.Ф.	583
161.	Гурцула В.С.	421	208.	Мацина Г.А.	520	255.	Худа С.Ф.	584
162.	Барзул І.М.	423	209.	Терпай М.М.	521	256.	Богач В.В.	584
163.	Барзул А.В.	424	210.	Жупан Ю.М.	522	257.	Сідак В.І.	585
164.	Фотан М.	426	211.	Роман М.І.	525	258.	Калинич П.І.	588
165.	Семедій А.М.	427	212.	Роман М.М.	525	259.	Поп А.Г.	591
166.	Семедій Ю.А.	430	213.	Цугорка М.М.	527	260.	Дорчинець М.І.	593
167.	Мийгеш М.Ю.	432	214.	Барзул В.М.	528	261.	Маркович М.Ю.	594
168.	Жупан С.А.	435	215.	Барзул П.М.	529	262.	Поп М.А.	597
169.	Галас М.В.	436	216.	Поп Василь	532	263.	Баран Г.Г.	601
170.	Товт І.І.	437	217.	Ракущинець Ю.І.	533	264.	Палчей А.М.	602
171.	Бистрянин Ю.М.	448	218.	Поган М.В.	535	265.	Маслей С.В.	603
172.	Барзул А.В.	450	219.	Джуга М.І.	537	266.	Роман О.І.	603
173.	Цібеленько А.С.	455	220.	Ракущинець Г.А.	539	267.	Фотан І.І.	605
174.	Козак В.С.	456	221.	Ракущинець С.	541	268.	Поп М.Ю.	606
175.	Сідак Є.	457	222.	Жупан М.С.	542	269.	Палчей Ю.М.	607
176.	Богач А.Ф.	458	223.	Кляп І.І.	544	270.	Копос М.Ю.	608
177.	Микита А.І.	460	224.	Максимець О.О.	546	271.	Копос Ф.Ю.	609
178.	Микита В.М.	461	225.	Максимець О.О.	547	272.	Ільканинець Ю.І.	611
179.	Цугорка І.Г.	466	226.	Поп М.М.	551	273.	Ільканинець М.І.	612
180.	Цугорка А.С.	469	227.	Поп В.М.	552	274.	Яцканич Ф.О.	614
181.	Цугорка А.С.	469	228.	Поп М.М.	552	275.	Буняк В.Ф.	614
182.	Жупан І.С.	474	229.	Палчей Ф.М.	553	276.	Когут М.О.	615

77.	Джуга М.В.	616	307.	Палчей С.А.	661	338.	Дубровський Є.	712
278.	Поляк Ю.М.	617	308.	Палчей М.А.	662	339.	Дубровський С.А.	713
278.	Павлій А.М.	618	309.	Тодавчич П.В.	663	340.	Цугорка М.М.	714
279.	Павлій М.М.	618	310.	Буняк І.Ф.	664	341.	Нагорняк М.В.	719
280.	Дубровський І.Я.	619	311.	Феєр М.В.	666	342.	Палчей А.М.	721
281.	Копос А.Ю.	620	312.	Буняк Ю.І.	667	343.	Поляк М.М.	722
282.	Довжанин М.С.	622	313.	Буняк І.І.	668	344.	Дубровський В.В.	723
283.	Павлій М.	622	314.	Сідак Г.І.	669	345.	Христо С.	724
284.	Павлій А.М.	623	315.	Артем Ш.	670	346.	Поп І.М.	725
285.	Поп А.Ф.	625	316.	Липчей В.М.	671	347.	Грос К.Г.	728
286.	Шекета Г.Т.	627	317.	Куцик С.І.	673	348.	Ракущинець Ю.В.	732
287.	Раковці С.І.	628	318.	Куцик В.В.	674	349.	Фотан І.І.	733
288.	Копос М.Д.	629	319.	Павлій М.І.	675	350.	Дубровський Ю.Ю.	734
289.	Поп П.П.	632	320.	Буняк С.М.	676	351.	Дубровський М.О.	734
290.	Копос І.І.	633	321.	Павлій Ю.І.	676	352.	Кляп М.І.	735
291.	Сідак Ю.В.	634	322.	Маслей В.Ю.	677	353.	Бистрянин Ю.В.	735
292.	Цугорка А.М.	635	323.	Маслей І.Ю.	678	354.	Петрушка К.	740
293.	Джуга І.А.	636	324.	Маслей М.П.	679	355.	Роман І.В.	745
294.	Павлій В.А.	639	325.	Поган Ю.П.	682	356.	Антонюк І.П.	746
295.	Биба М.І.	640	326.	Дубровський М.В.	685	357.	Палчей І.І.	747
296.	Жупан В.А.	641	327.	Мандрик І.В.	688	358.	Фотан П.Д.	748
297.	Жупан А.А.	642	328.	Поп І.М.	690	359.	Микита І.І.	749
298.	Селяник Г.Ф.	643	329.	Довжанин А.А.	691	360.	Козак Г.Т.	753
299.	Джуга М.В.	646	330.	Дубровський В.Г.	694	361.	Джуга Ю.В.	754
300.	Поп І.П.	647	331.	Кулич М.В.	695	362.	Медьєші А.С.	758
301.	Ракущинець С.П.	648	332.	Ільцьо В.М.	696	363.	Шпір І.В.	760
302.	Шекета М.М.	649	333.	Лучкей М.В.	701	364.	Поган М.І.	480а
303.	Папп Т.Ю.	654	334.	Ракущинець Ю.М.	703	365.	Барзул М.І.	496а
304.	Джуга А.М.	656	335.	Ракущинець М.Ю.	703	366.	Костак Ю.І.	543
305.	Кімпан О.І.	659	336.	Джуга М.М.	704	367.	Чухраля В.Ю.	79
306.	Білецька В.	660	337.	Дорогій О.	709	368.	Чухраля І.І.	80а

ДОДАТОК 17. Перелік заявників вступу до колгоспу ім .Жданова , січень 1949 р.[40].

№п/п	Прізвище	№буд.	№п/п	Прізвище	№буд.	№п/п	Прізвище	№буд.
1.	Борщик Ю.Д.	2	46.	Жупан В.С.	111	91.	Феєр І.І.	189
2.	Лучкей Ю.І.	3	47.	Буковецький І.І.	112	92.	Колоднрянська В.І.	190
3.	Палчей М.В.	4	48.	Плескач В.П.	113	93.	Хрипта М.М.	192
4.	Гоздок С.Ф.	6	49.	Кляп М.В.	114	94.	Югас І.В.	196
5.	Чоповдя І.І.	17	50.	Філак В.І.	115	95.	Добоній М.Ф.	198
6.	Роман В.Д.	20	51.	Палчей І.І.	116	96.	Когут І.Г.	199
7.	Роман М.Ю.	21	52.	Палчей Г.Ю.	118	97.	Колоднрянський М.М.	206
8.	Поган В.Ю.	22	53.	Палчей І.Г.	118	98.	Луканець І.Ю.	207
9.	Дубровська М.І.	22	54.	Джуга А.А.	119	99.	Довжанин І.М.	208
10.	Поган І.І.	25	55.	Квак В.В.	124	100.	Жупан	209
11.	Буковецький Ф.Г.	27	56.	Вігула Ю.Ю.	125	101.	Келемен А.И.	209
12.	Гоздок І.М.	30	57.	Келемен Ю.Д.	127	102.	Панас І.Ю.	212
13.	Поган М.М.	33	58.	Хрипта І.В.	128	103.	Келемен І.Ф.	215
14.	Поп П.Ю.	35	59.	Ракущинець В.А.	129	104.	Келемен С.Д.	216
15.	Волошин Д.Д.	36	60.	Максимець В.П.	130	105.	Терпай О.А.	217
16.	Гоздок М.А.	39	61.	Максимець І.Г.	131	106.	Довжанин М.С.	220
17.	Кудрон Ю.	42	62.	Шпір М.М.	133	107.	Ломига В.С.	221
18.	Кудрон М.В.	43	63.	Клювак Ф.Ю.	134	108.	Келемен С.Ю.	221
19.	Поп М.В.	45	64.	Клювак І.І.	135	109.	Колоднрянська М.П.	221
20.	Федько І.	47	65.	Клювак А.Ю.	136	110.	Куцик І.І.	232
21.	Палчей А.	50	66.	Скоблей Ю.П.	137	111.	Довжанин М.М.	234
22.	Когут С.А.	52	67.	Келемен М.М.	139	112.	Довжанин В.І.	236
23.	Палчей Ю.Ю.	53	68.	Новак І.М.	142	113.	Пішта М.М.	239
24.	Філак В.А.	60	69.	Келемен Ю.І.	144	114.	Пішта М.В.	239
25.	Філак В.А.	60	70.	Фонтош А.М.	145	115.	Дорогій А.Ф.	240
26.	Філак Г.	60	71.	Фельдман Г.Х.	146	116.	Когут В.І.	241
27.	Жупан М.Д.	64	72.	Пішта В.І.	148	117.	Гера Г.П.	242
28.	Довжанин П.	69	73.	Югас М.Ю.	152	118.	Келемен В.Г.	243
29.	Довжанин М.І.	70	74.	Югас А.М.	152	119.	Шпір М.І.	244
30.	Довжанин С.І.	71	75.	Феєр А.І.	153	120.	Рак В.	246
31.	Довжанин В.П.	71	76.	Добоній Т.І.	155	121.	Пішта Ю.Ю.	248
32.	Довжаний І.І.	75	77.	Плескач А.І.	162	122.	Келемен В.А.	250
33.	Павлій С.Ю.	77	78.	Плескач І.А.	162	123.	Павлій А.І.	255
34.	Чухрала Е.М.	78	79.	Білецький В.Ю.	162	124.	Добоній Ю.М.	259
35.	Палчей І.М.	91	80.	Плескач М.І.	164	125.	Цогла Ю.М.	261
36.	Білецька М.М.	92	81.	Вашкеба В.І.	166	126.	Довжанин І.М.	272
37.	Білецький І.І.	92	82.	Стинич М.І.	171	127.	Шпір І.	273
38.	Гоздок І.А.	97	83.	Пішта Ю.М.	176	128.	Кримська Ю.М.	274
39.	Келемен Н.Ю.	98	84.	Пішта Г.	177	129.	Феєр В.І.	276
40.	Годавчич І.Ю.	101	85.	Довжанин С.Ю.	184	130.	Білецький Ю.М.	277
41.	Годавчич С.Ю.	102	86.	Довжанин Ю.Ю.	185	131.	Палчей Ю.Ю.	278
42.	Когут М.Ю.	104	87.	Васьовчик Ю.	185	132.	Скоблей Ю.Ю.	279
43.	Когут Ю.Ю.	106	88.	Палчей В.І.	186	133.	Шпір В.І.	280
44.	Когут А.І.	107	89.	Луканець М.П.	187	134.	Шпір М.М.	281
45.	Жупан М.І.	109	90.	Довжанин В.Ю.	188	135.	Шпір С.А.	282

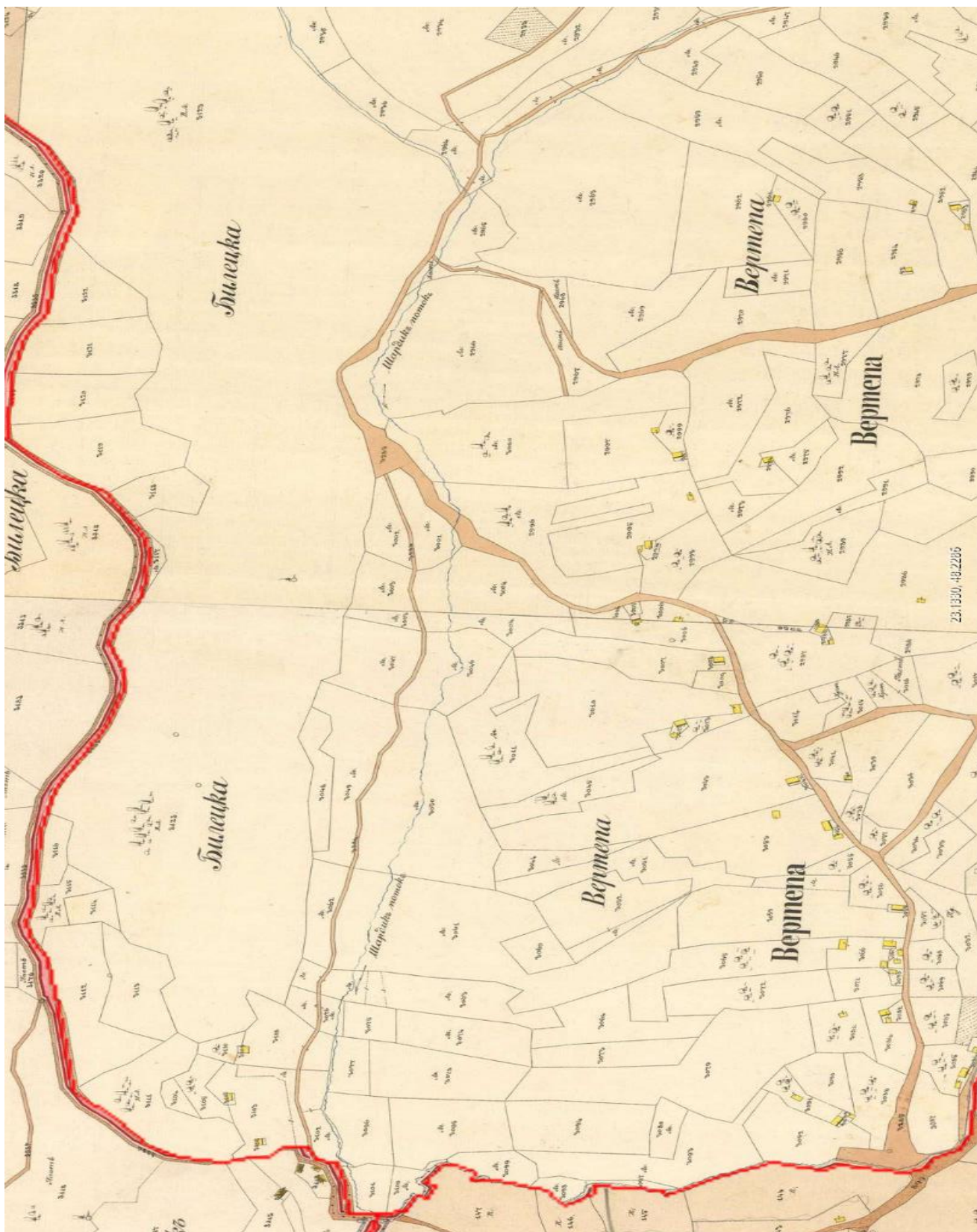
№п/п	Прізвище	№буд.	№п/п	Прізвище	№буд.	№п/п	Прізвище	№буд.
136.	Притула Т.І.	283	183.	Палчей В.М.	387	230.	Барзул С.А.	483
137.	Білецький М.М.	284	184.	Приймич М.Ф.	390	231.	Волошин А.І.	485
138.	Білецька М.Ю.	285	185.	Приймич В.Ф.	391	232.	Волошин В.С.	487
139.	Білецька А.І.	285	186.	Цугорка А.Ю.	399	233.	Дорчинець М.М.	491
140.	Химинець В.В.	286	187.	Симкович М.Ю.	399	234.	Козак І.С.	491
141.	Білецький М.І.	286	188.	Годавчич І.Ю.	401	235.	Довгіль Ю.	492
142.	Білецький І.М.	287	189.	Годавчич Ю.В.	403	236.	Негреш Й.Й.	493
143.	Павлій І.П.	288	190.	Годавчич І.Д.	404	237.	Цугорка І.П.	503
144.	Павлій П.М.	288	191.	Годавчич В.Д.	405	238.	Палчей В.В.	506
145.	Поган Ю.Й.	290	192.	Барзул І.І.	408	239.	Маркович Й.Г.	507
146.	Шкирта С.Ю.	292	193.	Барзул В.Ю.	409	240.	Негреш Г.Й.	507
147.	Цугорка А.Т.	294	194.	Когут М.Ю.	413	241.	Нагорняк А.І.	511
148.	Палчей А.М.	296	195.	Гурцула С.С.	415	242.	Ракущинець Е.Г.	513
149.	Палчей Ю.Г.	297	196.	Чийпеш М.І.	422	243.	Ракущинець І.М.	517
150.	Годавчич М.В.	302	197.	Погоріляк С.І.	425	244.	Поган В.Ю.	536
151.	Довжанин А.М.	304	198.	Гашпар В.В.	428	245.	Поган І.І.	536
152.	Довжанин І.П.	307	199.	Когут Г.В.	429	246.	Ракущинець В.І.	538
153.	Довжанин М.П.	307	200.	Гашпар М.В.	429	247.	Максимець С.А.	545
154.	Когут М.В.	311	201.	Барзул М.І.	429	248.	Максимець А.В.	549
155.	Когут А.І.	312	202.	Мийгеш Ю.Ю.	432	249.	Поп М.С.	550
156.	Шародій І.М.	314	203.	Попадинець В.П.	433	250.	Мурник В.В.	554
157.	Палчей М.	319	204.	Когут В.В.	434	251.	Ракущинець Ю.В.	558
158.	Барзул Ю.	326	205.	Товт М.І.	438	252.	Поп М.М.	563
159.	Довжанин М.М.	331	206.	Чийпеш В.І.	441	253.	Гева М.І.	564
160.	Нагорняк Ю.М.	334	207.	Чийпеш І.І.	441	254.	Гева М.В.	565
161.	Мігович М.І.	335	208.	Бурча І.І.	442	255.	Дорогій М.М.	576
162.	Барзул І.П.	345	209.	Бистрянин Р.В.	445	256.	Дорогій М.М.	576
163.	Галас М.П.	346	210.	Терпай Ю.І.	446	257.	Поп М.І.	581
164.	Еїзя С.А.	347	211.	Бистрянин М.П.	447	258.	Шекета М.П.	582
165.	Симкович П.Ю.	348	212.	Марущинець В.В.	449	259.	Худа Ф.М.	583
166.	Барзул М.П.	350	213.	Сідак Ю.М.	451	260.	Палчей Ю.Ф.	589
167.	Пап М.А.	352	214.	Палчей С.І.	451	261.	Кімпан І.І.	590
168.	Симкович В.Ю.	356	215.	Лакатош	454	262.	Шекета Г.Ю.	592
169.	Білецький Г.В.	356	216.	Козак В.І.	459	263.	Шекета А.О.	595
170.	Симканич Ю.Ю.	359	217.	Барзул С.М.	463	264.	Поп С.А.	598
171.	Поган В.І.	360	218.	Довжанин М.Г.	464	265.	Павлій М.М.	599
172.	Шпір В.П.	361	219.	Цугорка М.С.	465	266.	Годавчич А.А.	600
173.	Бурча М.В.	367	220.	Цугорка П.П.	467	267.	Раковці П.В.	610
174.	Кудрон М.І.	369	221.	Цугорка І.С.	468	268.	Ільканинець М.І.	612
175.	Кудрон Ю.І.	369	222.	Квак С.В.	470	269.	Гоздок А.М.	613
176.	Поган Б.І.	371	223.	Цугорка М.В.	472	270.	Фоган Ю.Ю.	638
177.	Поган Г.І.	371	224.	Цугорка Ю.М.	473	271.	Джуга П.А.	645
178.	Гоздок Ю.Ю.	373	225.	Поган І.В.	475	272.	Фонтош І.М.	652
179.	Палчей Г.І.	376	226.	Палчей П.М.	476	273.	Бобик В.М.	653
180.	Козак Т.С.	376	227.	Цугорка С.С.	477	274.	Поп В.М.	655
181.	Квак С.М.	379	228.	Клювак П.М.	481	275.	Поп С.М.	656
182.	Палчей Ю.В.	380	229.	Барзул А.А.	482	276.	Поп Ю.М.	657

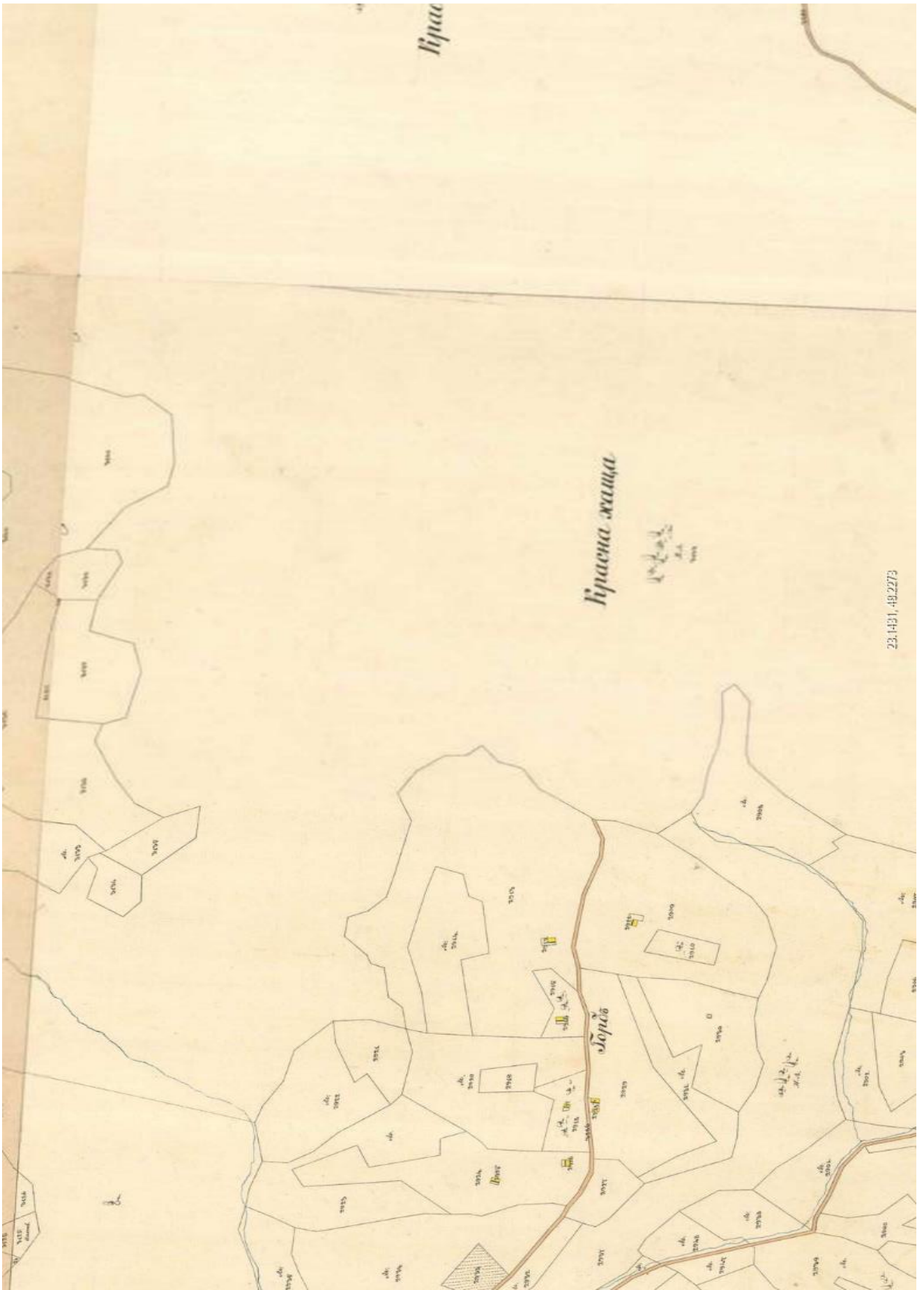
Продовження Додатку 17

277.	Кімпан І.І.	658	291.	Дорогій М.І.	705	305.	Павлій А.І.	738
278.	Буняк М.І.	665	292.	Дорогій І.М.	705	306.	Павлій І.М.	739
279.	Липчей М.М.	671	293.	Липчей О.М.	706	307.	Волошин Ю.Д.	739
280.	Куцик П.І.	672	294.	Гоздок І.	710	308.	Тодавчич С.Д.	405 а
281.	Келемен Ю.В.	680	295.	Павлій А.І.	711	309.	Поп І.В.	562 а
282.	Максимець В.А.	683	296.	Цугорка В.С.	715	310.	Поп В.І.	68 а
283.	Шпір Ю.	684	297.	Шварц Й.Л.	717	311.	Джуга В.І.	
284.	Келемен І.В.	684	298.	Гоздок М.Ю.	720	312.	Поган І.І.	
285.	Дубровський М.Ю.	686	299.	Попович І.І.	728	313.	Жупан Г.М.	
286.	Поган М.А.	689	300.	Вашкеба М.В.	730	314.	Джуга Ю.А.	
287.	Вігула М.М.	692	301.	Поп А.І.	731	315.	Мондич Ю.А.	
288.	Палчей Ю.В.	693	302.	Шпір С.Ю.	737	316.	Квак С.	
289.	Дубровський О.А.	697	332.	Куцик М.В.	738	317.	Чоповдя А.М.	
290.	Ракущинець І.Ю.	702	304.	Куцик В.В.	738	318.	Гоздок Г.Ф.	

ДОДАТОК 18

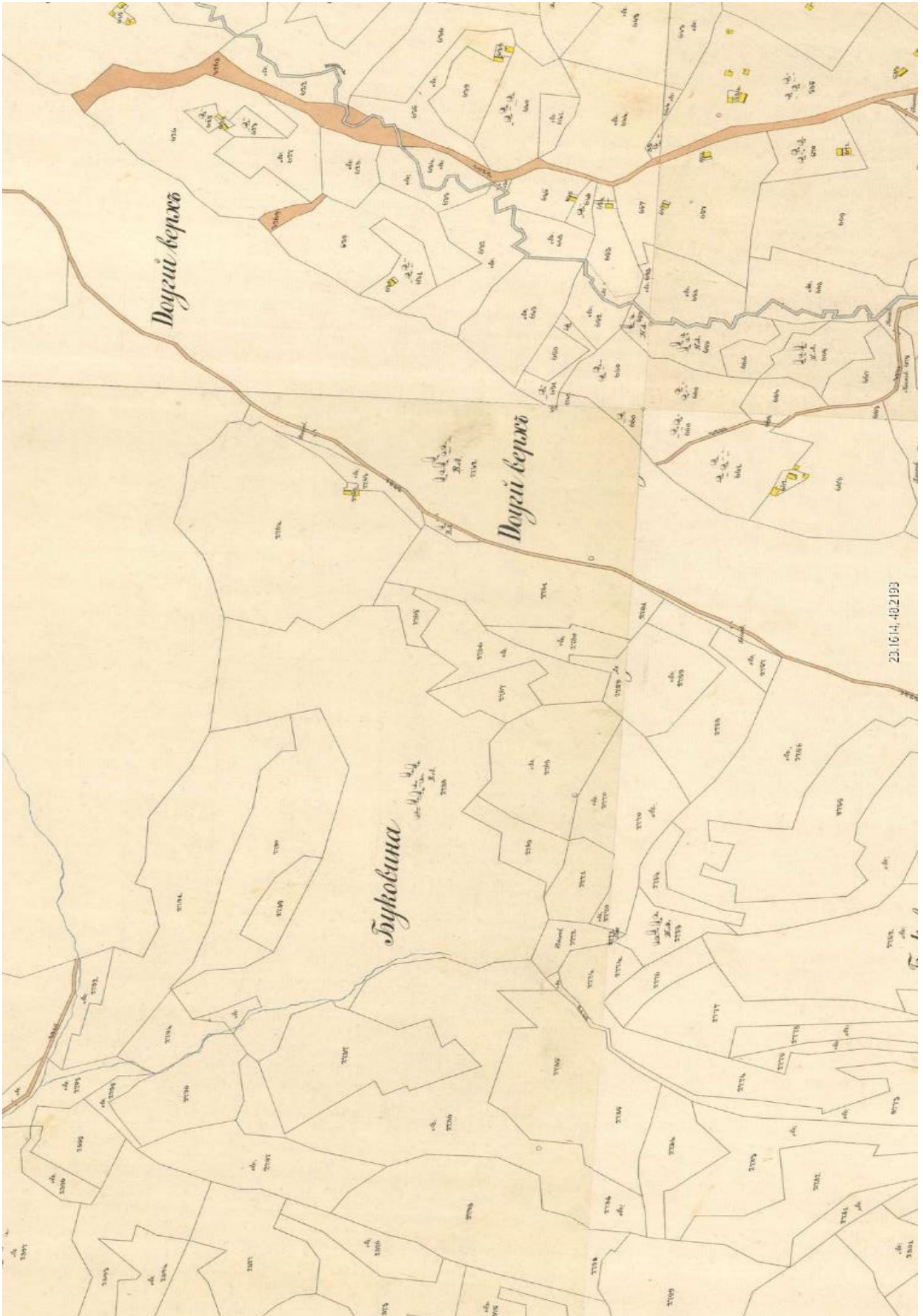
Фрагменти урочищ із кадастральної карти сіл Рокосово та Вертеп. №1

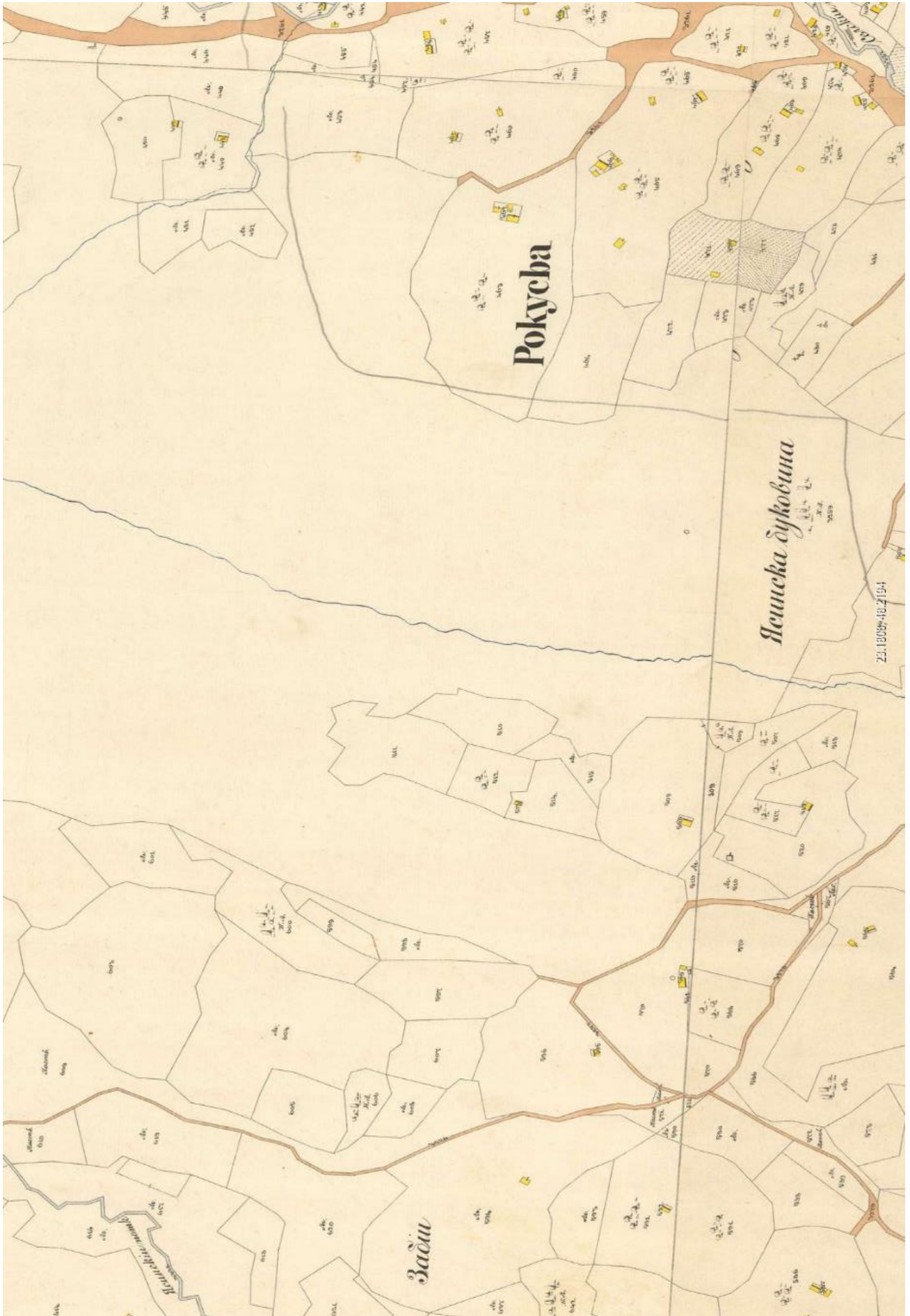

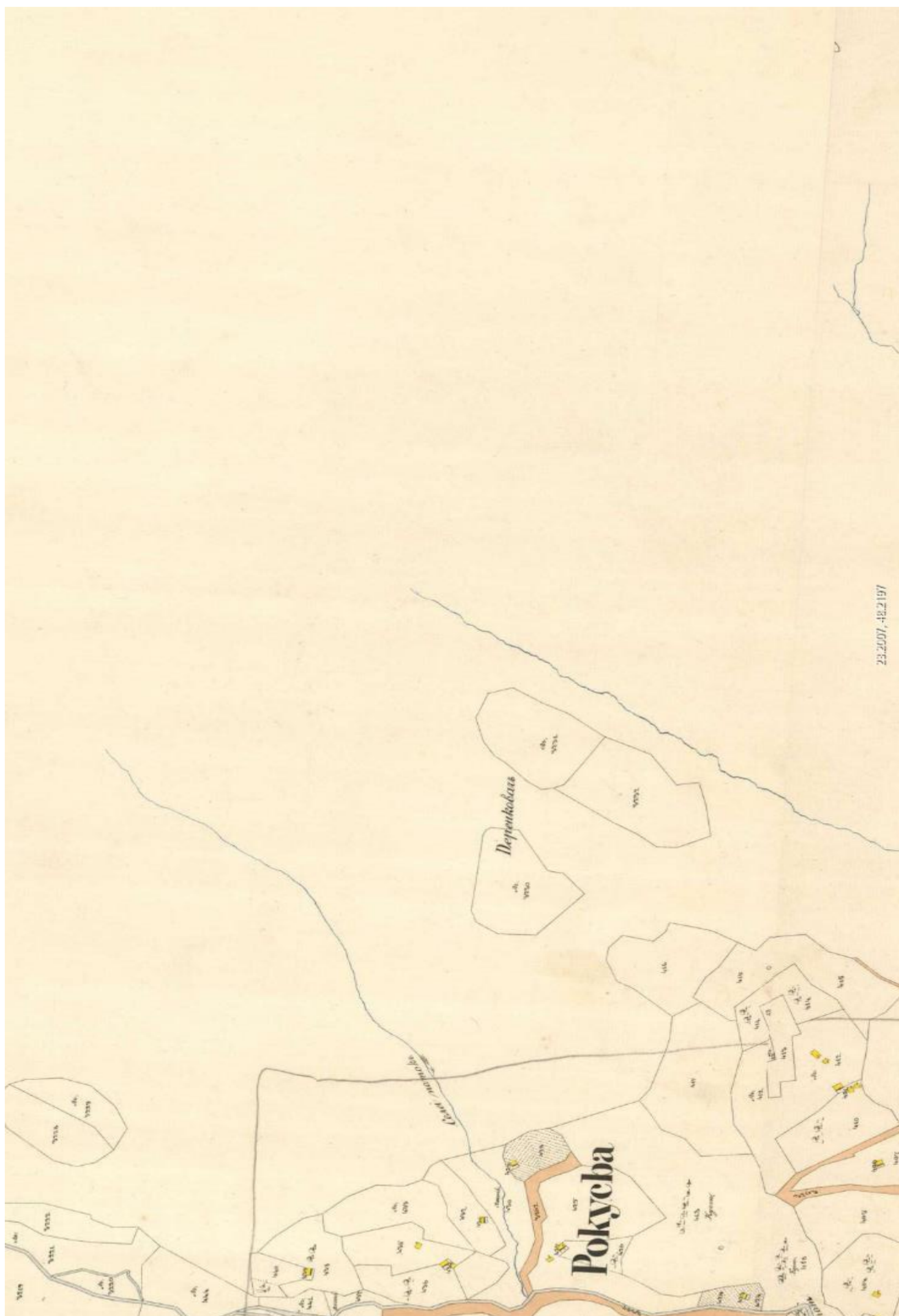

23.1431.48.2273

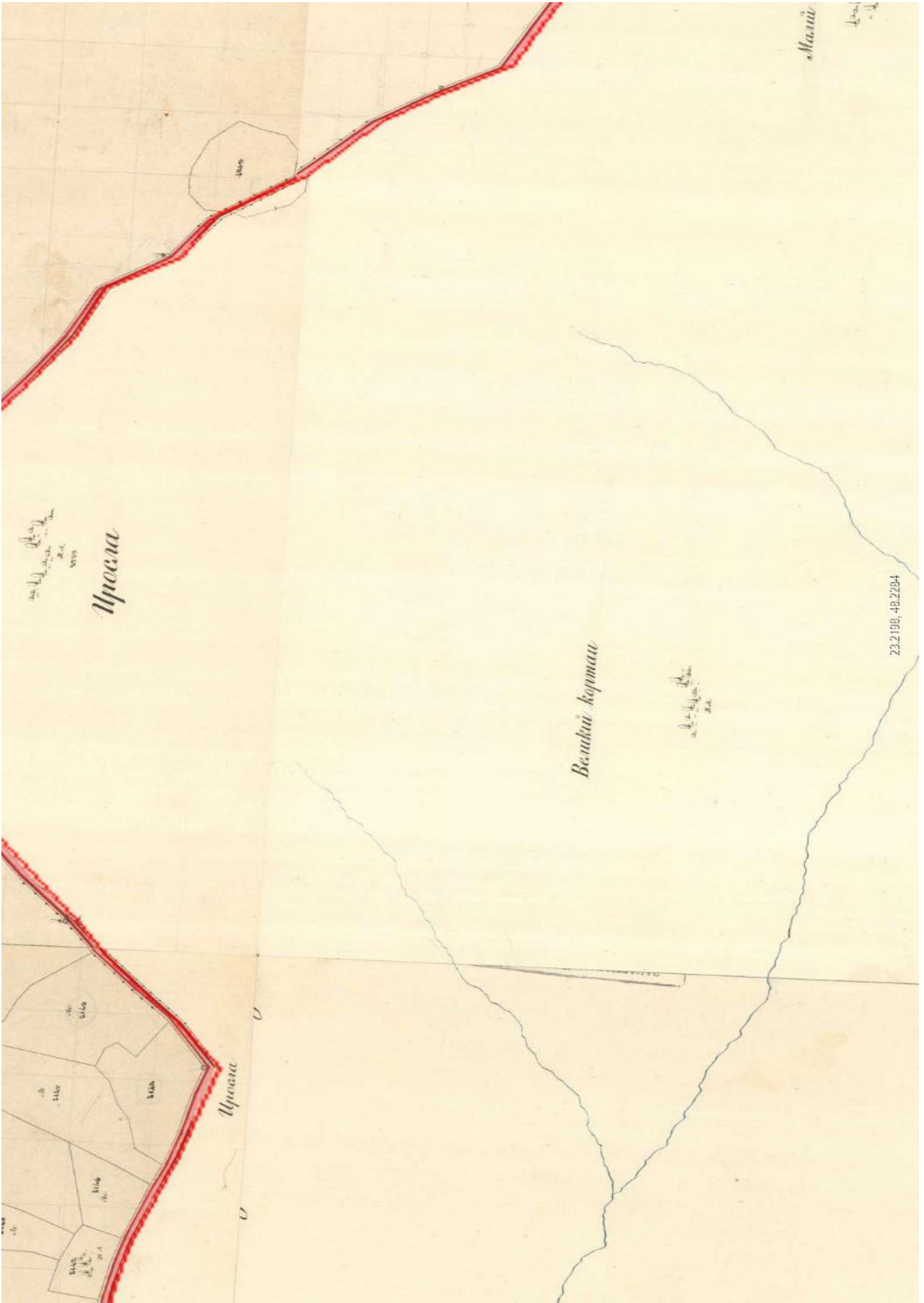

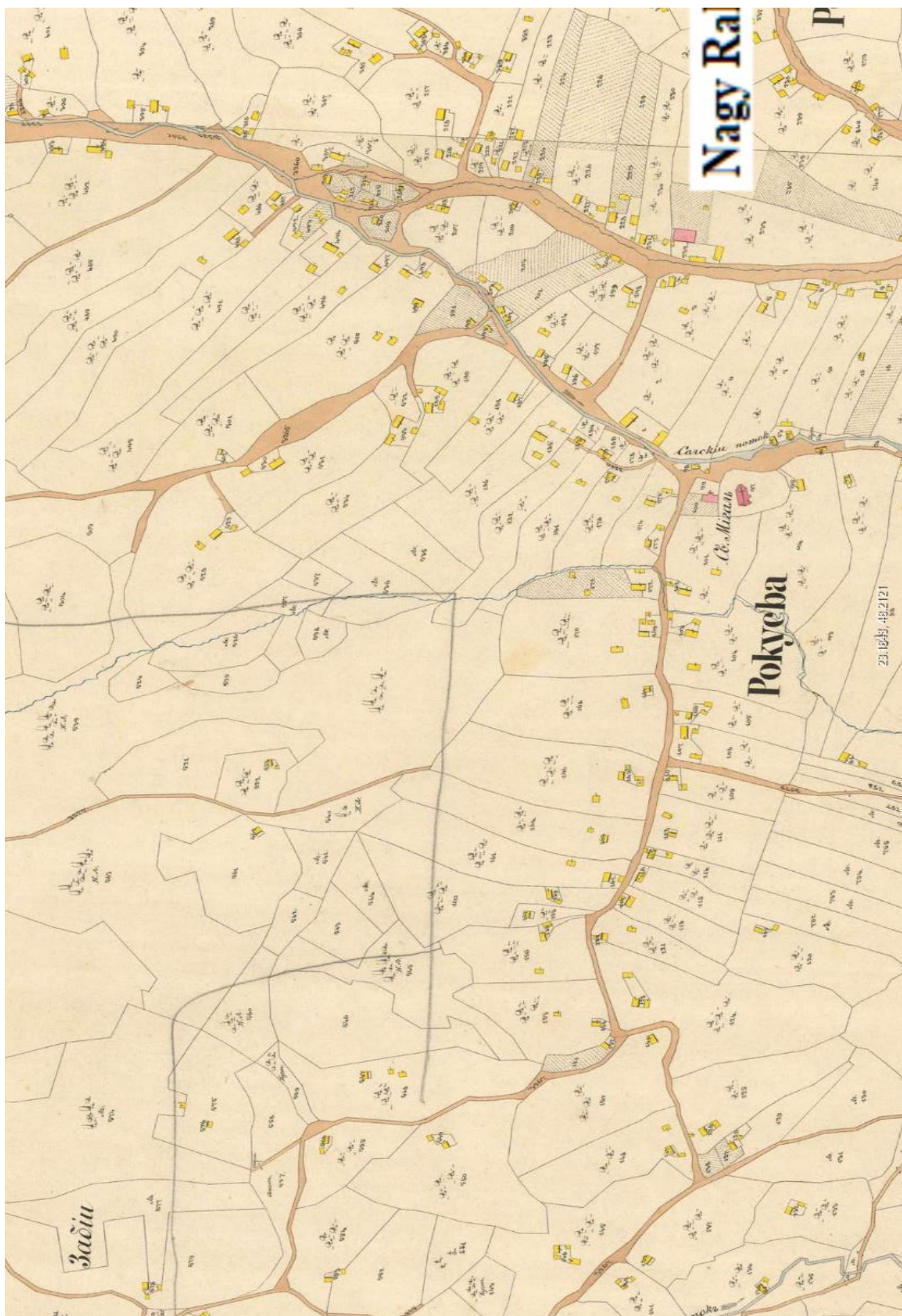

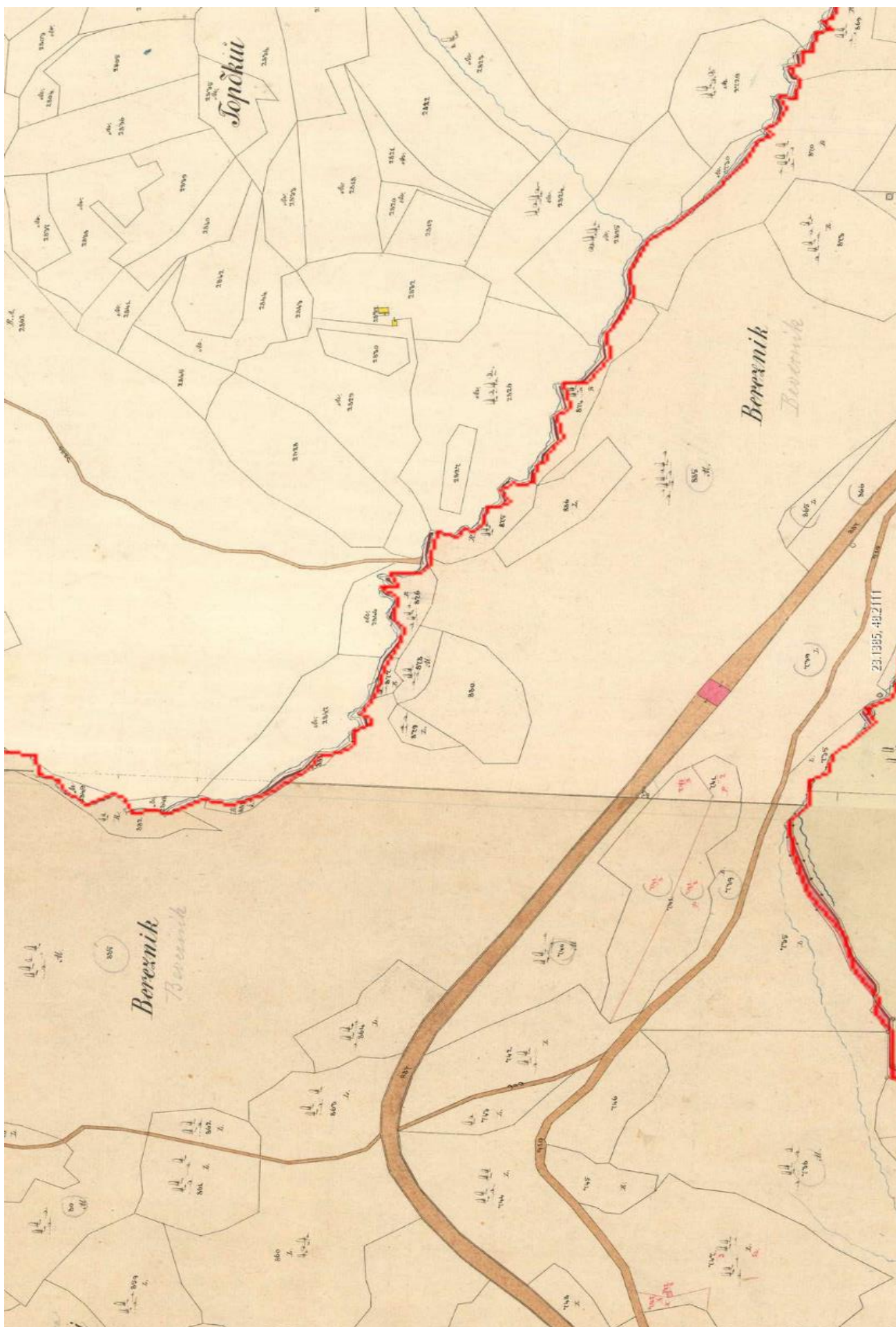
23.2007, 48.2197

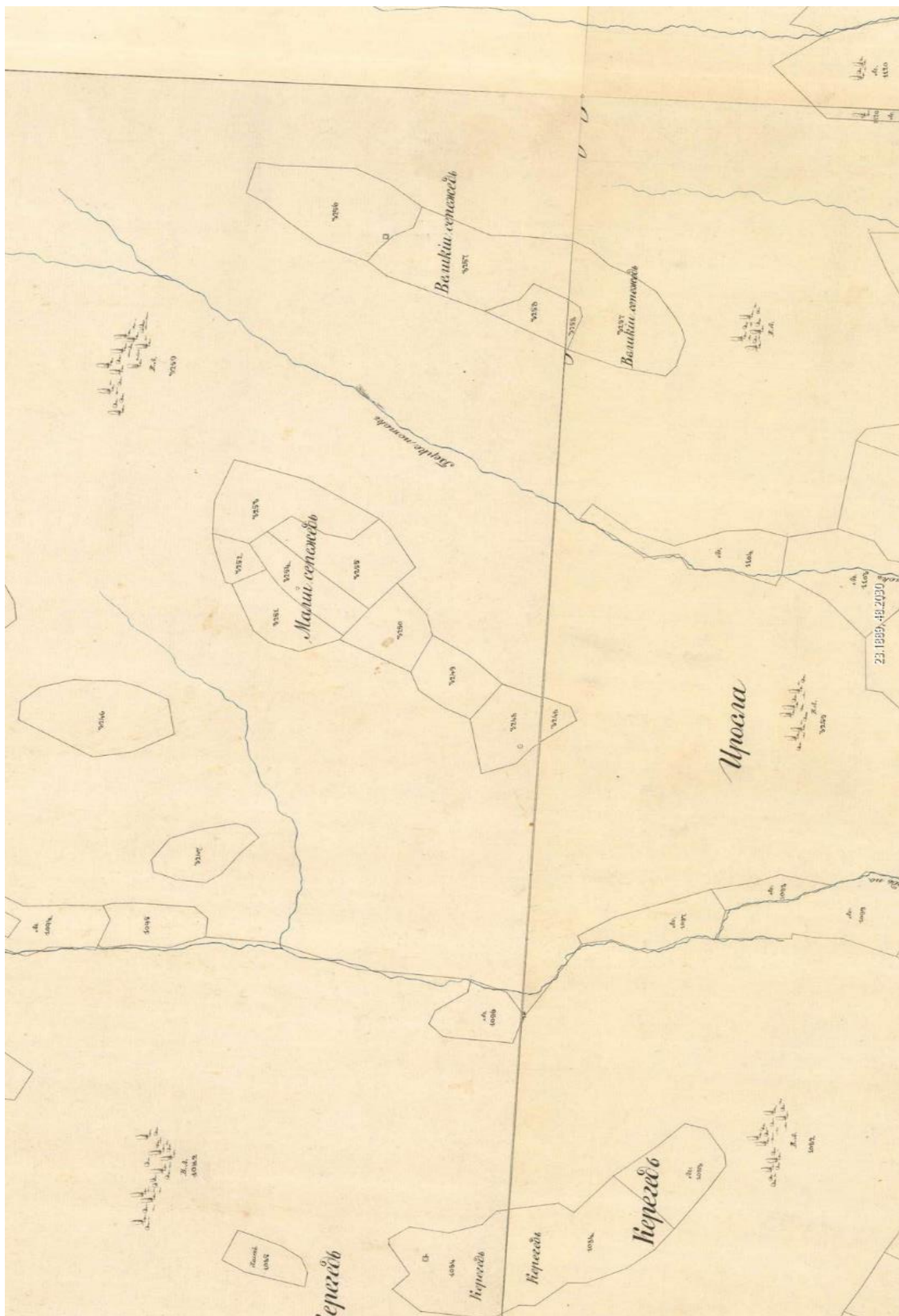

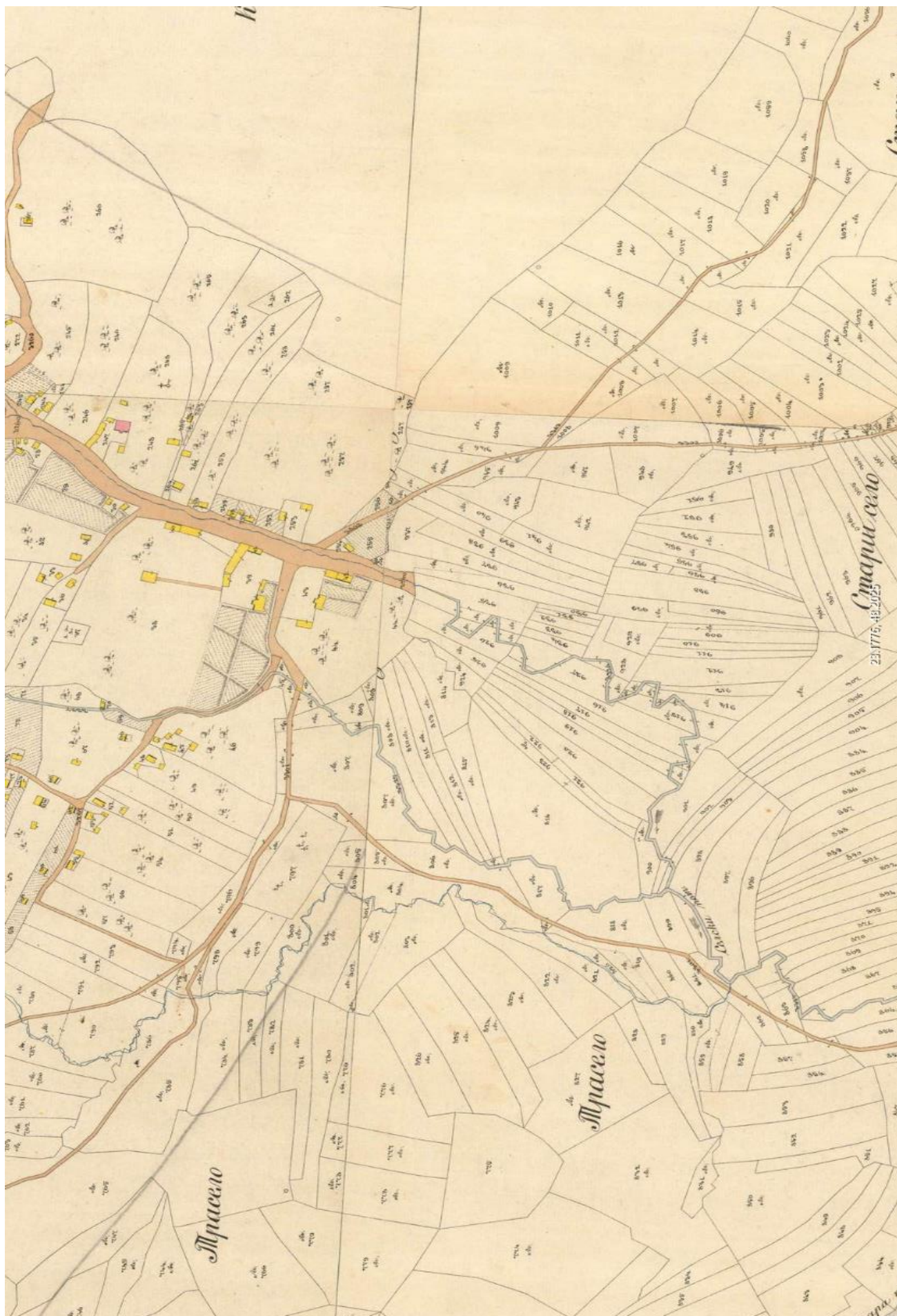

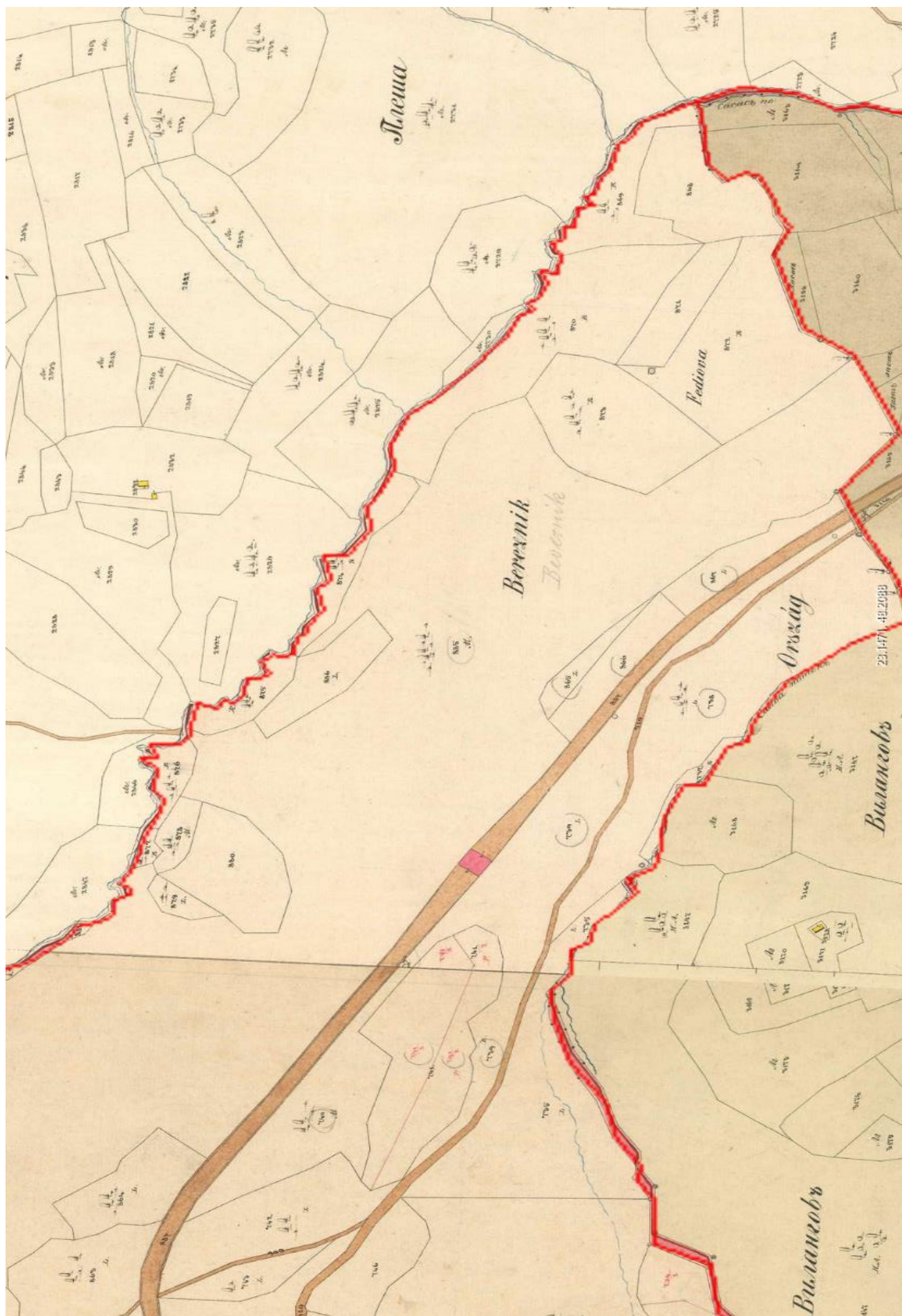

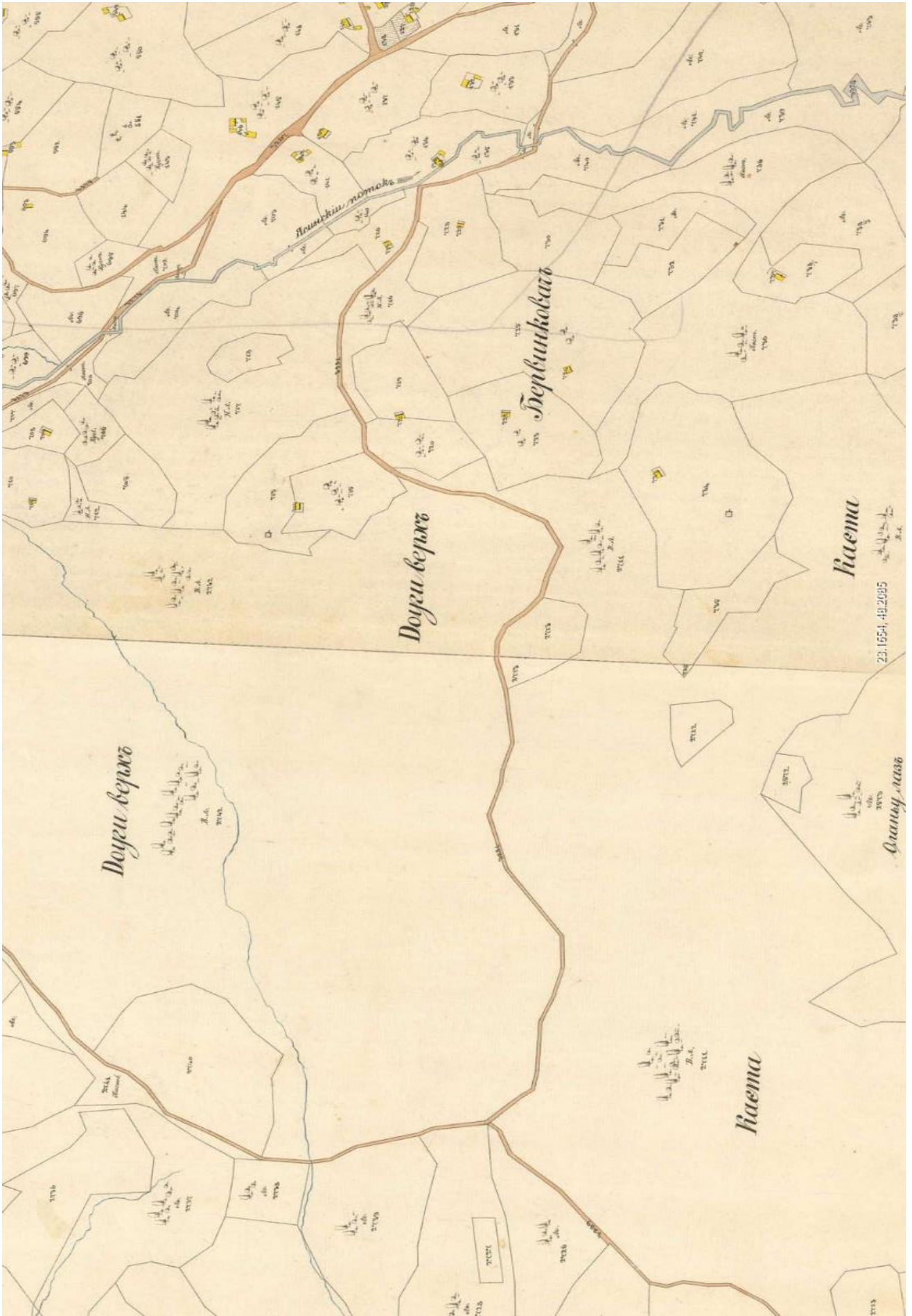

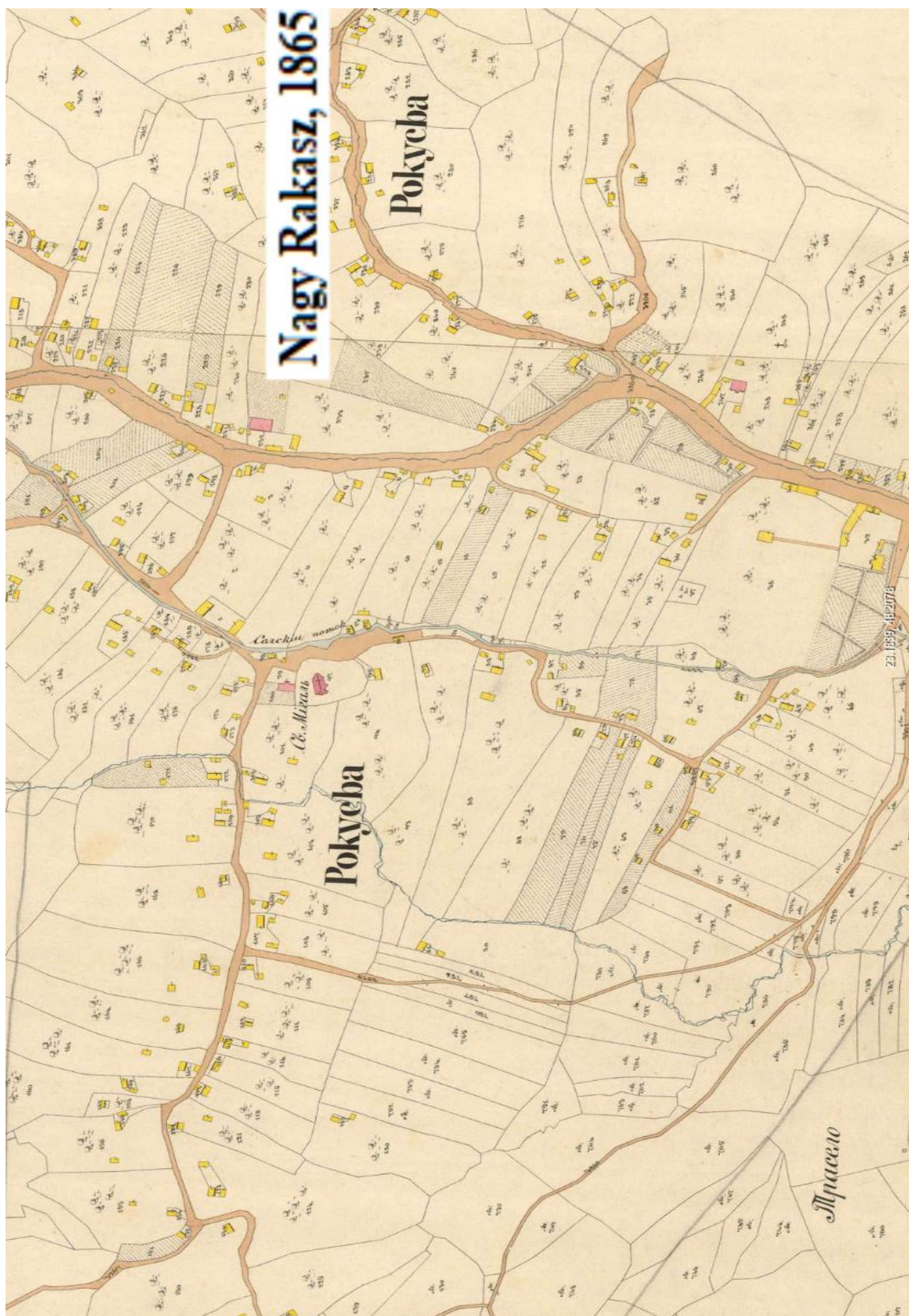

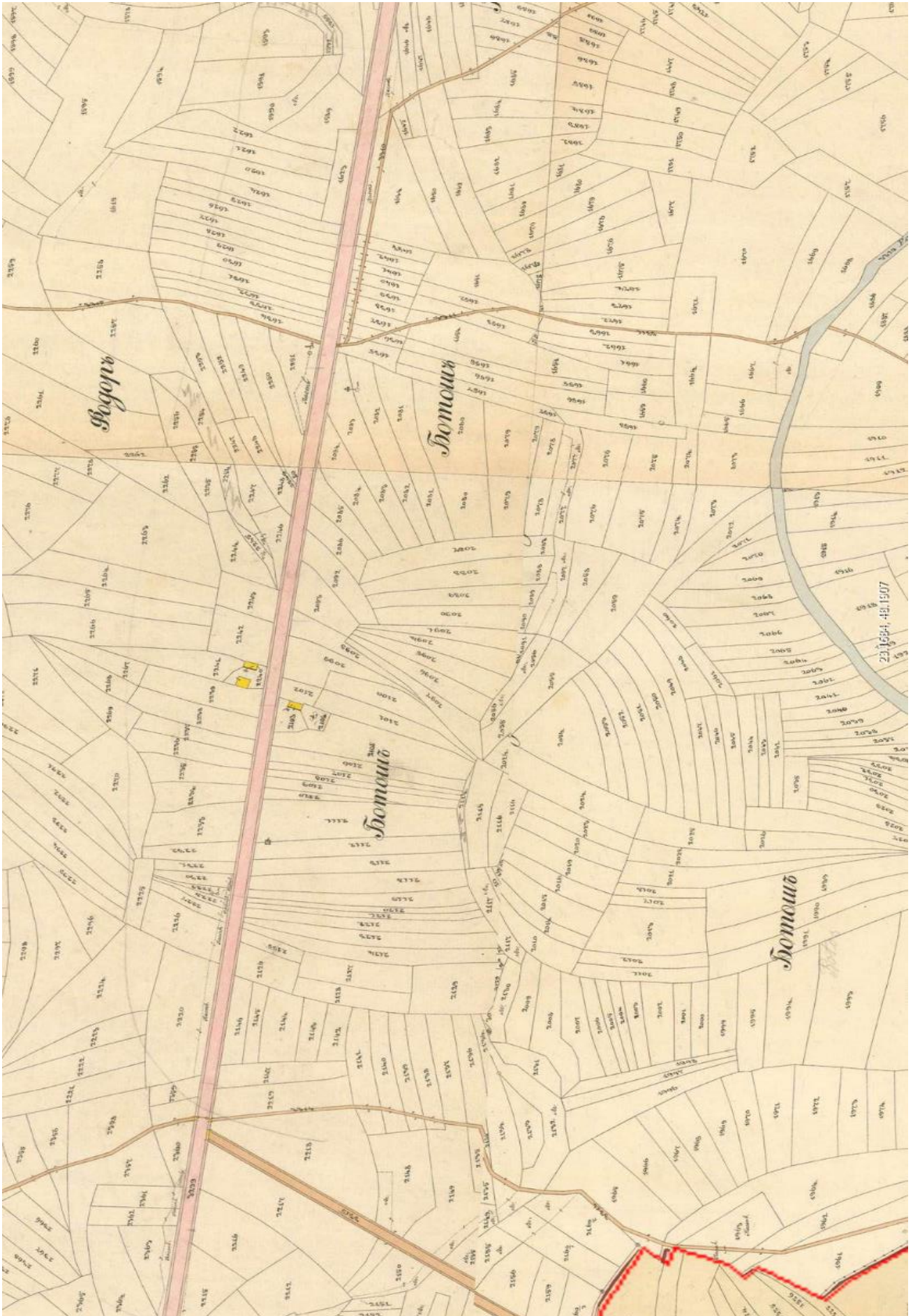

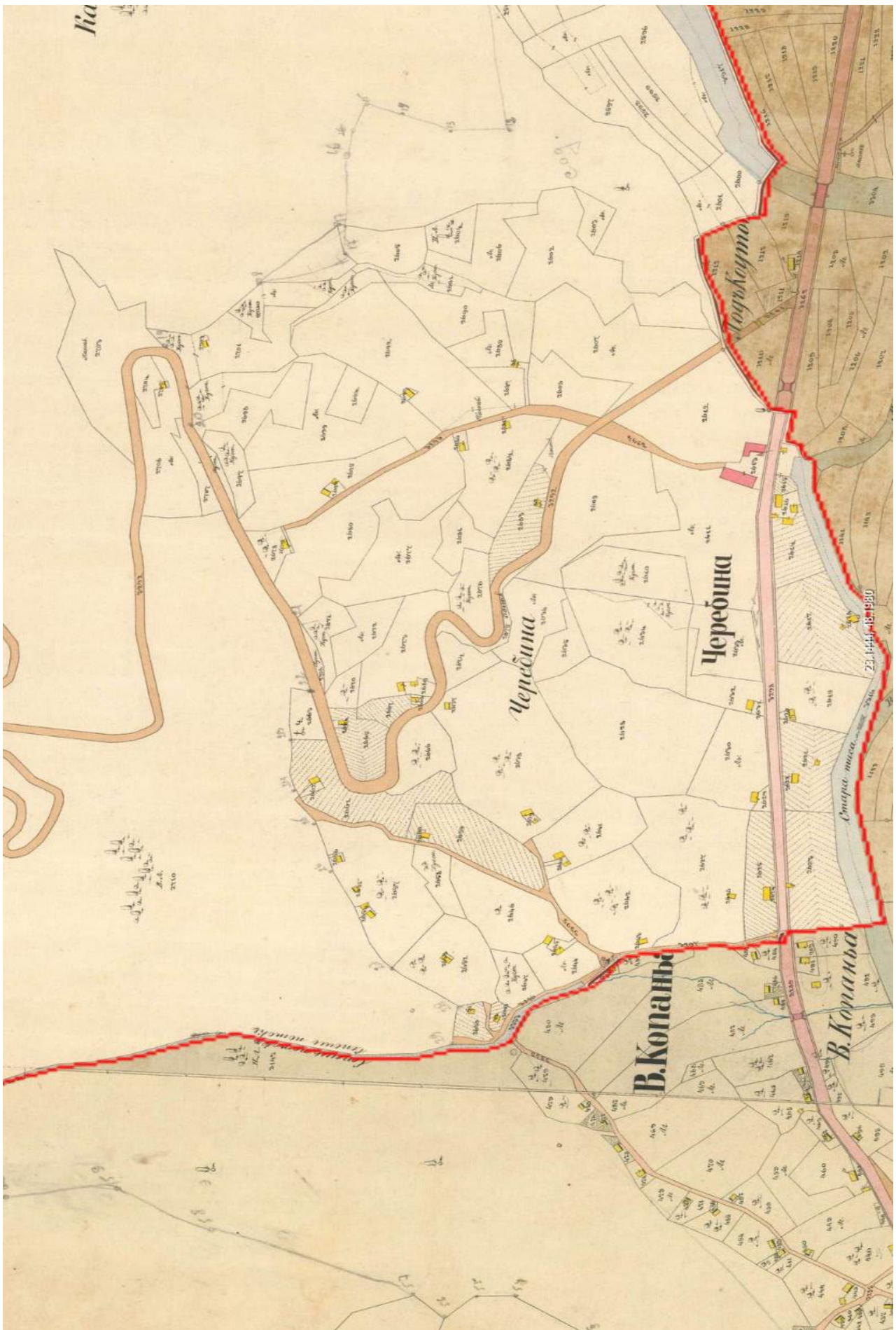

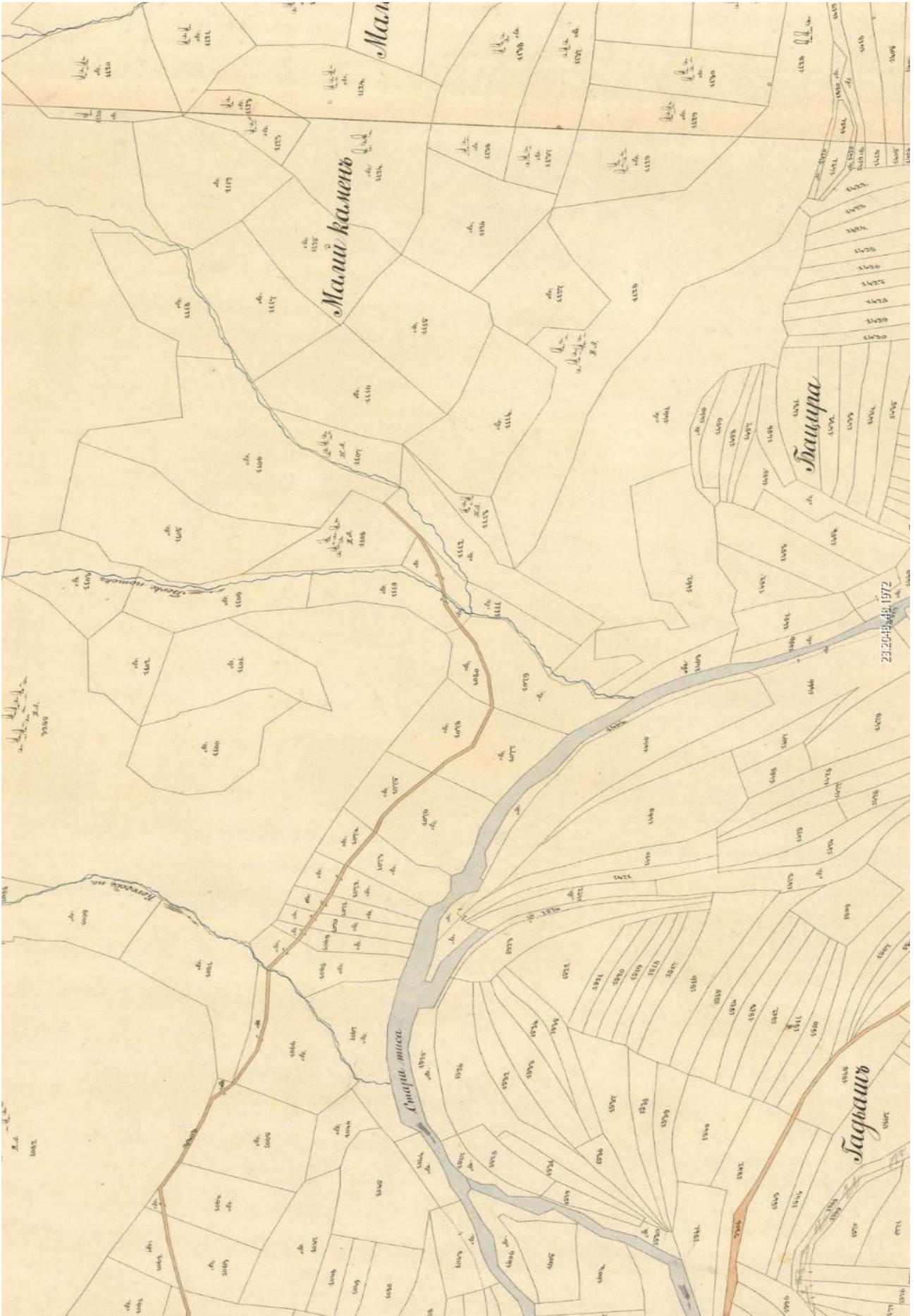

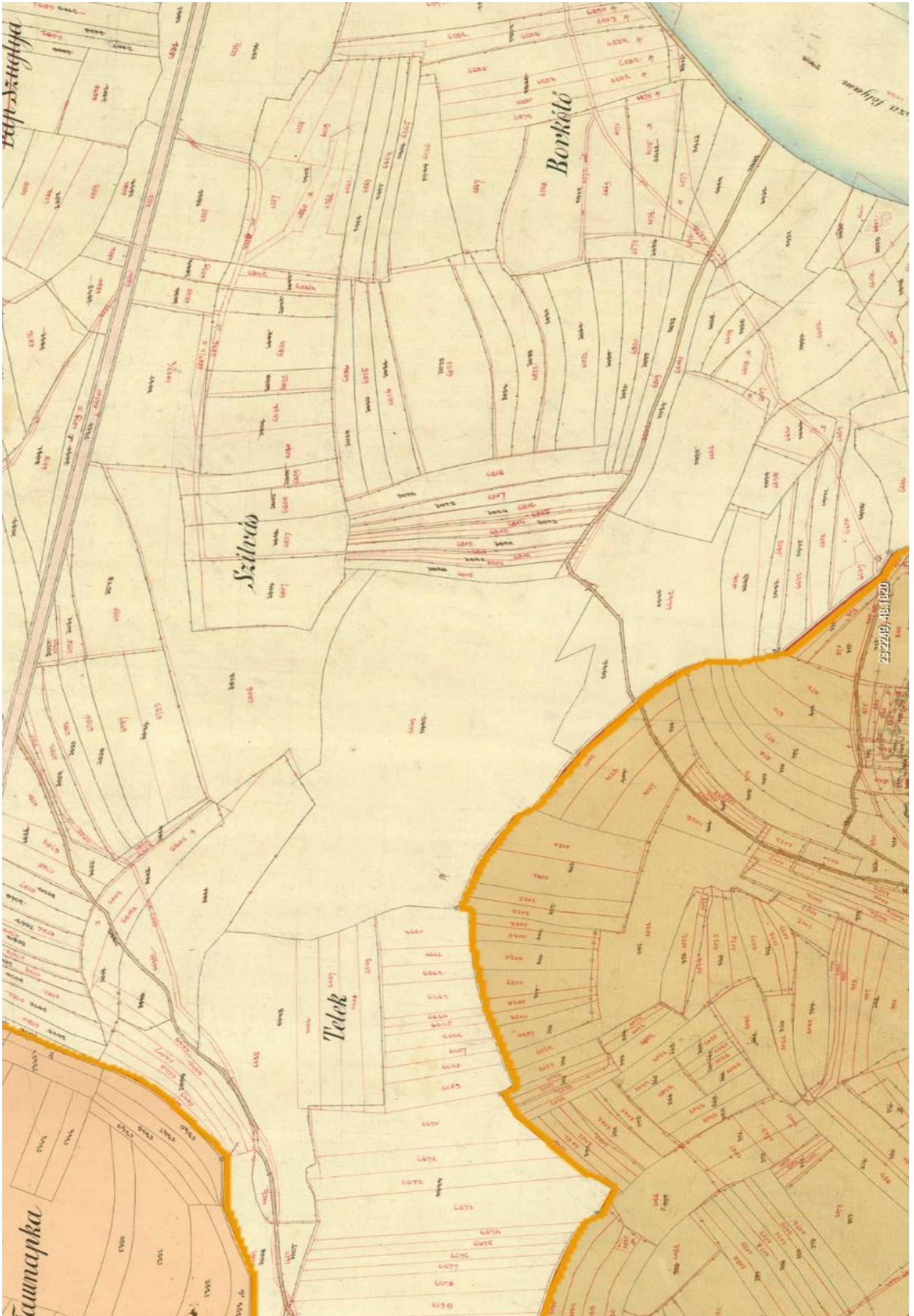

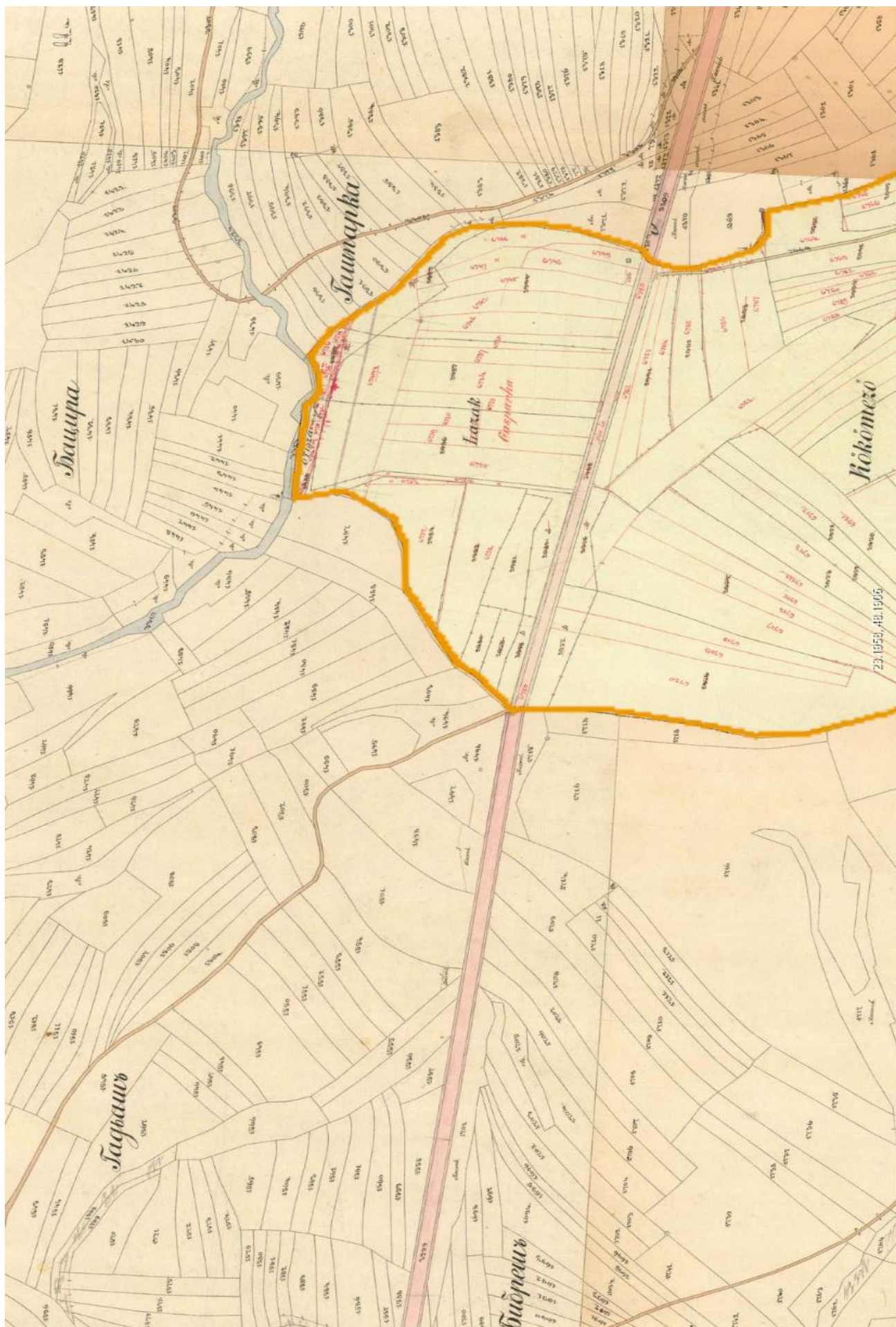

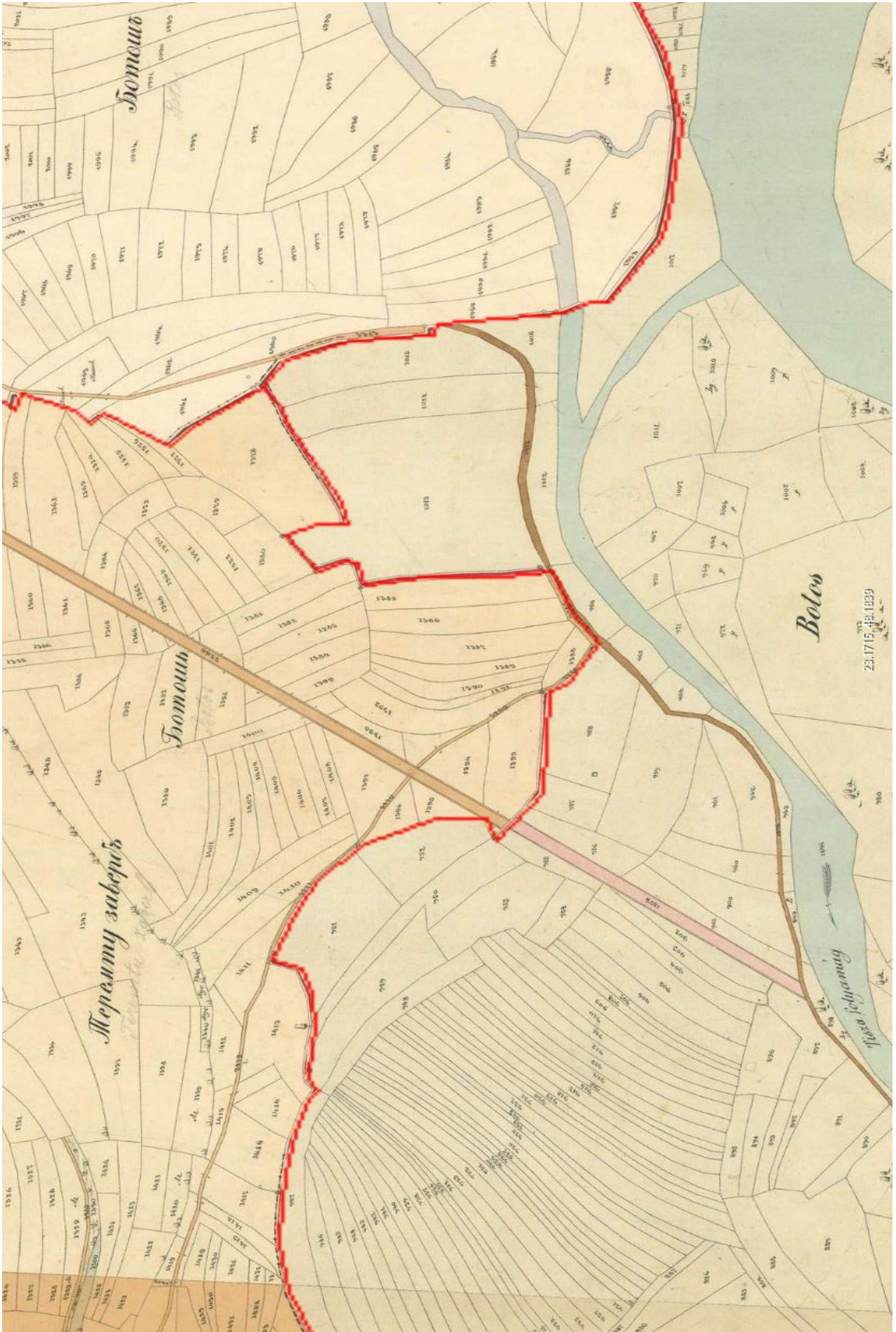

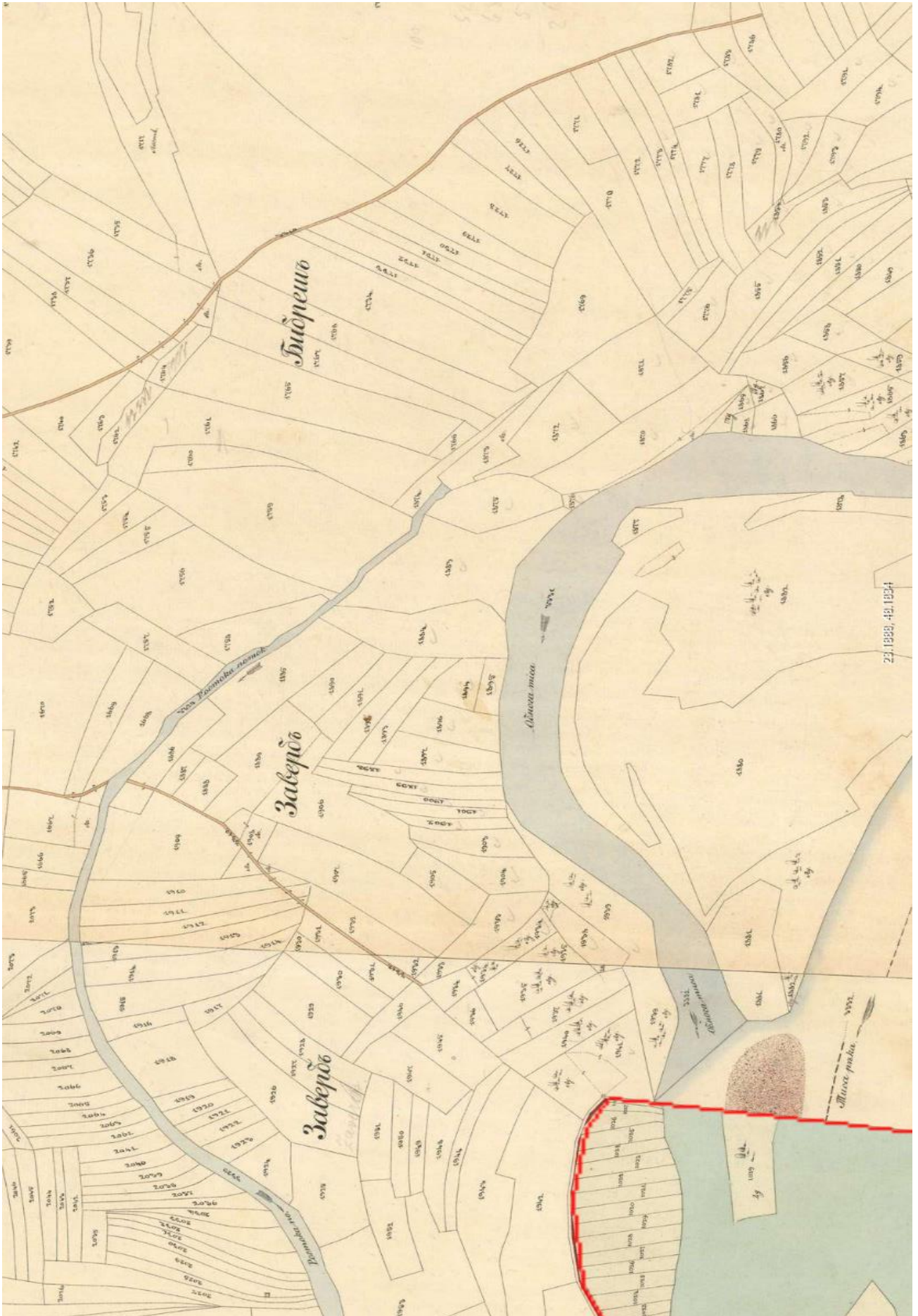

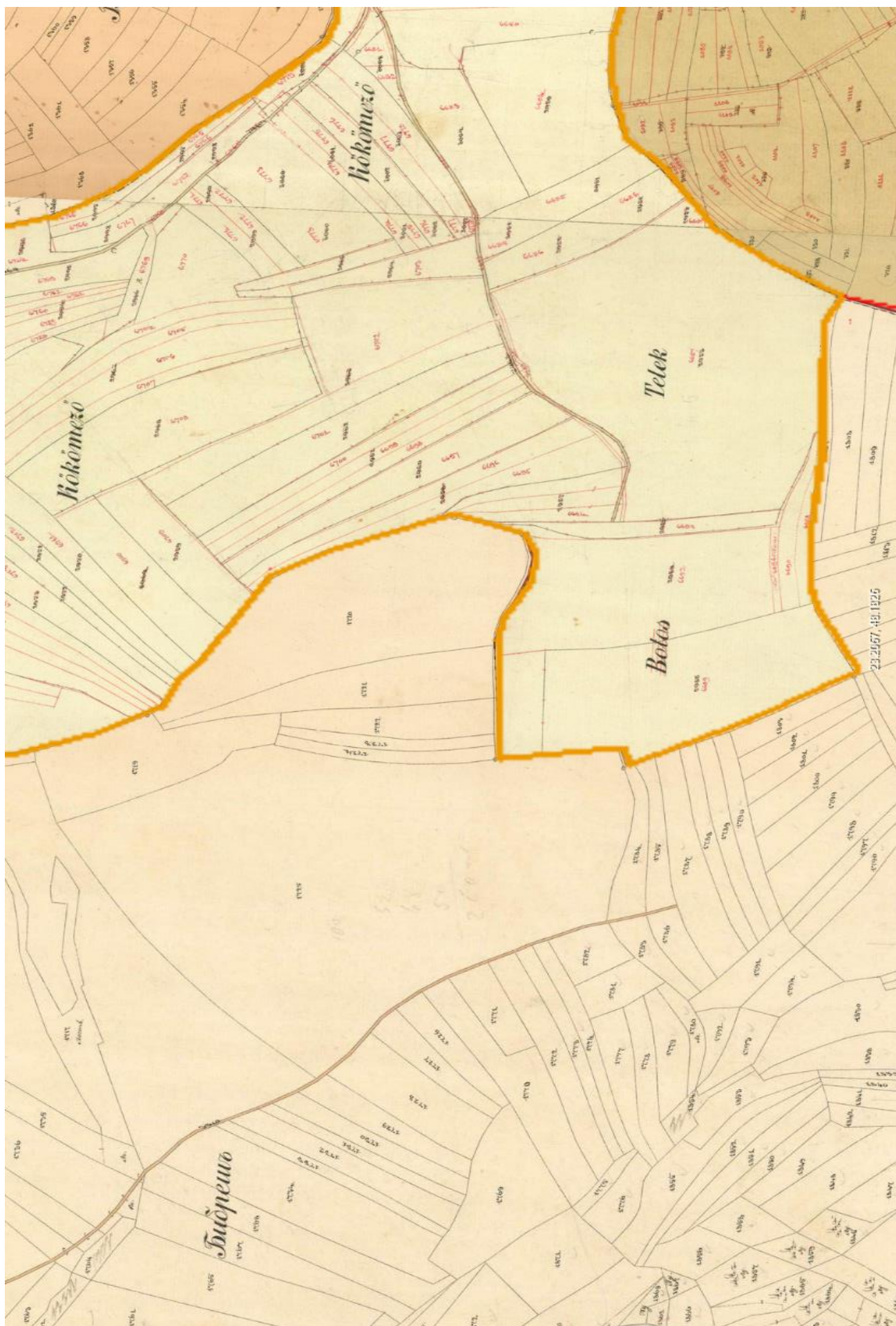

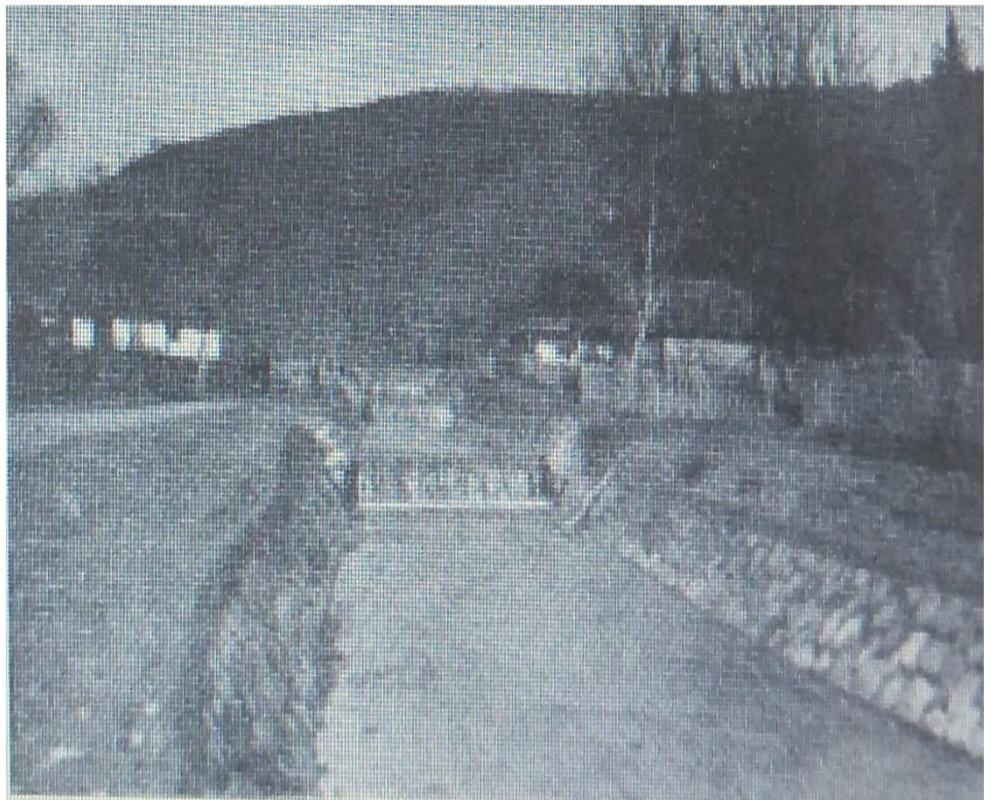

ДОДАТОК 19

Вигляд Сільського потоку на 2 ділянках до та після впорядкування в 1937 році [195].

Формат 60x84/32. Папір офс. Гарнітура Times New Roman.
Друк офс. Ум. друк. арк. 5,4. Обл.-вид. арк. 4,7.
Тираж 400 шт. Замовлення № 67.

Видавництво «ФОП Сабов А.М.».
м. Ужгород, вул. Університетська, 21/220. Тел./факс: (0312) 64-37-22
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 4815 від 25.02.2015р.
Друк: ФОП Сабов А.М., тел.: 050-43-22-437